

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi
(1919-1920)

Bc. Michal Červenka

Diplomová práce

2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Michal Červenka
Osobní číslo: H11688
Studijní program: N7105 Historické vědy
Studijní obor: Kulturní dějiny: Soudobé dějiny
Název tématu: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi (1919-1920)
Zadávající katedra: Ústav historických věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Škola pro nezletilé dobrovolníky byla originálním projektem hlavního učitele Václava Valenty v době sibiřské anabáze. K dispozici jsou jeho deníky, uložené v archivu Muzea jižního Plzeňska (Blovice) a rozsáhlá legionářská literatura. Rodina Václava Valenty uchovává vlastní archiv svého předka. Další archivní materiál bude možné nalézt ve Vojenském ústředním archivu, event. v Památníku národního písemnictví nebo v Ústavu J. A. Komenského.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KOŽELUH, Josef - KLÍMOVÁ, Vendula - MAŠKOVÁ, Jana. Památce československých legionářů okresu Plzeň-jih. Blovice: Okresní muzeum Plzeň-jih, 1999. ISBN 80-238-9431-5. PICHLÍK, Karel (red.). Českoslovenští legionáři (1914-1920). Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0580-1. RAUŠAR, František. Kulturní vývoj Blovicka. Plzeň: M. Lábkové, 1933. SAK, Robert. Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920). Jinočany: H&H, 1996. ISBN 80-85787-86-5. VALENTA-ALFA, Václav. Česká škola na Sibiři. Praha: Dědictví Komenského, 1924. VALENTA-ALFA, Václav. V ruském zajetí. Praha: F. Topič, 1925.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Václav Veber

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

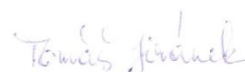
31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Plzni dne 27. června 2013

Michal Červenka

Poděkování

Děkuji vedoucímu své práce doc. PhDr. Václavu Veberovi. Za vedení této práce, za poskytnutí odborných rad a cenných připomínek. Dále bych chtěl poděkovat rodině pana Václava Valenty-Alfy, za zpřístupnění rodinného archivu. Děkuji také pracovníkům Vojenského ústředního archivu a Vojenského historického archivu v Praze.

Anotace

Cílem této práce bylo zdokumentovat vývoj Školy pro nezletilé dobrovolníky československého vojska v Rusku, která se utvořila pro výchovu chlapců, kteří se během cesty vojáků napříč Ruskem přidali k československým jednotkám. Jednou z nejvýznamnějších osobností tohoto projektu byl vedoucí učitel Václav Valenta, ten se po příjezdu osazenstva školy do Československa stal jejím správcem a z této funkce se zasadil o počáteční zaopatření všech nezletilých dobrovolníků.

Klíčová slova

nezletilí dobrovolníci – československé vojsko v Rusku (1914-1920) – legionáři – Rusko – škola – Československo.

Title

School for underage volunteers the Czechoslovak troops in Russia (1919-1920)

Annotation

The aim of the thesis was to document the development of The School for Underage Volunteers Czechoslovak troops in Russia which was created for the education of boys who had joined the Czechoslovakian units during the journey of the soldiers across Russia. One of the most significant person of this project was a leading teacher Václav Valenta. He became its administrator after the coming of the staff of school and from this function he contributed to initial provision for all of underage volunteers.

Keywords

underage volunteers – czechoslovak troops in Russia (1914-1920) – legionary – Russia – school – Czechoslovakia.

Seznam zkratk

arm.	armáda, armádní
brig.	brigáda, brigádní
čsl.	československý
ČSNR	Československá národní rada
db	dělostřelecká brigáda
děl.	dělostřelecký
jezd.	jezdecký
Kleg	Kancelář československých legií
kpt.	kapitán
kul.	kulometný
mjr.	major
MNO	Ministerstvo národní obrany
MZA	Moravský zemský archiv
npor.	nadporučík
plk.	plukovník
por.	poručík
pplk.	podplukovník
ppor.	podporučík
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
sp	střelecký pluk
VHA	Vojenský historický archiv
VHÚ	Vojenský historický ústav
VÚA	Vojenský ústřední archiv

Obsah

Úvod	1
1. Československé vojsko v Rusku a nezletilí dobrovolníci v letech 1918-1920	4
2. Vývoj školy pro nezletilé dobrovolníky v letech 1919-1920	16
2. 1 Vznik školy	16
2. 2 Působení v Irkutsku	17
2. 3 Působení ve Vladivostoku	35
2. 4 Cesta z Vladivostoku do Československa	45
3. Učitelé a pomocný personál školy	49
3. 1 Charakteristika personálu školy	49
3. 2 Jan Kysela	51
3. 3 Václav Valenta	53
3. 4 Učitelé školy	57
3. 4. 1 Vladimír Balcar	57
3. 4. 2 Vladimír Brychta	58
3. 4. 3 Josef Břicháček	59
3. 4. 4 František Dlouhý	61
3. 4. 5 František Hojovec	62
3. 4. 6 Bohumil Němeček	65
3. 4. 7 Jan Svačina	66
3. 4. 8 Bohumil Vítek	67
3. 5 Pomocný personál školy	69
3. 5. 1 František Bartoš	69
3. 5. 2 Karel Basl	70
3. 5. 3 Josef Fabian	70
3. 5. 4 Karel Grof	71
3. 5. 5 František Novotný	72
3. 5. 6 Tomáš Polák	73
3. 5. 7 František Vlasák	74
3. 5. 8 Sanitáři: Josef Klčo a Štěpán Mahala	75
3. 5. 9 Arnošt Kraus, Leon Moller, Alexandr Schwarz a David Weiss	76
3. 5. 10 Herman Heinrich	77

3. 5. 11 Rudolf Kappler.....	78
3. 5. 12 Alfred Kauzner.....	78
4. Žáci školy pro nezletilé dobrovolníky	79
4. 1 Výuka a volný čas	79
4. 1. 1 Vyučování ve škole	79
4. 1. 2 Volný čas chlapců	84
4. 2 Vybraní žáci školy.....	86
4. 2. 1 Feodor (Ferdinand) Blocký.....	86
4. 2. 2 Jan Kora.....	87
4. 2. 3 Alexandr Kovalenko.....	88
4. 2. 4 Josef Kulbej	88
4. 2. 5 Ivatula Nagmatulin.....	90
4. 2. 6 Vladimír Petrov.....	95
4. 2. 7 Dimitrij Smirnov	95
4. 2. 8 Boris Solod'ankin	96
4. 2. 9 Jan Veselka	97
5. Vývoj školy v Československu.....	98
5. 1 Zabezpečení chlapců a uzavření školy pro nezletilé dobrovolníky	98
5. 2 Legionář podle zákona a legionářské potvrzení.....	101
Závěr	106
Resumé	109
Seznam pramenů a literatury.....	111
Seznam příloh.....	116
Přílohy.....	119

Úvod

Československé (legionářské) vojsko v Rusku bojovalo v letech 1914-1920. Nejprve proti rakousko-uherským a německým silám, od května 1918 pak proti bolševické Rudé armádě. Bolševici uzavřeli mír s centrálními mocnostmi a tím zabránili pokračování bojů na východní frontě. Na konci roku 1917 se v Rusku paralelně rozmohl konflikt, který předurčil další směřování československých vojáků. Občanská válka v Rusku a její geopolitické důsledky upoutaly československé vojsko v Rusku až do roku 1920. V roce 1919 vydal generálmajor Jan Syrový rozkaz k vytvoření vojenské obecné školy pro nezletilé dobrovolníky. Legionáři označovali tímto termínem chlapce, kteří se během přesunů dostali do československých armádních vlaků. Příběh těch nejstarších nezletilců se datuje od roku 1916, kdy se první z nich, ještě na Ukrajině, přidali k legiím. Ve své práci se soustředím na období působení školy v Irkutsku, ve Vladivostoku a následně v Československu v letech 1919-1920. Ale pro objasnění vývoje školy v tehdejší vojensko-politické situaci bylo nutné stručně uvést i události, které vedly ke vzniku školy. Většina chlapců se do československých vlaků dostala po odchodu armádního sboru z Ukrajiny, proto i svou práci časově vymezuji tímto okamžikem. Důležité události stručně představím i po odjezdu osazenstva školy z Vladivostoku do Československa. Práce není dalším příspěvkem do dějin ruské emigrace, ačkoliv většina chlapců pocházela z bývalého carského Ruska, nejednalo se však o emigranty v pravém slova smyslu. Měli se trvale zařadit do československé společnosti. Primárně se nepočítalo s jejich návratem do Ruska (i když se někteří z vlastní iniciativy nakonec vrátili). Nezletilí dobrovolníci v Československu nepobírali žádné dávky, proto se většina z nich během dvacátých a třicátých let snažila získat československé občanství a legionářské potvrzení (charakter legionáře).

Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska v Rusku patří mezi nejzajímavější primárně nevojenské projekty, které vznikly v rámci Československé (legionářské) armády v Rusku. Škola byla úzce spjata s učitelem a spisovatelem Václavem Valentou, který po návratu do vlasti zanechal o tomto projektu svědectví v beletristicky podaném deníku školy, který byl vydán v roce 1924 za podpory Ministerstva školství a národní osvěty. Od té doby se, i díky dlouhému období přehlížení hrdinství ruských legií, o škole prakticky nepsalo.

Práci jsem rozdělil do pěti částí. První část nese název „Československé vojsko v Rusku a nezletilí dobrovolníci v letech 1918-1920“, v této části se snažím přiblížit a zřehlednit postup československého vojska v Rusku od února 1918 do roku 1920. Objevují

se zde i události spojené se vznikem školy a s příchodem chlapců k ešalonům. Ve druhé části, „Vývoj školy pro nezletilé dobrovolníky v letech 1919-1920“, zachycuji okolnosti založení školy a vývoj této instituce. Tato část obsahuje kapitoly o působení v Irkutsku a na Ruském ostrově u Vladivostoku, dále mapují cestu 15. transportu, lodi *Schunko Maru*, s kterou cestovalo osazenstvo školy z Vladivostoku do Terstu. V třetí části, „Učitelé a pomocný personál školy“, představuji učitele a pomocný personál školy. Samostatné kapitoly jsem věnoval veliteli školy Janu Kyselovi a staršímu učiteli a kronikáři školy Václavu Valentovi. V části čtvrté, „Žáci školy pro nezletilé dobrovolníky“, se odkazuji na seznam žáků školy a objasňuji jejich výuku a trávení volného času. Následuje kapitola, ve které se soustřeďuji na co nejlépe zdokumentované a zároveň nevšední osudy mnou vybraných žáků. V poslední, páté části, sleduji historii školy v Československu. V první kapitole této části analyzuji osudy školy po příjezdu do Československa. Druhá kapitola je věnována fenoménu legionářského zákonodárství – legionářského charakteru, který byl udělován na základě československých zákonů č. 282/1919 Sb. a č. 462/1919 Sb. U chlapců byla problémem nezletilost při vstupu do československého vojska. Kancelář čs. legií se při zamítání žádostí o legionářské potvrzení opírala o přesvědčení, že nezletilý člověk nemohl dobrovolně vstoupit.

S tematikou této diplomové práce jsem se začal seznamovat již při výzkumu, který jsem prováděl při zpracování své bakalářské práce, jejímž tématem bylo Blovicko a osobnosti tohoto regionu na přelomu 19. a 20. století. Zde jsem poprvé objevil pozapomenutou osobnost Václava Valenty a rozebral blíže jeho osudy i literární tvorbu. Historii školy jsem se rozhodl zpracovat podrobněji až ve své diplomové práci.

V částech věnovaných obecnému přehledu jsem se opíral o literaturu k působení legií obecně, staršího i novějšího data, charakteru odborného i více popularizačního (literatura faktu). Problematikou československého vojska v Rusku v letech 1914-1920 se zabývala v meziválečném období celá řada autorů. Mezi nejvýznamnější patřili: Josef Kudela (1886-1982), František Šteidler (1887-1974), Jaroslav Papoušek (1890-1945), Rudolf Medek (1890-1940) a Jaroslav Kratochvíl (1885-1945). Zajímavý je i osud odkazu legií, který měl v první republice vzestupný vývoj, až do hořkého pádu v období druhé republiky a Protektorátu. Nový impuls přinesl až rok 1945, kdy myšlenky legionářské tradice na krátký okamžik opět ožily. V historiografii prvního odboje se po únoru 1948 objevila značná propast. V šedesátých letech se však projevila liberalizace a prosadilo se i objektivnější hodnocení událostí, ale po invazi vojsk varšavské smlouvy a následném období sovětské okupace přišel útlum a téma bylo odsunuto. V emigrantských kruzích se však diskuse nezastavila, o československém vojsku v Rusku psal například Viktor Miroslav Fic (1922-2005), který postupně, od konce

sedmdesátých let, vydal čtyřdílný soubor studií (první tři díly vyšly česky v letech 2006-2008). Dalším byl John F. Nejez a jeho studie *Légion tchécoslovaque en Russie 1914-1920* (1965). Nebo německá autorka Gerburga Thunig-Nittnerová, která napsala *Die tschechoslowakische Legion in Russland* (1970).

Pro vlastní téma byli největším přínosem zejména autoři novějších prací z období po roce 1989, kdy se o tomto tématu začalo znovu publikovat. Zejména pak Karel Pichlík (1928-2001), Robert Sak (1933), Jan Galandauer (1936), Ivan Šedivý (1959), Jan Michl (1975) a Dalibor Vácha (1980).

Pracoval jsem také s archivními prameny. Stěžejním pro mě byl fond Školy pro nezletilé dobrovolníky, který je uložen ve Vojenském historickém archivu. Dalším fondem, ve kterém jsem našel některé důležité informace, které jsem mohl ve své práci využít, byl fond Inspektorátu československého vojska na Rusi (uložen ve Vojenském historickém archivu). Ústřední postavou této organizace byl přímý nadřízený osazenstva školy generálmajor Vladimír N. Šokorov. Zmínku o škole obsahuje i fond Ministerstva školství a národní osvěty (1918-1942), který je uložen v Národním archivu.

Pozůstalost Václava Valenty je uložena v Muzeu jižního Plzeňska v Blovicích. Podařilo se mi rovněž nalézt potomky V. Valenty, kteří mi poskytli další cenné informace. Při pokusu o vypátrání příbuzných některých dalších členů personálu legionářské školy jsem využíval informace z matrik uložených ve Státních oblastních archivech. Díky materiálům z archivu rodiny Václava Valenty, z archivních materiálů Muzea jižního Plzeňska v Blovicích a Vojenského historického archivu, mohu poměrně detailně zmapovat vývoj školy a osudy jejího vojenského i civilního personálu.

První porevoluční informace o škole pro nezletilé dobrovolníky jsem našel v novinovém článku, který publikoval Jindřich Marek v Magazínu MF DNES v roce 1998. V článku se objevila i výzva, aby se přihlásili známí či příbuzní legionářských chlapců, v témže roce vyšla i popularizační práce Miloslava Alexeje Fryščoka, *Legionáři, car a rudá vlajka* (1998). Zde autor na několika stranách představuje tento nevšední projekt. Další zmínku o škole nezletilých dobrovolníků jsem našel v rigorózní práci Dalibora Váchy z roku 2006, *Ostrov v bouři Českoslovenští legionáři a všednost let válečných 1918 – 1920*, kde se autor v jedné z kapitol věnuje školství v československých legiích v Rusku. V témže roce vyšla kniha *Vyprávění z Podbrdsko* (2006), která se věnuje osobnostem Podbrdsko. Mezi nimi je zmiňován i Václav Valenta-Alfa a při rozebírání jeho široké literární produkce se autoři zmínili i o nezletilých dobrovolnících, kteří ovlivnili velkou část Valentových knih.

1. Československé vojsko v Rusku a nezletilí dobrovolníci v letech 1918-1920

Jedním z nejviditelnějších důsledků občanské války v Rusku byl příval utečenců. Jejich počet začal v roce 1918 velmi rychle narůstat, až dosáhl gigantických rozměrů. Občanská válka zasáhla postupně většinu území Rusku. To se podepsalo také na kritické sociální situaci ruských občanů. Na vlakových nádražích se objevovalo velké množství toulavých dětí (sirotků), které se, pomocí žebrání, snažily přežít v tomto nepřátelském „dospělém“ prostředí (viz obrazová příloha č. 1). Odchodem československých vojáků z Ukrajiny se i Čechoslováci začali s těmito dětmi pravidelně potkávat. Československé ešalony byly často zcela obklopeny těmito „magistrálci“¹, kteří byli různého věku, národnosti i vyznání.

Ústup československého armádního sboru z Ukrajiny započal 20. února 1918, kdy se na pěší pochod, z Polonného k Žitomiru, vydala nejzápadnější část sboru, byl to 4. střelecký pluk². V Žitomiru byl v té době připraven 1. střelecký pluk³, který zde zajišťoval ústup celé první divize. Pěší pochod byl velmi náročný, vojáci během čtrnácti dní absolvovali 30-50 km denně.⁴

Oficiální ústupu z Ukrajiny začal, rozkazem Národní rady⁵, 21. a 23. února 1918. První divize ustupovala po linii Berdičev – Žitomir – Kazatin (pod německo-ukrajinským náparem) a druhá divize ustupoval od Borispoli na linii vedoucí k Poltavě. Všechny jednotky směřovaly k řetězovému mostu v Kyjevě.

¹ Tak se nazývaly děti žijící v okolí transsibiřské magistrály.

² 4. čsl. střelecký pluk Prokopa Velikého. Tento pluk vznikl 18. září 1917 v Polonnoje. Bojoval u Bachmače a stal se předvojem Penzenské skupiny. Podílel se na dobytí Alexandrovského mostu, vítězství v bitvě u Lipjag a Buzuluku. Od července 1918 byl na povolžské frontě. Na přelomu let 1918/1919 střežil magistrálu v oblasti Tajšet – Nižněudinsk. Od ledna 1920 čekal ve Vladivostoku na transport, přesto se ještě 9. ledna 1920 zúčastnil bojů s atamanem Semjonem nad ovládnutím Bajkalských tunelů. V dubnu 1920 byl na lodi Amerika evakuován. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, s. 30.

³ 1. čsl. střelecký pluk Mistra Jana Husi vznikl 18. května 1916. Zúčastnil se bitvy u Zborova. Od 18. srpna 1917 nesl název Mistra Jana Husi. V květnu 1918 se jeho štáb začlenil do Čeljabinské skupiny a zbytek do Penzenské skupiny. Od jara 1919 střežil oblast Krasnojarsk, Kansk, Irkutsk. Dne 1. února 1920 přijel do Československa. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, s. 110.

⁴ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 140.

⁵ Odbočka Národní rady v Rusku vznikla 6. května 1917 v Kyjevě. Předsedou měl být ten člen Národní rady, který byl přítomen v Rusku. Pro období od května 1917 do března 1918 to byl Tomáš Garrique Masaryk.

Od 28. února byl předsunutý 2. střelecký pluk⁶ na kyjevském předměstí Nikolskaja Slobodka. Od tohoto okamžiku kryl ústup celé první divize. Dne 1. března byly československé jednotky v Kyjevě, nebo na východ od města. Hlavním úkolem bylo zajistit most přes Dněpr, o ten se 2. března rozpoutal boj. Polovinu mostu obsadily německo-ukrajinské jednotky a druhou získal 2. pluk. V tomto okamžiku už byla většina jednotek první divize mimo město.⁷

Odbočka Československé národní rady vyjednala s Němci příměří, které se mělo týkat jednotek hlídajících most, přesto však Němci řeku překročili jižněji a vpadli Čechoslovákům do zad. Tento manévr nebyl naštěstí úspěšný. Vojáci 2. pluku útok odrazili a celou svou polovinu mostu udrželi až do večera, kdy mohli ochranu mostu ukončit a také ustoupit.

Václav Valenta⁸ vzpomíná na ústup z Ukrajiny: „*Byly právě nejstudenejší dny měsíce února a března. Bídě oblečení v lehkých, rozpadajících se šatech, v chatrných, namože i děravých botách, o hladu a den po dni pěšky ploužili jsme se závějemi sněhu. [...] Němci nám byli neustále v patách. Pronásledovala nás jejich jízda a obrněné automobily s ukrajinskými vlajkami. Německé aeroplány sledovaly neustále směr naší cesty.*“⁹

Naprostou jinou situaci měla druhá divize. Dostala za úkol zajistit v týlu potřebné zásoby, munici a vlaky pro přepravu celého armádního sboru¹⁰. Jednotky druhé divize cestou na východ obsadily důležité železniční uzly. Mezi nimi byl i klíčový Bachmačský železniční uzel. Dne 5. března zabral 6. střelecký pluk¹¹ nádraží, a v součinnosti se 7. střeleckým

⁶ 2. čsl. střelecký pluk Jiřího z Poděbrad vznikl 19. dubna 1917 ve Slucku. Název J. z P. obdržel 15. srpna 1917. Zúčastnil se bitvy u Zborova. V prosinci 1917 bojoval o Kyjev. Na magistrále bojoval o Marjanovku, Ščedrinsk, Kazaň, Čeljabinsk, Zlatoust, Trojick a Nižnyj Tagil. V lednu 1920 byl ve Vladivostoku. Odtud byl evakuován lodí Niž. Novgorod a lodí Madawaska. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, 35.

⁷ FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. I. díl*. Praha: Academia, 2006, ISBN 80-200-1405-5, s. 262.

⁸ Václav Valenta-Alfa byl ústřední postavou organizace Školy pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi. Po návratu do vlasti se stal kronikářem školy. Valenta vstoupil do československé armády v červenci 1917 v Žitomiru, sloužil v řadách první divize.

⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Do legie. Povídky o našich na Sibiři*. Praha: ÚNaKUČ, 1924, s. 94. Tehdy Valenta sloužil u 1. čs. dělostřelecké brigády Jana Žižky z Trocnova v hodnosti střelce. Tato brigáda vznikla 21. listopadu 1917 v Polonnoje. Při odchodu z Ukrajiny bojovala u Bachmače. V květnu 1918 byla po bateriích rozdělena do jednotlivých vlaků.

¹⁰ Původní plán počítal s tím, že si vše od místních nakoupí, ale objevil se nečekaný bonus v podobě otevřených skladů, které byli pod správou úředníků a důstojníků, kteří neuznávali proněmeckou politiku. Vlaky i s vagóny byly vojáky zabrány.

¹¹ 6. čsl. střelecký pluk Hanácký vznikl 21. června 1917 v Borispolu. Bojoval u Bachmače, měl podíl na Čeljabinském incidentu, jeho esalony byly přepadeny u Marjanovky. Bojoval u Omska, Tatarské, Tjumeni, Kunguru, Jekatěrinburgu, Irkutsku. V roce 1919 střežil magistrálu od Ščeglovkska po Omsk. Do Československa byl přepraven v květnu 1920 na lodi President Grant. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, 135.

plukem¹² vytyčily obranný trojúhelník Bachmač – Inča – Kruty. Tato obranná linie vytvořila prostor pro evakuaci celého armádního sboru. Ešalony jely po dvou tratích. První vedla na Grebjonki – Poltavu a druhá na Něžin – Bachmač – Inču - Kruty.¹³

Od 8. března museli vojáci, v prostoru Bachmače, odrážet nepřátelské výpady ze severu i z jihu. K československým obráncům se přidali i ukrajinští bolševici¹⁴. Jednotky druhé divize držely tento uzel až do 13. března, kdy bachmačské nádraží opustili poslední Čechoslováci. Československý armádní sbor cestoval sedmdesáti vlaky, každý měl čtyřicet až čtyřicet pět vagonů. Jejich cesta směřovala na Penzu.¹⁵

Valenta si při cestě na východ všiml situace v okolí magistrály: „*Všude zel nepořádek, rozvrat, dražota, nedostatek potravin, šatstva a náradí, lupiči a vrahové puštění bolševiky z vězení na svobodu. Oblékli vojenský stejnokroj a stali se většinou vůdci tvořící se právě nové bolševické armády „rudé gardy“.* Krádeže, loupeže a vraždy byly na denním pořádku. Rus střílel Rusa, bratr bratra, a to jen proto, že byl jiného přesvědčení.“¹⁶

Těmito událostmi odstartovalo tažení na východ, původně do Francie na západní frontu, ale nakonec rovnou do nového samostatného státu. Legionářská anabáze změnila ruské prostředí na několik dlouhých let. Cesta legionářů do Vladivostoku znamenala i novou šanci pro desítky toulavých chlapců. Neméně významnou událostí, která předznamenala vytvoření školy, bylo protibolševické vystoupení v květnu 1918, které legionáře upoutalo na magistrále mnohem déle, než by si kdokoliv z nich přál. Boj s bolševiky zpomalil legie natolik, že počet nezletilých chlapců se od května 1918 rychle zvyšoval¹⁷. Od ledna 1919 bylo vojsko v zázemí, a právě zde se objevil prostor pro organizovanou výchovu. Přesný počet všech nezletilých vojáků však není znám. Do školy se dostali na základě rozkazu, který nařizoval shromáždit ve škole všechny nezletilé dobrovolníky, ale existovala i skupina, která nebyla

¹² 7. čl. střelecký pluk Tatranský vznikl 25. června 1917 v Berezani. Bojoval u Bachmače, Marjinska, Novonikolajevska, Irkutsk, Kaulu, Čeljabinska, Tomska a Krasnojarska. Sřežil magistrálu v úseku Novonikolajevsk – Tomsk. V roce 1920 byl evakuován loděmi Ixion, Czaritza a Belgic. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, č. 121.

¹³ FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. I. díl*. Praha: Academia, 2006, ISBN 80-200-1405-5, s. 263.

¹⁴ Bitva u Bachmače byla jedinou vojenskou operací, kde Čechoslováci bojovali společně s bolševiky. Při zajištění odsunu padlo 45 Čechoslováků a 41 bylo nezvěstných a 210 vojáků utrpělo zranění. PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 141.

¹⁵ FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. I. díl*. Praha: Academia, 2006, ISBN 80-200-1405-5, s. 264.

¹⁶ VALENTA-ALFA, Václav. *Do legie. Povídky o našich na Sibíři*. Praha: ÚNaKUČ, 1924, s. 96.

¹⁷ Jedná se o celkem 120 chlapců z celkového počtu 178 chlapců. U zbytku z nich není známo datum nástupu do legie, ale dá se předpokládat, že většina z nich vstoupila po březnu 1918. Byli i tací, co nastoupili dříve. Celkem 11 chlapců prokazatelně vstoupilo v roce 1917 a dva v roce 1916 (Konstantin Valach a Josef Kulbej).

oficiálně přiznána, jednalo se o velmi malé chlapce nebo pouze o chlapce, které si legionáři osvojili a nevyli zapsáni na stravu a další požitky.¹⁸

Po ústupu z Ukrajiny nabraly události velmi rychle spád. V polovině března bylo jasné, že podmínkou rychlé cesty na východ bude částečné odzbrojení. Jednotky odevzdávaly zbraně už od 16. března 1918. Pomalými posuny se ešalony dostávaly k Penze, kde se první z nich zastavily 22. března. Mezitím probíhalo soustavné jednání odbočky ČSNR se sověty v Moskvě¹⁹. Odbočka přijala Kurajeovy²⁰ návrhy. Dne 26. března přišel telegram od J. V. Stalina, který dohodu schválil.²¹

Přeprava však nabrala velké zpoždění. Od 27. března do 9. dubna projelo Penzou pouze dvanáct ešalonů. Každým průjezdem se zvyšovaly kvóty odevzdaných zbraní, Penzenská dohoda proto ztratila smysl. Vojáci velmi špatně nesli to, že rakousko-uherská a němečtí zajatci měli na trati přednost. Cílené zpomalení ešalonů otevřelo československým komunistům prostor pro agitaci.²²

Komplikace s přepravou se dále zvýšily, když se 5. dubna 1918 ve Vladivostoku vylodily japonské oddíly. V té době se vystupňoval i tlak velení německé armády na přesun zajatců ze Sibíře do evropské části Rusku. Během této situace se objevila myšlenka na změnu směru přesunu první divize, které měla nově směřovat do přístavu Archangelsk, mělo se to týkat vlaků stojících západně od Omska, toto nařízení přišlo 2. května 1918 od Nejvyšší spojenecké válečné rady.²³

¹⁸ Na základě legionářských karet a porovnání se záznamy v deníku školy. První divize (Husitská): U 1. střeleckého pluku (Mistra Jana Husa) bylo třináct chlapců. U 2. střeleckého pluku (Jiřího z Poděbrad) byli tři chlapci a z 3. střeleckého pluku (Jana Žižky z Trocnova) pocházelo jedenáct nezletilých dobrovolníků. Ve 4. střeleckém pluku (Prokopa Velikého) sloužilo dvacet čtyři chlapců. Druhá divize: u 5. střeleckého pluku (Pražský T. G. Masaryka) byli čtyři chlapci. V 6. střeleckém pluku (Hanácký) sloužilo sedm chlapců. Od 7. střeleckého pluku (Tatranský) přišlo deset žáků a od 8. střeleckého pluku (Slezský) dalších deset chlapců. Třetí divize: v 9. střeleckém pluku (Karla Havlíčka Borovského) sloužilo deset chlapců. V 10. střeleckém pluku (Jana Sladkého Koziny) byli čtyři chlapci. Od 11. střeleckého pluku (Františka Palackého) přišlo šest chlapců a od 12. střeleckého pluku (Generála M. R. Štefánika) dalších sedm žáků. Československá armáda v Rusku byla složena i z dalších bojových či týlových útvarů. Například v 1. dělostřeleckém pluku působilo jedenáct chlapců a pět chlapců v 1. jízdním pluku (Jana Jiskry z Brandýsa). Zbytek připadl na ostatní útvary (34 chlapců). Není známá příslušnost pouze u 21 z nich.

¹⁹ Jednání vedl Jiří Klecanda a Bohumil Čermák, kteří se snažili dosáhnout volného projezu až do Vladivostoku. Během jednání bylo povoleno zformovat 2. československý armádní sbor v Omsku.

²⁰ Nejvyšší sovětský komisař v Penze.

²¹ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 142-144. Penzská dohoda znamenala to, že československý armádní sbor opustila většina ruských důstojníků. Na každý vlak měl dohlédnout jeden sovětský komisař. Do velení pluků se dostali českoslovenští důstojníci. Dne 27. března vyjel první ešalon na východ.

²² FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. II. díl*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-87122-00-6, s. 105. Snažili se vytvořit Československou rudou armádu. Agitace neměla naštěstí takovou odezvu, kterou si bolševické vedení v Moskvě představovalo.

²³ SAK, Robert. *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996, ISBN 80-85787-86-5, s. 28. Bylo to ve strategickém zájmu Velké Británie, která si chtěla zabezpečit přístavy Archangelsk a Murmansk.

Přeprava severní cestou se neslučovala s původními plány transportu a samotné rozdělení armádního sboru, v době největšího tlaku sovětů, postrádalo smysl. V této pohnuté atmosféře se odehrál, 14. května 1918, Čeljabinský incident, který předznamenal budoucí konflikt a postoj sovětů k československému armádnímu sboru a další vývoj vztahu legionářů k místním sovětům, které se stále snažily o odzbrojení ešalonů.²⁴

Dne 18. května projednávali zástupci obou divizí možnost cesty přes Archangelsk. Tento návrh byl zcela odmítnut. Jako celek mělo být vojsko přepraveno do Vladivostoku.²⁵

Zástupci Odbočky v Moskvě, Prokop Maxa a Bohumil Čermák a další úředníci kanceláře Národní rady byli v noci z 20. na 21. května zatčeni. Akce proběhla v rámci plánu, který měl donutit československé vojáky odevzdat všechny zbraně. Maxa a Čermák byli vzati jako rukojmí, propuštění měli být až po odzbrojení a urovnání konfliktu v Čeljabinsku. Maxa a Čermák nakonec pod velkým tlakem podepsali telegram, který nařizoval, aby vojáci odevzdali zbraně do rukou místních sovětů.²⁶

Vše již směřovalo ke konfliktu mezi bolševickou vládou a Čechoslováky, který otevřeně propukl 25. května 1918, když jednotky rudé armády, vyslané z Omsku, přepadly na stanici Marionovka, která ležela východně od Omska, dva ešalony 6. pluku. Čechoslováci tento útok odrazili.²⁷ Téhož dne, 25. května, vystoupil kapitán Gajda (velitel 7. pluku) na východním křídle mezi Omskem a Irkutskem. Obsadil Mariinsk a Novonikolajev.²⁸ Těmito událostmi se konflikt s bolševiky rozhořel naplno.²⁹

²⁴ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 173-174. V dopoledních hodinách stály ešalony 3. a 6. pluku na nádraží v Čeljabinsku. Najednou někdo odhodil z jedoucího vlaku (jednalo se o vlak s německými a maďarskými zajatci) kus železa, který vážně zranil jednoho z vojáků 6. pluku. Vojáci viníka na místě zabili. Deset legionářů bylo zatčeno. Čeljabinský sovět se pokusil zadržet i důstojníka, který se přišel dohodnout. Čechoslováci nakonec obsadili celé město. Incident byl urovnán dohodou, která Čechoslovákům umožňovala průjezd s částí původně zabavených zbraní.

²⁵ SAK, Robert. *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996, ISBN 80-85787-86-5, s. 34.

²⁶ FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. II. díl*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-87122-00-6, s. 272. Dne 23. května legionářský sjezd v Čeljabinsku odmítl tento rozkaz a také odňal Odbočce právo rozhodnout o přepravě armády do Vladivostoku.

²⁷ SAK, Robert. *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996, ISBN 80-85787-86-5, s. 37. Padlo osmnáct Čechoslováků, ale bolševické ztráty byly daleko vyšší (250 vojáků).

²⁸ FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. II. díl*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-87122-00-6, s. 320.

²⁹ Z roztroušených ešalonů se vytvořily tři skupiny. Poručík Čeček velel v evropském Rusku 4. a 1. pluku, 1. záložnímu pluku a dvěma bateriím 11. děl. brigády. Podplukovník Vojechovskij velel ešalonům od Čeljabinska po Petropavlovsk. Kapitán Gajda velel ešalonům východně od Omsku po Novonikolajevsk část 6. pluk a 7. pluku. PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 174.

Na počátku bojů se jako jedna z nejdůležitějších jeví bitva u Lipjag³⁰, ve které byl mj. nasazen i 4. pluk, který měl ve svých řadách početnou skupinu chlapců (viz obrazová příloha č. 2). Dále se jí účastnil i Václav Valenta s 3. dělostřeleckou baterií. Bitva probíhala pod vrchním velením poručíka Stanislava Čečka.

Po vítězném nástupu a aktivní účasti protibolševických vojsk, byla nutná nová organizace Československého armádního sboru. S reorganizací přišel i rychlý hodnostní vzestup. Velitelem všech protisovětských sil se stal generálmajor Jan Syrový. První divizi, operující na volžské frontě, ovládl generálmajor Stanislav Čeček. A druhé divizi, operující na jekatěrinburské frontě, velel generálmajor Radola Gajda.³¹

Armádní sbor byl roztažen po celé délce transsibiřské magistrály, proto značná část bojů směřovala k postupnému spojení. Václav Valenta se ve své korespondenci zmiňuje o tom, že se dne 7. července 1918 spojila Čečkova skupina se Západní (Čeljabinskou) skupinou ve stanici Miňarech (mezi Ufou a Čeljabinskem).³²

Boje docílily toho, že se 31. srpna 1918 spojila Vladivostocká skupina s Východní (Čeljabinskou) skupinou ve stanici Olovjannaja na mandžuských hranicích. Od této chvíle byla celá transsibiřská trať od Volhy až po Vladivostok v rukou Čechoslováků.³³

Čechoslováci bojovali společně s protibolševickými silami na uralské frontě. Počátkem září se však, díky nedostatečným posilám od sibiřských partnerů a nezájmu dohodových spojenců na znovu otevření východní fronty, museli vojáci z povolžské fronty postupně stáhnout.³⁴

Po vzniku samostatné Československé republiky, se boj v Rusku pro legionáře jevil zcela zbytečný. Tato letargie byla umocněna i tím, že slíbená pomoc dohodových vojsk stále nepřicházela.

³⁰ Bitva u Lipjag. Plán obchvatu navrhl poručík Čeček a poručík Jan Gayer. Proti Čechoslovákům stálo asi čtyři tisíce bolševických vojáků. Čtvrtý pluk pod vedením poručíka Gayera měl 1600 mužů. Obchvatem, překvapivým bodákovým útokem, se jim podařilo obsadit nádraží v týlu nepřítele. Sovětské jednotky se daly na zmatený útek. Vítězství u Lipjag otevřelo cestu k Samaře, kterou Čechoslováci obsadili 7. června 1918. SAK, Robert. *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996, ISBN 80-85787-86-5, s. 42.

³¹ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 183.

³² ČÍŽEK, Václav – DAVÍDEK Václav et al. *Výprávění z Podbrdská*. Spálené Poříčí: Město Spálené Poříčí, 2006, ISBN 80-239-8525-6, s. 261.

³³ FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. II. díl*. Praha: Academia, 2007, ISBN 978-80-87122-00-6, s. 378. Koncem září byl ústup již nezvratný. Směřoval na trať Samara-Ufa. Dne 7. října padla Samara.

³⁴ SAK, Robert. *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996, ISBN 80-85787-86-5, s. 83-84.

Dne 16. listopadu 1918 se ve Vladivostoku objevila loď Taišo Maru s generálem Milanem Rastislavem Štefánikem (s ním přicestoval i generál Pierre Maurice Janin³⁵, od října 1918 vrchní velitel všech spojeneckých vojsk v Rusku), který přijel do Ruska s několika závažnými úkoly. Jednalo se o reorganizaci armády, která měla původně dobrovolnický charakter. Jeho cesta měla také podpořit upadající morálku Československého armádního sboru. Dle objektivních měřítek musela být, rozkazem z konce listopadu 1918, první československá divize stažena do zázemí.³⁶

Zásadní změny, které přednesl generál Štefánik, se týkaly hlavně charakteru armádního sboru, ze kterého si československá vláda přála vybudovat pravidelnou armádu francouzského typu. Dne 14. prosince 1918 byla zrušena odbočka ČSNR.³⁷ Místo ní bylo vytvořeno pět kompetenčních úřadů³⁸, které se staly součástí Ministerstva války.

Dalším velmi kontroverzním krokem bylo zrušení komitétů a s tím spojený zákaz vojenských sjezdů. Tento rozkaz, č. 588, znamenal rozkol v celistvosti legií a většina legionářů se s ním smířovala jen velice těžko, protože narušil dobrovolnický charakter legií. Generál Štefánik vyjednal odchod jednotek do zázemí a plné zapojení ruské protibolševické armády. Československý armádní sbor měl být vyslán na ochranu magistrály. Generál Štefánik nezůstal v Rusku příliš dlouho, již 30. ledna 1919 odjel zpět do Československa³⁹.

Československé vojsko na Rusi bylo využito na ochranu transsibiřské magistrály, jednalo se o tři úseky na trati mezi Novonikolajevskem a Irkutskem. Ochrana trati byla na místě, protože se kolem magistrály pohybovaly skupiny loupeživých band, skupiny zběhů

³⁵ Pierre Thiebaut Charles Maurice Janin (19. října 1862 – 28. dubna 1946) Od dubna 1915 byl v čele francouzské vojenské mise v Rusku. Úzce spolupracoval s M. R. Štefánikem. V srpnu 1917 se vrátil do Francie, zde dostal pověření k organizaci armád spojenců, kteří neměli vlastní stát. V prosinci 1917 se stal vrchním velitelem čsl. vojsk ve Francii a od 15. srpna 1918 byl pověřen velením nad čsl. vojskem v Rusku. Od října 1918 byl generálmajorem s funkcí vrchního velitele všech spojeneckých vojsk na Sibiři. Zpět do Francie odjel v roce 1920. GALANDAUER, Jan. *O samostatný československý stát 1914-1918*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1992, ISBN 80-04-26140-X, s. 105.

³⁶ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 239. Dne 18. listopadu 1918 bylo v Omsku svrženo Direktorium (esersko-menševická vláda). Byla ustanovena za pomoci legionářů a měla jejich velkou podporu. Vlády se chopil admirál Alexandr Kolčak.

³⁷ GREGOROVIC, Miroslav. *První čs. odboj. Čs. legie 1919 - 20*. Jinočany: H&H, 1992, ISBN 80-85467-54-2, s. 37.

³⁸ 1. Politické oddělení vedl Bohdan Pavlů. 2. Vojensko-správní pplk. Rudolf Medek. 3. Finančně-správní poručík František Šíp. 4. Vojenský inspektor byl generál Vladimír Nikolajevič Šokorov (pod toto oddělení později spadala i Škola pro nezletilé dobrovolníky). 5. Vrchní kontrolní oddělení vedl JUDr. Václav Suchý.

³⁹ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 241. Po Štefánikově odjezdu byl změněn název vojenského uskupení z Československého armádního sboru na Československé vojsko na Rusi. Velitelem vojska byl generálmajor Jan Syrový. Náčelníkem Štábu byl podplukovník Bohuslav Všeticka. Jednotkám na dalším východě velel generálmajor Stanislav Čček. Velitelem první střelecké divize se stal plukovník Karel Voženílek, velitelem druhé střelecké divize byl plukovník Ludvík Krejčí (generálmajor Radola Gajda, který původně velel 2. divize, odešel v prosinci 1918 do velení 3. armády admirála Alexandra Kolčaka) a třetí střelecké divizi velel podplukovník Lev Prchala.

sibiřské armády, partyzánů, také němečtí a maďarští zajatci a malé oddíly bolševické armády.⁴⁰

Pravidelná strážní služba a větší klid v zázemí dával vojákům prostor pro širší kulturní činnost. Během pobytu generála Štefánika byl založen Informačně osvětový odbor Ministerstva vojenství. V čele stál Dr. Josef Kudela. Odbor měl v kompetenci divadelní soubor, symfonický orchestr, dále při něm existovalo i výtvarné oddělení a nakladatelství. Právě stažení do zázemí vyneslo na povrch i problém nezletilých dobrovolníků a jejich případné evakuace. Události nakonec vyústily v zorganizování Školy pro nezletilé dobrovolníky.⁴¹

Během března a dubna roku 1919 se proti Čechoslovákům stavěly skupiny, které se snažily zneschopnit přepravu po magistrále. V květnu 1919 podnikali legionáři výpady na jih a sever od magistrály. Podpořeni byli některých dohodovými vojsky, hlavně v oblasti, kterou hlídala třetí divize. Mezi hlavní body, které na trati legionáři hlídaly, patřily větší nádraží, mosty a tunely.⁴²

Problém se statusem legií neskončil ani po odjezdu generála Štefánika. Po nepopulárním zrušení všech sjezdů se objevila revolta ve formě nového sjezdu, na kterém se 24. března 1919 v Jekatěrinburgu sešla skupina delegátů. Hlavním tématem bylo odmítnutí nové reorganizace a nechuť k další podpoře Kolčakovy vlády. Dne 20. května 1919 se konal druhý sjezd v Tomsku, který již naplno žádal ukončit podporu vojenských akcí admirálových jednotek a okamžitou evakuaci do vlasti.⁴³

První máj roku 1919 byl ve znamení rudých praporů a protikolčakovských hesel, nejednalo se však o podporu bolševiků.⁴⁴

V měsíci červnu se nálada mezi vojáky zhoršila. Dne 9. června chtěl v Irkutsku zástupce Československé vlády Bohdan Pavlů vyslechnout požadavky delegátů. Nakonec

⁴⁰ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 241. Bylo to v souladu s rozkazem z 27. ledna 1919. Druhá divize na úseku Novonikolajevsk-Tomsk (980 km), třetí divize na trati mezi Ačinskem a Nižněudinskem (960 km) a první divize střežila trať z Nižněudinska do Irkutsku (500 km). Spojenecká vojska si rozdělila zbytek trati až do Vladivostoku.

⁴¹ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 244.

⁴² Tamtéž, s. 245.

⁴³ Tamtéž, s. 246.

⁴⁴ GREGOROVIC, Miroslav. *První čs. odboj. Čs. legie 1919 - 20*. Jinočany: H&H, 1992, ISBN 80-85467-54-2, s. 38.

však nechal delegáty zatknout. To vyvolalo odpor části armády, která v té době byla v Irkutsku.⁴⁵

Jednání probíhalo ve slovenském táboře v Irkutsku. Nakonec delegáti podlehli soustavnému tlaku a podepsali prohlášení, že se podvolují zákonům československé vlády. Poté byli umístěni do vězení u první divize. Vězení se nacházelo nedaleko budovy školy, proto Valenta ve svém deníku zmiňuje skupinu delegátů. Škola, která vznikla v Irkutsku, byla umístěna na Zvězdočce. Delegáti byli odvezeni 18. července do pevnosti Gornostaj u Vladivostoku.⁴⁶

Pro podporu vojáků, a zejména za účelem uklidnění napětí, přijela delegace z Československa⁴⁷. Zároveň měla připravit legie k vytouženému návratu. Na cestu se vydala 14. června z Prahy. Po téměř dvouměsíční cestě dorazila 12. srpna 1919 do Vladivostoku. Plavila se na japonské lodi *Tastachu Maru*. Z Vladivostoku odjeli členové delegace 20. srpna 1919. Jejich cesta byla dlouhou poutí až k těm nejzápadnějším československým jednotkám. Do Irkutsku dorazili 27. srpna 1919 (viz obrazová příloha č. 3, č. 4 a č. 5). O cestě podával pravidelné zprávy Československý denník. Delegace si zasloužila i velkou pozornost Václava Valenty, protože se s nejlepšími žáky školy zúčastnil slavnostního průvodu, který se konal na počest delegace. Na uvítanou proběhla přehlídka první divize. Na nádraží čekal i štáb československých vojsk v Rusku v čele s generálmajorem Syrovým a Bohdanem Pavlů. Hudební doprovod zajišťoval 1. pluk. Po oficiálním ceremoniálu odjela delegace, za doprovodu genmjr. Syrového, do štábu korpusu. Pak se konala slavnost první střelecké a první dělostřelecké divize v kasárnách za Irkutskem. Průvodu se zúčastnilo i sedmdesát nejlépe oblečených chlapců s učiteli. Po přehlídce byli američtí novináři Martínkem a Žákem informováni o škole a vyžádali si i několik článků pro americké noviny. Školu pro nezletilé dobrovolníky okomentovali takto: „*To že prý je z nejlepších věcí, který česká armáda na Sibiři provedla. I když prý vše ostatní mohli čekat, že bychom měli na Sibiři také českou obecnou korpusní školu, toho že nemohli, věru, tušiti!*“⁴⁸ Následující dny až do konce srpna byly dobou oddechu. Konaly se časté přednášky členů delegace. Ve škole probíhal pouze

⁴⁵ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 246.

⁴⁶ Tamtéž, s. 247. Pak měli být odesláni do Československa.

⁴⁷ V čele delegace byl poslanec František Václav Krejčí. Zbytek delegace ve složení: spisovatel Jaroslav Hilbert, inženýr Z. Krivoš, kapitán František Janík, Josef David a JUDr. Bondy. Společně s nimi zde bylo i několik lékařů a novinářů. V Japonsku přibyla americká delegace: redaktor J. Martínek (za Národní sdružení), redaktor J. Žák-Marušiak (za Slovenskou ligu a Čs. tiskovou kancelář) a Jan Straka (za Národní svaz českých katolíků). Členy delegace byli i spisovatel Vincenc Červinka (Národní listy) a Gustav Šmejč (České slovo).

⁴⁸ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 34.

pravidelný dozor a učitelé často chodili s chlapci na vycházky a koupání. Volno měla také celá první střelecká divize.⁴⁹

Dne 24. září 1919 bylo osazenstvo školy přesunuto do Vladivostoku a postupně se tak setkalo i s dalšími dohodovými vojsky. Byli to hlavně Američané, Japonci, Angličané, Italové, Poláci a Rumuni.

Valenta zmínil i rozmístění jednotek na trati, kde v úseku od Omska k Bajkalu hlídali českoslovenští legionáři a od Bajkalu k Tichému oceánu se o hlídku dělili s Američany a Japonci. Za Bajkalem bylo v té době poměrně bezpečno, nebylo potřeba tolik jednotek na stráž stepní oblasti. Přesto Valenta kritizuje liknavost spojeneckých jednotek při stráži i při nedostatečné pomoci československým legionářům v boji s bolševiky.⁵⁰

V říjnu 1919 se již osazenstvo školy nacházelo na Ruském ostrově. V listopadu téhož roku byl odvolán předseda politického oddělení Bohdan Pavlů, který nebyl příliš populární a na jeho místo nastoupil Václav Girs, kterému se podařilo uklidnit vojáky svým manifestem pro spojení, kterým odsoudil Kolčakovu vládu a vyloučil její další podporu.⁵¹

Bohužel se v deníku nezachovaly zprávy o tom, jak Valenta reflektoval situaci na frontě. V létě 1919 se jednalo o účasti československého vojska v nové ofenzívě proti bolševikům. Československá vláda však již naplno jednala o evakuaci vojáků. Velení v Rusku nemělo jednotný názor, ale hlavní slovo měla vláda v Československu, ministr zahraničí Edvard Beneš. V září 1919 se sibiřské armádě nepovedlo zabránit rudé armádě vstoupit na území Sibíře. Dne 26. září 1919 padlo definitivní rozhodnutí shromáždit vojsko ve Vladivostoku a v Mandžusku a o dva dny později začala všeobecná evakuace na východ.⁵²

V době, kdy osazenstvo školy sídlilo ve Vladivostoku, bylo i svědkem listopadového protikolčakovského povstání. Učitelé a žáci napjatě sledovali, jak se situace vyvine. Do boje se zapojit nemohli, protože byli na Ruském ostrově naprosto odříznuti. Celý ostrov byl během bojů hlídán kvůli možnosti, že by se nějaké jednotky přeplavily na pomoc Gajdovi. Díky

⁴⁹ MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Od Volhy na Urál, Magistrála, Návrat do Vlasti*. V. díl. Praha: A. Němec a spol., 1929, s. 33-34.

⁵⁰ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibíři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 51.

⁵¹ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 247.

⁵² SAK, Robert. *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996, ISBN 80-85787-86-5, s. 138-140. Dne 17. listopadu 1919 padl Omsk, touto událostí se velmi přiblížil konec sibiřské vlády admirála Alexandra Kolčaka.

blokádě hrozilo bezprostřední nebezpečí vyhladovění. Československé parníky Smělčák a Nadějný se pokusily dovézt zásoby, ale byly brzy po vyplutí zajaty.⁵³

Povstání se odehrálo, 17. a 18. listopadu, za účasti generálmajora Gajdy, který původně bojoval v Kolčakových službách, ale po vzájemné roztržce opustil jeho armádu. Celé povstání skončilo neúspěchem.⁵⁴

V Irkutsku se odehrál, na konci prosince 1919, protikolčakovský převrat, který přerhl ustupujícím vojákům cestu na východ. Čechoslováci měli na západ od města několik ešalonů, ustupovali společně s admirálem Kolčakem a se zlatým pokladem. Admirál Kolčak požádal 4. ledna 1920 spojence o ochranu a tu získal. Irkutský sovět však poslal svého zástupce naproti přijíždějícím ešalonům. Jednalo se o předání admirála Kolčaka. Nakonec se vyjednávalo, ale bylo to bezpředmětné, protože pokud by Kolčaka nevydali, museli by čelit obrovské bolševické přesile.⁵⁵

Dne 7. února bylo uzavřeno příměří, v rámci kterého byl Admirál Alexandr Kolčak vydán a téhož dne v Irkutsku popraven.⁵⁶ Dne 1. března byl sovětům, společně s odjezdem posledního ešalonu na východ, předán zlatý poklad.⁵⁷

Důležitou kapitolou legionářské anabáze je i samotná evakuace do Československa. První transport do Československa odjel již v lednu 1919, ale do června bylo přepraveno jen několik stovek vojáků. Největší počet vojáků odjel v termínu od prosince 1919 do září 1920.

Členové školy byli evakuováni 24. prosince 1919, 15. transportem na lodi Shunko Maru. Proces zajištění transportních lodí, včetně zajištění mezinárodního souhlasu s tímto transportem, byl velmi složitý. Poprvé se o evakuaci oficiálně jednalo na konferenci ve Versailles 9. července 1919, další jednání proběhlo mezi 6. a 11. srpnem 1919. Největším

⁵³ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 76.

⁵⁴ GAJDA, Radola. *Moje paměti*. Brno: Bonus A, 1996, ISBN 80-85914-36-0, s. 278-287. Radola Gajda se po příjezdu do Vladivostoku dozvěděl, že část obyvatel nesympatizuje s Kolčakem a vůdci této opozice se rozhodli k ozbrojenému převratu. Gajda se neměl přímo zúčastnit povstání, ale měl se snažit o získání informací o postoji spojeneckých velitelů. Nakonec vše nasvědčovalo tomu, že by měl být převrat podpořen. Stanoviska se však u jednotlivých zemí lišila. Ráno 17. listopadu začal útok generála Rozanova. Jako první byla obsazena staniční budova. Gajdova skupina byla na méně výhodné pozici, z jedné strany obklopena mořem a z ostatních stran výšinou. Spojenci se v japonském štábu rozhodli, že budou neutrální, ale zamezí rozšíření bojů dále do města. V 10 hodin večer obdrželi Razanovci posily, proto se pokusili o rozhodný útok na stanici. Přes nemožnost obrany celého nádraží se o půlnoci podařilo odrazit útok. Ale ráno 18. listopadu v 5 hodin, začal útok nanovo. Obránci se již neudrželi a Gajda byl nucen nařídít ústup směrem k československému štábu. Gajda pronikl k vlakům československého technického oddílu, ale nestihl to, byl zajat. Díky snaze Čechoslovákům, byl však propuštěn a převezen do bytu Dr. Girsy, kde slíbil, že okamžitě opustí Rusko.

⁵⁵ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 248.

⁵⁶ GREGOROVÍČ, Miroslav. *První čs. odboj. Čs. legie 1919-20*. Jinočany: H&H, 1992, ISBN 80-85467-54-2, s. 38.

⁵⁷ PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 248.

problémem evakuace bylo financování. Tento problém byl vyřešen státní půjčkou, kterou dostala Československá republika od dohodových mocností. Důležité bylo zajistit dostatečnou lodní kapacitu. To se nakonec vyřešilo, když zhruba polovinu této kapacity tvořila americká, třetinu britská a zbytek japonská, francouzská, italská a československá plavidla. Cesty transportů byly různé, směřovaly přes Tichý oceán, USA a Kanadu do Evropy. Nebo kolem Číny, Indickým oceánem, Rudým a Středozemním mořem do přístavu Terst.⁵⁸

Další důležitou věcí, kterou bylo nutné zajistit, bylo československé zastoupení v místech, kterými budou evakuační transporty projíždět. Konzulové byli v Japonsku, v Tokiu, v Číně, v Pekingu a v Šanghaji. Objevila se celá řada odborníků, kteří obstarávali zásoby a vše potřebné pro vojáky. Byli v Šanghaji, v Singapuru, v Bombaji, v Adenu a v Port-Saidu. Poslední ešalony se dostaly do Vladivostoku na počátku června 1920.⁵⁹

⁵⁸ Celkem bylo do Československa odvezeno 72 644 osob (3004 důstojníků, 53455 vojinů a poddůstojníků, 4914 invalidů, 1726 žen a 717 dětí). Chlapci byli součástí armády, proto byli mezi transportovanými vojiny resp. poddůstojníky. PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996, ISBN 80-204-0580-1, s. 249-251.

⁵⁹ GAJDA, Radola. *Moje paměti*. Brno: Bonus A, 1996, ISBN 80-85914-36-0, s. 256.

2. Vývoj školy pro nezletilé dobrovolníky v letech 1919-1920

2.1 Vznik školy

Cesta z Ukrajiny do Vladivostoku byla velmi dlouhá, proto počet nezletilých dobrovolníků narostl do několika desítek. Není jasné, kolik jich přesně bylo, ale většina oficiálně zařazených, se sešla ve škole. Rovněž ale existovali chlapci, které si legionáři vzali za své, proto si je udrželi u sebe i po vydání rozkazu ke shromáždění v Irkutsku. Legionáři v nich viděli své vlastní děti, které šatili a vychovávali. Pro většinu legionářů hrál při výběru důležitou roli i vzhled, ale také to, jak se chlapci projevovali. Zdravá drzost byla pro ně výhodou i v životě na ulici. Při obrovských počtech těchto sirotků bylo zařazení do československé armády pro ně výhrou nad všudypřítomnou smrtí hladu či umrznutím.

Myšlenka na založení školy pro nezletilé dobrovolníky⁶⁰ spadá do první poloviny roku 1919. Chlapcům totiž pobyt u vojska nesvědčil, po mravní stránce byli velmi zanedbaní. Vedení vojska nevědělo co si s nimi počít. Nechtěli si brát příklad z jednání jiných spojeneckých vojsk. U Poláků, Rumunů i Američanů byli v té době běžně chlapci vyhazováni z těplušek. Velení čsl. vojska tuto praxi odmítlo, proto se většina chlapců ihned zapojila do řemeslné výroby v československých ešalonech. Legionáři chlapce učili různým řemeslům, které měli legitimovat jejich pobyt u pluků a zamezit pochybnostem při navýšení počtu přepravovaných osob. Vojáci však rychle poznali, že je potřeba nejdříve chlapce naučit psát a číst, aby se později s nimi mohli dostat až zpátky do vlasti.⁶¹

Nezletilí dobrovolníci byli děti téměř všech v Rusku žijících národů, které při své cestě potkali vojáci československé legie. Objevili se i výjimky, např. jeden Srb a Černohorec i několik ruských Čechů. Většina z nich byli sirotci a ti ostatní své rodiče během válečného chaosu ztratili. Jejich životní situace byla na bodu mrazu. Ve válečné době, kdy neexistoval jakýkoliv sociální systém, byli nuceni krást a žebrot. Právě při žebrotě se dostávali do úzkého kontaktu s legionáři v těpluškách⁶². Vojáci je často neodmítali, ale jen někteří měli to štěstí, že si je vojáci vzali k sobě. Oni sami se poté považovali za Čechoslováky, přestože je vojáci neodnárodňovali. Pravidelně se podíleli na chodu armády. Ve většině případů se chlapci

⁶⁰ Hoši od 7 do 18 let byli úředně považováni za nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi. Mnozí z nich měli vlastní evidenční (legionářské) karty a pobírali výhody jako běžní legionáři.

⁶¹ Všichni chlapci mluvili tzv. „magistrálštinou“. To bylo nářečí, které se používalo v okolí transsibiřské magistrály. Fráze z magistrálštiny: „Do bot“ – výraz úplného zatracení: „K čertu s ním!“ – Má na nás chlupy!“ – nesmí na ně šáhnout: „Na nás si nepřijdou!“.

⁶² Železniční vagóny uzpůsobené k dlouhodobému bydlení pro 20-22 mužů.

využívali jako poslíčci nebo řemeslníci. Někteří se však dostali i na frontu. Na počátku roku 1919 měla téměř každá rota svého nezletilého dobrovolníka.⁶³

Právě při přesunu z Ukrajiny do Ruska a dále na východ se nejvíce projevil obrovský počet dětí, které díky válce a následnému revolučnímu běsnění přišly o rodiče. Vojáci v ešalonech při průjezdech ruskými stanicemi (nádražími) žasli nad tím, kolik dětí se k nim hrnulo (obvykle až po poledni) a snažilo se vyžebrať si kůrku chleba nebo něco jiného k snědku (například zbytek polévky). Pro legionáře to byl velmi silný zážitek. Mezi dětmi nebylo rozdílu, i když patřily do různých vrstev ruského obyvatelstva (synové a dcery inženýrů, profesorů, učitelů, generálů, sedláků, dělníků i bohatých ruských kupců). Většinou to byly děti, které nikdy bídu nepoznaly.⁶⁴

První opravdový návrh na založení školy se objevil začátkem července 1919, podán byl náčelníkem štábu první husitské střelecké divize podplk. Milošem Žákem. Návrh doputoval k nejvyššímu veliteli československých vojsk v Rusku generálmajoru Janu Syrového. V návrhu se uvádělo, aby byli všichni nezletilí od pluků svoláni do Irkutsku, kde by pro ně byla zřízena škola po vzoru československých obecných škol. Účelem školy měla být hlavně jejich výuku ruštiny a češtiny před odjezdem z Ruska. Po kladném vyřízení odeslal gen. Eisenbergr telegram všem československým částem na linii Irkutsk-Omsk-Irkutsk-Vladivostok, aby oznámili počet nezletilých dobrovolníků.⁶⁵

2. 2. Působení v Irkutsku

Předtím, než škola mohla začít fungovat, musela mít i svého velitele a potřebný personál, proto byl dne 7. července 1919 ke genmjr. Syrovému pozván ppor. Jan Kysela a po rozmluvě byl jmenován vojenským velitelem školy. A téhož dne byl také jmenován starším učitelem (správcem školy), Václav Valenta od 3. lehké baterie 1. dělostřeleckého pluku.⁶⁶

⁶³ VALENTA-ALFA, Václav. *Do legie. Povídky o našich na Sibiři*. Praha: ÚNaKUC, 1924, s. 104. Chlapci obvykle nedostávali služné jako dobrovolníci, ale u mnoha částí bylo běžnou praxí, že nějaký obnos dostávali přímo od velitele roty, nebo dobrovolnou sbírkou u roty.

⁶⁴ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 11-13.

⁶⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Dopis pro Pedagogický ústav J. A. Komenského od Jana Kysely*.

⁶⁶ Tamtéž.

Po poradě s genmjr. Syrovým byl stanoven účel školy takto: „*Zlepšit mravy hochům naučiti je čísti a psáti a připravovati je tak k civilnímu životu.*“⁶⁷

Pro organizaci školy dostali učitelé úplnou volnost. Řízení nad školou převzal inspektor československých vojsk na Rusi generálmajor Vladimír Nikolajevič Šokorov⁶⁸.

Osazenstvo školy bylo ubytováno ve starých poschod'ových dřevěných kasárnách na Zvězdočce v Irkutsku, na levém břehu řeky Angary. V přízemí byly dvě veliké místnosti a v těch byly postaveny dřevěné palandy. Jednalo se o ložnici pro učitele a žáky. V prvním patře byly také dvě místnosti, které byly určeny jako učebny. Budova byla vcelku velmi zanedbaná, často bez oken. Ppor. Kysela s Václavem Valentou se pustli do intenzivních příprav.⁶⁹

Po zjištění stavu nezletilců u jednotlivých částí se přešlo k samotnému vyžádání jejich transportu. Telegram z 10. července přikazoval, aby byli nezletilci ze všech pluků posláni do školy v Irkutsku.⁷⁰ Vedení školy si vyžádalo posilu, dalším učitelem se stal Vladimír Brychta od 3. lehké dělostřelecké baterie.

Dne 15. července 1919 si učitelé došli na etapní komando Glazkov u Irkutsku pro prvních pětáctičet chlapců. Deset z nich bylo od 1. střeleckého pluku, který byl v té době v Irkutsku. Chlapci přišli s kompletní výzbrojí, která jim byla po nástupu do školy odebrána. Vojáci od pluků byli přesvědčeni, že chlapce posílají do vojenské školy. Desátník, který chlapce doprovázel, přinesl všechny potřebné dokumenty. Jednalo se o armaturní spisky⁷¹ a atestáty⁷².

Z 1. pluku přišel Josef Kulbej, Semjon Klimov, Michal Zudaškin, Michal Zacharov, Vasil Volkov, Ignác Durrandin, Nikolaj Alfimov, Alexandr Golovin, Anatolij Potapov a Andrej Bartosov. Od 4. pluku (pluk stál mezi Nižně Udinskem a stanicí Zimou) přišlo

⁶⁷ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 14.

⁶⁸ Inspektorát československého vojska na Rusi byl ustanoven dne 28. srpna 1918. Byl to orgán, který se staral o vojenskou výchovu a výcvik ve vojsku. Měl v kompetenci všechny československé vojenské školy v Rusku – důstojnickou školu, Školu pro nezletilé dobrovolníky, speciální školu a kurzy (podkovářskou školu, divizní instrukční kurzy, vozatajské kurzy). Funkce inspektorů byly likvidovány od konce roku 1919 do počátku roku 1920. VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Inspektorát československého vojska na Rusi, text. *Úvodní popis a vysvětlení funkce organizace*. Vladimír Nikolajevič Šokorov (1868-1940): Rus, který se 15. října 1917 ujal velení nad čsl. legií v Rusku. Po bolševickém převratu se zasadil o neutralitu jednotek. Od 16. července 1918 byl vrchním velitelem spojeneckých vojsk v Rusku. Od 28. srpna 1918 získal funkci generálního inspektora, pod jeho pravomoc patřila i Škola pro nezletilé dobrovolníky (viz obrazová příloha č. 6). GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, s. 137.

⁶⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Do legie. Povědky o našich na Sibiři*. Praha: ÚNaKUČ, 1924, s. 107-108.

⁷⁰ Dochoval se telegram všem velitelům československých částí, který toto dokládá. VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Telegram všem velitelům československých částí*.

⁷¹ Obsahoval záznamy všech součástí výzbroje a výstroje.

⁷² Obsahoval informace o tom, do kolikátého dne v měsíci dostal voják žold, mýdlo, cukr, čaj a tabák.

dvacet žáků: Těmofej Zek, Leon Vizner, Konstantin Valach, Jiří Sarapulov, Vladimír Petrov, Petr Bajev, Pavel Makarov, Evžen Dorondov, Antonín Porchovnikov, Alexandr Barbašinský, Vasil Naumov, Kuzma Martjanov, Alexandr Čelajev, Michal Butajev, Feodor Blocký, Dmitrij Smirnov, Michal Stupák, Robert Bruvr, Nikolaj Čelajev, Jan Ferdinand Bolucký. Od první střelecké divize (ze stanice Innokentěvskája), Alexej Popov a Safijula Chamidulov. Od 1. lehké baterie 3. dělostřeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova (z Kaňska): Alexandr Ivuškin. Od 2. pluku (Irkutská kasárna): Mikuláš Garin a Jiří Kurkin.⁷³

Během prvního dne pobytu ve škole dostali chlapci za úkol připravit si lůžka. Nakonec byl tento úkol, pro nedostatek postelí, velmi obtížný. Následně dostali instruktáž o tom, proč přijeli do školy a co se zde budou učit. Nejdůležitější byl důraz na nutnou a všeobecnou poslušnost a pořádek. Ve škole chyběly lavice, proto bylo nutné nějaké vyrobit, aby mohla výuka začít. Učitel Brychta si vzal na starost výrobu lavic. Vyrobili celkem devět lavic – tři na každou třídu, jednu přibližně pro dvanáct žáků.⁷⁴

Již od příjezdu prvních chlapců se začalo s denním rozvrhem: v 7 hodin byl budíček, do 8 hodin byla snídaně s tradičním popíjením čaje, mytí a zametání. Od 8 do 12 hodin probíhala improvizovaná výuka. Rozvrh hodin odpovídal počáteční výbavě: matematika, reálie a tělocvik. Od 12 do 15 hodin byla polední přestávka⁷⁵ a od 15 do 17 hodin vycházka, nebo se žáci věnovali tělocviku a hram.⁷⁶

Dne 21. července přišli od 12. pluku⁷⁷ (u Krasnojarska): Konstantin Korolenko, Dmitrij Michajlovský (Sigmund Michajlovský)⁷⁸, Pavel Ivánovič Radivanov, Jan Veselka, Nikolaj Vlasov a Petr Ivanov.

S přibývajícím počtem žáků bylo vedení školy nuceno požádat o přidělení dalšího personálu. Díky tomu byl dne 31. července převelen Bohumil Němeček. Přišel do školy od 2. pluku. Od 1. pluku přišli, šikovatel Čestmír Reinhard společně s cvičitelem Františkem Dlouhým. Od srpna 1919 již odmítli v Glazkově pro školu vařit, bylo to proto, že se osazenstvo školy příliš zvětšilo. Personál školy byl nucen si založit samostatné hospodářství.

⁷³ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 15.

⁷⁴ Tamtéž, s. 16.

⁷⁵ Na obědy se chodilo na etapu Glazkov, asi 3 versty od kasáren (1 versta = 1066 m). Jeden z učitelů vždy doprovázel hochy. Chléb a večere (sýr nebo máslo) vozili z Glazkova. Čaj vařili provizorně ve věznici na Zvězdočce.

⁷⁶ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Prozatímní rozvrh školy*. Od 26. července začala pravidelná výuka.

⁷⁷ 12. čsl. střelecký pluk Generála M. R. Štefánika. Vznikl 15. července 1918 v Tomsku. Nejprve působil v Irkutsku. V únoru 1919 byl zařazen do nově vytvořené třetí střelecké divize. Na jaře 1920 zabezpečoval evakuaci z Vladivostoku a jako poslední byl evakuován v červenci 1920. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, s. 37.

⁷⁸ Cestou do školy potkal na nádraží žebrajícího bratra Sigmunda, a tak ho vzal sebou. Do školy byl přijat.

Škola se dostala tak rázem na úroveň roty⁷⁹. To zaručovalo osazenstvu školy, při budoucím stěhování, zvláštní vlak. V zázemí se jednalo o vlastní kancelář, ševce, krejčího a kuchyni.⁸⁰

Dne 1. srpna 1919 se personál školy opět rozrostl. Přidělen byl šikovatel Josef Břicháček od organizačního oddělení štábu. Dostal do kompetence tělesnou výchovu⁸¹. Ten samý den byli převeleni z irkutské nemocnice dva sanitáři, občan Josef Klčo s pomocníkem Štěfánem (Štěpánem) Mahalou. Lékař byl přímo na Glazkově. Každé ráno sanitáři sepisovali nemocné. Dozor měli u odpoledního tělocviku a u středečních i sobotních odpoledních vycházek.⁸²

Odpoledne 1. srpna dostala škola konečně tabuli a soudce laik Alexandr Kosina od první divize jim přinesl tři balíčky křídly. Přišli další dva žáci od vlakových dílen: Vasil Vosilčenko a Vladimír Hruška. Mezi 44 žáky⁸³ byl věkový rozdíl 9-19 let. Celkový zdravotní stav došlých chlapců byl výborný.⁸⁴

Od 2. srpna 1919 byla zavedena pravidelná strážní služba⁸⁵. Stanovena byla dvě oddělení, měřítkem byla duševní vyspělost žáků. První oddělení měl na starost řídící učitel Václav Valenta, který si vybral negramotné žáky⁸⁶. Druhé oddělení⁸⁷ měli na starost učitelé Vladimír Brychta a František Dlouhý. Rozvrh nebyl zatím pravidelný. Jeho podoba byla několikrát upravována. Ve škole byl největší důraz kladen na čtení, psaní a počítání. Dále se vyučoval ruský jazyk, mravouka, přírodopis, přírodopyt (fyzika), zeměpis, dějepis a zpěv. Učilo se až do soboty. Neděle byla věnována úklidu, prohlídce těla a prádla. V začátcích školy se vyučovalo maximálně 24 hodin týdně, tj. čtyři vyučovací hodiny denně. V neděli odpoledne od půl druhé do devíti byla vycházka s dovolenkou⁸⁸. Všechno souviselo i se stanovením celkového domácího řádu školy (viz textová příloha č. 1).

⁷⁹ Škola měla i vlastní razítko (viz obrazová příloha č. 7).

⁸⁰ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibíři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 17. Zatímním hospodářem byl jmenován Bohumil Němeček.

⁸¹ Tělesná výchova se skládala ze sokolského tělocviku, sportu, her a hodiny vojenského cvičení.

⁸² Tamtéž, s. 19.

⁸³ Více jak polovina byli sirotci (23), 12 chlapců nevědělo o svých rodičích, 9 z nich mělo rodiče na území obsazené bolševiky.

⁸⁴ Tamtéž, s. 20.

⁸⁵ Od šesti hodin večer do šesti hodin ráno probíhala noční strážní služba. Dva hoši ozbrojeni puškami stáli před vraty školní budovy, střídání byli po dvou hodinách. Na 24 hodin měl službu 1 učitel a 2 žáci. Povinností učitele bylo, celý den být v kasárnách a starat se o rozdělení jídla. Ve 20 hodin udělat prověrku všech žáků podle seznamu. Ráno budít a dohlížet při ranním úklidu. Povinností obou žáků bylo, po odchodu ostatních do školy, zamést ložnici, zůstat v ní, protože ručili za všechny věci. V noci střídavě bdí. Učitel smí spát, protože ráno musí vyučovat.

⁸⁶ Byli to hoši, kteří nechodili do školy. V období carského Ruska chodili do školy jen ti, co chtěli. Na venkově ještě pouze přes zimu od října do dubna.

⁸⁷ Žáci, kteří chodili do školy alespoň jednu zimu a uměli trochu číst.

⁸⁸ Vojenské hlídky v Irkutsku přísně kontrolovaly dovolenky. Podmínkou k udělení dovolenky bylo výborné chování.

Osvětový odbor Ministerstva národní obrany daroval škole své vydané publikace. Jednalo se o desítky knížek s válečnou tematikou, mezi nimi se objevil i ruský slabikář. Personál školy spolupracovala také s administrací Československého denníku, která jim poskytovala odřezky papíru na improvizované sešity.⁸⁹

Dne 2. srpna přišlo do školy dalších šest žáků a to z 3. střeleckého pluku⁹⁰: Anatolij Goluběv, Sergej Sibirskij, Anatolij Gomzikov, Ilja Pokazaněv, Jiří Smolenko, Jiří Náhorný (viz obrazová příloha č. 8), kde se chlapci připravují k odjezdu do Irkutsku. A od muničního dělostřeleckého parku: Pavel Kabuzenko.⁹¹

Dalšího dne se do školy dostavila největší skupina nezletilých dobrovolníků. Ze Zabajkálí ze stanice Slud'anka od 1. dělostřeleckého pluku to bylo deset žáků: Filip Huržijuv, Bronislav Kubilis, Jakub Charjulin, Serafin Sibahatulin, Eugen Krut'ko, Ibrahim Chajsánov, Abdul Chismatulin, Chismula Chajrula, Ivo Katkovský, Alexandr Krasovský. Od 9. pluku⁹² (z Kurgánu od Uralu) přišlo deset žáků: Sergej Opředělenov, Maxim Kravčensko, Dmitrij Jeršov, Vladimír Čurajev, Stanislav Jaroševič, Alexej Čikviladze, Valerian Syzov, Alexandr Prochorov, Filip Ilín, Michal Michajlov. Od 6. pluku (z Omsku) přijelo pět žáků: Jaroslav Kvasnicev, Vasil Pugačev, Nikolaj Legečov, Petr Šupěgin, Cyril Osuch. Od 11. pluku⁹³ (z Petropavlovsku) přijelo šest žáků: Ladislav Široký, Alexandr Ušakov, Alexandr Susanov, Ivatula Nagmatulin, Václav Procházka, Ferdinand Kunín. Od 1. pluku Vasil Forin a od 2. pluku Nikolaj Loktěv. Od 4. lehké baterie 1. dělostřeleckého pluku (stanice Zima) přišel Alfons Mironovič⁹⁴. Od vojenského referátu Ministerstva vojenství přišel Nikolaj Molachov. Od 2. inženýrské roty (Tomsk) přijel Petr Markodějev. Od štábu druhé střelecké divize (stanice Tajga) přišel Alexandr Kočurov. Od úderného praporu (z Nižně Udinska) byl poslán Alexej Mataškov. Od štábu třetí střelecké divize (z Krasnojarska) byl přidělen Anzelm Kozikin. Od muničního divizionu druhé divize přišel Jakub Ilič. Od 8. pluku (z Mariinska), bylo převeleno šest žáků: Nikolaj Mirošničenko,

⁸⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 21.

⁹⁰ 3. čsl. střelecký pluk Jana Žižky z Trocnova. Založen 15. března 1917. Po vystoupení proti bolševikům byl zařazen do Čeljabinska. Od jara 1919 sloužil jako ochrana magistrály v oblasti Irkutsku. Do Československa odplul v březnu 1920.

⁹¹ Tamtéž, s. 21.

⁹² 9. čsl. střelecký pluk Karla Havlíčka Borovského. Založen byl 15. srpna 1918 v Samaře. Od února 1919 součást třetí střelecké divize. Z Ruska byl evakuován v červnu 1920. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, s. 32.

⁹³ 11. čsl. střelecký pluk Františka Palackého. Zformoval se 15. srpna 1918 v Novonikolajevsku. V září 1918 byl nasazen na povolžskou frontu. Dne 7. června 1919 odplul do Československa. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, s. 60.

⁹⁴ Dne 6. září 1919 dezertoval a vzal sebou jezdeckou uniformu Vasila Nikolajeva.

Alexandr Černov, Josef Puzejev, Karel Kleňov, Trofim Treščetkin, Gabriel Beznosenko. Od 3. pluku Boris Fraňov a Vasil Sidrov. Od 4. pluku byl poslán Michal Kovalev.⁹⁵

Dne 4. srpna dostala škola výtvarné dekorace od malířů z celého armádního korpusu. Byly to olejomalby Žižky a Komenského a akvarel Přemysla Oráče. Osvětový odbor daroval škole školní pomůcky přivezené z Japonska⁹⁶ (tužky, inkoust, kalamáře, gumy a nástěnnou mapu Československé republiky.⁹⁷ Téhož dne byl z 2. střeleckého pluku převelen kuchař Tomáš Polák a švec Karel Grof. Dne 5. srpna dostali od 10. roty 1. střeleckého pluku deset nástěnných přírodovědných obrazů^{98, 99}.

V té době bylo ve škole celkem 11 národů. Převahu měli Rusové. Další byli Poláci, Karpatorusové, Ukrajinci, Tataři, Baškyři, Latyš, Řek, Gruzínek, Mordniv a ruští Češi. Všichni mluví česky, jen jejich češtině bylo rozumět, jen když člověk uměl rusky.¹⁰⁰

Dne 6. srpna dostala škola fotografie prezidenta T. G. Masaryka, gen. M. R. Štefánika, gen. Maurice Janina a genmjr. Jana Syrového.¹⁰¹ Téhož dne přišlo od 1. dělostřelecké divize šest žáků: Josef Bělohávek, Stanislav Bělohávek a Nikolaj Žukov Od 1. těžké baterie: Nikolaj Retkin a Antonín Děrvanovský. Od 3. těžké baterie pak přišel Michal Řepin. Do školní kanceláře, ze štábu korpusu, byli převeleni občané Lev Moller a Arnošt Kraus¹⁰². Školní dílna se rozrostla o šicí stroj. Dne 7. srpna, ze stanice Innokentěvskája, přišel Alexandr Kovalenko. Zvětšila se i knihovna, přišlo deset ruských čítanek a dvanáct ruských zábavných knih a nástěnná mapa Ruska. Volné večery od 18 hodin do 21 hodin se ve škole příliš neosvědčily. V té době se chlapci nedokázali zabavit. Díky novým knihám bylo zavedeno večerní předčítání obohacené o zpěv.¹⁰³

⁹⁵ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 21-22.

⁹⁶ Základní školní potřeby nebyly v Rusku k sehnání, proto musely být dovezeny z Japonska.

⁹⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení z 10. srpna 1919 pro štáb inspektorátu československých vojsk*.

⁹⁸ Vojáci tyto obrazy používali jako izolaci horních paland, aby na spodní vojáky nepadaly nečistoty. Například lev, veverka, pes a slon.

⁹⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 22.

¹⁰⁰ Škola pro nedospělé dobrovolce. *Československý denník*. 2, 1919, č. 188 (455) z 13. 8., s. 2.

¹⁰¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení z 10. srpna 1919 pro štáb inspektorátu československých vojsk*.

¹⁰² Byli to bývalí důstojníci rakousko-uherské armády.

¹⁰³ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 23.

Dne 8. srpna přišel do školy Afanasij Tkačensko od sborového hospodářství. Do školy byli také převeleni Karel Basl (hospodář) od 2. pluku a František Novotný (holič) od 4. pluku.¹⁰⁴

Hygienické podmínky na Zvězdočce byly už od vzniku školy nevyhovující. Když si chtěli žáci vyprat prádlo, byla jedinou možností řeka Angara, která protékala nedaleko kasáren. Voda v ní byla však velmi studená, proto nebyla vhodná ke koupání. Podmínky se zlepšili až 8. srpna, kdy osazenstvu školy bylo povoleno posílat prádlo do korpusní prádelny na Glazkov. Praní v této prádelně nebylo nejlevnější, zpoplatněno bylo asi 50 kopějkami („za pár prádla“). Jiné řešení však nepřicházelo v úvahu.¹⁰⁵

Od 9. srpna 1919 muselo vedení školy nezletilých dobrovolníků každých čtrnáct dní podávat hlášení o své činnosti. Obsahem tohoto hlášení bylo shrnutí aktuálního stavu školy, spojené s častými nedostatky (například nepravidelné zásobování, špatné hygienické podmínky a problémy s disciplínou u žáků), informace o probrané látce a návrhy úprav či zdokonalení školy. Toto hlášení bylo určeno Inspektorátu čsl. vojsk v Rusku, inspektoru genmjr. Vladimíru N. Šokorovi. Osazenstvo školy se neustále rozrůstalo, podle hlášení se zde nacházelo k 9. srpnu 1919, celkem 108 žáků a 14 členů personálu.¹⁰⁶

První dochované hlášení ze Zvězdočky u Irkutsku, které je z prvních srpnových dnů roku 1919, bylo adresováno také Inspektorátu čsl. vojsk na Rusi. Toho hlášení popisuje zoufalé podmínky, ve kterých učitelé školy začali vyučovat.¹⁰⁷

Dne 9. srpna 1919 přišli zprávy o tom, že všechny části československého vojska poslali své nezletilé dobrovolníky do školy. Mezi jednotlivými částmi byly však obrovské vzdálenosti, proto nebylo jisté, kdy dorazí poslední chlapci. Téhož dne se do Zvězdočky dostali další. Z 1. jízdního pluku (Altaje): Benjamin Tarnovský, Alexandr Opředělenov, Konstantin Čerkes¹⁰⁸ a Vasil Poloněnov. Od 7. pluku přišlo 9 žáků: Polja Krajev, Andrej Popov, Michael Korničuk, Gregorij Andrejev, Alexandr Levin, Lazar Cerovič, Michal Barkov, Alexandr Kordí, Mladen Katič. Od 3. pluku pak Siróža Svídorský, od 1. pluku Maxim Tarnovský.¹⁰⁹

¹⁰⁴ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 24.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 23.

¹⁰⁶ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení z 10. srpna 1919 pro štáb inspektorátu československých vojsk*. Obsahuje i rozvrh hodin obou tříd, seznam žáků, učitelů a personálu školy.

¹⁰⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení veliteli štábu inspektorátu československých vojsk z počátku srpna*.

¹⁰⁸ Dne 5. září byl propuštěn ke Kozákům.

¹⁰⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 26.

Počet národností se zastavil na čtrnácti. Valenta uvádí, že „*školní obec sahá už od Oceánu k Oceánu – totiž od Jaderského moře do Vladivostoku. Naše škola je nejen největší zvláštností naší sibiřské armády, ale i zvláštností českých škol a škol vůbec.*“¹¹⁰

V týdnu od 4. do 9. srpna probíhala již kompletní výuka. V nižším oddělení vyučování vedli Václav Valenta a Bohumil Němeček. Ve vyšším oddělení byli Vladimír Brychta a František Dlouhý. Žáci byli rozděleni podle svých schopností. V nižším oddělení se učilo prakticky jako od první třídy. Výuky ruského jazyka se chopil ruský student Nikolaj Usolcev. Pochodová cvičení byla v kompetenci šikovatele Čestmíra Reinharda. Sokolskému tělocviku a hrám se věnoval šikovatel Antonín Břicháček.¹¹¹

V neděli 10. srpna byla první odpolední vycházka v duchu nového nařízení. Podle něho, museli chlapci nosit všechny své vojenské znaky jako dospělí dobrovolníci (na levém rukávě štítek s nášivkami značícími hodnost, na pravém červené pásky značící dobrovolnická léta, český znak a bílo-červenou stužku (tzv. „lentočku“) na čepici a řemen kolem pasu.¹¹²

Dne 11. srpna obdrželo osazenstvo školy zařízenou kuchyň, byla to těpluška se třemi kotli, stolem a neckami na knedlíky. Těpluška stojí na stanici Irkutsk (na irkutském nádraží). Přišel i kuchař Tomáš Polák, který začal vařit od 15. srpna (viz obrazová příloha č. 9). Nároky na obsluhu celé školy se stále zvyšovaly, proto velitel požádal o přidělení pomocné síly ze zajateckého tábora, z něhož přivedli na výpomoc pět mužů německé a maďarské národnosti.¹¹³

Téhož dne dostalo vedení školy příkaz od Inspektorátu čsl. vojsk na Rusi, podle něhož měli učitelé přizpůsobit osnovy na čtyři měsíce. Během této doby měli chlapci získat všechny potřebné znalosti před odjezdem do Československa. Vyučovací doba byla závislá na neodkladné evakuaci, která čekala všechny součásti československého vojska. Nakonec byly vypracovány osnovy pro tři třídy.

Dne 12. srpna nechanický rodák Václav Vrabec, který se svou ženou v Rusku zakotvil již před dvaceti lety, poslal do školy svého nejmladšího syna Václava. Otec měl v Irkutsku hostinec, který poměrně dobře prosperoval. Od druhé střelecké divize poslali 2 žáky: Ivana Michajloviče Seredina a Ladislava Kořábka¹¹⁴

¹¹⁰ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 27.

¹¹¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení z 10. srpna 1919 pro štáb inspektorátu československých vojsk*.

¹¹² VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 27.

¹¹³ Tamtéž, s. 27.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 28.

Ve středu 13. srpna navštívil sibiřskou školu pomocník plnomocníka vlády československé republiky, doktor Křížek. Se stavem školy byl velmi spokojen, cituji jeho slova: „Podaří-li se tento pokus, bude to velmi zajímavý historický dokument o naší všestranné činnosti na Sibiři. A podaří-li se vám hochy ve škole udržet, naučit je čtení, psaní a vyučit je řemeslům, bude to nový dokument, že i z Rusů dá se něco udělat, dostanou-li je do rukou pořádní lidé!“¹¹⁵

Ze zprávy pro doktora Křížka se dochoval detailní soupis probrané látky v jednotlivých třídách školy, pro týden od 11. srpna do 16. srpna. Z toho soupisu je jasné, že v tomto týdnu fungovala jen dvě oddělení. První oddělení mělo tento plán: „Počty: Pamětné sčítání, odčítání, násobení. Čtení: Písmena psací a tiskací velká – malá – čtení z tabule. Přírodopis: Kůň – biologický popis- vyložit na něm znaky savců. Přírodopis: Voda-led-pára. Proč prší? Co jsou mraky, mlha, rosa! Zeměpis: Strany světové- Orientace ve světlici, okolí. Určování stran světových- strany světové na mapě. Zeměkoule-pohyb Země, den – noc. Měsíc – Slunce. Dějepis: Jak žil první člověk! Mravouka: Nejobyčejnější společenské způsoby – chování doma, na ulici, slušná mluva, oblékání, chůze, jídlo. Zpěv: Spějme dál – U svatého Matěje (pochodové písně). Ruský jazyk: Čtení a vyprávění ruských povídek.“¹¹⁶

Druhé oddělení se učilo: „Počty: čtyři výkony početní v oboru 100. Praktické příklady úsudkové. Mluvnice a pravopis: Řeč, věta, slovo, slabika. Hlávky písmena. Samohlávky. Čtení: Čtení a vypravování krátkých povídek. Psané tiskacím písmem z tabule. Psaní: Cvičeny základní tahy písma (pouze na tabuli). Přírodopis: Déšť, rosa, sníh, kroupy a pára. Zeměpis: Cestování. Národové Ruska. Zpěv: Spějme dál. U Svatého Matěje (pochodové písně), Tón, stupnice, výška a síla. Ruský jazyk: Čtení a vyprávění ruských povídek. Tělocvik: cvičitel Břicháček šikovatel Čestmír Rainhard. Nástup řady- rozchod. vyřízení-nastoupit v šik – čtyřstup. Pochod. Zastavit – skok přes překážky – hry.“¹¹⁷

Zájem o osazenstvo školy byl u legionářů veliký, a proto sháněli nejrůznější vybavení, které by učitelům mohlo pomoci ve výuce. Byly to hlavně ruské knihy, čítanky a učebnice

¹¹⁵ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 29.

¹¹⁶ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení náčelníku štábu – inspektora čsl. vojsk na Rusi ze dne 16. srpna 1919*.

¹¹⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení náčelníku štábu – inspektora čsl. vojsk na Rusi ze dne 16. srpna 1919*. Zachoval se i stav personálu k 15. srpnu 1919. Škola byla pod vedením ppor. Jana Kysely, který se dělil o kompetence se starším učitelem Václavem Valentou. Školní personál byl složen z těchto legionářů: desátník Vladimír Brychta, svobodník Bohuslav Němeček, desátník František Dlouhý, desátník Jan Svačina, střelec Nikolaj Usulcev, střelec Nikolaj Mikuláš, šikovatel Čestmír Reinhart, střelec Karel Grof, střelec Polák Tomáš, desátník Karel Basl; občané Štefan Machala, Josef Klčo, Leon Moller, Arnošt Kraus; zajatci Josef Tomašík, Jan Oumacht, František Studna, Herman Heinrich a Antonín Keislen.

(nejčastěji přírodopis a zeměpis). Dalšími žádanými předměty byly obrazy s přírodovědnou, zeměpisnou, dějepisnou a tělocvičnou tematikou. Mezi nejčennější dodané exponáty patřila nástěnná mapa Evropy, mapa Ruska a mapa polokoulí. Přišla i sbírka čtyřiceti sibiřských nerostů a kompas. Objevila se i česká čítanka a mluvnice. Pro žáky se také kupovalo pětadvacet výtisků *Československého denníku*, pět *Zpravodajů* a pět výtisků humoristického časopisu *Houpačky*, do kterého přispíval i Václav Valenta.¹¹⁸

Ve čtvrtek 14. srpna dostalo hospodářství školy dva koně, kteří byli využíváni jako potah k vozu. Péče o ně se chopili dva starší žáci, kteří měli s koňmi velké zkušenosti. Dozor nad jejich správným krmením dostal Václav Valenta. V budově se nachází pouze dvě učebny, proto se třídy musí střídát. Během srpna se objevil vážný problém, chyběl papír pro výuku psaní. Papír byl vzácností na celé tehdejší Sibiři, pokud se nějaký sešit na trhu objevil, byl neúměrně drahý.¹¹⁹

Vrchní velitel československých vojsk v Rusku genmjr. Jan Syrového svým rozkazem nařídil ušít všem školákům stejnokroj. Uniforma byla modrá a skládala se z ruské blůzky, „rajtek“ a omotek. Čepice byla zelená – vojenská „výdumka“ s odznakem a běločervenou stužkou, „lentičkou“. Všem školákům byla v tento den vzata míra na boty i šaty.¹²⁰

V sobotu 9. srpna 1919 bylo ve škole 108 žáků. Během týdne přibylo dalších pětadvacet. Tehdejší stav byl tudíž 133 žáků k 16. srpnu 1919. Učitelů bylo sedm a ostatního personálu dvanáct plus jeden šikovatel. Ke konci týdne byla založena žákovská knihovna, v té době měla 85 zábavných knih. Chlapci si knihy mohli půjčovat dle libosti. V ložnicích byly stoly, kde hráli šachy i dámu. Učitel, který měl službu, byl až do devíti hodin večer mezi žáky.¹²¹

Dne 17. srpna 1919 v Irkutsku řádil skvrnitý tyfus, proto byli všichni chlapci očkovaní proti tyfu i choleře.¹²²

Učebnice, v roce 1919, nejsou na Sibiři vůbec k dostání, všechny školy se učily bez nich. Očekávalo se, že nové ruské učebnice natisknou v Japonsku. Díky nedostatku se rozbujel výměnný obchod, učitelé vyměnili například zeměpis a přírodopis pro střední školy za zábavné knížky. Poměřovala se hlavně šířka učebnice a její velikost, nešlo o kvalitu

¹¹⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení náčelníku štábu – inspektora čsl. vojsk na Rusi ze dne 16. srpna 1919.*

¹¹⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 29-30.

¹²⁰ Tamtéž, s. 30.

¹²¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Hlášení náčelníku štábu – inspektora čsl. vojsk na Rusi ze dne 16. srpna 1919.*

¹²² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 2 z 16. srpna 1919.*

zpracování. Podle Václava Valenty, „*jediné, čeho se v Rusku tisknou stohy, jsou brožury: Komunismus, sociální revoluce – samé krásné plány, ale nikdo dle nich nestaví – jen boří.*“¹²³

Dne 19. srpna bylo osazenstvo školy svědkem stávky 7. pluku (žáků ze 7. pluku). Vůdce stávky byl Lazar Cerovič¹²⁴, který dostal denní vězení a při opakování prohrěšku mu byl slíben vyhazov ze školy i z vojska. Přesto byl zájem o učení mezi žáky značný. Měli veliké zkušenosti ze života v přírodě. Ve škole se učilo česky, nové pojmy se objasňovaly rusky. Každý školák měl silný národní cit, přesto bývali spory spíše v náboženské rovině. Ve škole byli pravoslavní Rusové, muslimští Tataři, katoličtí Poláci, řecko-katoličtí Řekové a sektáři (starověrci) Mordvini. Všichni učitelé byli bez vyznání.¹²⁵

Dne 21. srpna se podařilo nakoupit z tiskárny československého denníku papírové odřezky na sešity. Václav Valenta zde uvádí, že díky neúspěchu kolčakovy armády na Urale klesl rubl tak, že dříve dostupné hotové sešity nebylo již možné pořídit: „*Čiňani, kteří drží zde téměř všechnen obchod ve svých rukou, všechno zboží poschovávali. Na bazarech, místo zbožím, obchoduje se penězi. Kupují se překotně staré carské peníze a cizí valuty. Američtí vojáci obchodují dolary.*“¹²⁶ Nebylo překvapivé, že americký voják měl v této době vysoký žold (33 dolarů měsíčně). Při kurzu dolaru 80-95 rublů (údaj v novinách), ale reálný byl v Irkutsku 120-140 rublů za jeden dolar. Průměrný československý dobrovolník měl měsíčně 75 rublů. Podle odhadu, součet platů genmjr. Syrového, genmjr. Čečka a genmjr. Šokorova, byt v hodnotě měsíčního žoldu jednoho amerického vojáka. Dne 21. srpna přivedl kurgánský sládek Václav Hampl svého syna, který bohužel neuměl česky. Dne 23. srpna přijel od 2. strážní roty žák Vasil Skvorcov.

Ve škole bylo 149 chlapců. Na sobotu 23. srpna byla svolána první učitelská porada.¹²⁷ Podle zápisu z porady bylo mezi žáky 15 různých národností. „*Neznám školu, jejíž školní okres sahal by od Adriatického moře do Velikého oceánu. Bude naše škola jednou dokumentem naší všestranné práce na Sibíři. [...] Třeba naše škola vychovává tolik národů, nebude je odnárodňovat právě naopak vynasnažíme se u všech, u kterých dosud není, probudit cit národní. [...] Učení na Sibíři je dnes tak těžké, jako všechnen život v dnešním*

¹²³ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibíři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 31.

¹²⁴ Žák Lazar Cerovič byl opravdu dne 22. srpna 1919 vyloučen ze školy.

¹²⁵ Tamtéž, s. 31.

¹²⁶ Tamtéž, s. 32.

¹²⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Porada učitelského sboru školy pro nezletilé dobrovolce československého vojska na Rusi ze dne 23(25). srpna 1919*. Zápis o poradě byl proveden o dva dny později.

Rusku.¹²⁸ Během porady se projednávalo osm bodů. První se dotýkal „schválení učebné osnovy a rozvrhu hodin“, osnova na týden od 25. srpna do 31. srpna. Definitivně byl stanoven denní rozvrh vyučování (od 8 hodin do 11 hodin a odpoledne od 15 hodin do 18 hodin). Druhý bod se zaměřil na „Mravní stav žáků a chování“. Chlapci díky péči učitelů úspěšně překonali přechod z těplušek do školních lavic, ale přesto zpráva naznačovala, že potrvá ještě dlouho, než jejich mravy dosáhnou optimální úrovně. Bohužel se také uvádí, že někteří žáci byli naprosto nepolepšitelní. Proto se učitelský sbor, v zájmu celého školního kolektivu, rozhodl několik žáků vyloučit (bylo jich celkem pět). Třetí bod se věnuje zdravotnímu stavu žáků, který byl výborný.

Čtvrtý bod vysvětluje současný prospěch žáků. Úroveň předešlého vzdělání byla u chlapců velmi rozdílná. Někteří absolvovali šest tříd gymnázia. Naopak zde byli i tací, kteří měli jen dvě třídy obecné školy, přesto si dokázali během života osvojit jisté vědomosti. Tomu významně přispěla výchova v těpluškách. Nejvyšší vzdělání měli v zeměpise, počtech a přírodovědě. O přírodu a historii projevují zájem prakticky všichni žáci. Jistou znalost pojmů pochytili z diskusí z těplušek. Někteří žáci měli i základy cizích jazyků, francouzštiny, angličtin i němčiny. Zájem žáků v prohlubování těchto znalostí byl provizorně řešen, půjčováním cizojazyčné literatury.

Pátý bod se věnoval žákovské knihovně. Obsahovala darované ruské knihy. Bohužel byl velký nedostatek dětské i odborné literatury. Většina knih se spíše hodila pro učitele. České knihy prakticky nebyly k dostání.

Šestý bod informuje o školních pomůckách, které měla škola v té době k dispozici. Sedmý bod „tělesná výchova“. Zde se konstatuje, že díky pobytu u pluků, měli nechuť k práci a k povinnostem. Projevovala se ve sportovních hrách a hlavně v obyčejných cvičeních. Osmý bod byl prostojem pro volné návrhy učitelů. Zde se objevil návrh učitele Františka Dlouhého, „aby byla řízena společná jídelna, kde by se žáci mohli naučit společnému stolování.“¹²⁹. Učitel Vladimír Brychta si stěžuje na kvalitu korpurní prádelny, „knoflíky z prádla byly utrhány a prádlo velice rozedrání“¹³⁰, a navrhuje proto zřízení vlastní prádelny přímo ve škole.¹³¹

¹²⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Porada učitelského sboru školy pro nezletilé dobrovolce československého vojska na Rusi ze dne 23(25). srpna 1919.*

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Porada učitelského sboru školy pro nezletilé dobrovolce československého vojska na Rusi ze dne 23(25). srpna 1919.*

¹³¹ Tamtéž.

Dne 24. srpna 1919 byla neděle a žáci dostali svolení pro první oficiální vycházku do Irkutsku. Téhož dne do školy přišel Alexej Michajlov od 3. pluku. Alexej byl u pluku trubačem a do školy si přinesl svou trubku. Od té doby se troubil budíček, troubilo se při pochodu na oběd a nástup na odpolední cvičení. Troubení pomáhalo učitelů s organizací školy.¹³²

Během následujícího týdne klesla teplota poprvé pod nulu. Opět se ukázalo, jak nevyhovující podmínky ve škole panovaly¹³³. Počasí umocnilo nespokojenost žáků i učitelů se stavem školy. Valenta si poznamenal: „*Jednou jsme již hlásili inspektoru Čechovojšk, že škola v takovém stavu, v jakém se ještě dnešního dne jeví – nemůže být zvána školou, protože není ani nejpotřebnějšího nábytku školního.*“¹³⁴ Díky vytloučeným oknům stoupala nemocnost a tyto neutěšené podmínky neúměrně zatěžovaly učitelský kolektiv. Už od vzniku školy se muselo vedení vyrovnat s problémem zásob pitné vody. Ve Zvězděnce nebyla žádná studna. Všechna voda se dovážela z řeky Angary vzdálené asi jednu verstu¹³⁵ od kasáren.

Problémy se objevily i u místních obyvatel, kteří se snažili školáky přemlouvat k útěku. Tento fakt byl zdůrazněn tím, že škola pro nezletilé dobrovolníky byla jedinou školou a dopoledním i odpoledním vyučováním v celém Irkutsku. Tento katastrofální stav školy byl oznámen inspektorátu československých vojsk. Tak vznikla další žádost o odvezení osazenstva školy do lepších a klidnějších prostor.

Nejvýznamnější událostí, která znamenala zlom v dosavadním fungování školy, byla inspekce generálmajor Vladimíra N. Šokorova, kterému se donesla kritická žádost učitelského sboru. Generál dorazil se svým pobočníkem ve čtvrtek 4. září v 11 hodin, ihned po příjezdu se začal věnovat prohlídce školních prostor. Po prvním zhlédnutí vyhodnotil školu jako dostatečně vybavenou, přestože chyběla okna, lavice a několik dveří. Učitelský sbor se však nenechal odbýt a dále přesvědčoval generála o neudržitelnosti poměrů v těchto prostorách. Po necelé půlhodině se tlak učitelského sboru zúročil, konečné rozhodnutí bylo v souladu s požadavky velitele školy. Osazenstvo školy se měla odebrat do Vladivostoku, kde pro ně byly vyčleněny vyhovující prostory.¹³⁶

Po odjezdu generálmajora Šokorova bylo odpolední vyučování přerušeno krátkou bitvou. Skupina pěti ruských vojáků, vedena důstojníky, ukradla několik krav a hnali je přes Zvězděčku. Vojáci z 1. jízdního pluku vyjeli pronásledovat zloděje. V okolí školy se pak

¹³² VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 33.

¹³³ V této oblasti se přechody teplot pohybovali i mezi 35°C ve dne až do 3°C v noci.

¹³⁴ Tamtéž, s. 40.

¹³⁵ 1 versta = 1066 m

¹³⁶ Tamtéž, s. 41.

strhla krátká přestřelka. Jezdci společně s hlídkou z věznice obklíčili a pak i odzbrojili zloděje. Valenta si poznamenal: „*Zajímavé bylo pozorovati školu při boji. Devadesát procent žáků nejen že nejeví nejmenší strachu, - naopak, žádají, abychom jim vydali pušky, že půjdou našim na pomoc. Stálo mnoho námahy udržeti je ve třídě.*“¹³⁷

Dne 5. září vedení školy zřídilo vlastní prádelnu, umístěna byla do samostatného vagónu, který se připojil ke školní kuchyni. Do této prádelny najal ppor. Kysela tři pradleny. Stejného dne vyhlásil diktátor Kolčakem na Sibíři vyhlášena mobilizaci osmnáctiletých a starších mužů. Generálmajor Šokorov nařídil veliteli školy sepsat osmnáctileté žáky a poslat tento seznam ke gubernátorovi.¹³⁸

Dne 9. září dosáhl počet žáků čísla 165. Jednalo se o nejvyšší počet před odjezdem do Vladivostoku. Na listině bylo i několik zpustlých a zcela omezených chlapců. Vedení školy požádalo inspektorát o povolení k vyloučení a předání chlapců do rukou ruských úřadů. Téhož dne byl do školy převelen další učitel, František Hojovec z 1. těžké baterie. Byl přiřazen ke třetí třídě školy.

Dne 10. září se mrazy v Irkutsku ještě zvětšily, proto byla škola nucena opět žádat o nové prostory. V úvahu bylo i přestěhování do jiného města. Učitelé se báli útěku svých svěřenců, do jiných útvarů, kterých bylo v té době v Irkutsku velký počet. Všechno došlo, až do fáze, kdy učitelé sepsali ultimátum, že pokud jim nebude vyhověno, žádají o zproštění úřadu. Dne 13. září bylo rozhodnuto, že se osazenstvo školy nastěhuje do vlaku jako ostatní jednotky. Vagóny se povedlo sehnat 16. září a to od 1. střeleckého pluku, jednalo se pouze o zápujčku. Osazenstvo školy se přestěhovala do Vladivostoku (do nových prostor), společně s ní i důstojnická, dělostřelecká, pěchotní a inženýrská (sapérní) škola.¹³⁹

Před samotným odjezdem byli odesláni učitel Bohumil Němeček se žákem Maxim Tarnovským do Vladivostoku, aby zařídili ubytování. Vezli zprávu pro genmjr. Čečka, velitele Dálného východu. Ve zprávě byla žádost o přiřazení tří místností pro učebny, tři jako ložnice, bytů pro učitele, kanceláře, personálu a chléva pro pár koní.¹⁴⁰

Během příprav na stěhování byla každá třída rozdělena na dvě skupiny po 20-24 žácích. Každou skupinu měl doprovázet jeden učitel¹⁴¹. Od 18. září 1919 byl jejich vlak připraven na stanici Innokentěvskája, která se nacházela asi dvanáct verst od Zvězdočky.

¹³⁷ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibíři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 41.

¹³⁸ Tamtéž, s. 42.

¹³⁹ Tamtéž, s. 46-47.

¹⁴⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, kartaon č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 15 z 20. září 1919*.

¹⁴¹ Po nich se v těpluše říká u Brychtů, u Dlouhých, u Hojovců atd.

Díky stěhování došlo k významnému zvratu v počtu žáků školy. Patnáct žáků bylo povinně odesláno ke gubernátorovi. Vyloučeno bylo čtrnáct zpustlých žáků a dvanáct žáků požádalo samo o propuštění, aby se mohli vrátit k rodičům nebo příbuzným. Po tomto hromadném exodu zbylo ve škole, podle údajů Václava Valenty, 126 žáků.¹⁴²

V pátek 19. září začalo stěhování školy. Realizováno bylo pomocí dvou nákladních automobilů, které naložily zavazadla a odvezly je k vlaku do Innokentěvské. Chlapci se na toto nádraží dostali vlakem ze stanice Irkutsk. Školní vlak měl čtrnáct vagónů. Každá třída měla dva vagóny, v jednom vagónu byla kuchyně, vlastní vagon měly dílny (krejčovna, ševcovna), dále skladiště, kancelář, ubikace zajatce, koně s vozem a senem, holič – šikovatel – učitel ruského jazyka a prádelna. Zařízení těplušek s chlapci bylo podle běžného vzoru¹⁴³: dvoje palandy nad sebou, na každé spalo šest hochů, uprostřed vozu byla kamna, vědro s vodou, velký čajník, bedna s uhlím a pod spodní palandou místo na dříví. Pokud v nějakém vagónu chyběla okna, tak si chlapci iniciativně pro nové šli k jiným těpluškám. Zápůjčka oken byla nezbytná. Podle vyjádření Václava Valenty se jednalo o běžnou věc při transportech.¹⁴⁴

Po ubytování bylo nutné postupně nanosit potřebné zásoby na dalekou cestu. Jednalo se o chléb, maso, nové hotové šaty, boty, prádlo, pláště i čepice. Tak jak bylo zvykem, musela se každá těpluška krásně vyzdobit. Tato výzdoba sloužila k prezentaci i jako orientace v nekončící řadě vagónů¹⁴⁵.

Podle raportu z 20. září 1919 bylo ve škole zapsáno na kuchyni 148 osob. Z tohoto počtu bylo 120 žáků (šest chlapců chybělo ve škole). Personál představoval 28 mužů (důstojník, šikovatel, pět učitelů, šest dobrovolníků k různým službám, devět občanů Československé republiky a šest zajatců. Chyběl pouze učitel Bohumil Němeček). Když připočítáme nepřítomné, je to celkem 155 členů osazenstva školy.¹⁴⁶

¹⁴² VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 47.

¹⁴³ Hoši byli zvyklí na život v těpluškách, neměli proto problém se rychle opět přizpůsobit. Koloritem bylo i zařizování a zútulnění těplušek. Vagóny se často z vnějšku zdobily. Mělo to estetickou i praktickou funkci, na nádražích plných vagónů se tak snadno dal poznat ten správný vagón. Po straně se křídou psal útvar, v našem případě „Škola nezletilých“ a třída. Často se na vagónech objevovaly i veselé nápisy a slogany. Například „Za tatíčka!“, „Lepší smrt než život otroka!“

¹⁴⁴ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 48.

¹⁴⁵ Tento zvyk vznikl už na Ukrajině. Označeny jsou i krejčovské dílny, kancelář, kuchyň atd. Obrazy bývají často doplněny o nápisy. Motivy jsou různorodé. VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 49.

¹⁴⁶ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Raportní kniha. Záznam ze dne 20. září 1919*.

Českoslovenští legionáři při svých cestách po magistrále udržovali kolem svých vlaků velkou čistotu. Bylo to potřeba, protože některé ešalony zůstávaly i dva měsíce na jednom místě. Během čekání na odjezd, ráno 22. září, byly z vlaku vyhozeny všechny pradelny¹⁴⁷ a místo nich byli nabráni zajatci, říšští Němci. Příštího dne bylo k vlaku přidáno 16 vagónů. Jednalo se o nákladní vagóny s houněmi a o deset vagónů s běženci, kteří utíkali před bolševiky na východ.¹⁴⁸

Ve středu 24. září 1919 vyjel vlak z Irkutsku. V sedm hodin již byli u Bajkalského jezera. Průběh cesty podle Václava Valenty: „*Postojíme asi hodinu ve stanici Bajkal, prohlédneme si v přístavu stojící ohořelý parník Angara, který v loňských bojích s bolševiky se vznal na Bajkale od našeho granátu. Projdeme rozvalinami stanice, smetené hrozným výbuchem několika vagónů ekrasitu, určeného k vyhození bajkalských tunelů a znemožnění nám tak cesty do Vladivostoku. [...] K osmé hodně pouštíme se po „kruhobajkalské dráze“ kolem jezera třiceti devíti tunely kratšími i delšími a 14 galeriemi dále. Ze stanice Bajkal v rusko-japonské válce kladli vždy v zimě napříč jezera na led pražce a kolejnice a jezdili s celými vlaky po tlustém ledu. V létě vozili vlaky na palubě ledokolů.*“¹⁴⁹

Na západním břehu jezera bylo 39 tunelů, které byly různě dlouhé. Východní břeh byl rovný. Svou cestu po břehu zakončili ve stanici Slud'janky, kde čekaly další československé vojenské školy (důstojnická, pěchotní i dělostřelecká škola). Popis tunelů: „*U vchodu do každého tunelu i u východu z něho stojí na strážci ruský voják v kožichu, beranici. Trať opravují skupiny Číňanů. Dohlížitelem při práci je Rus. Na větších stanicích stojí prázdné vlaky našich pluků, které oddychují v irkutských kasárnách. [...] Jezero je úplně mrtvé. Velké parníky, které tudy v míru jezdily: Bajkal, Angara, Groznyj Burjat, ... (celkem 10) jsou buď zničeny neb polámány.*“¹⁵⁰

V noci dojel školní vlak do Verchně Udinska, kde zastavil a znovu vyjel 25. září ráno a to směrem na Čitu. Dne 27. září přijel vlak do města Čita, zde se nezastavoval, protože toto město měl v moci ataman Semenov, který podle Valenty, „*nemá rád Čechoslováky. Ty jak vidí, je prý mu jaksi nanic. Proto nás tak přechoťně a milostivě propouští ten lupičský ataman dále k východu.*“¹⁵¹

Další cesta vedla stepní oblastí, které byla stovky verst dlouhá. V této oblasti žili kočovní Kirgizové, kteří chovali stáda ovcí, koní, velbloudů a oslů. Dne 28. září, svátek

¹⁴⁷ Pradelny se chovaly nemravně. Byly to „vagonetky“, slečny které cestovaly s vojáky.

¹⁴⁸ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 49-50.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 50.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 50-51.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 51.

sv. Václava, slavili na stanici Adrianovka (asi 60 verst od Čity). Japonci slavili svátek Mikády zpěvem a tanci. Japonci podle Valenty neměli rádi Rusy a s Číňany se až na smrt nenáviděli. Čechoslováky si oblíbili a školáky snášeli velmi přátelsky. Dorozumívali se pomocí „sojuzničiny“, to byla řeč všech sibiřských spojenců. Při mluvení se více využívala gesta, protože se Valenta zmiňuje o bolesti prstů a celých rukou při delší rozpravě.¹⁵²

Výklad rozdělení světa, podle místního Japonce: „*Japončík vykládá o svých plánech našim klukům, jak by si on představoval pořádek na světě. Rukama naznačí zeměkouli, pohybem ruky ji rozřízne, ukáže prstem na mne, na sebe a řekne: Ček – Japan – kompan. Rozřízne zeměkouli znovu, ukáže levou půlku – řekne – Ček, ukáže pravou – Japan, novým pohybem spojí obě poloviny a dodá – kompan.*“¹⁵³

Odpoledne měli chlapci vycházku. Vydali se na kopečky kolem stanice Adrianovka. Téhož dne večer vyrazil vlak opět na cestu. Dalšího večera se dostali do stanice Mandžurie. Právě zde řádila cholera, proto si nesměli kupovat zboží od místních Číňanů, ani od jiných kupců. Nutností byla mimořádná čistota, chlapci se myli až třikrát denně. Přes noc celý vlak strážili dva větší hoši s puškami a děžurný učitel, který měl směnu na 24 hodin. Jeho starostí bylo včasné vypravení vlaku a správné sepnutí vagónů. Každý učitel i člen personálu, měl ve vlaku svoji pušku a náboje. Ve vagónu šikovatele byla ještě zásoba dalších dvaceti pušek s náboji, pro případ napadení vlaku šajkou¹⁵⁴. Žáci dostali před cestou instrukce, jak se mají chovat při napadení vlaku. Většina z nich má již bojové zkušenosti z mateřských pluků.

Valenta o chlapcích: „*Jsou samostatní, otužili, zvykli na cestování a nebojácní. Všude hned zdomácní, přizpůsobují se rychle, nikde se žádný neztratí a ujedeme-li některému, poradí si sám, a co nejdříve nás nejbližším osobním vlakem dohoní. při všem svém neštěstí a trampotách mají kluci dobrý humor a jsou zcela spokojeni.*“¹⁵⁵

Improvizovaná výuka fungovala i při cestě vlakem. „*Zatopíme v železných kamnech, sesedneme se kolem a učení začíná. Tajemnost hodině dodá vždy nějaký příběh z dějepisu. Pak přejdeme na rozhovor o naší cestě, pověsíme nástěnnou mapu na vrata vagónu a prstem předstihujeme vlak, vracíme se na Ural, Volhu, do Moskvy, Archandělska i Prahy, prohlížíme cestu po moři kolem světa. [...] Vybavují se vzpomínky na zimu, jak tudy as bloudí ve sněhu*

¹⁵² VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 51-52.

¹⁵³ Tamtéž, s. 52.

¹⁵⁴ Vzbouřenci, kteří napadali vlaky. Bylo to velmi časté při přesunu některými lokalitami.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 53.

*smečky vlků a začíná vypravování o vlčích. Každý zná několik episod o vlčích ze své vesnice.*¹⁵⁶

Dne 30. září stále stáli ve stanici Mandžurie. Cestou z Irkutska se poškodilo několik vagónů, proto byla nutná jejich výměna. Celková délka vlaku byla prodloužena o dalších 14 vagónů, protože se k nim přidal neznámý čínský generál se štábem. Na čínském trhu se dalo nakoupit jen starými carskými penězi (nikolajevkami), „kolčakovkami“ se muselo platit až desetkrát vyšší suma. Dalšího dne ráno byl vlak opět na cestě na východ. Postupně trať stoupala k vrcholům Chingánu. K večeru se vlak dostal do tunelu na vrcholku. Při rychlé cestě dolů se stala nehoda. Žák Alexandr Černov pral košili ve vědru u dveří, najednou vlak trhl a on vypadl ven. Pomocí výstřelů se podařilo upozornit strojvedoucího, aby zastavil. Naštěstí si Černov odnesl jen několik odřenin. Přesto, že nehoda nebyla vážná, museli na nejbližší stanici sepsat protokol. Ten se podařilo vyřídit až kolem půlnoci. Konečně mohli pokračovat dál. Po půlnoci 2. září 1919 vjel vlak do Cicikaru.¹⁵⁷

V Cicikaru stál vlak po zbytek noci. Osazenstvo školy mělo velkou smůlu, protože na vedlejší koleji stál cholerový nemocniční vlak. Tento vlak byl zasypán vápnem a obklopen vojenskou stráží, ale školní vlak musel být po celou dobu prakticky uzavřen. Během dne naštěstí pokračovali v cestě na východ. Za Cicikarem začínala oblast čínských zemědělců. Mířili k Charbinu, do kterého přijeli večer 4. října. Zde se nezdržovali a brzy po půlnoci vyjeli dále k Nikolsk-Usurijsku.¹⁵⁸ Dne 4. října byl celkový počet lidí na kuchyni 171, z toho bylo žáků 120. Počet žáků se po začátku cesty velice stabilizoval. Během transportu nedošlo k žádné dezerci.¹⁵⁹

Dne 5. října 1919 brzy ráno byla celá posádka vlaku překvapena, když spatřila obrovský požár. Číňané v zimě vypalovali suchou trávu. Aby jim neshořel domy, tak kolem svých vesnic vyorávali brázdy. K večeru vlak dorazil do Nikolsk-Usurijsku. V nádraží museli počkat až do noci, protože se několik verst před nimi srazily vlaky. Nehoda se stala kvůli tomu, že byly na několika místech rozebrány koleje.

¹⁵⁶ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 53-54.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 54-55.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 56-57.

¹⁵⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Raportní kniha. Záznam ze dne 4. října 1919.*

Ráno 6. října 1919 v 6 hodin vyjel školní vlak za doprovodu obrněného vlaku dále k Vladivostoku. Třicet verst po břehu Amurského zálivu. Jejich další zastávka byla na předměstí Vladivostoku na „První rječce“.¹⁶⁰

2.3 Působení ve Vladivostoku

Dne 6. října 1919 byl školní vlak zařazen na přístavní kolej k „Zlatému rohu“ přímo pod Egršeld (skalnatý poloostrov). Zde se jim otevřel krásný pohled na Vladivostok a na výšinné pevnosti s pobřežními bateriemi nad městem. Podle Valenty: „*Na rejdě kotví několik velkých obchodních parníků. Je tu ruský Jeruzalém, na nějž se právě nakládají naši a srbští invalidé, Nižnij Novgorod a švédský Tanking, dále na rejdě kotví tři válečné křižníky – anglický, americký a japonský a v koutku krčí se trosky kdysi slavného vladivostockého lodstva – čtyři minonosci – poslední mohykáni.*“¹⁶¹ Od Ruského ostrova do přístavu se právě vracel český parník Smělčák. Druhý československý parníček se jmenoval Nadějný. Oba parníky zásobovaly posádku na Ruském ostrově vzdáleném 20 verst východně od Vladivostoku. Ve Vladivostoku se nacházel také malý český přístav. Ležel mezi francouzským a anglickým křižníkem.

Po příjezdu vlaku do přístavu se chlapci ihned rozutekli k moři, a také na průzkum lodí v přístavu. Ještě před příjezdem do samotného Vladivostoku dostali chlapci nové šaty. Pro spojence byli velkou senzací. Často si je fotili, vodili je do kaváren i hotelů a štědře je hostili.¹⁶²

Dne 7. října, tj. druhý den po příjezdu do Vladivostoku, došlo ke stabilizaci členů personálu školy. Vlak opustila skupina, která se přidala během cesty z Irkutsku. Celkový počet osob na kuchyni se ustálil na 157, z toho 35 členů personálu a 122 chlapců.¹⁶³

Osazenstvo školy muselo v přístavu zůstat několik dní, a tak si chlapci hráli u moře a se spojeneckými vojáky. Učitelé se také snažili žáky zabavit. V pátek 10. října večer se celé osazenstvo školy poprvé dostalo do kina. Byl to biograf u amerického strýčka z Y. M. C. A.¹⁶⁴. Během návštěvy kina byl podle plánu přemístěn školní vlak na druhý břeh „Zlatého rohu“

¹⁶⁰ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 57-59.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 59.

¹⁶² Tamtéž, s. 60.

¹⁶³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Raportní kniha. Záznam ze dne 7. října 1919.*

¹⁶⁴ Young Men's Christian Association – Spolek křesťanských mladíků, založen byl v roce 1844, je nejstarší a největší celosvětovou mládežnickou organizací na světě.

pod „Čurkino“. Žáci během následujícího dne pomáhali místním rybářům, za to dostali odměnu v podobě ryb, raků a krabů. Na cestě se naskytl pohled na několik kotvicích parníků, ve kterých byli, Kolčakem věznění, bolševičtí komisaři. Pod Čurkinem se nacházela čtyři československá skladiště a molo, které bylo 30 metrů dlouhé. Toto molo sloužilo pro přistávání nákladním člunům, do nichž se nakládaly suroviny (kůže, kovy atd.). Všechno se vozilo k lodím, které kotvily na protější straně. Tyto lodě sloužily k transportům do Československa.¹⁶⁵

Dne 15. října 1919 bylo rozhodnuto, škola dostala prostory v pevnostních kasárnách na Ruském ostrově¹⁶⁶. Kasárny byly z větší části stavěny po rusko-japonské válce. Pojmenována byla podle sibiřských pluků. Osazenstvu školy byly přiděleny kasárny 33. sibiřského pluku u Vévodské zátoky na východním břehu ostrova.¹⁶⁷

Valenta hodnotí nové prostory: „*Ruský ostrov je jako stvořený pro naši školu. Jsme tu na úplné samotě. K nejbližším lidem na ostrově máme 7 verst, do Vladivostoku je spojení dvakrát denně parníkem. Kdo však tam chce, musí si dříve zajistit místo na parníku. Není obav, že by nám školáci do Vladivostoku bez dovolení utíkali. Místností je v kasárnách dostatek a jsou velmi vhodné. Každá třída má svou oddělenou ložnici se 40 postelemi, u každé postele je noční stolek a proti ložnici – pouze před chodbu – je vždy velká světlá učebna. Kromě těchto šesti místností zbyly ještě dvě veliké na tělocvičnu. V budově je také kuchyně a vždy čtyři učitelé mají společný byt.*“¹⁶⁸

Okamžitě po příjezdu do nové školy začali učitelé upravovat učebny, aby od úterý 21. října mohlo začít pravidelné vyučování. Vyučovalo se dopoledne od 8 do 12 hodin a pak odpoledne od 14 do 16 hodin. Předmět tělesná výchova a hry se omezil na pět vyučovacích hodin během týdne. Zbytek prostoru byl věnován literárnímu vyučování. Zásadní výhodou pro běh školy bylo to, že si chlapci nemuseli prát prádlo sami, a proto se více soustředili na samotnou výuku. V každé třídě se nacházelo dvanáct lavic a dvě školní tabule. V zadních prostorách byly dva stoly, u kterých si chlapci mohli ve volných chvílích číst nebo hrát hry. Vznikly tedy tři učebny.¹⁶⁹

¹⁶⁵ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 60.

¹⁶⁶ Ruský ostrov, veliký asi jako Těšínsko, je 20 verst jihovýchodně od Vladivostoku, přímo před vjezdem do hlavního přístavu „Zlatého rohu“. Celý ostrov je protkán hustou sítí vojenských silnic.

¹⁶⁷ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 61.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 61-62.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 62.

Při odjezdu z Irkutsku dostali učitelé od štábu korpusu velikou státní českou vlajku. Tu si slavnostně upevnili na střechu nové školní budovy.¹⁷⁰

Velký počet spojeneckých vojsk ve Vladivostoku podmiňoval i časté vzájemné střety. Učitel Valenta si poznamenal jeden z incidentů. Odehrál se 24. října na pevnině. Skupinou kozáků byl bez závažných příčin zavražděn americký voják. Během čtrnácti dní se jednalo již o třetího usmrceného vojáka. Nenávist místních ruských vojáků se přenesla i na členy školy. Čechoslováci byli spojováni s nežádoucí aktivitou Američanů. Valenta popisuje: „*Viděl jsem, jak čtyři američtí opilí vojáci vyhodili z auta – čekajícího na generála Rozanova, velitele Dálného východu – jeho šoféra, vsedli do auta a ujeli. Pěšky tu také americký voják nikdy nejde a veze-li se, tož vždy s děvčetem. Ruský voják při tom chodí městem hladový – pěšky a bos.*“¹⁷¹

Při kontaktu chlapců s místním obyvatelstvem se opakovala situace z Irkutsku, kdy celá řada Rusů (i Poláků) přemlouvala žáky k útěku. Přesto všichni chlapci polské národnosti odolali a zůstali ve škole. Valenta zdůraznil jejich nechuť k nepořádku a chaosu v polské armádě. Velký zájem o školu měl tajemník Y. M. C. A. Angličan Smith a jeho pomocník Joe Kabrna. Přivezli členům školy několik darů. Bylo to 2500 rublů, dva fotbalové míče, deset domin, patery šachy, papír, 120 tužek a třicet evangelií sv. Matouše. Zároveň slíbili vedení školy pravidelné dodávky papíru na psaní. Díky tomu si učitelé mohli oddechnout, protože největší problém ve výuce padl. Zástupci této organizace dále slíbili: české knihy, čítanky a učebnice z Ameriky.¹⁷²

Po příjezdu do Vladivostoku byl problém s novým štábem. Škola byla na pomezí mezi vojenskou a civilní organizací, protože k vojenské části je nechtěli, ale civilisté nebyli. Tímto nejasným zařazením se snížila možnost nakupovat ve vojenských skladech.¹⁷³

Dne 24. října si učitel Valenta poznamenal, že politické vedení československé armády zatím nerozhodlo, jak s dětmi naložit při evakuaci. Ohodnotil žáky velice kladně, jejich píle, po dosažení lepších výukových podmínek, vzrostla. Valenta nevěřil, stejně jako jiní legionáři, ve stabilizaci poměrů v Rusku, do té míry, aby mohli hoši školu opustit a odjet ke svým příbuzným nebo do domovských obcí. Vedení školy poslalo politickému zplnomocněnci československé vlády na Sibiři, Bohdanu Pavlů, závěr z učitelské konference. V dokumentu se píše hlavně o žácích, kteří jsou zkažení a zpustlí. Jejich náprava by měla dlouhodobější

¹⁷⁰ VALENTA-ALFA, Václav. *Do legie. Povídky o našich na Sibiři*. Praha: ÚNaKUC, 1924, s. 127.

¹⁷¹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 62.

¹⁷² Tamtéž, s. 62.

¹⁷³ Tamtéž, s. 63.

charakter. Valenta klade důraz na zodpovědný výběr, aby do Československa nepřivezli „sbírku pochybných individuí“. Vedení školy si podle něho nemůže vzít odpovědnost za převoz těchto chlapců do vlasti. Je to morální dilema v situaci, ve které se vedení školy nacházelo. Nechtěli tyto žáky bez podpory vypustit na ulici, ale domů je vzít nemohli.¹⁷⁴

Ze dne 26. října se zachovala inspekční zpráva sepsaná poručíkem Janem Dostálem¹⁷⁵, adjunktem generálmajora Šokorova. Zpráva obsahovala čtyři strany ručně psaného textu. V šesti bodech se dotýkala všech oblastí, které jsou spojeny se správou školy nebo s místem, kde se osazenstvo školy momentálně nacházelo. Zpráva byla určena do rukou vrchního Inspektora Čsl. vojsk na Rusi, který měl díky ní vyhodnotit hospodaření školy a navrhnout případné změny. Materiální pomoc nebyla ze strany inspektorátu možná, protože Irkutsk byl velmi vzdálen, asi 3 tisíce verst – 6 tisíc verst, tam a zpět¹⁷⁶. Poručík Dostál v úvodu popisuje Ruský ostrov, který je podle něj „pahorkatý, zalesněný hlavně doubravami, s čistým vzduchem.“¹⁷⁷ Vychvaluje umístění školy, ale zároveň shledává, že zařízení školních místností ještě nebylo dokonalé. V prvním bodě se věnuje budově bývalých kasáren, ve kterých sídlila škola: „Dům škoie určený, má obdélníkový půdorys v rozměrech 110 x 30 kroků. V něm jsou 3 učebny v rozměrech 18 x 11 kroků. Každá se čtyřmi velkými moderními okny, 3 rovněž takové ložnice pro žáky – s železnými postelemi, kancelář školy, byty pro personál, kuchyň, sklad, záchody. V sousedním domě jsou: prádelna, dílna krejčovsko-obuvnická, světnička pro nemocné. Koupelny se používá ruské. V hlavní budově bude zřízena zimní tělocvična. [...]“¹⁷⁸

Ke stavu žactva se vyjádřil takto: „K 26. říjnu je v I. oddělení 44, ve II. oddělení 41 a ve III. oddělení 34 žáků.“¹⁷⁹ Celkem se jednalo o 119 žáků. Učitelů bylo osm, pro každé oddělení dva. Konkrétní stav personálu se od vzniku školy výrazně měnil. V době inspekce bylo zaměstnáno osm dobrovolníků z řad legionářů, deset občanů a sedm zajatců. Do personálu se řadil i velitel se sluhou. Dohromady čítalo mužstvo školy tedy k 26. říjnu 1919 – 154 osob. Třetím bodem bylo vyučování ve škole, které „bude nyní úspěšnější. Pro školu jsou zaopatřeny lavice pro 4-5 žáků, tabule, mapy a skupina obrazů přírodovědných

¹⁷⁴ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 68.

¹⁷⁵ Jan Dostál (1890- ?; Před válkou učil v Brně. Do legie vstoupil 4. září 1918, sloužil na štábu čsl. vojsk, v legiích skončil 9. července 1920, ale přesto pokračoval ve vojenské službě.). VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Jan Dostál (Žamberk), legionářská karta a spis.

¹⁷⁶ V té době cesta trvala minimálně 2 měsíce.

¹⁷⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Vizitační zpráva o stavu školy nezl. čsl. dobrovolců na Rusi z 26. října 1919*, s. 1.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 1.

¹⁷⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Vizitační zpráva o stavu školy nezl. čsl. dobrovolců na Rusi z 26. října 1919*, s. 1.

a národopisných. [...] Celkem je učebných pomůcek nedostatek. Hlavně se nedostávají psací potřeby, čítanky a početnice.“¹⁸⁰

Ve zprávě se uvádělo, že učitelé sepsali předměty na šest měsíců, rozvrh všeobecný a klasifikační a návrh na vysvědčení, které mělo být žákům vydáváno po ukončení kurzu. Na inspektorát byl odeslán i domácí a disciplinární řád školy.

Ohledně samotných žáků se zpráva věnuje vyplácení služného pro nezletilé dobrovolníky. Někteří chlapci dostávali u pluků stejné služné, jako českoslovenští legionáři v hodnosti střelce. Velitel školy ppor. Jan Kysela chtěl v té době žádat o navýšení služného na 20, 35 a 50 rublů měsíčně. Služné pro žáky měl být odměnou za pilnou práci a poslušnost.¹⁸¹

Poručík Dostál zcela pozitivně hodnotí učitele: „*Velitel školy i učitelé se horlivě snaží dosáhnout u žactva uspokojivých výsledků jak ve výchově, tak ve vyučování, zaopatřiti školu vším nezbytným.* [...]“¹⁸² Také si všiml průběhu vyučování, které bylo pozitivně ovlivněno odchodem nepolepšitelných žáků.

Nejzajímavější část zprávy se věnuje rozhodnutí o evakuaci žáků do Československa. Poručík Dostál vynáší několik otázek: „*Budou všichni žáci evakuováni do Čsl. republiky, a které podmínky musí v tomto směru býti splněny?* [...] *Učitelský sbor doporučí k evakuaci jen žáky, toho zasluhující.*“¹⁸³ O kritéria výběru žáků žádal ppor. Kysela přímo plnomocníka Čsl. republiky. Učitelé samozřejmě počítali i s tím, že někteří ze žáků ve škole chtěli zůstat jen dočasně a nehodlali odjet z Ruska. Největším přínosem byl rozkaz, který přivezl poručík Dostál. Rozkaz umožnil vedení školy, aby vyloučilo nepolepšitelné hochy.¹⁸⁴

Hospodářsky bylo osazenstvo školy přiděleno k II. evakuační stanici. Hospodáři školy využívali hlavně zásoby západních spojenců, protože evakuační stanice byla zavalena žádostmi.¹⁸⁵

Dne 30. října 1919 se ve svém deníku Valenta věnuje počasí. Ve Vladivostoku byly ještě teplé podzimní dny. To bylo velké štěstí, protože škola ještě neměla zásoby dříví a uhlí na zimu. Učitelé se snažili domáhat zásob od intendanta Dálného východu, přesto se pro školu

¹⁸⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Vizitační zpráva o stavu školy nezl. čsl. dobrovolců na Rusi z 26. října 1919*, s. 2.

¹⁸¹ Na ruském ostrově se nedalo nic utratit, ale chlapci prakticky nic nepotřebovali. Aby si mohli své peníze uložit, byla zřízena školní záložna, podobná těch u československých rot.

¹⁸² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Vizitační zpráva o stavu školy nezl. čsl. dobrovolců na Rusi z 26. října 1919*, s. 3.

¹⁸³ Tamtéž, s. 3. Evakuace měla být za odměnu. Jen pro slušné a spořádané chlapce.

¹⁸⁴ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 68.

¹⁸⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Vizitační zpráva o stavu školy nezl. čsl. dobrovolců na Rusi z 26. října 1919*, s. 4.

nedostávalo. Osazenstvo školy si dřevo muselo opatřit samo z nedalekého lesa. Samotné vycházky do lesa měl na starost šikovatel Bohumil Vítek. Díky tomu byl zaveden nový předmět láternictví, kdy každý den dopoledne a odpoledne čtyři silnější chlapci a čtyři zajatci chodili do lesa s šikovatelem na dřevo. Práce v lese byla mezi žáky velmi oblíbená.¹⁸⁶

Dne 30. října 1919 se konala měsíční všeobecná a klasifikační porada vedení školy, na které se stanovil rozvrh učitelských konferencí¹⁸⁷. Žáci měli být klasifikováni v mravech a v ostatních předmětech ve škole. Výsledků z porady bylo několik. Díky vyloučení některých velmi problémových chlapců se poslušnost ve třídách zlepšila. Koncem října také odešli, pod vlivem agitace, starší žáci polské národnosti. Odešli sice na vlastní žádost, přesto Poláci nakonec nechtěli chlapce mladší sedmnáct let. Fond školní knihovny se úspěšně rozrostl na 64 českých a 248 ruských knih. Učitelé během porady mysleli i na vánoční program. Pro chlapce plánovali dětský večer.¹⁸⁸

Během týdne se podařilo přinést zvonek a nástěnné hodiny. Od té doby se ve škole začalo zvonit, vždy ráno v půl sedmé budíček, a pak v osm do školy. Dále se zvonilo každou hodinu do dvanácti a od 14 do 16 hodin. Učebnice „Po souši a po moři“¹⁸⁹

Dne 13. listopadu se Valenta pozastavuje nad celkovým počtem žáků, kteří prošli Školou pro nezletilé dobrovolníky. Dle jeho údajů jich bylo celkem 167, z toho počtu bylo dosud sedm Čechů, z nich 2 Češi z Českých zemí a 5 ruských Čechů. U ruských Čechů si Valenta všiml jedné nemilé skutečnosti, že tito hoši patřili k nejhorším žákům školy.

Valenta hodnotí chování některých rodičů. Jmenovitě se jednalo o rodiče Karla Stejskala a bratrů Bělohlávkových, kteří žili jako běženci v kasárnách 35. pěšího sibiřského pluku na Ruském ostrově. Rodiče intenzivně žádali o propuštění hochů do vlastní péče. Pro Valentu není jasný důvod, ale pravděpodobně se s nimi osobně setkal, protože se negativně vyjadřuje k jejich způsobu života. Příčinu vidí v tom, že ruští Češi dostávali na každé dítě, které měli u sebe, 75 rublů měsíčně. Peníze pak, podle Valenty, utráceli za „samohonku“¹⁹⁰. Naopak ve škole se chlapcům neplatilo 75 rublů, ale dostávali pouze malou odměnu za jejich pokroky v učení.¹⁹¹

¹⁸⁶ VALENTA-ALFA, Václav. *Do legie. Povídky o našich na Sibiři*. Praha: ÚNaKUC, 1924, s. 128.

¹⁸⁷ Všeobecná konference měla být vždy k 30. každého měsíce a vždy druhá měla být zároveň klasifikační.

¹⁸⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádané. *Porada učitelského sboru ze dne 30. října 1919*. Program se bohužel nedochoval.

¹⁸⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 69-70.

¹⁹⁰ Doma pálená kořalka.

¹⁹¹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 73. Odměny byly odstupňovány: nejhorší žáci dostávali 5 rublů, průměrní žáci 10 rublů a ti nejlepší si měsíčně přišli, až na 15 rublů.

Hospodářství školy získalo během listopadu další koně. V rozkazu z 16. listopadu se zachoval jejich popis, jednalo se o čtyři koně: „Číslo 212 (značka 3252) leh. dělostř. „Julka“ kobyla 4. let. výška 238. levé ucho řez. Číslo 410 i G. L. tažný „Leokadio“ valach, světle hnědý. Číslo 225 (značka 4037) „Honza“ valach, 11 let. výška 238, kvítek na čele. Číslo 240 (značka 236) „Vašek“ hřebec světlý grošák 10 let. výška 148.“¹⁹². Toho dne činil stav na kuchyni 149 lidí, z toho personál 41 a žáci 108.

Ze dne 19. listopadu se zachoval rozkaz od inspektorátu československých vojsk, který byl sepsán v Irkutsku. Rozkaz informuje o stavu školy. Personál školy měl 36 mužů: velitel školy (služební přídavek velitele roty), zástupce velitele školy (dle hodnosti), šikovatel školy, pět odborných učitelů, učitel ruského jazyka, učitel tělocviku - (bez ohledu na hodnost měli plat šikovatele). Písař, hospodář, dva kuchaři, dva sanitáři, tři obuvníci, tři krejčí (služné dle hodnosti). Nejpočetnější skupinou byly občané a zajatců: dělníci na kuchyni a v prádelně, pomocníci hospodáře a písaře, kočí, holič, nákupčí a posel.¹⁹³

Dne 21. listopadu získali od II. evakuační stanice býka a o pár dní později se k nim dočasně připojila skupinka 36 československých občanů.¹⁹⁴

Dne 26. listopadu, pro osazenstvo školy začala v pořadí třetí zima, první byla na Urale, druhá začala v říjnu při odjezdu z Irkutsku. Ráno se objevil první sníh a pokryl celý Ruský stov. Dne 11. listopadu se vrátil poslední parník z Kamčatky do Vladivostoku (přivezl poslední sudy ryb a poslední sezónní dělníky).

V polovině listopadu se udál ve Vladivostoku převrat. Radola Gajda proti atamanu Rjazanovu, veliteli Dálného Východu. Ruský ostrov byl kvůli tomu odříznut od zásobování z Vladivostoku.¹⁹⁵

Koncem listopadu přišly do školy dva telegramy od Inspektora Čsl. vojsk, generálmajora Šokorova. Obsahem prvního telegramu byl rozkaz o zvýšení odměny žákům z 5, 10 a 15 rublů, na 20, 35 a 50 rublů měsíčně. Druhý telegram dovolil učitelskému sboru rozhodovat samostatně o vyloučení nenapravitelných a mravně zkažených žáků ze školy.¹⁹⁶

¹⁹² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 18 z 16. listopadu 1919.*

¹⁹³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Rozkaz Inspektora čsl. vojska z 19. listopadu.*

¹⁹⁴ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 20 z 29. listopadu 1919.*

¹⁹⁵ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 76.

¹⁹⁶ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 77.

Porada z 30. listopadu 1919, jednalo se o poslední řádnou poradu před odjezdem do vlasti. Prvním bodem porady bylo čtení nejdůležitějších dopisů došlých za měsíc listopad. Čtení se ujal velitel školy ppor. Jan Kysela. Druhý bod se týkal chování. Učitelský sbor shledal, že bylo ve všech třídách uspokojivé. Třetí bod krátce nastínil prospěch ve třídách. Zde bylo použito jednoslovné klasifikace. V první třídě „velmi dobrý“, ve druhé „dobrý“ a ve třetí opět „dobrý“. Čtvrtý bod rozšiřuje povědomí o žácích a o škole. Zpráva popisuje: *„Klidné okolí, pravidelná, nerušená práce školní i mimo vyučování za jeden měsíc, jeví se patrně v chování žáků doma i mimo školu. Jsou mnohem mírnější, veselejší, slušnější v obcování spolu i vůči druhým. [...]“*¹⁹⁷

Podle celkového vyznění tohoto bodu je jasné, že předpoklad zlepšení se opravdu naplnil. Učitelé byli nadšeni neutichajícím zájmem o učení. Ve třídách se však objevily i výjimky, například v první třídě Chismula Chajrula a Ivatula Nagmatulin, kteří byli duševně omezení. Nezvládali čtení, špatně psali a počítali. Přesto se uměli výborně chovat, patřili mezi nejposlušnější žáky. Ve druhé třídě to byl Jan Veselka, který se často vzdaloval ze školy a nechodil na hodiny. Karel Stejskal, přestože byl zapsán ve škole, stále školu nenavštěvoval. Jeho otec intenzivně usiloval o evakuaci do vlasti. Ve třetí třídě byl mezi nejhoršími Nikolaj Čelajev, který byl líný, nepozorný a podle hodnocení učitelů, duševně omezený. I přes své intelektuální nedostatky bylo jeho chování vzorné. Pátým bodem konference byl zdravotní stav členů školy. Ve zprávě se zohlednil propastný rozdíl mezi podmínkami v Irkutsku a v podmínkách nových kasáren na Ruském ostrově. Žáci nebyli tak nemocní, dodržovali správnou životosprávu, pořádek a čistotu. Pochvala patřila i práci školní sanitní služby.¹⁹⁸

Šestý bod shrnuje počet vynikajících žáků. Bohužel neobsahuje jmenný seznam těchto žáků. V první třídě jich bylo třináct, ve druhé deset a ve třetí pouze sedm. Sedmý bod se dotýká probrané látky za celý měsíc. Učitelé byli spokojeni, protože se jim povedlo vše probrat podle připraveného plánu. Vzhledem k budoucí potřebě urychleně začlenit všechny evakuované chlapce do společnosti, byl tento úspěch velmi důležitý. Osmým bodem je zhodnocení stavu školních pomůcek ke konci listopadu. Učitelé si stěžují na vysoké ceny, které jsou na Vladivostockém trhu. Naštěstí se jim podařilo sehnat i levnější sešity, papír i pomůcky. Školní knihovna vzrostla na 292 ruských a 134 českých knih. Jednalo se o půjčené i darované knihy. Bod devět pojednává o školních místnostech. Ty byly v dobrém stavu a perfektně sloužily pro školní účely. Další body jen heslovitě poukazují na aktuální

¹⁹⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Zápis o poradě sboru učitelského školy... ze dne 30. 11. 1919.*

¹⁹⁸ Tamtéž.

problémy. Například byl nedostatek kvalitního oblečení, to co osazenstvo školy dostalo, se bohužel velmi brzy rozpadlo. Úroveň zásobování se, podle mínění velitele, zlepšila.¹⁹⁹

Během působení osazenstva školy ve Vladivostoku byl vytvořen samostatný domácí řád školy, který přesně definoval povinnosti žáků i učitelů. Řád měl dvanáct bodů, které se dál rozvíjely. V prvním bodě se věnuje rozdělení dne: v 6.30 byl budíček, od 6.30 do 7.30 byl úklid postelí, místností a mytí. Od 7.30 do 8 hodin byla snídaně. Mezi 8 a 9 hodinou probíhala výuka ve třídách. Od 12 do 2 hodin byl oběd (čaj) a úklid. Mezi 2 a 4 hodinou probíhalo odpolední vyučování. V pět hodin se podával čaj. V 17.30 byla večeře. Po večeři do 7 hodin si chlapci mohli hrát venku na hřišti. Od 7 do 9 hodin se v kasárnách vypracovávali úkoly, chlapci si mohli číst zábavné knihy, zpěvat si, hrát šachy, dámu nebo domino. V 9 hodin byla večerka.²⁰⁰

Týden byl rozdělen na šest vyučovacích dnů. Sobotní odpoledne patřilo uklízení ve třídách a v ložnicích. V neděli dopoledne se chlapci koupali, prali si prádlo a nechávali si spravovat obuv. Nedělní odpoledne mohli strávit někde na vycházce, která byla limitována devátou hodinou, kdy byla i v neděli večerka. Mimo tento čas žáci nesměli, bez dovolení třídního učitele, odejít ze školní budovy. Když jim bylo opuštění dovoleno, po návratu se museli hlásit a odevzdat dovolenku. Jeden z bodů se věnuje i ustrojení na vycházkách, které probíhaly dále od školy. Kde žáci museli mít správně oblečené a čisté černé vycházkové šaty. Například do Vladivostoku se dovolenky dávali jen ve velmi vážných a výjimečných případech, ale bohužel tyto případy nejsou specifikovány. Řád samozřejmě obsahuje i bod, ve kterém je zmíněn přísný postih za samostatné a nedovolené vzdálení ze školní budovy.

Během vyučování se o pořádek v ložnicích staral dežurný žák. Měl dávat pozor, aby do místnosti nevnikl nikdo cizí a také měl pravomoc kárat špatně oblečené spolužáky. Měl potlačovat křik žáků a potyčky mezi chlapci. Případné nedostatky měl hlásit dežurnému učiteli.²⁰¹

Povinnosti třídního učitele byly široké. Dohlížel při obědě, pití čaje a večeři na pořádek. Staral se o čistotu chlapců a pořádek při stlaní a oblékání. Také měl dbát na správné dělení čaje, cukru a chleba. Neoddechl si ani při večerních hrách, kdy musel urovnávat vzniklé spory a dbát na klid ve třídách a ložnicích. Sám měl za úkol půjčovat knihy a hry. Dežurný učitel dohlížel na kuchyni při dělení oběda, večeře a čaje. Chodil do všech

¹⁹⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Zápis o poradě sboru učitelského školy ze dne 30. 11. 1919.*

²⁰⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Domácí řád školy pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi*, s. 1.

²⁰¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Domácí řád školy pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi*, s. 2.

ložnic. Dohlížel na noční službu a na čistotu v budově i v okolí. Posledním bodem domácího řádu je prostá jednoduchá věta, která oznamuje: „Kouření je žákům zakázáno“. Nedá se posoudit, jak úspěšně se toto nařízení dodržovalo, protože již v Irkutsku se ukazovalo, že pravidelně kouřila většina žáků. Tento zlovyk se učitelům nepodařilo zcela odbourat.²⁰²

Dne 2. prosince 1919 přibylo ještě dvacet dobrovolníků na stravu ke škole. Škola měla celkem: 38 členů personál, 114 žáků, 20 dobrovolníků, a 33 přidělených občanů Československé republiky. Celkem 205 lidí.²⁰³

Dne 3. prosince celý záliv „Rinda“ zamrzla, až půl druhé versty od břehu. Valenta byl svědkem toho, jak američtí vojáci od radio-stanice bruslili od rána na oceáně. Po vyučování se většina osazenstva školy šla klouzat. Valenta velice sugestivně líčí své pocity: „*Po škole dopřáváme si všichni vzácné příležitosti, klouzati se na Tichém oceáně. Česká obecná škola klouže se na oceáně.*“²⁰⁴

Ve čtvrtek 4. prosince přijel plukovní fotograf od 1. sčeleckého pluku, aby vyfotografoval osazenstvo školy. Během své návštěvy udělal šest snímků. První z nich představoval celé osazenstvo školy i s učiteli před školní budovou (viz obrazová příloha č. 10). Druhý snímek ukazoval zástupce jednotlivých dvanácti národů učících se ve škole (viz obrazová příloha č. 11), na fotografii zadní řada: Čech, Řek, Karp. Rus, Čerkes, Srb a Polák; přední řada: Tatar, Baškýr, Čuvaš, Latyš, Ukrajinec a Rus. Na třetím snímku je první třída v učebně při čtení z tabule (viz obrazová příloha č. 12). Čtvrtý snímek ukazuje druhou třídu v ložnici (viz obrazová příloha č. 13). Pátý zachycuje třetí třídu v učebně při psaní (viz obrazová příloha č. 14). Na posledním šestém snímku se nacházel celý učitelský sbor (viz obrazová příloha č. 15).

Pravidelně, každou sobotu, bylo odesíláno hlášení o stavu školy inspektorovi československých vojsk. Jednalo se o podrobné zprávy o probrané týdenní látce. Materiály vycházely z třídních knih, o které pečovali pověřeni třídní učitelé, do těchto knih se zapisovalo probrané učivo. Znamky se zapisovaly do „výkazu o prospěchu a chování žáků“.²⁰⁵

²⁰² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Domácí řád školy pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi*, s. 3.

²⁰³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 21 z 3. prosince 1919*.

²⁰⁴ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 77.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 77.

2. 4 Cesta z Vladivostoku do Československa

Samotná cesta z Vladivostoku do Terstu probíhala v období od 24. prosince 1919 do 12. února 1920. Během této plavby muselo osazenstvo školy urazit, více než 18 tisíc kilometrů.

První informace o možném transportu se objevila 16. prosince 1919, kdy do školy přijel na pravidelnou kontrolu plukovník Svátek²⁰⁶. Během prohlídky oznámil veliteli školy, že pokud do Vladivostoku nedorazí 2. střelecký pluk (ten stál v té době někde v Mandžurii a to bez uhlí.), pojede osazenstvo školy do Československa. Od té doby celá škola netrpělivě očekávala, jak se situace vyvine. V dalších dnech přišla ověřená zpráva o tom, že vlak s 2. střeleckým plukem opravdu nepřijede. A zároveň se ukázalo, že již 21. prosince má do Vladivostoku připlout japonská loď Shunko Maru (viz obrazová příloha č. 16).²⁰⁷

Vytoužený rozkaz k evakuaci přišel 19. prosince, a tak mohly začít přípravy na náročný přesun. Pro členy školy bylo nutné vyrobit značné množství dřevěných beden. S sebou si však mohli vzít jen ty nejnnutnější věci. Povedlo se zabalit i některé školní pomůcky (pár obrazů, sešitů, kancelář a sbírka uralských nerostů).²⁰⁸ Českou školu v těchto prostorách vystřídala ruská škola generálního štábu, té bylo ponecháno i celé vybavení. Ostatní knihy, mapy, obrazy, vycpaniny, diagramy, papír a globus, byly předány ruské škole na ostrově. Tato škola neměla v té době žádné pomůcky. Kuchyni s veškerým zařízením, vůz s koňmi i kočího předali táboru příslušníků občanů Československé republiky. Na ráno 23. prosince v devět hodin byl naplánován odjezd z přístavu „Podnoží“ (Ruský ostrov), vezl je český parník Smělčák.²⁰⁹

Nejdůležitějším dokumentem při transportu byl lodní (evakuační) průkaz (viz obrazová příloha č. 17). Legitimace opravňovala ke vstupu na loď, obsahovala číslo evakuovaného (každý měl své osobní číslo i chlapci), číslo transportu (byl to transport č. 15), jméno evakuované a část (útvár) ke které patřil.²¹⁰

Japonská loď Shunko Maru²¹¹ byla na vodu vypuštěna v listopadu 1919. Každý pasažér měl na lodi svou postel (tři krátké postele nad sebou, sloužily jen na spaní). Při transportu

²⁰⁶ Byl ve Vladivostoku nadřízeným vedení školy.

²⁰⁷ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 78.

²⁰⁸ Ty se však do dnešní doby nepodařilo vypátrat.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 78.

²¹⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno. *Evakuační průkaz č. 13168, Helma Konstantin*.

²¹¹ Osobní archiv paní Valentové, Václav Valenta. *Shunko Maru (Jarní paprsek), neperiodický list pro 15. evakuační transport, r. 1, č. 1, s. 2*. Obsluhovalo ji 57 lidí, z toho 12 důstojníků a 45 námořníků. Její nosnost

číslo patnáct přepravovala 1360 lidí. Podle Valentových záznamů bylo na lodi 105 nezletilých dobrovolníků²¹².

V den odjezdu byla v přístavu velmi nízká teplota. Valenta si poznamenal, že klesla až pod -35 °C. V těchto podmínkách nemohla loď vyplout. Po příjezdu do Vladivostoku byl odjezd posunut na další den (24. prosince). Na lodi se díky mrazu nedalo přespat, proto strávili noc v americkém baru. I přes velmi nepříjemné počasí, byly v noci na loď naloženy zásoby konzerv, rýže, hrachu, čočky a makarónů. Na cestu měli cestující k dispozici pouze jednu kuchyň. Lodní řád prikazoval, že o poledni se obědvalo na přídí a v noci na zádi.²¹³

Druhý den před odjezdem se s transportem přišel rozloučit velitel dálno-východního útvaru genmjr. Čeček.²¹⁴ V tomto případě se jednalo o zvyk, velitel dálného východu se pravděpodobně účastnil všech vyplutí evakuačních transportů. Čechoslováci přístav opouštěli při písni „Kde domov můj?“ Loď se nejprve vydala směrem na Ruský ostrov, který minula a pokračovala dál na širé Japonské moře. Z klidných vod přístavu se legionáři dostali na otevřené moře. Tato počáteční zkušenost však neměla být tou nejhorší. K večeru dostali od kapitána zprávu, že se blíží tajfun – na palubě se vše urychleně zakrývalo. V lodi byla velice špatná atmosféra, všichni leželi a nemohli se ani hnout. Nejhuře bylo nejmenším nezletilcům. Bouře měla ale i dobrý účinek, nikomu nebyla zima a nikdo neměl hlad. Tato hrozná podívaná trvala až do půlnoci, kdy se moře konečně začalo zklidňovat.

Ráno 25. prosince, směřovali k ostrovu Kjúšú, kde měli v plánu nabrat uhlí a pitnou vodu. Po celodenní plavbě ráno 26. prosince minuli Čušimu²¹⁵.

Dalšího dne, 27. prosince se dostali do přístavu Karatsu, který se nacházel na ostrově Kjúšú, kde se jim naskytl neobyčejný pohled na Japonsko.²¹⁶

Valenta si poznamenal: „*V přístavu hemží se plno rybářských lodiček. Na nich sedí Japončiči v šišatých slamácích rýžových, na zádech mají připnutou jakousi slaměnou pelerinku. Připadají mně v tom ošacení jako chrousti.*“²¹⁷

Japonští obchodníci se vehementně snažili prodat své zboží, proto nebyl pro chlapce problém se aktivně zapojit do obchodování, a následně se i rychle skamarádit s místními

byla 11 tisíc tun (včetně uhlí a vody), bez zátěže je to asi 7 tisíc tun. Rozměry lodi: 130 m dlouhá, 16 m široká a 11 m hluboká. Cestovní rychlost byla asi 16 km/h, ale nejvyšší až 22 km/h, této rychlosti však během cesty nedosáhla.

²¹² Seznam nezletilých dobrovolníků (viz textová příloha č. 10).

²¹³ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 79.

²¹⁴ Z Vladivostoku se vrátil až s 35. transportem (15. října 1920) na lodi „Prezident Grant“.

²¹⁵ Památné bojiště z rusko-japonské války.

²¹⁶ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 79-80.

²¹⁷ Tamtéž, s. 80.

děťmi. Po poledni měla určitá část transportu povolení navštívit město. Průvodci městem jim však věnovali, až přílišnou pozornost. Podle Valenty v tom hrálo roli to, že pro Japonce byl každý Rus bolševikem, který se chce svou agitací vetřít do společnosti a rozvrátit ji. Celou dobu byli pod dohledem tajné policie, které je poté i svorně doprovodila zpátky na loď.

V Japonsku strávili 3 dny a 30. prosince pokračovali dále do přístavu Šanghaj. Než se do čínského přístavu dostali. Na širém moři je zastihla dvoudenním bouře (cyklon), vítr, který je doprovázen hustým sněžením. Celá posádka oslavila Nový rok už v „klidné“ Číně. Pak vyjeli po dvou dnech do Singapuru. Ledový vítr je však opustil, až po obeplutí jižního cípu ostrova Formosa (Taiwan), minuli ho 6. ledna 1920. Na další cestě se konečně objevil vytoužený teplý vítr, teplota stoupla až na 19 °C a každým dalším dnem bylo tepleji. Učitelé se snažili pokračovat ve výuce, ale soustředili se jen na nezbytné věci. Běžný den na lodi vypadal tak, že se hoši od rána učili číst. A po zbytek dne museli pracovat.

Dne 12. ledna se dostali do Singapuru, v té době bylo na moři 29 °C a na pevnině 34 °C. Valenta s ostatními prožili velký teplotní skok, od začátku cesty činil rozdíl teplot asi 70 °C. Chlapci měli z velkého horka ohromnou radost, své kožichy vyměnili za plavky a bílé tropické širáky. V té době platil v Singapuru přísný zákaz koupání. Bylo to proto, že týden před příjezdem Shunko Maru byla skupinka koupajících legionářů napadena žralokem. Tento útok jeden člen 1. střeleckého pluku nepřežil.

Dne 14. ledna odjeli ze Singapuru, na nejdělsí část cesty. Cílem byla Afrika s francouzským přístavem Džibuti. Po strastech a bouřích Japonského a Čínského moře, byla hladina Indického oceánu velice klidná, přes den poskytovali zábavu pouze skákající delfini a hejna létajících ryb. V noci se oblíbenou aktivitou stalo skupinové pozorování hvězdné oblohy. Hvězdnému nebi dominovalo souhvězdí Jižního kříže, které se pravidelně objevovalo, až po druhé hodině ranní.²¹⁸

Podmínky pro spánek byly v tropické oblasti nesnesitelné, spalo se na palubě a to od půlnoci do rána. Loď plula ve vzdálenosti dvou stupňů od rovníku. Na dlouhých cestách je vždy problém s nedostatkem pitné vody, proto se s ní velice šetřilo. Po patnácti dnech dopluli do Džibuti. Zde doplnili zásoby a ráno příštího dne pokračovali směrem na Suez. Cesta vedla přes Bab-el-Mandeb, „Brána slz (nářků)“. Průlivem vjeli do Rudého moře, pak se celou dobu drželi arabského břehu, a když se objevil Sinajský poloostrov, stočila se loď na západ. V tom se jim naskytl úchvatný pohled na horu Sinai. Ten samý den, po šesti dnech od vyplutí

²¹⁸ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 81-82.

z Džibuti, dopluli do Suez. Podle plavebního řádu museli čekat frontu na proplutí, někdy se čekání protáhlo i na několik dní, ale štěstí jim přálo, před nimi byly jen tři lodě.²¹⁹

Časně ráno vpluli do Suezského průplavu, vedl je lodivod řadou elektrických světel. Na východní straně kanálu byla poušť a na západě zahlédli několik oáz i trať do Alexandrie a také silnici, která vedla do Port Saidu. Na východním břehu byly památky po světové válce. Břeh byl poškozený, viděli řady rozbitých domů, drátěné překážky, opevnění, okopy pro děla. Zahlédli i velká vojenská ležení a stanová města koloniálního vojska.

Kanál skrýval i určité omezení, byl široký pouze 50 m a nedovoloval snadné míjení lodí. Všem lodím, směřujícím do Středomořího moře, bylo nařizováno, že musí při míjení přistát u levého břehu. Večer vjeli do Port Saidu. Před přístavem se vyhnuli třem potopeným lodím. V přístavu právě hořela ruská loď Tula, vezoucí náklad zápalek. Po doplnění zásob a prohlídce města se loď vydala na týdenní cestu do vytouženého Terstu.²²⁰

Dne 11. února zastavili na Malém Losinu (Mali Losinj), a dalšího dne provázení lodivodem vjeli (Valenta si poznamenal: 12. února ve 2 hodiny a 40 minut) do Terstu.

Příjezd do Terstu líčí Valenta takto: „*Až když loď přirazí ke břehu, spadne ti kámen s prsou, který tě tísnil celou cestu. Teď jsi zas na pevnině. Naděje, že se dostaneš domů živ a zdráv stoupla rázem o 75%.*“²²¹

Dne 13. února, vyjelo osazenstvo školy dvěma vlaky přes Lublaň – Štýrský Hradec do Čech a 17. února za ranní tmy vjeli do republiky. Na pár hodin se zastavili v Českých Budějovicích, zde se osazenstvo školy nechalo vyfotografovat, první třída (viz obrazová příloha č. 18), druhá třída (viz obrazová příloha č. 19) a třetí třída (viz obrazová příloha č. 20).²²² Večer 17. února 1919 se osazenstvo školy přesunulo do Prahy.

Všichni členové školy byli umístěni ve vršovických kasárnách 73. pěšího pluku. „*Hned prvé dny vidíme, že tu bude třeba mnoho vysvětlování, než doma pochopí, koho jsme to přivezli i proč jsme je přivezli, že to není hloupost a zbytečné zatěžování republiky, jak mnozí usuzují, ale věc velmi důležitá, a že jsme ani jinak jednat nemohli a nesměli, tam, kde nás pozorovali všichni spojenci. Udělali jsme tím velmi pěknou věc a ukázali světu, co dokážeme za nejtěžších poměrů.*“²²³

²¹⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 83.

²²⁰ Tamtéž, s. 83-84.

²²¹ Tamtéž, s. 84.

²²² Z těchto fotografií můžeme přesně určit, kolik žáků nakonec opravdu do Československa přicestovalo.

²²³ Tamtéž, s. 84.

3. Učitelé a pomocný personál školy

3.1 Charakteristika personálu školy

Velitelem Školy pro nezletilé dobrovolníky byl ppor. Jan Kysela. Jako organizátor a velící důstojník zajišťoval hladký chod této výjimečné instituce. Výuku měl v kompetenci starší učitel Václav Valenta, který se po příjezdu do Československa stal velitelem školy a celou ji postupně uzavřel.

Kromě učitelského kolektivu působila ve škole celá řada dalších mužů. Pomocný personál byl rozdělen do tří skupin. První byli řemeslníci z jednotlivých vojenských částí, kteří dobrovolně vstoupili do československého vojska (například ševci, kováři, holiči atd.). Druhou skupinou byli občané republiky, kteří nevstoupili do vojenské části, ale zařadili se pouze jako pomocná pracovní síla. Poslední skupinou byli zajatci. Jednalo se většinou o Němce a Maďary z území Československa, kteří v zajetí čekali na československé státní občanství.

Stálý personál školy byl z počátku tvořen pouze ppor. Janem Kyselou, střelmistrem Václavem Valentou a desátníkem Vladimírem Brychtou. Koncem července se osazenstvo školy rozrostlo o dva učitele, desátníka Františka Dlouhého a svobodníka Bohumila Němečka. Převelen byl také šikovatel Čestmír Reinhard²²⁴. Pedagogický sbor rozšířil i desátník Jan Svačina a šikovatel Josef Břicháček. V srpnu byl personál rozšířen o dalších pět učitelů. Přibyl i učitel ruského jazyka Nikolaj Usolcev a jeho pomocník Mikuláš Nikolajev. V září pak přišli učitelé četař František Hojovec, desátník Bohumil Vítek a dělostřelec Vladimír Balcar.

Během srpna 1919 bylo v personálu školy až třicet lidí. Pomocný personál: sluha velitele František Bartoš, hospodář Karel Basl, obuvník Karel Grof, holič František Novotný, kuchař Tomáš Polák a obuvník František Vlasák. Ještě během září se k osazenstvu školy připojil střelec Josef Meneker, který pracoval jako krejčí (nar. 25. února 1891 v Třešti). Dalším byl střelec František Jelínek, který působil ve škole jen do 23. listopadu 1919 a není jasné, kdy nastoupil. V říjnu se ke škole připojil krejčí Josef Fabian a v prosinci to byl střelec Jindřich Kocour. Počet členů personálu kolísal kvůli momentálním požadavkům na řemeslníky. Jediným dostupným údajem je pro nás počet lidí na kuchyni. Tento údaj nebyl

²²⁴ Jeho legionářská karta a spis nebyl nalezen. Přesto se zachovalo několik informací. Čestmír Reinhard se narodil 19. listopadu 1897 v Libochovicích v okr. Roudnice nad Labem. Ke škole se připojil 31. července 1919. Odešel pak 14. prosince 1919. Působil v pozici šikovatele, ke škole přišel od 1. střeleckého pluku. Jeho doménou byla pochodová cvičení.

příliš přesný, protože se ve školní kuchyni stravovala i celá řada lidí z jiných vojenských či civilních útvarů.

Počet občanů republiky se v personálu školy rychle měnil, bylo jich nejvíce a byli to většinou lidé, kteří z nějakého důvodu nevstoupili do vojenské části legie, ale přesto se chtěli podílet na jejím chodu. Také měli jasný záměr, a to dostat se v pořádku domů. Byla mezi nimi i celá řada invalidů, kteří nemohli přispět vojenskou službou. V srpnu se k personálu školy připojili, sanitáři Josef Klčo a Štěpán Mahala, písař Leon Moller, skladník Arnošt Kraus, hospodář Alexandr Schwarz, dělník (v kuchyni) Heřman Heinrich. V listopadu pak ,ve Vladivostoku, David Weiss, Alfred Kauzner a Rudolf Kappler. Občané byli často i Němci, například Krejčí Adolf Herman (narozen 11. března 1891) se připojil až ve Vladivostoku 9. prosince 1919. Mezi občany byli invalidé například i krejčí Josef Zvěřina, který se k personálu školy připojil 27. srpna 1919 a ze školy odešel 23. listopadu 1919.

Další občané: obuvník Jan Válek (nar. 6. ledna 1884, připojil se ke škole 29. srpna 1919), mobilizovaný Čech Klementin Bílý (přišel dne 5. prosince 1919), mobilizovaný Čech František Juránek (přišel dne 5. prosince 1919) a občan Karel Fiala z Chomutova (přišel dne 5. prosince 1919).

V personálu školy byla i skupina zajatců, kteří intenzivně toužili po občanství. Například Josef Pitsch (nar. 4. března 1889, zahradník) byl k personálu školy přidělen 27. srpna 1919 jako zajatec, ale již 5. září se stal občanem Československé republiky. Další s nejasným nástupem, byli občané Lvovin Petrovský (odešel 5. prosince 1919), Rudolf Wallner (odešel 5. prosince 1919), Rudolf Hellmich (odešel 9. prosince 1919), Arthur Kühlmajer (odešel 9. prosince 1919) a občan Karel Grohmann.

Zajatců se v osazenstvu školy vystříдалo hned několik. Dochovala se však pouze jejich jména, protože většina zajatců neměla legionářské karty ani spisy. Zajatci byli vedeni na jiných seznamech. Jednalo se o Josefa Tomašíka, Františka Studnu, Antonína Keislenu, zajatec František Mauler (nar. 22. 1. 1886), byl v civilu učitelem, a dne 12. listopadu odešel do nemocnice. Dalším byl řezník Karel Besan (nar. 12. 3. 1890) a Johan Vidikan (nar. 1886) do školy přišel 27. srpna 1919 v Irkutsku. Školu opustil dne 15. prosince, kdy byl zařazen na pomocné práce do nemocnice na Ruském ostrově. Johann Ohumacht pracoval jako dělník v kuchyni. Zařazen byl v srpnu 1919 a ze školy odešel 20. září 1919, z důvodu odjezdu osazenstva školy z Irkutsku. Posledním doloženým je Lajos Vargu, který byl přiřazen 16. srpna 1919.

Pouze krátkou dobu byly ve škole pradleny. Anna Ivanovna, která nastoupila 30. srpna 1919, propuštěna byla 18. září 1919. Jilianina Maraunšina, nastoupila 30. srpna 1919, propuštěna byla 18. září 1919 a Petrovna Marusa, která nastoupila 4. září 1919 a propuštěna byla 18. září 1919.²²⁵

Po odchodu pradlen byla nutná pomocná síla do prádelny, proto přišli 17. září 1919 dva zajatci, Vilém Adler a František Kantner. Ve Vladivostoku byly dne 15. listopadu ke škole přiděleny další pomocné síly do prádelny a skladu (František Dorin, František Tampl a Herman Karin).

3.2 Jan Kysela

Jan Kysela byl učitelem a československým legionářem v Rusku v letech 1916-1920. V období od července 1919 do února 1920 zastával pozici velitele školy pro nezletilé dobrovolníky na Rusi. Jan Kysela se narodil 24. června 1889 do rodiny Jana Kysely kupce ve vsi Staňkov čp. 60, v tehdejší okr. Horšovský Týn. Kyselova matka se jmenovala Terezie rozená Felixová, pocházela z městyse Staňkov čp. 2.²²⁶ Po měšťanské škole pokračoval na učitelském a tělocvičném ústavu v Praze. Jako absolvent se vrátil do Staňkova, kde nastoupil jako učitel na obecné škole. Do armády byl Kysela povolán 28. července 1914, službu nastoupil k 7. zeměbranského pluku v Plzni. S tímto plukem odešel 29. září 1915 na východní frontu. V bojích u Stanislavi byl 7. srpna 1916 zajat.

Dne 1. listopadu 1916 se poprvé přihlásil do Česko-slovanské revoluční armády. Díky velkým organizačním problémům byl do armády zařazen až 1. května 1917 v Černovicích, získal osobní číslo 13483 a hodnost střelce²²⁷. Převelen byl od 3. střeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova k údernému oddílu gen. Kornilova při 8. ruské armádě. Od 1. října 1917 byl v I. škole praporčiků v Žitomíru. Školu úspěšně dokončil 28. ledna 1918.

Od 28. ledna 1918 byl zařazen v 8. rotě 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého jako mladší důstojník. Dne 4. července 1918 se stal pobočníkem velitele praporu. Dne 20. června 1918, rozkazem štábu první střelecké divise, byl povýšen na praporčíka s dodatečným potvrzením štábu armádního sboru. Od té chvíle vykonával funkci pobočníka velitele praporu.

²²⁵ Všechny byly propuštěny z důvodu jejich pokleslých mravů.

²²⁶ SOA v Plzni, matrika narozených, Signatura: Staňkov 21, Okres Domažlice, Římskokatolická církev, N: 1885-1894. s. 273. *Jan Kysela*.

²²⁷ Hodnostní označení v československé legionářské (revoluční) armádě, které odpovídalo hodnosti vojína.

Dne 22. prosince 1918 odjel na služební cestu do Synarské. Po čtyřech dnech se vrátil k pluku a byl znovu zařazen do služby.²²⁸

V rámci služby ve 4. pluku byl povýšen na podporučíka. Dne 26. června 1919 byl zbaven úřadování a o tři dny později odjel do Irkutsku, kde měl obdržet velmi důležitý úkol. Dne 7. července 1919 mu bylo svěřeno velení nad školou pro nezletilé dobrovolníky. V rámci toho byl převelen do štábu čsl. vojska na Rusi a zapsán do seznamu důstojnického štábu první divize. Dne 22. srpna 1919 bylo osazenstvo školy převeleno do pravomoci Inspektora Čsl. vojska na Rusi. Po celou dobu působení v Rusku se svědomitě věnoval potřebám žáků i personálu. Společně s osazenstvem školy byl evakuován 15. transportem na lodi Shunko Maru.

Jan Kysela se zúčastnil během své služby celé řady vojenských operací. Například bojoval jako člen úderného oddílu (8. armády) ve dnech 25. - 27. června 1917 u vsi Jamnice a Pavelce. Dne 13. srpna 1917 získal kříž sv. Jiří 4. stupně za vyznamenání v boji. Zúčastnil se také tažení z Ukrajiny (leden – únor 1918) a bojů u Bachmače v březnu 1918. Se 4. plukem se zúčastnil všech bojů proti sovětským vojskům na linii Serdobsk-Penza-Samara.²²⁹

Ve Vojenském historickém archivu se dochoval podrobný záznam o Kyselově hrdinském činu. Text pochází z 22. února 1919, z období strážní služby na magistrále. Díky statečnosti se mu podařilo vysvobodit část jednotky z obklíčení. Uvádím zde celý text:

„V boji při vzetí rudými vesnice Nikolajevky na nikolajevském frontě v nejprudším boji pod kulometným ohněm protivníka v té chvíli, kdy se protivníku podařilo již obejít naše levé křídlo, kde byl rozpoložen ten čas známý lipovský otrjad, přešel po celém frontu a osobním příkladem statečnosti a energickým vystoupením zamezil nepořádek ustupujících Lipovců obnovil pořádek na levém křídle i začal postupně krok za krokem ustupovati, což dalo možnost střední části, která byla již obklíčena protivníkem, v pořádku ustoupiti.“²³⁰

Během celé své služby v československém vojsku měl velmi kladné hodnocení. Podle slov jeho velitele byl jako voják, „Vždy na svém místě“. Při službě v poli „jako mladší důstojník i jako pobočník velitele praporu vedl si správně.“²³¹

Po příjezdu do vlasti odešel z pozice velitele školy. Všechny zbylé pravomoci přešly do rukou staršího učitele Václava Valenty, který se postaral o celkovou likvidaci školy. Kysela se vrátil do rodného Staňkova. Zde začal znovu učit a vystupoval také jako jednatel

²²⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Jan Kysela (Staňkov), legionářská karta a spis. O této cestě se nedochovaly žádné bližší podrobnosti

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Jan Kysela (Staňkov), legionářská karta a spis.

²³¹ Tamtéž. Ve VHA není žádný dopis, který by zdůvodňoval, proč byl právě Kysela vybrán jako velitel školy, ale díky těmto záznamům to přičítám jeho svědomité vojenské službě.

Staňkovské legionářské jednoty. Pro místní legionáře vyřizoval žádosti o vydání legionářských potvrzení. Kysela byl velmi aktivní při podpoře svých kolegů „bratrů“, kteří se nemohli dostat k legionářskému potvrzení.

Brzy po návratu z Ruska se oženil. Sňatek se uskutečnil ve Staňkově vsi, dne 1. června 1920, nevěsta se jmenovala Marie rozená Vacíková ze Staňkova²³².

Jan Kysela v polovině roku 1923 získal legionářské potvrzení na dobu od 1. května 1917 do 17. února 1920. On sám poukazoval na to, že byl do legie zařazen již v roce 1916, ale to se mu bohužel, z dochovaných dokumentů, nepodařilo prokázat. Poslední korespondence je datována rokem 1923. Není to však poslední dokument Kyselovy složky. Díky pilné práci pracovníků kanceláře čsl. legií se nám dochoval záznam z legionářských novin z 30. dubna 1937. Zde je uveden Kysela jako řídicí učitel v Milavčích u Domažlic. Jedná se o poslední vzpomínku jeho (bratrů) kamarádů. Celý text: *„Za bratrem kapitánem Janem Kyselou. Ze Staňkova dochází zpráva, že tam dne 11. března t. r. doprovodili bratři na poslední cestě svého druha a bratra, ruského legionáře Jana Kyselu. Zesnulý bratr Kysela byl povoláním řídicím učitelem v Milavčích u Domažlic a jeho tělesné pozůstatky byly převezeny do Staňkova, jeho rodiště. Bratr Kysela se narodil 24. června 1889 ve Staňkově, příslušel do Horšova Týna, přihlásil se do legie 23. února 1918 a sloužil jako podporučík u 4. pluku ruských legií. Po návratu do vlasti vrátil se opět ke svému učitelskému povolání. Jeho pohřbu se zúčastnilo mnoho bratrů, přátel a občanstva, které vzpomnělo jeho života a působení při vyučování na školách. Nad jeho rakví promluvalo několik řečníků. Bratr kapitán Kysela byl pochován s vojenskými poctami. Čest jeho památce.“*²³³

Kapitán (v záloze) Jan Kysela zemřel dne 8. března 1937 v Milavčích u Domažlic ve věku 47 let²³⁴. Pohřeb se konal 11. března 1937 ve Staňkově.

3.3 Václav Valenta

Václav Valenta-Alfa byl učitel, spisovatel a překladatel z ruštiny. Jako voják se zúčastnil bojů československých revolučních jednotek v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se 14. srpna 1887 v Těnovicích u Spáleného Poříčí v domě čp. 8. Jeho otec, Václav Valenta, pocházel z Hořehled u Spáleného Poříčí, kde hospodařil jako zemědělec. Matka se

²³² SOA v Plzni, matrika oddaných, Signatura: Staňkov 35, Okres Domažlice, Římskokatolická církev, O: 1902-1921, s. 261. *Sňatek Jana Kysely s Marií Vacíkovou*. Marie Kateřina Vacíková (22. dubna 1895), narozena v Staňkově vsi č. 125.

²³³ *Za bratrem kapitánem Janem Kyselou*. Československý legionář. 1937, č. 18. z 30. 4. ISSN 1804-9176.

²³⁴ Podle úmrtního listu byla příčinou smrti sebevražda zastřelením.

jmenovala Karolína, rozená Krátká.²³⁵ Po dokončení obecné školy pokračoval na měšťanské škole ve Spáleném Poříčí (1898-1902). Do dalšího studia nastoupil, v roce 1902, na učitelském ústavu v Plzni, kde po čtyřech letech složil maturitní zkoušku. V roce 1908 vykonal zkoušku, která mu umožnila vyučovat na obecných školách. Valenta v letech 1906-1912 učil na několika školách na Plzeňsku²³⁶.

V roce 1912 začal učit na škole v Černicích, kde zůstal až do 21. června 1915, kdy narukoval k 35. pěšímu pluku rakousko-uherské armády do Maďarska do Stoličního Bělehradu v hodnosti svobodníka.²³⁷

O začátcích na frontě: „[...] Z Maďarska vede moje pout světem v květnu roku 1916 přes Karpaty Užockým průsmykem na ruskou frontu do Haliče. Květen a červen toho roku prožívám v různých vesničkách v okolí městečka Břežan na říčce Zlaté Lípě. [...]“²³⁸

Zajat byl dne 13. srpna 1916 při ústupu na řece Gnilé Lípě. Jeho posledním místem pobytu v zajetí byl Šadrinsk v Permské gubernii.

Do legie se přihlásil dne 1. března 1917 v Šadrinsku. Do československého vojska byl zařazen až 12. července 1917 v Žitomíru, získal osobní číslo 35124. Dne 14. července 1917 přišel do Šadrinského U. V. N. a přihlásil se jako dobrovolník. Ihned byl zařazen do seznamu záložního praporu 3. roty. Dne 29. srpna 1917 byl převelen na doplnění k 1. dělostřeleckému Husitskému oddílu s pochodovou 3. rotou. Dne 9. září 1917 byl začíslen do seznamu mužstva 3. baterie 1. dělostřelecké Husitského oddíl (viz obrazová příloha č. 21). Václav Valenta o vzniku československého dělostřelectva: „[...] ruská baterie 10: dělostřelecké brigády, která v slavné zborovské bitvě v červenci sedmnáctého roku stála za našimi legiemi. Byla to 3. lehká baterie kapitána Němercálova. První baterie téže brigády, rovněž zborovská, byla ubytována ve vsi Vojtěchovce a druhá v Zečánovce. Tyto baterie byly určeny k tomu, aby se staly vychovatelkami československého dělostřelectva na Rusi. V polovině září poslali do těchto vsí od našeho záložního pluku ze Žitomíru 120 legionářů, po čtyřiceti ke každé z baterií, aby se vyučili na řádné české kanonýry. Také já byl mezi nimi a dostal se k 3. baterii

²³⁵ SOA v Plzni, matrika narozených, Signatura: Těnovice 18, Okres Plzeň-jih, Římskokatolická církev, N: 1880 – 1908. s. 77. Václav Valenta.

²³⁶ V roce 1906 nastoupil jako výpomocný učitel ve Spáleném Poříčí. Od března 1908 byl jako zatímní učitel v Plané nad Mží. V září 1908 se stává zatímním učitelem ve Žďáru u Blovic. V roce 1909 nastupuje v Choceni, kde se v roce 1910 stává definitivním učitelem. Soukromý archiv paní Valentové, Václav Valenta. *Služební výkaz učitelů Václava Valenty*.

²³⁷ RAUŠAR, František. *Blovce a zámek Hradiště. Díl 1.* Plzeň: Ladislav Lábek, 1927, s. 26.

²³⁸ ČÍŽEK, Václav – DAVÍDEK Václav et al. *Vyprávění z Podbrdsko.* Spálené Poříčí: Město Spálené Poříčí, 2006, ISBN 80-239-8525-6, s. 260.

do Koloděžny.²³⁹ Dne 21. listopadu 1917 byl oddíl rozšířen na 1. československou dělostřeleckou brigádu Jana Žižky z Trocnova. Brigáda byla součástí první divize československého armádního sboru.

Valenta byl za své bojové úspěchy 1. května 1918 povýšen do hodnosti střelmistra. Po reorganizaci dělostřelectva (1. února 1919) zůstal v Irkutsku u nově vzniklé 3. baterie 1. pluku lehkého dělostřelectva. Odtud byl 3. července 1919²⁴⁰ převeden v pravomoc štábu československého vojska v Rusku.

Od 7. července 1919 byl zařazen, na základě nařízení náčelníka Inspektorátu štábu Čsl. vojska na Rusi, do Školy pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi v pozici staršího učitele (správce školy). Jako člen učitelského sboru byl v listopadu 1919 povýšen na desátníka. Do vlasti byl evakuován 15. transportem na lodi Shunko Maru.²⁴¹

Jako dělostřelec se zúčastnil řady bojových operací. Byl při ústupu z Ukrajiny a také u následných těžkých bojů s německými vojsky u Bachmače (díky tomu byl držitelem Bachmačské medaile). Pak se společně s 3. dělostřeleckou baterií²⁴² zapojil do bojů s bolševickými vojsky. Byl například u „*vystoupení baterie v Kuzučcku, ve skupině penzenské před i za Alesaudrovským mostem přes Volhu, u Bezenčiku, Lipjag Samary, u Buzuluku, po linii Berd'ouš-Kuzino, na permské frontě od st. Kuzino až do st. Tulumbasy, u Molebského závodu a na ufijské frontě až do odchodu baterie z fronty u stanice Taldy-Bulak.*“²⁴³ Bojových operací se účastnil až do ledna 1919.

Demobilizován byl až 29. května 1920 na demobilizačním okresním velitelství v Plzni. Samotná demobilizace, tj. propuštění z armády, proběhla 3. června 1920. Valenta byl ještě během roku 1921 v korespondenčním kontaktu s úředníky kanceláře čsl. legií.²⁴⁴ Definitivně mu byla započítána služba až rozhodnutím komise ze dne 12. února 1921. Na dobu od přihlášky dne 1. března 1917 až do 28. února 1920. Přihláška z 1. března byla již

²³⁹ ZEMAN, Adolf et al. *Cestami odboje. Jak žily a kudy táhly čs. legie. Počátky odboje. III. díl.* Praha: Pokrok, 1927, s. 146. Oddíl vznikl 5. září 1917. Stal se základem pro československé dělostřelectvo. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18.* Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, s. 109.

²⁴⁰ V tento den vystoupil z katolické církve. Bez vyznání byl až do 25. května 1949, kdy vstoupil do církve československé evangelické.

²⁴¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Václav Valenta (Těnovice), legionářská karta a spis. Od roku 1931 nadporučík v záloze.

²⁴² V květnu 1918 byla 1. československá dělostřelecká brigáda rozdělena po bateriích do jednotlivých vlaků.

²⁴³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Václav Valenta (Těnovice), legionářská karta a spis.

²⁴⁴ Kancelář československých legií (dále Kleg) Ministerstva národní obrany byla založena v listopadu 1918. Od 25. listopadu 1918 působila v Josefovských kasárnách v Praze 2. Následně se její sídlo několikrát stěhovalo, až skončila v budově MNO v Bubenči. Stabilní podobu měla kancelář od poloviny dvacátých let. V roce 1924 se stal jejím předsedou František Danielovský, který v této funkci vydržel až do roku 1938. ŠEDIVÝ, Ivan. Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR. In *Historie a vojenství.* 2002, r. 51, č. 1, s. 158–184, ISSN 0018-2583, s. 169-170.

druhá, první se bohužel nedochovala. Dne 1. července 1922 dosáhl hodnosti poručík v záloze a 1. ledna 1931 pak hodnosti nadporučík v záloze.²⁴⁵

Po splnění svých povinností v armádě a po zaopatření všech dětí začal Václav Valenta opět vyučovat.²⁴⁶ Prvním jeho působištěm byla škola v Plzni. V roce 1921 odešel z Plzně do Blovic, kde se stal zatímčím učitelem na obecné škole. Od září 1923 se stal v Blovicích definitivním učitelem. V roce 1924 byl vyznamenán Zemskou školní radou za výtečné výkony v oboru školství. V Blovicích se usadil a založil rodinu. Kariérní vzestup přišel v lednu 1938, kdy se stal zastupujícím řídícím učitelem. Od července 1938 pak zastával funkci definitivního řídícího učitele. V Československu byl vyznamenán Revoluční medailí a medailí Vítězství.²⁴⁷

Po návratu z legií, začal psát o svých zážitcích z ruského prostředí, již během cesty kolem světa shromažďoval řadu cenných materiálů pro pozdější literární produkci. Další velkou poctou pro něj bylo udělení Československého válečného kříže za statečnost a za zorganizování školy nezletilých dobrovolníků na Rusi. Svou první knihu vydal v Blovicích pod jménem Václav Valenta-Alfa. Pseudonym Alfa začal používat už před první světovou válkou^{248 249}.

V meziválečném období přispíval Valenta-Alfa do celé řady československých časopisů, např. Mladá stráž, Úsvit a Širý svět. Napsal i řadu knih z legionářského prostředí, které byly určeny především mládeži. Několik jeho příspěvků se objevilo i v souborných dílech o legiích. Například pětidílná publikace *Cestami odboje* (1926-1929) pod vedením Adolfa Zemana. Také sepsal několik pohádkových knih z ruského prostředí. Věnoval se beletrii, kterou hojně obohacoval z vlastních legionářských zkušeností. Rusko ho, i přes zážitky s nepřátelským bolševickým režimem, natolik uchvátilo, že mu věnoval většinu svých prací. Při pobytu v Rusku četl místní literární produkci, která ho inspirovala k vlastní práci, ale i k překládání ruských prozaických a dramatických děl.

Václav Valenta vyučoval na obecné škole v Blovicích až do 1. dubna 1941, kdy byl donucen kvůli své legionářské minulosti odejít do penze²⁵⁰. Po válce se znovu chopil funkce

²⁴⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Václav Valenta (Těnovice), legionářská karta a spis.

²⁴⁶ Po velkém snažení se mu 6. června 1920 podařilo umístit všechny děti do rodin. V tento den byla škola definitivně uzavřena.

²⁴⁷ Osobní archiv paní Valentové, Václav Valenta. *Služební výkaz učitelský Václava Valenty*.

²⁴⁸ Objevil se v plzeňském časopise *Směr* nakladatelství Pelant. Učitelé tehdy nemohli zveřejňovat své literární práce. Proto se Valentovy podepisovaly „Alfa“. ČÍZEK, Václav – DAVÍDEK Václav et al. *Vyprávění z Podbrdská*. Spálené Poříčí: Město Spálené Poříčí, 2006, ISBN 80-239-8525-6, s. 260.

²⁴⁹ Osobní archiv paní Valentové, Václav Valenta, strojopis. *Vylíčení běhu života Václava Valenty, řídícího učitele obecné školy v Blovicích. Psáno dne 1. června 1945*.

²⁵⁰ Díky příměluvě blovicích občanů, kteří se za něj zaručili, unikl před dalšími problémy.

řídícího učitele. Útrapy prožité v zajetí a při vleklých bojích v Rusku však podlomily jeho zdraví, přesto se svou nemocí statečně bojoval až do ledna 1947, kdy mu již neumožňovala pravidelně vyučovat. Jako penzista žil dále v Blovicích, kde dne 12. prosince 1954 následkům vleklé nemoci podlehl. Pohřben byl na novém hřbitově v Blovicích.²⁵¹

3. 4 Učitelé školy

3. 4. 1 Vladimír Balcar

Vladimír Balcar byl učitel ruského jazyka²⁵² ve škole nezletilých dobrovolníků. Narodil se 17. ledna 1889 v Boroviči v Novgorodské gubernii. Domovskou obec měl v Rychnově nad Kněžnou. Ale před první světovou válkou žil v Rusku, kde také absolvoval učitelský ústav. Během první světové války byl jako rakouský občan internován.

Do československé armády vstoupil 2. srpna 1918 v Omsku. Sloužil u 11. střeleckého pluku. Dne 5. srpna 1918 byl jako dobrovolník zařazen do Kurgánského pochodového praporu téhož pluku. Dne 13. února 1919 byl převelen k 3. baterii 1. těžké dělostřelecké divize²⁵³. V Rusku se v srpnu 1918 oženil²⁵⁴. Během bojových operací žila jeho manželka u jeho rodiny. Po odchodu československého vojska do zázemí dostal Balcar 12. února 1919 povolení odcestovat na východ (do Irkutsku), kde měl rodiče, sourozence a manželku. Jeho otec a bratr²⁵⁵ sloužili také v československých legiích.

Po odchodu ruského učitele (v Irkutsku) potřeboval velitel školy náhradu, a to ještě před odjezdem do Vladivostoku. Vladimír Balcar měl již zkušenosti s výukou, proto 21. září 1919 převelen ke škole jako učitel ruského jazyka. Při nástupu do školy byl v hodnosti dělostřelce. Ve Vladivostoku pobýval společně se svou ženou. V prosinci 1919 nebyl

²⁵¹ Valenta jako učitel a spisovatel byl oceněn v roce 1955 ve vzpomínkovém článku měsíčníku *Nový život*. Vk. Zemřel Václav Valenta-Alfa. In *Nový život: měsíčník Svazu českých spisovatelů* 3, 1955, s. 331-332.

²⁵² Předtím ruský jazyk vyučoval Nikolaj Usolcev s pomocným učitelem Mikulášem Nikolajevem. Nikolaj Usolcev (nar. 18. března 1891). Do školy nastoupil před 15. srpnem 1919. Přišel od 2. pluku 1. roty. Ze školy odešel před odjezdem školy do Vladivostoku, 20. září 1919. Mikuláš Nikolajev. Ke škole nastoupil před 15. srpnem 1919 od 3. střeleckého pluku. Ze školy odešel před odjezdem školy do Vladivostoku, 20. září 1919.

²⁵³ Dne 19. října 1919 byla celá divize přejmenována na 1. divizi těžkého dělostřelectva

²⁵⁴ Zinaida Balcarová, narozena 27. prosince 1897 v Kačkaru v Orenburské gubernii (bydlela v Trojcku, Kolbinském domě č. 22 v Oremburské gubernii. Zařazena stejně jako Balcar. Sňatek proběh dne 3. srpna 1918. Díky sňatku získala sociální podporu. Spolu s ním se přidala později ke škole.

²⁵⁵ Velitel 1. těžké dělostřeleckého oddílu jim propůjčil jednu teplušku. V tomto oddíle sloužil otec i bratr.

evakuován, ale odjel dalším, 16. transportem²⁵⁶. Demobilizován byl v hodnosti svobodníka 25. července 1921 v Jičíně. Po propuštění učil v Bílkách, okr. Iršava, župa Berežská na Podkarpatské Rusi.²⁵⁷

3. 4. 2 Vladimír Brychta

Vladimír Brychta byl učitel a dobrovolník v československé armádě v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se 8. července 1885 v Krásném Kutu v Rusku. Před válkou žil v Příbrami, ale jeho rodiče žili v Praze na Smíchově v Křížovnické ul. čp. 6. Brychta vystudoval učitelský ústav v Praze.

V rakousko-uherské armádě sloužil u 102. pěšího pluku v Benešově. Odveden byl 1. února 1915, téhož dne odjel pluk. Brychta byl v hodnosti desátníka. Do zajetí se dostal 24. (26.) září 1915 u Dubna. Posledním místem pobytu v zajetí byla Luga v Petrohradské gubernii.

Do československého vojska se přihlásil v roce 1916, a to do pracovního útvaru. Další přihlášku poslal v květnu 1917. Nakonec byl zařazen až 4. července 1917 v Bobrujslavi v hodnosti střelce. Dne 4. srpna 1917 byl začleněn do seznamu záložního praporu 1. dělostřelecké brigády Jana Žižky z Trocnova. Po zařazení získal evidenční číslo 39360. V polovině srpna 1917 byl přidělen ke štábu československých vojsk v hodnosti dělostřelce, kde se zúčastnil od 15. srpna 1917 do 20. října 1917 poddůstojnického kurzu na poddůstojnické školy. Po absolvování byl 26. října 1917 zařazen do 9. roty záložního praporu, kde získal funkci zástupce velitele oddílu. V rámci tohoto působení byl 12. listopadu 1917 povýšen do hodnosti desátníka. V lednu roku 1918 byl převelen k 3. baterii 1. dělostřelecké brigády Jana Žižky. V řadách této baterie byl dne 4. června 1918 v boji u Lipjag raněn do levé ruky. Naštěstí se nejednalo o vážné zranění. Další záznamy se však objevují, až v listopadu 1918, kdy byl při volbě do baterijního výboru zvolen druhým náhradníkem.²⁵⁸

V týdnu od 10. do 15. července 1919 vstoupil do školy pro nezletilé dobrovolníky. Jako člen osazenstva školy byl v rámci změny struktury velení převelen dne 28. srpna 1919

²⁵⁶ 16. transport. Loď Hvah-Yih (Silesia), která odjela z Vladivostoku 10. ledna 1920. Do Terstu připlula dne 26. února 1920 (v ČSR 4. března).

²⁵⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Vladimír Balcar (Borovič), legionářská karta a spis.

²⁵⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Vladimír Brychta (Krásný Kut), legionářská karta a spis.

v pravomoc Štábu československého vojska v Rusku. Ve škole působil po celou dobu jejího působení v Rusku. Evakuován do vlasti byl transportem č. 15 na lodi Shunko Maru.

Vladimír Brychta se zúčastnil ústupu z Ukrajiny a bojů s německými vojsky u Bachmače. Od 28. května do 28. listopadu 1918 bojoval proti sovětským vojskům na transsibiřské magistrále. Od vystoupení 3. baterie u Kuzněcku v Penzenské skupině. Bojoval před i za Alexandrovským mostem přes Volhu, u Bezeučuku, u Lipjag, u Samary, u Buzuluk, na linii Berd'aus-Kuzius, na permské frontě ze stanice Kuziuo až do stanice Tulumbrasy. Na ufiňské frontě byl až do odchodu 3. baterie z fronty u st. Tailoty.

Po příjezdu do Československa byl Brychta demobilizován v hodnosti desátník dne 29. května 1920. Po propuštění se zařadil k 11. pěší pluk v Písku. Dne 19. října 1920 mu byla započítána služebna v legiích od května 1917 do 17. února 1920. Po prvním započítání se tento údaj několikrát revidoval. Bylo to hlavně z iniciativy Vladimíra Brychty, který získal pro potvrzení první legionářské přihlášky svědectví několika důvěrníků. Již v říjnu 1920 od Jaroslava Urbana²⁵⁹, který první přihlášku potvrdil. Dalším svědkem byl Jaroslav Táborský, tehdejší důvěrník, kterému byla přihláška předána. Od 2. října 1922 byla Brychtovi započítána služba od přihlášky 25. května 1917 do 17. února 1920. Po příjezdu do Československa bydlel v Praze na Smíchově v Křížovnické ul. čp. 6. Dalším bydlíštěm byl Bubeneč, Schnellova ul. čp. 11 a poslední dochovaným bydlíštěm jsou Dejvice, ulice Starodružníků.²⁶⁰

3. 4. 3 Josef Břicháček

Josef Břicháček byl učitel tělesné výchovy a dobrovolník v československé armádě v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se 9. února 1890 v Praze na Žižkově. Žil v Roháčově ul. čp. 12. Po obecné škole absolvoval čtyři ročníky reálné školy a dva ročníky pokračovací školy. Před první světovou válkou pracoval jako truhlář (stolař). Odveden byl v roce 1911. V rakousko-uherské armádě sloužil u 35. pěšího pluku, v hodnosti desátníka. Do zajetí padl již 7. listopadu 1914 u Jaroslavi. Místem posledního pobytu v zajetí byla Poltava.

Do československé armády se přihlásil 16. listopadu 1916 a zařazen byl 5. září 1917 v Dárnici. Zde získal osobní číslo 39174. Po vstupu byl zapsán do seznamu záložního praporu

²⁵⁹ Jaroslav Urban byl šikovatel důstojnické školy čsl. v. na Rusi. (23. dubna 1920, učil v Moravanech u Pardubic).

²⁶⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Vladimír Brychta (Krásný Kut), legionářská karta a spis.

3. roty²⁶¹. Dne 17. listopadu 1917 nastoupil do poddůstojnické školy na několikaměsíční kurz. Ve škole zůstal do 28. dubna 1918, v tento den úspěšně ukončil kurz splněním závěrečné zkoušky. Dne 29. června 1918 byl následně převeden do oddělení strojních pušek. Díky poddůstojnickému kurzu byl během léta 1918 dvakrát povýšen. Nejprve 18. července na svobodníka a následně 14. srpna dosáhl hodnosti desátníka.²⁶²

Koncem srpna 1918 došlo k organizačním změnám v armádním sboru. Z 1. záložního pluku byl vytvořen 9. střelecký pluk Karla Havlíčka Borovského.

Josef Břicháček byl 8. října 1918 převeden do 1. ruskočeského pluku. U tohoto pluku byl dne 28. října 1918 povýšen na četaře. Dne 11. listopadu 1918 dosáhl hodnosti šikovatele, tím byl také připraven na to, aby se stal velitelem 1. kulometné roty. Dne 16. ledna 1919 byl jmenován zatímním velitelem 1. kulometné roty. V tomto pluku se Břicháčkově profesně velmi dařilo, ale přesto 23. února 1919 odešel a v březnu nastoupil ke strážní rotě a dále do služby k hospodářskému oddělení. V květnu 1919 přešel k organizačnímu oddělení vojenské správy. Nakonec byl dne 25. června 1919 přidělen k referentu komise pro tělesnou výchovu. Odkud nastoupil do školy nezletilých dobrovolníků na místo učitele tělocviku²⁶³. Jako šikovatel a učitel tělocviku se s velkou péčí staral o fyzickou zdatnost chlapců. Do vlasti se pak společně s osazenstvem školy vrátil 15. transport lodí Shunko Maru.²⁶⁴

Josef Břicháček se zúčastnil celé řady vojenských operací. Byl při odchodu armádního sboru z Ukrajiny a bojoval proti sovětské vládě na Povolžské frontě. Za své bojové nasazení získal po válce několik významných ocenění. Byl držitelem Československého válečného kříže. A dne 4. května 1921 mu byla potvrzena žádost o udělení Revoluční medaile. Pak se dne 30. března 1922 přihlásil o medaili Vítězství.

V dochovaném spise Josefa Břicháčka se nachází vysvědčení, které obdržel dne 29. února 1920 od velitele školy Jana Kysely a staršího učitele Václava Valenty: „*Vysvědčení vydané dobrovolci štábu korpusu čsl. vojska na Rusi šikovateli Břicháčkově Josefu. Jmenovaný byl učitelem nově zřízené školy pro nezletilé dobrovolce čsl. vojska na Rusi t. č. v Irkutsku a později ve Vladivostoku. Úřad tento zastával s neobyčejnou pílí a horlivostí od samého počátku školy 1. července 1919 až do konce t. j. do rozpuštění školy v Praze 29. února 1920.*“²⁶⁵ Podobný dokument se u dalších členů personálu nezachoval. Podle stylu,

²⁶¹ Záložní prapor prošel dne 16. října změnou na 1. záložní československý střelecký Husitský pluk a 3. rota záložního praporu přejmenována na 7. rotu záložního pluku.

²⁶² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Josef Břicháček (Žižkov), legionářská karta a spis.

²⁶³ Od 19. července 1919 byl zařazen ke štábu čsl. vojska na Rusi. Ke škole nastoupil 4. srpna 1919.

²⁶⁴ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Josef Břicháček (Žižkov), legionářská karta a spis.

²⁶⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Josef Břicháček (Žižkov), spis. *Vysvědčení ze školy nezletilých dobrovolníků.*

kterým je psán, měl pomoci Josefu Břicháčkovi v případné dráze učitele tělocviku na československých školách.

Josef Břicháček byl demobilizován dne 14. června 1920 v Praze v hodnosti šikovatele²⁶⁶. Dne 3. května 1921 získal legionářské potvrzení na službu v době od 5. září 1917 do 17. února 1920. Po propuštění žil na Žižkově čp. 176. Nadále působil v armádě a k 1. květnu 1939 byl převelen do výslužby.²⁶⁷

3. 4. 4 František Dlouhý

František Dlouhý byl učitel a dobrovolník v československé armádě v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se 10. února 1889 v Dražejově u Strakonice v domě čp. 67. Jeho otec, Václav Dlouhý, hospodařil v Dražejově. Matka se jmenovala Františka, rozená Příbylová z Dražejova čp. 48.²⁶⁸ Po obecné škole absolvoval tři ročníky měšťanské školy ve Strakonici. Následně začal studovat na učitelském ústavu v Soběslavi, kde po čtyřech letech složil maturitu. Před první světovou válkou vyučoval ve Strakonici.

Do rakousko-uherské armády narukoval v roce 1914 k 11. pěšího pluku v Písku. Po odvodu získal hodnost pěšáka. Při bojích na východní frontě byl 11. března 1915 v Karpatech zajet. Před vstupem do československého vojska byl v zajateckém táboře v Novo-Nikolajevsku. Do československé armády se přihlásil 25. prosince 1917, ale zařazen byl až 14. ledna 1918 v Žitoměru. V hodnosti střelce vstoupil do čsl. záložního praporu. Jeho prvním bojovým útvarem byl 1. střelecký pluk Mistra Jana Husa. Dne 10. února 1918 nastoupil ke 12. rotě. V rámci tohoto pluku absolvoval i služební cestu do Omsku²⁶⁹. Povýšení se dočkal až 30. března 1919, kdy byl povýšen na svobodníka. A již 14. dubna na desátníka. Stále byl aktivní ve správě pluku. Dne 4. června byl vylosován do senátu plukovního soudu na červnové období.²⁷⁰

Dlouhého učitelská praxe v Irkutsku začala 1. srpna 1919, kdy nastoupil na místo učitele III. třídy školy. Společně s osazenstvem školy byl evakuován 15. transportem na lodi Shunko Maru, 24. prosince 1919.

²⁶⁶ Dne 3. května 1920 byl titulován poručíkem. Tuto hodnost měl od 1. prosince 1919.

²⁶⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Josef Břicháček (Žižkov), legionářská karta a spis.

²⁶⁸ SOA v Třeboni, matrika narozených, Okr. Strakonice, Katovice, 1884-1909, římskokatolická církev. Kniha 11, s. 86. *František Dlouhý*.

²⁶⁹ V Omsku vykonával funkci porotce u plukovního soudu. Na služební cestě byl od 3. ledna 1919 do 8. ledna 1919.

²⁷⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Dlouhý (Dražejov), legionářská karta a spis.

František Dlouhý se během služby v jednotkách československé legie v Rusku zúčastnil celé řady bojových operací. Na jaře roku 1918 byl součástí ustupujících čsl. vojsk z Ukrajiny. Bojoval proti vojákům sovětské vlády, od května 1918 v bojích o Penzu – v době od 28. května do 29. května, u Samary od 4. června do 8. června. S 1. plukem postupoval na Ufu. Od 5. července do 8. července bojoval u Čišenu. Byl u výpravy do Tatarského Kalmajuru, které měla za cíl likvidaci krásnoarmejců²⁷¹. Dne 22. července stál s plukem při obraně ústí řeky Kamy proti napadení bolševiků od Čistopole. Postavení tu drželi do 11. srpna 1918. Od 17. září do 22. září bojoval u Simbirsku a od 26. srpna do 30. srpna u Kazaně. Začátkem října při ústupu jednotek od Samary ochraňoval důležitý železniční úsek u Kamenného Brodu. Posledním místem jeho nasazení v boji bylo postavení na Belebejské frontě při řece Iku od 30. října do 15. listopadu 1918.²⁷²

Za své bojové úspěchy byl po válce vyznamenán několika medailemi. V březnu 1920 obdržel Československou revoluční medaili a v květnu téhož roku Spojeneckou medaili.

Demobilizován byl dne 10. června 1920 na okresním velitelství v Písku v hodnosti desátníka. Legionářské potvrzení získal na dobu od 25. prosince 1917 do 17. února 1920. Díky záznamu z obecní kroniky obce Dražejov se nám dochovalo svědectví o návratu Františka Dlouhého do rodné vsi.²⁷³ Dalším zajímavým údajem je přípis z 23. května 1925, který dokládá Dlouhého vystoupení z katolické církve.

3. 4. 5 František Hojovec

František Hojovec byl učitel a voják československého revolučního vojska v Rusku v letech 1918-1920. Narodil se 29. ledna 1891 v Žirovnici čp. 412 v okr. Pelhřimov. Jeho otec byl učitelem v Žirovnici. Matka se jmenovala Kateřina, rozená Čadková z Žirovnici čp. 40.²⁷⁴ Po studiu na vyšší reálné školy v Telči nastoupil na učitelský ústav v Praze. Jako absolvent pokračoval ve studiu filozofie v Praze. K tomu složil státní zkoušku z těsnopisu. Před válkou byl odborným učitelem v Dačičích. Aktivně se hlásil k sokolskému hnutí.

Do rakousko-uherské armády byl odveden v roce 1912. Mobilizován byl pak v r. 1914 k 25. zeměbranskému polnímu pluku v Kroměříži. Při zařazení se mohl pyšnit hodností

²⁷¹ Krásnoarmejci (Rudoarmejci): Byli to Češi a Slováci, kteří v průběhu ruské občanské války vstoupili do řad internacionálních jednotek podporujících bolševiky.

²⁷² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Dlouhý (Dražejov), legionářská karta a spis.

²⁷³ SOkA ve Strakonici, Kronika obce Dražejov 1909-1945, s. 10. *František Dlouhý*.

²⁷⁴ SOA v Třeboni, matrika narozených, 1882-1896, Okr. Pelhřimov, Žirovnice, Římskokatolická církev, s. 251. *František Hojovec*.

jednoročního dobrovolníka. Na východní frontě byl zajat 6. června 1916 v Lucku. Před vstupem do legie byl v zajetí v Čembaru u Penzy.

Do československé armády se přihlásil 18. června 1917 v Čembaru. Zařazen byl 22. dubna 1918 v Tamale k 1. dělostřelecké brigádě. Dobré vzdělání ho předurčovalo k rychlému postupu. Dne 1. července 1918 byl povýšen na desátníka a 1. prosince 1918 získal post mladšího písaře. Dne 15. listopadu 1918 byl převeden do 3. baterie 1. těžké dělostřelecké divize. V lednu 1919 byl u 3. baterie povýšen na správního četaře. Dne 10. června 1919 přijal Hojovec úřad zatímního správce kanceláře, který vykonával do 10. srpna. František Hojovec někdy ve druhé polovině srpna nastoupil jako učitel ke škole nezletilých dobrovolníků. V osazenstvu školy vydržel až do evakuace do Československa, 15. transportem na lodi Shunko Maru.²⁷⁵

Dne 10. června 1920 byl demobilizován u doplňovacího okresního velitelství v Jihlavě. Po příjezdu do Československa se oženil a našel si místo odborného učitele v Klatovech.

František Hojovec měl velké komplikace se získáním legionářského potvrzení. Dokazování délky působení v legiích bylo u některých případů velmi zdlouhavé. Vojíci museli dokazovat, kdy přesně se přihlásili a kdy přesně vstoupili do vojska. Kancelář československých legií se opírala hlavně o svědectví vojáků, kteří mohli osvětlit mezery v dokumentaci.

Úředníci kanceláře čsl. legií si všimli, že v legionářském potvrzení č. 2908 vydaného 4. června 1920, nebyl uveden správný datum pro započítání služby. Potvrzení bylo od 18. června 1917, místo od 1. května 1918 dne vstupu do vojska, který byl jediným doložitelným²⁷⁶. Hojovec odpověděl 10. června 1923. V dopise uvedl, že odevzdal potvrzení o přihlášce do čsl. vojska. Vlastnil úředně ověřený opis průkazu o přihlášce do armády, na kterém byl datum přihlášení do čsl. vojska. Přihlásil se 18. června 1917, ale vstoupil až 21. dubna 1918. Toto potvrzení mu bylo vydáno po příjezdu 29. února 1920.²⁷⁷

Dne 22. června 1923 se opis dostal do archivu Památníku odboje, kde se mělo ověřit, zda se údaje uvedené v tomto průkazu zakládají na pravdě.

Odpověď přišla dne 3. července. Záznam o přihlášce Františka Hojovce v archivu chyběl, ale přesto se dochovalo jméno důvěrníka v Čembaru z roku 1917, byl jím Gustav

²⁷⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Hojovec (Žirovnice), legionářská karta a spis.

²⁷⁶ Po návratu do Československa bylo obvyklé, že legionáři vystíídali několik pracovních míst. V případě Františka Hojovce to zdrželo korespondenci s kanceláří čsl. legií. Tento údaj se pokládal za nejdůležitější, protože přesun do vojska byl organizačně náročnější. Zahrnoval, shromáždění určitého počtu vojáků pro transport.

²⁷⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Hojovec (Žirovnice), legionářská karta a spis.

Švanda. Z korespondence vyplynulo, že Hojovec byl přihlášen do organizace Národní rady v říjnu 1917 (nikoliv však do vojska). Dále bylo v korespondenci uvedeno, že 13. srpna 1917 odjelo z Čembaru k čsl. vojsku 42 důstojníků a 6 dobrovolníků z mužstva.

Další dopis byl pro Jana Kyselu, odeslán 15. září 1923. Úředníci z kanceláře čsl. legií chtěli znát důvod, proč udělil Hojovcovi potvrzení. Kysela odpověděl během září 1923. Kysela si nepamatoval, jestli vydal nějaké potvrzení, ale jestli ho vydal, muselo být na základě důvěryhodných listin.²⁷⁸

Dopis pro Františka Hojovce ze 17. září 1923, ve kterém úředníci počítali s tím, že se přihlásil dříve, ale nebylo jasné, proč neodjel z Čembaru už 13. srpna 1917. Hojovec odpověděl tak, že popsal průběh vstupu do československé armády. Píše z Klatov, dne 22. září 1923: „[...]Na Váš dotaz, proč neodjel jsem již 13. srpna 1917 z Čembaru do legie odpovídám takto. Po přihlášce do čsl. vojska na Rusi v r. 1917 byli jsme prohlíženi ruskou zdravotní komisí, kterou uznán jsem byl chodkrevným a které další vady na mně jako zajatci našla nevím, neboť do spisu jsem nemohl nahlédnouti. Za několik dní potom poslán jsem byl jako zajatec do nemocnice v Kazani, kdež nás léčili celkem dobře tj. dobrou stravou. Dlouho jsem se však neradoval z tohoto pobytu. Jednoho dne mi bylo sděleno, že budu vyměněn do Rakouska. Popisovati Vám účinek tohoto sdělení na mně nechci, neboť nerad vzpomínám oněch strašných nocí v nemocnici kazaňské, kdy rozhodl jsem se, že po cestě vyskočím z vlaku. Říkalo se tehdy veřejně i psalo v novinách, že rakouská vláda má přesné seznamy do legie přihlášených Čechů. Změna duševní i tělesného zdraví na mně vyzoboroval vojenský lékař tehdy rakouský zajatec Kohl neb Kohn – jméno již přesně nevím. Dlouho se mně ptal po příčině a až když jsem se od něho dozvěděl, že je též přihlášen do legie, řekl jsem mu víc, což snad bylo pro mě štěstí. Jeho přičiněním dostal jsem se zpět do Čembaru po dlouhém ještě přehlížení v Kazani. V té době však co jsem byl v Kazani odjelo z Čembaru oněch 42 důstojníků do legie. Z Čembaru nebylo ani pomyšlení již na vstup do legií, neboť úřady ruské nechtěli o něčem podobném ani slyšet a spojení s naším vojskem nebylo. Nezbyvalo než čekati až naše vojsko ustupovalo a dostat se k Penze. Poněvadž i tehdy nechtěli nás pustiti rozhodli jsme se o jedné noci v dubnu 1918 jsme z lágru utekli do legie, když jsem se u 9. pluku sešel s Drem Kohlem (Kohnem) a též mu za své vysvobození děkoval. On chudák potom dle sdělení mého švagra kpt. Uhlíře (kapt 9. pl. Most). Měl přijít do zajetí bolševikům. Víc o něm nevím

²⁷⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Hojovec (Žirovnice), legionářská karta a spis.

[...].²⁷⁹ Na základě komunikace s úředníky Klegu mu byl rozhodnutím legionářské komise, dne 19. prosince 1923, přiznán charakter legionáře od přihlášky 18. června 1917 do 17. února 1920.

V roce 1925 bydlel v Klatovech, Kolárova 223. Díky přípisku z matriky narozených, mohu s jistotou určit, kdy a kde František Hojovec zemřel. Bylo to 15. ledna 1951 v Českých Budějovicích.²⁸⁰

3. 4. 6 Bohumil Němeček

Bohumil Němeček byl učitel a dobrovolník v československé legionářské (revoluční) armádě v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se 26. prosince 1897 ve Veselí nad Moravou. Otec Hynek Němeček byl krejčí ve Veselí nad Moravou čp. 337. Před válkou získal učitelské vzdělání na učitelském ústavu. Pak se věnoval učitelské profesi ve svém rodném Veselí. Hlásil se také k sokolskému hnutí, stejně jako celá řada dalších legionářů.

Do rakousko-uherské armády byl odveden ke 255. zeměbranskému pluk jako jednoroční dobrovolník. Dosáhl zde hodnosti desátníka. Zajat byl na východní frontě dne 2. července 1916 u Luchu. Do legie vstoupil z pracovní baterie č. 16 ze stanice Antonovka.

Zařazen do československého vojska byl 1. června 1917, přiděleno mu bylo osobní číslo 9371. Přišel ke 2. střeleckému pluku Jiřího z Poděbrad k 1. rotě. Od 11. července 1917 byl nezvěstný, proto byl vymazán ze seznamu pluku. Během bojů byl zraněn. Skončil v nemocnici, ze které se 2. listopadu 1917 vrátil ke 2. pluku 1. rotw. V tomto pluku dosáhl i povýšení do hodnosti svobodníka, které obdržel 8. ledna 1919. Dne 8. února 1919 vystoupil z katolické církve.²⁸¹

Ke škole pro nezletilé dobrovolníky se přidal jako jeden z prvních učitelů. Bylo to 31. července 1919. V listopadu 1919 byl povýšen na desátníka. Společně s osazenstvem školy byl 24. prosince 1919 evakuován 15. transportem do vlasti.

Po návratu získal 24. června 1920 legionářské potvrzení a to na období od 6. července 1917 do 17. února 1920. Později však žádal o aktualizaci potvrzení pro Ministerstvo školství a osvěty v Praze. Po přezkoumání získal nové potvrzení na období od zařazení dne 1. června

²⁷⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Hojovec (Žirovnice), spis. *Dopis z 22. září 1923 pro MNO KLEG. Archiv evidence.* Toto vyšetřování ukazuje náročnost dokazování oprávněnosti žádosti o legionářské potvrzení.

²⁸⁰ SOA v Třeboni, matrika narozených, 1882-1896, Okr. Pelhřimov, Žirovnice, Římskokatolická církev, s. 251. *František Hojovec.*

²⁸¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Bohumil Němeček (Veselí nad Moravou), legionářská karta a spis.

1917 do 17. února 1920, kdy se vrátil do vlasti. Potvrzení bylo vydáno 12. ledna 1926. Bohumil Němeček učil po válce ve svém rodném Veselí nad Moravou.²⁸²

3. 4. 7 Jan Svačina

Jan Svačina byl učitelem a českým dobrovolníkem v československé legionářské (revoluční) armádě v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se 17. července 1889 ve Starém Postřekově u Domažlic do rodiny Josefa Svačiny, řídícího učitele ve Lštění u Blížejova. Po obecné škole pokračoval na gymnázium v Domažlicích, kde absolvoval 8 ročníků. Poté se rozhodl nastoupit na učitelský ústav v Příbrami. Před válkou působil jako učitel v Kanicích u Kolovče.

V rakousko-uherské armádě sloužil u 7. zeměbranského pluku v Rumburku, v hodnosti pěšáka. Na frontu byl poslán 21. června 1915, a to na východní frontu, kde byl 7. října 1915 u Rouna zajat. Místem posledního pobytu v zajetí byl Drounov v Donské oblasti.

Jan Svačina se do československé armády přihlásil 10. listopadu 1917 v Rudniku. Zařazen byl 2. prosince 1917 v Žitoměru do seznamu záložního pluku, 12. roty. Získal osobní číslo 42093. Přeložen do bojového útvaru byl 22. dubna 1918. Převelen byl do 6. roty 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého. Za úspěchy v bojových operacích byl několikrát povýšen. Dne 17. září 1918 na svobodníka a 16. října 1918 na desátníka. Dne 17. července 1919 byl přeložen ze 4. pluku do štábu 2. praporu československé armády. Zde zastával funkci písaře. Začátkem září 1919 dostal rozkaz ke vstupu do učitelského sboru školy.²⁸³ Evakuován byl společně se školou 15. transportem lodí Shunko Maru.

Během působení v legiích se zúčastnil celé řady operací československých vojsk. Například ústupu jednotek z Ukrajiny, ve všech bojích od Penzy do Samary – v období od 29. května do 8. června 1918 a v období od 27. červenec do 20. srpen 1918. Svačina byl v boji u Kazaně od 2. září do 27. září 1918.

Po propuštění byl zařazen k 35. pluku v Plzni, domobranecké okresní velitelství. Datum propuštění 7. června 1920. Vrátil se do Kanice u Domažlic. Dne 10. ledna 1924 získal legionářské potvrzení na období od 2. prosince 1917 do 17. února 1920. V na počátku roku

²⁸² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Bohumil Němeček (Veselí nad Moravou), legionářská karta a spis.

²⁸³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Jan Svačina (Starý Postřekov), legionářská karta a spis.

1923 bydlel v Lštění u Blížejova nedaleko Domažlic. Koncem roku 1923 bydlel v České Kubici. V dubnu 1927 mu byla přiznána medaile Vítězství.²⁸⁴

3. 4. 8 Bohumil Vítek

Bohumír Vítek byl učitel a český dobrovolník v československé legionářské (revoluční) armádě v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se 2. ledna 1891 do rodiny Josefa Vítka, mlynáře v Novém Veselí. Vítkova matka se jmenovala Marie, rozená Temlová z Nového Veselí.²⁸⁵

Základní vzdělání získal na obecné škole v Novém Veselí. Poté studoval na měšťance ve Žďáře nad Sázavou. Dále vstoupil na učitelský ústav v Poličce, který úspěšně absolvoval. Před válkou byl učitelem v Novém Veselí. Hlásil se k sokolské tradici

Do rakousko-uherské armády byl odveden v roce 1912. Mobilizován byl pak v r. 1914 do 14. zeměbranského pluku v Brně v hodnosti desátníka. Do zajetí padl 28. března 1915 v Karpatech. Místo posledního pobytu v zajetí bylo ve Stavropolu.

Do československé armády se přihlásil 15. dubna 1917 ve Stavropolu. Zařazen byl 3. června 1917 v Bubrujsku, do náhradního praporu první střelecké divize, osobní číslo 38069. V jejích řadách byl 27. července 1917 odeslán do učebního kurzu, díky tomu mohl být 13. listopadu povýšen na desátníka. Do jednotek byl oficiálně zařazen dne 10. února 1918 a to v hodnosti desátníka do seznamu 1. střeleckého pluku Mistra Jana Husa, sloužil ve 12. rotě. V tomto pluku byl až do konce roku 1918. Od 1. ledna do 31. ledna 1919 navštěvoval kurz granátníků-instruktorů. Dne 2. června onemocněl a byl odeslán do nemocnice v Irkutsku. Po vyléčení se vrátil zpět k rotě. Následně byl koncem měsíce června poslán na dvouměsíční oddych do domu rekonvalescentů. Bylo to na základě doporučení 6. vojenské lékařské komise první divize při 1. československé nemocnici v Irkutsku. Po dobu oddychu zůstal u svého pluku.²⁸⁶ V květnu 1919 vystoupil z římskokatolické církve. Nadále zůstal bez vyznání.²⁸⁷

V Irkutsku zůstal a 21. září 1919 nastoupil jako učitel do školy pro nezletilé dobrovolníky. Společně s ostatními byl dne 27. září 1919 převeden v pravomoc náčelníka

²⁸⁴ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Jan Svačina (Starý Postřekov), legionářská karta a spis.

²⁸⁵ MZA v Brně, matrika narozených Nové Veselí 15954, N: 1874-1906, s. 86. *Bohumil Vítek*.

²⁸⁶ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Bohumil Vítek (Nové Veselí), spis. *Nález vojenské lékařské komise I. divize č. 1080, ze dne 30. června 1919 v Irkutsku*.

²⁸⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Bohumil Vítek (Nové Veselí), legionářská karta a spis.

vojenského inspektorátu. V listopadu 1919 byl povýšen do hodnosti četaře. Do vlasti byl evakuován, společně se osazenstvem školy, transportem č. 15 na lodi Shunko Maru.

Bohumil Vítek se zúčastnil ústupu z Ukrajiny, dále bojoval u Penzy, Samary, Čižem a Ufy. Byl členem roty, která byla vyslána na rozbití oddílu krásnoarmejců u Tabar Kalenzejuru. Následně se zúčastnil bojů u Simbirsku. Ochraňoval s plukem řeku Kamu proti vpádu bolševiků od Čistopole. Zúčastnil se rovněž bojů za Kazaní. Byl při rotě, když tato byla převezena lodí z Japančina do Ufy na ochranu sibiřské trati v úseku Paježnyj Klukvenaja-Zaozunaja-Sinskaja-Bajronovka-Onlepicka v době od 13. února do 26. května 1919. Posledním zaznamenaným střetnutím Bohumila Vítka byla operace u St. Akulšetu 26. května 1919. Za své vojenské zásluhy získal dne 23. března 1920 Československou revoluční medaili a 27. května 1920 také Spojeneckou medaili. Demobilizován byl v hodnosti četaře dne 6. června 1920 v Jihlavě. Zařazen byl do doplňovacího okresního velitelství v Jihlavě.

Bohumil Vítek získal první legionářské potvrzení dne 12. května 1920. Ale díky přezkoumání existence přihlášky do československé legie byla legionářská služba upravena. Dne 2. února 1922 rozhodla komise kanceláře čsl. legií ve Vítkův prospěch²⁸⁸ a byla mu započítána služební doba od 15. dubna 1917 do 17. února 1920.²⁸⁹

Po návratu pravděpodobně vstoupil do některé evangelické církve. Posledním dochovaným záznamem o Bohumilu Vítkovi je jeho sňatek ze dne 5. června 1937, kdy se oženil s Marií rozenou Homolovou. Svatební obřad se konal v kostele u Matky Boží v Jihlavě.²⁹⁰

²⁸⁸ Bohumil Vítek byl v zajateckém táboře ve Stavropolské gubernii na Kavkaze. V r. 1916 tam byla založena zajatecká organizace. Do vojska vstoupilo osm mužů v roce 1917. Zbytek se nemohl dostat do vojska i přesto, že se přihlásili. Byli proto nuceni dne 29. června 1917 vyjet z tábora. Nakonec byli zapsáni 3. července 1917 v Bobrujska.

²⁸⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Bohumil Vítek (Nové Veselí), legionářská karta a spis.

²⁹⁰ MZA v Brně, matrika narozených Nové Veselí 15954, N: 1874-1906, s. 86. *Bohumil Vítek*. Dnešní kostel Nanebevzetí Panny Marie.

3. 5 Pomocný personál školy

3. 5. 1 František Bartoš

František Bartoš pracoval jako dělník. V letech 1917-1920 působil jako dobrovolník v československé armádě v Rusku. Narodil se dne 28. prosince 1893 v rodině Antonína Bartoše a Antonie Bartošové v Bukovině u Čisté v okr. Nová Paka. Chodil na obecnou školu ve Studenci.

Do rakousko-uherské armády narukoval 26. října 1914 k 74. pěšímu pluku v Jičíně. S plukem odjel na východní frontu, kde byl 27. července 1916 v Kovelu zajat. Místo posledního pobytu v zajetí bylo v Tablince v Chersonské gubernii, zde pracoval jako dělník v cukrovaru.

Do československého vojska se přihlásil 20. března 1917 a zařazen byl dne 9. prosince 1917 do seznamu záložního pluku v Žitomíru. Následně byl dne 4. dubna 1918 přiřazen k 4. pluku, 8. rotě. Dne 17. května 1919 vystoupil z římskokatolické církve. Od 17. srpna 1919 působil ve škole nezletilých dobrovolníků jako sluha velitele školy. Dne 30. října 1919 byl přeložen pod náčelníka vojenského inspektorátu.

František Bartoš se zúčastnil řady bitev. Podílel se například na ústupu vojsk z Ukrajiny v období od 23. února do 10. března 1918. Byl mezi vojáky, kteří bojovali v bitvě o železniční uzel v Bachmači. Dále bojoval proti bolševikům, například v Penze. Zúčastnil se ochrany mostu přes Volhu, bitvy u Bezenčuku a Lipjag. Od 24. července do 24. srpna 1918 bojoval na Nikolajevské frontě. Byl i mezi vojáky, kteří pod tlakem bolševických vojsk ustoupili od Kazaně i Simbirska dál na východ (29. září 1918).

Do Československa přijel společně se školou dne 17. února 1920 transportem č. 15 lodí Shunko Maru. Ještě před demobilizací obdržel dne 6. srpna 1920 legionářské potvrzení na období od 9. prosince 1917 do 17. února 1920. Demobilizován byl 6. října 1920 k 22. pěšímu pluku v Jičíně. Po propuštění sloužil u pohraniční finanční stráže nedaleko Opavy. Po ukončení služby bydlel ve Skrochovicích u Opavy.²⁹¹

²⁹¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Bartoš (Bukovina), legionářská karta a spis.

3. 5. 2 Karel Basl

Karel Basl byl dobrovolníkem v československé armádě v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se dne 8. března 1894 do rodiny Antonína Basla, cvočkaře z Mýta u Rokycan čp. 230 a Veroniky rozené Vildové z Medového újezda. Po obecné škole se vyučil kovářem a pokračoval v otcově živnosti.²⁹²

Do rakousko-uherské armády byl mobilizován v říjnu roku 1914. Zařazen byl k 88. pěšímu pluku (Beroun) v hodnosti pěšáka. Při zajištění patřil do 6. polního mysliveckého pluku. Zajat byl 10. září 1915 u Tarnopole. Místem poslední pobytu v zajetí byl Rištěv v Kyjevské gubernii.

Do československého vojska vstoupil dne 10. října 1917 v Žitomiru a to do 1. kulometné roty 2. střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad. Během bojů byl koncem roku 1917 povýšen na desátníka. V červenci 1919 dostal zdravotní dovolenou v týlu a díky tomu mohl nastoupit do školy nezletilých dobrovolníků. Basl byl zařazen 8. srpna 1919. Další zpráva o jeho postupu ve vojsku je z období, kdy byl členem personálu školy pro nezletilé dobrovolníky, kde byl v listopadu 1919 povýšen do hodnosti četaře. Ve škole zastával velmi důležitou funkci hospodáře školy. Do vlasti se vrátil 15. transportem na lodi Shunko Maru.

Karel Basl byl demobilizován 29. července 1920 v Berouně. Po demobilizaci patřil k berounskému 33. pěšímu pluku. Brzy po návratu se, 24. dubna 1920, oženil s Johannou Vildovou a usadil se v domovském Mýtě.²⁹³ Díky dlouhému působení v legiích pro něj nebyl problém získat brzy legionářské potvrzení. Legionářské služba mu byla vyčíslena, dne 16. června 1920, na dobu od 10. října 1917 do 17. února 1920.²⁹⁴

Po demobilizaci bydlel v Mýtě čp. 143. Poslední adresa jeho pobytu v záznamu je Mýto u Rokycan okr. Zbiroh, Pražská ulice čp. 82. Karel Basl zemřel dne 25. listopadu 1955 v nemocnici v Plzni.²⁹⁵

3. 5. 3 Josef Fabian

Josef Fabián byl dobrovolníkem v československé armádě v Rusku v letech 1917-1920. Narodil se 7. března 1893 do rodiny Jana Fabiana rolníka ze Střítěže u Valašského

²⁹² SOA v Plzni, matrika narozených, Mýto 28, N:1892 – 1900, Římskokatolická církev, s. 27. *Karel Basl*.

²⁹³ Tamtéž, s. 27.

²⁹⁴ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Karel Basl (Mýto), legionářská karta a spis.

²⁹⁵ SOA v Plzni, matrika narozených, Mýto 28, N:1892 – 1900, Římskokatolická církev, s. 27. *Karel Basl*.

Meziříčí. Měl pouze obecnou zimní hospodářskou školu. Odveden byl 5. května 1914 do Valašského Meziříčí. Na frontu byl poslán 25. srpna 1914. V rakousko-uherské armádě sloužil u 2. vozatajské divize ve Vídni. Do zajetí padnul 31. ledna 1917 v Jakubenách. Posledním místem pobytu v zajetí byl Leticevský újezd v Podolské gubernii.

Do československého vojska vstoupil 20. června 1917 k záložnímu praporu. Dne 22. července 1917 byl převelen k 9. rotě 3. pluku v hodnosti střelce. Dne 3. srpna 1918 byl přidělen k dělostřelecké četě štáb kapitána Kulikovského. Z této čety byla utvořena 1. jízdní baterie a podřízena 1. dělostřelecké brigádě Jana Žižky, kde sloužil od 9. října 1918. Zde byl dne 30. května 1919 povýšen na střelmistra. Dne 21. července 1919 mu byla udělena Anglická vojenská medaile za chrabrost. Dne 22. července 1919 a dne 19. září pak generálmajor Syrový vyslovil pochvalu celé jízdní baterii.

Zúčastnil se bojů proti sovětským vojskům. Od 3. srpna do 6. prosince 1918 v pohoří Ural a od 27. května do 29. června 1919 bojoval proti povstalcům u sibiřské magistrály v oblasti stanice města Tajšet.

K personálu školy se připojil 21. října 1919, po příjezdu školy do Vladivostoku. Pracoval jako krejčí. Školu opustil 4. prosince, kdy se vrátil k 1. jízdní baterii. Společně s ní byl evakuován 26. transportem lodí Ixion²⁹⁶ do vlasti.

Demobilizován byl 25. října 1920 v Českých Budějovicích v hodnosti svobodníka. Dne 26. října 1920 byl přiřazen k doplňovacímu velitelství v Kroměříži.²⁹⁷

3. 5. 4 Karel Grof

Karel Grof v letech 1918-1920 působil v československé armádě v Rusku. Narodil se 5. dubna 1889 ve Vyžici u Chrudimi v rodině Václava Grofa. Vychodil jen čtyři třídy obecné školy. Do rakousko-uherské armády byl odveden v roce 1907. Mobilizován byl v roce 1914 do 21. pěšího pluku v Čáslavi. Již v té době byl ženatý. Do zajetí padl 15. května 1915 v Komárově. Místo posledního pobytu v zajetí bylo v Kurgánu.

Dne 25. května 1918 vstoupil do československého vojska, zařazen do 3. roty 2. střeleckého pluku v hodnosti střelce. Ke škole pro nezletilé dobrovolníky byl převelen 4. srpna 1919. Do vlasti se vrátil 15. transportem na lodi Shunko Maru.

²⁹⁶ 26. evakuační transport. Loď Ixion vyplula z Vladivostoku 23. května 1920. Do Kuxhafenu připlula 17. července 1920. VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Josef Fabian (Štřítěž), legionářská karta a spis.

²⁹⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Josef Fabian (Štřítěž), legionářská karta a spis.

Demobilizován byl 27. května 1920. Rozhodnutím kanceláře čsl. legií ze 17. dubna 1924 získal legionářské potvrzení na dobu od 27. července 1918 do příjezdu do vlasti dne 17. února 1920. Po propuštění bydlel v Klešici u Heřmanova Městce. Poslední záznam je mnohem mladší. Pochází z 9. března 1959, v tento den byl zaslán výpis legionářské služby pro VSÚ Hradec Králové. Výpis byl pořízen za účelem důchodového zabezpečení.²⁹⁸

3. 5. 5 František Novotný

František Novotný byl vyučený holič, v letech 1918-1920 sloužil jako dobrovolník v československé armádě v Rusku. Narodil se 21. srpna 1893 v Bersdorfu (Pertolticích) čp. 74 v okr. Liberec. Měl obecnou školu, po které se vyučil holičem. Hlásil se k sociální demokracii. Do rakousko-uherské armády narukoval v roce 1915 k 74. pěšímu pluku v Jičíně. Zaját byl 16. července 1916 v Rovnu. Posledním místem jeho pobytu byl Kosmoděmijansk v Kazaňské gubernii. Pro zařazení rozhodovalo i to, kam byl po zajetí odveden.

Do československého vojska vstoupil v březnu 1918 v Kosmoděmijansku. Nejprve byl ve 12. rotě 4. střeleckého pluku. Dne 21. října 1918 byl odeslán na léčení do Čeljabinsku, ze kterého se vrátil 12. prosince 1918. František Novotný se zúčastnil všech bojů 4. pluku se sovětskými vojsky v období od 29. května do 25. září 1918.²⁹⁹

Během své služby obdržel i několik pochval od nadřízených důstojníků. Například dne 4. června 1919 mu byla velitelem první československé divize vyslovena pochvala za energické a obětavé plnění služby a za širokou a bezpečnou ochranu úseku. Následně přišla pochvala velitele pluku za velmi přesné vojenské cviky, čistotu ve výzbroji a výstroji, vlaku, stanici, za vystupování ve službě i mimo ni, boдрé, vzorné, svědčící vojenské ukázněnosti a hluboko vrytém citu cti a důstojností československého dobrovolníka. Dne 13. června 1919 byl odeslán na léčení do nemocnice v Irkutsku. K personálu školy se přidal 8. srpna 1919. Evakuován byl 15. transportem na lodi Shunko Maru.

Po návratu do vlasti obdržel Československou revoluční medaili a Spojeneckou medaili. Dne 9. července 1920 byl zařazen do 12. roty jako střelec, převedený z transitiho praporu čs. legie (ruské roty)³⁰⁰. Dne 20. července 1920 byl odeslán do posádkové nemocnice na krátké léčení.

²⁹⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Karel Grof (Vyžice), legionářská karta a spis.

²⁹⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Novotný (Bersdorf/Pertoltice), legionářská karta a spis.

³⁰⁰ Jednalo se o rozkaz štábu I. divize o unifikaci čs. sibiřské armády.

František Novotný byl demobilizován 25. července 1920 v Hradci Králové. Po propuštění bydlel v Horním Růžodole čp. 37 u Liberce. Získal legionářské potvrzení na období od března 1918 do 17. února 1920. Zachovalo se několik adres, na kterých pobýval. Například obec Všejanya, Poděbrady a Horní Bersdorf (Horní Pertoltice) čp. 14 u Liberce.³⁰¹

3. 5. 6 Tomáš Polák

Tomáš Polák v letech 1917-1920 sloužil jako dobrovolník v československé armádě v Rusku. Narodil se 2. března 1888 v obci Dobeš v okrese Písek. Vychodil obecnou školu a pokračovací škole, poté se vyučil zahradníkem. Ve volném čase se věnoval sokolské spolkové činnosti. Před vypuknutím první světové války se oženil. Do rakousko-uherské armády narukoval v roce 1915 do 28. zeměbranského pluku v Písku. Na frontu byl poslán 21. května 1915 v hodnosti pěšáka. Na frontě strávil necelé čtyři měsíce, dne 8. října 1915 padl do zajetí.

Do československého vojska vstoupil 23. července 1917 v Bobrujsku. Přijat byl do sapérské roty 2. střeleckého pluku. Jako celá řada jeho spolubojovníků vystoupil z katolické církve. K personálu školy byl převelen 4. srpna 1919. A s nimi byl také evakuován do vlasti.

Tomáš Polák byl demobilizován 19. května 1920 v hodnosti střelce. Po demobilizaci byl zařazen na doplnění ke 12. pěšímu pluku v Písku. Dochovala se jeho adresa po propuštění: Nové domy Obora u pana Lučice u Chlumce nad Labem. Dalším místem jeho pobytu byl Heřmanův Městec, ulice Bedřicha Smetany čp. 103. První legionářské potvrzení mu bylo vydáno 1. září 1923 na období od 23. července 1917 do 17. února 1920.³⁰²

Polák nebyl spokojen s vymezením legionářské služby, které mu určila kancelář čsl. legií, proto podal žádost o započítání legionářské služby od přihlášky učiněné 17. srpna 1916 v Pupiševu. O svědectví byl požádán důvěrník Alois Mádr, legionář František Vaniš a legionář František Pešek. Přihlásil se pravděpodobně koncem ledna nebo začátkem února 1917. Polák bohužel neměl jiné doklady, a proto si službu mohl nechat započítat jen od 1. února 1917. Po přezkoumání svědectví dotázaných legionářů mu byla 8. května 1936 legionářská služba změněna na období od 1. února 1917 do 17. února 1920.

Po několika letech získal trvalé místo na Zemské odborné škole hospodářské v Přelouči. Na škole pracoval jako zahradník a školník. Bohužel zde také ve svých padesáti

³⁰¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Novotný (Bersdorf/Pertoltice), legionářská karta a spis.

³⁰² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Tomáš Polák (Dobeš), legionářská karta a spis.

letech umírá. Tomáš Polák zemřel 16. června 1938 v Přelouči. Pohřben byl 21. června v Pardubicích v městském krematoriu. Před svou smrtí žil na adrese Zemské hospodářské školy čp. 494 v Přelouči. Příčinou jeho smrti byla tuberkulóza. Zanechal po sobě manželku Boženu rozenou Vorlovou z Heřmanova Městce.³⁰³

3. 5. 7 František Vlasák

František Vlasák byl dobrovolníkem v československé armádě v Rusku v letech 1916-1920. Narodil se dne 13. července 1889 v Horažďovicích čp. 60 do rodiny nádeníka Václava Vlasáka. Matka Anna rozená Konšelová pocházela z Nehudivě čp. 20.³⁰⁴

Jeho domovskou obcí byly Velké Hyčice v okr. Strakonice. Jeho matka, Anna Vlasáková, žila před válkou ve Vídni. Po absolvování obecné školy v Horažďovicích odešel na roční pokračovací školu do Vídně. Před vstupem do rakousko-uherské armády pracoval jako obuvník ve Vídni. Mobilizován byl 27. července 1914 k 11. pěšímu pluku v Písku v hodnosti pěšáka. Do zajetí padl v polovině března 1915 u Gorlice v Haliči.

K čsl. armádě se přihlásil 8. července 1915 v Permském Lagu³⁰⁵ a vstoupil 15. srpna 1916 k 1. střeleckému pluku v Kyjevě, v hodnosti desátníka. Nejprve byl zařazen do záložní roty a až 26. října 1916 byl přeložen do 12. roty. V 1. pluku nezůstal natrvalo, 30. března 1917 byl přeložen do 8. roty 3. střeleckého pluku. Dne 25. dubna 1917 odjel v rámci 3. roty 2. střeleckého pluku na frontu jako rozvědčík. Dne 20. května 1917 se vrátil ze služebního posláni a ihned byl poslán do nemocnice na léčení. Po pár dnech se vrátil z nemocnice k 3. pluku.³⁰⁶

Od 8. října 1917 začal sloužit u 11. roty 4. střeleckého pluku. V termínu od 17. října 1917 do 10. listopadu 1917 absolvoval vojenský kurz u 3. pluku. Díky tomu byl dne 10. listopadu 1917 povýšen do hodnosti svobodníka. Dalšího povýšení dosáhl v únoru 1918, kdy získal hodnost desátníka. V srpnu 1919 byl pak převeden do 5. roty 4. pluku. Do Školy nezletilých dobrovolníků byl převeden v druhé polovině srpna roku 1919. Evakuován byl společně s osazenstvem školy 15. transportem na lodi Shunko Maru.

³⁰³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Tomáš Polák (Dobev), legionářská karta a spis.

³⁰⁴ SOA v Plzni, matrika narozených, Horažďovice 29, N:1876 – 1890, Římskokatolická církev, s. 433. *František Vlasák.*

³⁰⁵ Vlasák se hlásil několikrát, vyslyšena byla až přihláška z 15. listopadu 1915.

³⁰⁶ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Vlasák (Horažďovice), legionářská karta a spis.

František Vlasák se zúčastnil řady bojových operací, například bitev u Zborova a u Bachmače. Od 28. května bojoval proti bolševikům u Lenga, u Alekvan. mostu, u Bezeněnků, u Lipjag, u Syzrač. Od 12. srpna do 24. srpna 1918 byl se 4. plukem v bojích na trati Syznář – Zuza. Posledním jeho bojovým nasazením byla účast na operaci u Pojtingi ze dne 4. října 1918.³⁰⁷

Po návratu do vlasti byl dne 21. května 1920 demobilizován v Písku. V době demobilizace bydlel ve Velkých Hyčicích čp. 44, kde pracoval jako staniční dělník. Už srpna 1920 se oženil s Marií, rozenou Vlasákovou z Horažďovic v děkanském chrámu Páně v Horažďovicích.³⁰⁸

První legionářské potvrzení obdržel 23. června 1920. Původně byl uznán legionářem od zařazení 17. srpna 1916 do 17. února 1920. Díky jeho vytrvalé snaze a svědectví důvěrníka Václava Adamce, podle kterého byl Vlasák odeslán na práci do pralesů. Důvěrník Václav Adamec potvrdil, že se František Vlasák přihlásil do vojska v listopadu 1915 a že s ním v červenci 1916 odjel k československému vojsku. Kancelář čsl. legií mu v roce 1929 vydala nové potvrzení a to od přihlášky 15. listopadu 1915 do 17. února 1920. Žádost o opravu legionářského průkazu ze srpna 1928 byla psána v Moldavě v Čechách, zde byl na pozici železničního zřízence (výhybkáře).

František Vlasák byl držitelem několika medailí, například Zborovské nebo Bachmačské. Další medailí, kterou získal, byla medaile Vítězství a Spojenecká medaile. Získal také Československý válečný kříž.

V roce 1931 přestoupil k československé církvi³⁰⁹. Poslední záznam o jeho pobytu končí v roce 1946, kdy je zmiňován jako zaměstnanec československých drah v pozici výhybkáře v Rozdělově čp. 568.³¹⁰

3. 5. 8 Sanitáři: Josef Klčo a Štěpán Mahala

Josef Klčo byl slovenské národnosti. Stal se dobrovolníkem v civilní části legie. Narodil se 3. listopadu 1891 v Udvarnoku v okr. Nitra. Před válkou pracoval jako rolník. Do rakousko-uherské byl mobilizován ke 12. pěšího pluku v Komárnu. Do zajetí se dostal

³⁰⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Vlasák (Horažďovice), legionářská karta a spis.

³⁰⁸ Byla to jeho sestřenice, proto ke svatbě potřebovali prominutí příbuzenství ve 2. stupni. SOA v Plzni, matrice oddaných, Horažďovice 35, O: 1905 – 1933, Římskokatolická církev, se 120. *Sňatek Františka Vlasáka s Marií Vlasákovou.*

³⁰⁹ SOA v Plzni, matrice narozených, Horažďovice 29, N:1876 – 1890, Římskokatolická církev, s. 433. *František Vlasák.*

³¹⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. František Vlasák (Horažďovice), legionářská karta a spis.

26. října 1914. Pracoval jako dělník na murmanské dráze. Do legií nastoupil 2. srpna 1918 v Tomsku. Byl ihned mobilizován do pracovního praporu. Dne 1. srpna 1919 byl přidělen k personálu školy jako sanitář. Před přidělením působil v chirurgickém lazaretu v Irkutsku. Dochoval se záznam o tom, proč vstoupil pouze do pracovní roty: „*Chtěl jako zajatec žít dále, proto nevstoupil do vojska před naším vystoupením. Po vystoupení se bál, že my to nevyhrajeme a že by on pak s námi musel trpět a proto raději růstal v pracovní družině.*“³¹¹ Do Československa odjel 15. transportem na lodi Shunko Maru.

Štěpán Mahala byl slovenské národnosti. Narodil se 6. ledna 1884 v Mihalanech v okr. Saryšská stanice. Zde se živil jako rolník. V rakousko-uherské armádě sloužil u 67. pěšího pluku (Prešov). Do zajetí se dostal 12. září 1914 u Ravy. Do čsl. armády byl mobilizován jako dělník do pracovního praporu. Zařazen byl 2. srpna 1918 v Tomsku. K personálu školy byl přidělen 1. srpna 1919. Předtím působil v chirurgickém lazaretu v Irkutsku. Dochoval se záznam o tom, proč nevstoupil jako dobrovolník do legií: „*Byl na vesnici v Tomské gubernii, kde organizace nebyla. Před vystoupením nevstoupil do našeho vojska, poněvadž prý není žádný voják a chce jít domů jako zajatec. Po vystoupení byl v Novonikolajevsku, a poněvadž říkal, že nepůjde do vojska, bude zařazen do pracovní družiny a tak zůstal v pracovní družině. Prohlašuje stále, že se necítí žádným vojákem*“.³¹² Do Československa odjel 15. transportem na lodi Shunko Maru.

3. 5. 9 Arnošt Kraus, Leon Moller, Alexandr Schwarz a David Weiss

Arnošt Kraus byl židovského původu. Narodil se 4. července 1889 v Olomouci. Před první světovou válkou žil na Horním náměstí čp. 27 v Olomouci. V civilu pracoval jako obchodník. Mobilizován byl do 13. zeměbraného pěšího pluku rakousko-uherské armády, kde dosáhl hodnosti praporčíka. Na frontě byl 20. července 1916 v Berestečku zajat. Ze zajateckého tábora v Krasnojarsku byl 7. května 1919 mobilizován na práci k československým jednotkám. Dne 10. listopadu 1919 se dostal jako dělník do invalidní roty.

³¹¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Josef Klčo (Udvarnok), spis. *Protokol ze 14. července 1919*. Jednalo se o „příkladnou“ vypočítavost, ale nemůžeme se divit, že se bál případných represí ze strany Uherských úřadů.

³¹² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Štěpán Mahala (Mihalany), spis. *Protokol ze 14. července 1919*. Pro vstup do legií byla zapotřebí i osobní odvaha, která Mahalovi bohužel chyběla.

K personálu školy se připojil dne 6. srpna 1919. Pracoval ve školní kanceláři jako skladník a obchodník. Evakuován byl 15. transportem společně se školou.³¹³

Leon Moller byl židovského původu. Narodil 20. července 1889 v Lošticích u Olomouce. V rakousko-uherské armádě sloužil u 54. pěšího pluku (Olomouc) v hodnosti poručíka. Do zajetí padl 2. března v Zavoji. Do československé armády se přihlásil 21. května 1919. Prakticky ihned byl zařazen do pozice dělníka v pracovní rotě. K personálu školy se dostal 6. srpna 1919 do školní kanceláře jako písař a úředník. Do Československa byl evakuován 15. transportem na lodi Shunko Maru.³¹⁴

Alexandr Schwarz byl židovského původu. Narodil se 19. května 1889 v Olomouci. Před první světovou válkou žil v Pekařské ulici čp. 3, pracoval jako úředník. V rakousko-uherské armádě sloužil u 43. pěšího pluku v hodnosti poručíka. Zaját byl 13. ledna 1915 v Karpatech. Do legie se přihlásil 16. května 1919 ve Vladivostoku. V personálu školy působil od 27. srpna 1919 jako pomocný hospodář školy. Evakuován byl 15. transportem na lodi Shunko Maru.³¹⁵

David Weiss byl židovského původu. Narodil se 8. května 1879 v Olomouci. Před vypuknutím první světové války bydlel na Fröhlichově třídě čp. 32. V civilu byl zaměstnán jako úředník. V rakousko-uherské armádě sloužil u 13. domobranného pluku (Olomouc) v hodnosti četaře. Zaját byl 25. října 1914 v Lublínu. Do československé armády byl zařazen 28. září 1919 v Čitě. Někdy koncem září se pak připojil ke škole nezletilých dobrovolníků jako pomocná síla v kanceláři školy. Evakuován byl 15. transportem na lodi Shunko Maru.³¹⁶

3. 5. 10 Herman Heinrich

Herman Heinrich byl německé národnosti. Narodil se 8. ledna 1889 v Rumburku. V civilu pracoval jako provazník. V zajetí se hlásil k nově vzniklé Československé republice. K personálu školy byl zařazen 15. srpna 1919 v Irkutsku. Pracoval jako pomocná síla do nově zřízené školní kuchyně. Společně se školou byl evakuován 15. transportem na lodi Shunko Maru do Československa.³¹⁷

³¹³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Arnošt Kraus (Olomouc), legionářská karta a spis.

³¹⁴ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Leon Moller (Loštice), legionářská karta a spis.

³¹⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Alexandr Schwarz (Olomouc), legionářská karta a spis.

³¹⁶ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. David Weiss (Olomouc), legionářská karta a spis.

³¹⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Herman Heinrich (Rumburk), legionářská karta.

3. 5. 11 Rudolf Kappler

Rudolf Kappler byl německé národnosti. Narodil se 3. ledna 1888 v Bratislavě. Před válkou byl zaměstnán jako aktivní důstojník. V rakousko-uherské armádě sloužil u 14. pěšího pluku. Do československé armády se přihlásil dne 13. září 1919. Téhož dne byl také na základě své přihlášky mobilizován jako pracovník. Nejprve byl zařazen do štábu 2. střeleckého pluku. Následně sloužil u invalidní roty jako pomocný pracovník. Evakuován byl 10. dubna 1920 19. transportem lodí Madawaska.³¹⁸

3. 5. 12 Alfred Kauzner

Alfred Kauzner byl německé národnosti. Narodil se 28. srpna 1895 v Litoměřicích. Před první světovou válkou studoval medicínu na medicínské fakultě Pražské univerzity. Absolvoval 4 semestry. V rakousko-uherské armádě působil jako dobrovolný medik. Do čsl. armády se přihlásil dne 23. září 1919. Téhož dne byl mobilizován na práci v Nikolaj Ussurijsku v pozici medika. Dne 27. prosince 1919 byl zařazen do ústředního tábora československých příslušníků na Ruském ostrově. Dne 19. března 1920 byl přidělen k evakuačnímu náčelníkovi. Dne 13. dubna 1920 byl evakuován do vlasti 20. transportem lodí Mount Vernon.³¹⁹

³¹⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Rudolf Kappler (Bratislava), legionářská karta a spis.

³¹⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Alfred Kauzner (Litoměřice), legionářská karta a spis.

4. Žáci školy pro nezletilé dobrovolníky

4. 1 Výuka a volný čas

4. 1. 1 Vyučování ve škole

Škola shromažďovala všechny nezletilé dobrovolníky, proto byl již z počátku mezi jednotlivými žáky velký věkový rozdíl, ale daleko větším problémem bylo to, že každý z nich měl jinou úroveň vzdělání. Přišli i tací, kteří nechodili do obecné školy vůbec³²⁰. Na opačné straně byli ti, kteří měli absolvovanou střední školu. Podle dochovaných svědectví měla z počátku na chlapce největší vliv výuka v těpluškách³²¹, kde se pomocí vyprávění učili česky.

Přesto výuka čtení a psaní začínala od začátku. Učitelé vytvořili rozvrh tak, aby obsáhl to nejnужnější na čtyři měsíce, poté už měla být evakuace velmi reálná. Žáci se do té doby naučili základy pro úspěšné zařazení do československé společnosti. Nakonec byly osnovy naplánovány na šest až devět měsíců.³²²

Režim ve škole byl velmi přísný. Chlapci byli v ložnicích zařazeni do skupinek podle věku a podle chování. Toto opatření mělo zamezit nenadálým střetům. V Irkutsku Václav Valenta vypráví: „*Dělíme je znovu dle stáří, a pokud jsme je již poznali, i dle mravů. Divochy klademe na solní palandu a hned ke dveřím našeho bytu. Mnoho nám škodí nedostatečné osvětlení místností večer. Nejnezvedenější jsou právě ti menší. V 9 hodin musí všichni utichnouti. Ty, kteří mluví, běheme k sobě do bytu a necháváme státi, dokud druzí neusnou. Noci jsou již chladné, proto stání u okna je velmi nepříjemné a trest pomáhá.*“³²³

Výukový model, který nasadili učitelé, byl velmi jednoduchý. Čtení se, hlavně v první třídě, vyučovalo z tabule. Jedna tabule³²⁴ byla neustále popsána připravenými větami a články ke čtení. Na jedné straně druhé tabule byl obrázek k přírodopisu. Volná byla jen jediná půlka tabule. Na poslední straně byl často diagram nebo sloužila k psaní. Pro psaní využívali (ve Vladivostoku) také velkou černou pec, která stála v pravém rohu učebny. Pec byla

³²⁰ Největší problémy s výukou měli Tataři, kteří byli opravdu nejvíce zanedbaní. Přesto vynikali spolehlivostí a naprostou poctivostí. Tyto nedostatky byly kompenzovány jejich výbornou znalostí zeměpisu

³²¹ Velmi záleželo na tom, kdo si je v těpluškách osvojil a jak moc se jim chtěl věnovat. Byli tací vojáci, kteří učili své svěřence číst a psát. Většinou se výuka soustřeďovala na základy řemesel.

³²² VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 28. Z toho je jasné, že nikdo nevěděl, kdy bude školní osazenstvo evakuováno.

³²³ Tamtéž, s. 30.

³²⁴ Od truhláren na stanici Baterejnája získala škola dvě tabule s podstavci. VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 27.

obložena černým plechem, proto se na ni snadno vytvořily slabé linky. Učitel na pec psal písmena, slabiky i slova a školáci opakovali. Ve druhé a třetí třídě se čtení učilo pomocí Československého denníku. Nebyla to vhodná četba pro chlapce nižšího věku, protože deník obsahoval hlavně politické články. Proto se častěji četlo ze zpěvníčků, které poslal Informační odbor. Zajímavou vzpruhou, pro výuku čtení, byla dodávka pěti česko-amerických čítanek. Poslal je Vojta Beneš.³²⁵ Bohužel tento počet nevyhovoval pravidelnému čtení pro všechny žáky. Záchrana přišla od tajemníka Y. M. C. A. Kábrny, který daroval každého klukovi jedno české evangelium sv. Matouše. Pro výuku byly určeny jen lehčí části.

Na psaní se využívaly japonské sešity, pera a tužky, které byly lehce k dostání³²⁶. Pro výuku kreslení posloužily odřezky novinářského papíru, které sloužily dříve na výrobu sešitů. Kreslilo se od ruky tužkou i hlinkami. Ve třetí třídě, vedené učitelem Hojovcem, chlapci často malovali. Náměty byly různé, například listy, větvičky, geometrické obrazce i prvky národních ornamentů. Kreslení, rýsování a malování žáky velmi bavilo. Učitelé plánovali i výuku ručních prací, ale brzy od toho opustilo, protože byl velký nedostatek nářadí.

Pro výuku zeměpisu sloužily ruské mapy: polokoule s Evropou, Asií, Afrikou i Amerikou. Chyběla jen mapa Austrálie. Některé mapy dostaly od pluků, jiné se zachovaly v ruských pevnostech. K výuce posloužily i ruské zeměpisné učebnice. Největší problém byl s Československem, o kterém zatím nebylo ani jasné, jak přesně bude vypadat hranice státu. Proto se vyprávělo o životě v jednotlivých krajích a postupovalo se podle historických hranic³²⁷.

Dějepis byl jeden z nejoblíbenějších předmětů ve škole. Projevil se však problém s daty, protože učitelé neměli žádné podklady³²⁸. Obrázky také chyběly, proto bylo nutné kreslit na tabuli.

Ve výuce přírodopisu bylo obrázků dostatek. Škola obdržela i sbírku uralských nerostů a vycpaniny od delegátů II. vojenského sjezdu³²⁹. Při hodinách se často kreslilo. V této disciplíně vynikal učitel Brychta.

Přírodopis se učil pouze z tabule a využívalo se i obrazotvornosti chlapců. Učitelé vyrobili pomůcky z papíru, dřeva nebo drátu.

³²⁵ V polovině listopadu dostali (od Vojty Beneše) na Ruský ostrov dvě velké bedny školních potřeb, menší knihovničku zábavného čtení, pět čítanek, které sestavily americké školy.

³²⁶ Sešit za 4.5 ruble, tužka za 2 ruble, 1 pero za 50 kopějek.

³²⁷ Slovensko se díky učiteli Brychtovi rozšířilo k Budapešti.

³²⁸ Pro dataci se později využívala Benešova čítanka

³²⁹ Ti byli internováni nedaleko školy na Ruském ostrově.

Pro výuku zpěvu se používaly často písně z legionářského prostředí těplušek, které chlapci dobře znali. Zpívali se jednohlasné písně, ale i těžší dvouhlasné. Po večerech se učili zvlášť, skupina první hlas a skupina druhý hlas. Mluvnická pravidla nedělala chlapcům problémy. Avšak deklamace, byla velmi náročná, protože chlapci měli problém s českým přízvukem.³³⁰

Z Vladivostoku se dochovaly fotografie školy, některé jsou přímo z výuky. Jedná se o I. třídu při hodině čtení ve Vladivostoku (viz obrazová příloha č. 12). I. třídu vedl učitel Svačina, který chtěl chlapce naučit správně číst, proto si dával záležet a jednu stranu tabule popisoval tiskacím písmem a druhou stranu písmem psacím. Jako vzor využíval slabikář. Další fotografie dokumentuje III. třídu při psaní (viz obrazová příloha č. 14).

Brychta s Hojovcem malovali po večerech diagramy a Němeček cvičil dvojhlasý zpěv. František Dlouhý linkoval sešity na psaní a červeným inkoustem do nich přepisoval písmena. Učitelé pracovali do půlnoci, ale nejvíce toho udělali od devíti hodin, kdy měli chlapci večerku. Každý učitel si denně dělal přípravy na vyučování. Učitelé se snažili vyučovat podle načrtnutých osnov, přesto bylo vyučování často velmi individuální. Často se před výukou inspirovali v ruských učebnicích. Většinou se texty překládaly do češtiny a pak se žákům rovnou předkládaly.³³¹

Podle rozkazů ze srpna, září, listopadu a prosince se nám dochovaly týdenní rozvrhy všech tříd školy³³² v rozsahu od 18. srpna 1919 do 7. prosince 1919 (s přestávkou během transportu do Vladivostoku).

První dochovaný rozvrh je na týden od 18. – 25. srpna 1919: „*V I. oddělení školy bude vyučováno: V počtech: V oboru 50 sčítání odčítání, měření. Násobilka. Praktické příklady – počet, úsudkový. Čtení a psaní: Písmena: i-í-u-ú-ů-n-ň-m. Slabiky ni, ní, nu, mi, mu. Zeměpis: Rozdělení zeměkoule na souš-moře. Zemědíly-oceány-pevnina-ostrov-poloostrov-hlubina-mys-šije. Povrch Země-roviny-hory-doliny-poušť-oasa-step-dno mořské-mělčina-hlubina-ostrov-mořská voda. Význam povrchu zemského-význam dna mořského. Dějepis: Vysvětlit pojmy: rodina-rod-národ-země-vlast- naši předkové. Život našich předků. Přírodopis: Ptáci. Biologický rozbor hlavních vlastností ptáků a čím se liší od savců. Přírodopyt: Tělesa pevná, kapalná a plynná. Tíže-váhy kupecké-decimálka-centimálka. Tlak kapalin. Mravouka: poctivost-šetrnost. Zpěv: cviky sluchu v rozsahu stupnice. Píseň: Aj, lůčka, lůčka“.* Ruština:

³³⁰ Stejně jako učitelé s ruským přízvukem. VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibíři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 73-76.

³³¹ Tamtéž, s. 69.

³³² Vytvářeli se osnovy pro tři třídy. Nejprve měla být škola dvoutrídni, ale zjistilo se, že někteří chlapci absolvovali i výuku na střední škole. Proto byla pro nejnadanější žáky vytvořena třetí třídy. Pedagogický kolektiv byl tím doplněn o další dva učitelé.

rozdělení řeči na slova-slabiky-hlásky. Vypravování. VII. oddělení školy bude vyučováno: Počty: Násobení, měření, dělení v oboru 100. Praktické příklady z paměti i písemně. Metr-decimetr-centimetr. Míry délkové. Měření: Pojmy: obdélník-strana-úhel-obvod-plocha. Čtení: tiskací písmo-čtení povídek-básně. Čtení: Tiskací písmo – čtení povídek – báseň: „V lese (zpaměti)“. Mluvnice a pravopis: Samohlásky krátké a dlouhé. Kdy psát u, ú a ů. Zeměpis: tvar Země. Co dokazuje, že Země jest kulatá. Globus. Pohyb Země. Poledník, rovnoběžka-obratník-polární kruh-rovník. Dějepis: Rodina-rod-národ. Letopočet křesťanský. Přírodopis: lesní zvěř-jelen-daněk-laň-srnec-zajíc. Přírodopis: Všeobecné vlastnosti těles. Přitažlivost zemská. Váha prostá a poměrná. Zpěv: Aj, lůčka, lůčka. Ruština: Rozdělení řeči na slova-slabiky-hlásky. Čtení a vypravování. Ve III. oddělení školy bude vyučováno: Počty: Sčítání – odčítání-násobení v oboru 100. Úsudkové počty. Mluvnice a pravopis: Věta jednoduchá-podmět-přísudek. Tvrdé, měkké a obojetné souhlásky. Pravopisná cvičení. Zeměpis: Zeměkoule-zemské pásy-poledník-rovnoběžka-rovník. Dějepis: Stěhování národů-sídla Slovanů. Přírodopis: Tělo lidské. Přírodopis: Teplo-zdroje tepla. Čtení: Vzpomínka z mládí. Sloh: Vypravování vzpomínek. Psaní: i, u, n, m. Zpěv: Aj, lůčka, lůčka. Mravouka: Poctivost-pilnost-pracovitost. Ruština: Rozdělení řeči na slova-slabiky-hlásky. Čtení a vypravování. Tělocvik: v I., II. i III. oddělení společně bude cvičeno. Pochod. Zastavit. Obraty. Šik. Čtyřstup. Prostná u hry.³³³ Rozvrhy se připravovaly na každý týden (viz textové přílohy č. 2-č. 9).

Po vzniku Československa začali na Ministerstvu školství a národní osvěty pracovat na první samostatné české čítance. Ta vyšla již v roce 1919 a byla určena pro druhý školní rok, jmenovala se *Ráno*. Škola ji dostala dne 18. září a to darem od Informačního odboru Čechovojsk. Sestavil ji Josef Tůma společně s Josefem Kožíškem. Do Ruska ji přivezla delegace Národního shromáždění. Valenta si poznamenal: „*To je radosti z malé čítanky. Je to první naše česká čítanka! A nezačíná se tou protivnou: „S pánem bohem začínám!“ a rakouskou národní také čerti už sebrali. Co s ní, když říš rakouská pomínula!*“³³⁴

Záznam ze dne 12. listopadu 1919 se soustředil na stav morálky v chlapeckém kolektivu. Hoši, podle Valenty, neměli rádi hodiny tělocviku a ruštiny. Nechuť k tělocviku si vypěstovali v prostředí vojenských oddílů. Valenta vypráví: „*Stávalo se, že stáli-li jsme po*

³³³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. Rozkaz č. 3 ze 17. srpna 1919.

³³⁴ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 47.

bojích pár dní na oddychu a nařídil-li velitel cvičení se zbraní, šli mnozí dosti neradi [...]“³³⁵. Neoblíbenost rodného jazyka byla dána spíše postavou ruského učitele, který byl velice neoblíbený, protože se soustřeďoval příliš na gramatická pravidla. Nakonec se stávalo, že musel jeden z ostatních učitelů být ve třídě s ním, aby se udržela kázeň a vyučování mohlo pokračovat.³³⁶

Pro dokumentaci toho, kam se posunula výuka za necelé čtyři měsíce, příkládám poslední dochovaný týdenní rozvrh z 8. prosince 1919, který pokračuje v plnění vytyčených osnov. Jedná se o látku vyučovanou mezi 1. a 7. prosincem 1919: „*V I. oddělení bude vyučováno. Počty: čtyři početní výkony v oboru 100. – Násobilka 8mi, 9ti. Úsudek. Napisování čísel. Přírodopyt: O pohybu, setrvačnosti, těžiště, páka, kladka, kladkostroj, kolo na hřídeli, nakloněná rovina, klín, šroub. Přírodopis: Říše věčného sněhu, ledu. Zeměpis: Anglie, Belgie, Holandsko. Deklamace: Škoda mládí. Čtení: Velká písmena: S, Š, I, Y, H, K, T, F tiskací: S, Š, I, J, H, K, T, F. Čtení kratších článků. Psaní: Písmena d, d', p, j, y, g – slova. Dějepis: Václav I. – Přemysl Otakar II. Václav II. Kreslení: Dle dětské hračky kreslení - dřevění vojáci. Zpěv: Cvičení rytmická. Opakování známých písní. Ve II. oddělení vyučováno: Počty a měřictví: Sčítání i odčítání čísel v ob. 10000. Násobení i dělení 10ti. Obsah trojúhelníku. Čtení: Z bible Kralické. Vypravování: Pojednání o užitku vody a účinku slunce. Báseň „Jsou ty naše Čechy.“ Krásné čtení: balada „ Osirelo dítě“. Mluvnice a pravopis: způsoby sloves. Způsob podmiňovací. Přípony přičestí činného. Psaní: k, f, slabiky a slova. Kreslení: list dubu (dle skutečnosti). Skládanky. Zpěv: Hlasová cvičení. Rytmická cvičení. Píseň. Včera neděle byla – Voděnka. Tělocvik: Základní postavení k šermu, krátkou holí, koks, posun, odskok. Ruština: Dějepis: Vratislav II. Vladislav II. Zeměpis: Řeky Čech. Přírodopis: Oko, ucho a ústrojí hmatu a chuti. Přírodopyt: O elektrině (bouře-bleskovod.) elektrické vynálezy. Ve III. oddělení bude vyučováno: Počty: Výhody při násobení. Násobení číslem desítkovým a 25. Záměna násobence s násobitelem. U násobitele 1 a násobení 11. Měřictví: Plocha čtverce. Psaní: S, Š, J, H, K, I, P, R, Ř, B a slova. Kreslení: Výplň lichoběžníka. Zpěv: A ja su synek z Polanky. Holka modrooká. Mluvnice a pravopis: Skloňování podst. jmen. Příslovečné určení místa času. Čtení: Nový zákon. Doba předhusitská. Sloh: Vypravování čteného. Zeměpis: Obchod a průmysl v Rusku. Dějepis:*

³³⁵ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 70.

³³⁶ Tamtéž, s. 70.

*Poslední panovníci z rodu Přemyslovců. Začátky husitství. Přírodověda: Soustava nervová. Chov hovězího a vepřového dobytka. Pumpy, mlýnská kola.*³³⁷

Nedávám si za cíl zdokumentovat rychlost výuky v jednotlivých třídách školy, ale jednotlivé plány dokazují, že pokrok byl skutečně rychlý. Učilo se tak aby byli chlapani připraveni. Od počátku se počítalo s jejich evakuací do Československa, jediné co nebylo jisté, byl počet skutečně evakuovaných chlapců.

V archivu se zachovala pouze dvě vysvědčení ze školy. První bylo uděleno Mikuláši Molachovi (viz obrazová příloha č. 22), který odjížděl do Československa předčasně se svým mateřským plukem. Druhé vysvědčení patřilo Pavlu Macharkinovi, který odjel transportem společně s Molachovem. Předpokládám, že se udělování vysvědčení opakovala i u dalších chlapců, kteří předčasně odešli nebo u těch, co byli propuštěni po příjezdu do Československa.

4. 1. 2 Volný čas chlapců

Z celého náročného týdne měli chlapani jen jediné volné odpoledne a to nedělní, které většinou trávili na procházce. Ještě v Irkutsku (8. září) se Valentovi podařilo popsat jedno běžné odpoledne: „*V těch několika hodinách musí vybiti ze sebe všechnu za týden utajenou energii. Březový les u školy, na patnáct verst do hloubky není dnes jist před nimi, vše se třese jejich křikem. Jedni chvátají navštívit známé do kasáren – jdou pro cigarety, druzí běží k strýci z Ameriky Y. M. C. A., tam je pro ně vždy v neděli vše zadarmo: káva, zákusky i kakao. Ostatní se věnují přírodě a koupání v Irkutu, přítoku řeky Angary. Se soumrakem vracejí se kluci do školy. Nanesou vždy domů tolik roztodivných věcí – holí, prutů, oblázků, beden, krabic od konserev, že je až do příští neděle co vyhazovati. V neděli svedou do školy také kočky a psy*³³⁸ z celé Zvězdočky.“³³⁹

Chlapani měli celou řadu neřestí, které si získali během svého divokého života nebo přímo v těpluškách mezi zkušenými vojáky. Nejrozšířenější bylo mezi žáky kouření. Kouřili

³³⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. Rozkaz č. 22 z 8. prosince 1919.

³³⁸ V celém Rusku nebylo zvláštností potkat na ulici volně se toulající krávu, prase a spoustu psů. Zvířata sbírají po ulicích odpadky. Škola byla výborným místem. V okolí se válelo dost pohozených kousků chleba. v jejím okolí krávy, telata, prasata, ovce a smečky psů. Chlapani se kamarádili s celou řadou zvířátek. Například Jiří Kurkin si oblíbil učenlivé tele, pojmenoval ho Vaňucha a Suzanov zase kamarádil se dvěma prasátky, říkal jim dřuráci (hlupáci).

³³⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 45.

prakticky všichni. Učitelé se tomu snažili zabránit, ale zákazy nebyly účinné. Nakonec se kouření postupně dařilo odbourávat. Bylo to hlavně závislé na tom, kde se osazenstvo školy nacházelo. Prostředí Zvězdочки bylo plné vojáků, proto tam žáci nemohli být v izolaci. Pozitivní vlastností všech chlapců byl smysl pro pořádek a čistotu. Rádi se myli a čistě se oblékali.³⁴⁰

Pro učitele nebylo snadné udržet ve škole klid a předejít vzájemným srážkám. V průběhu vyučování nebylo těžké si pozornost zajistit, ale během volného času se, ve skupině tolika chlapců, objevila řada rozepří, které často mohly skončit i tragicky. Chování většiny z nich bylo velice neohrabané, zvláště u těch „s ostruhami“ (dělostřelci a zvláště dragouni z jízdních pluků, tzv. Jiskrovci³⁴¹). Nejvíce rozepří se objevovalo v neděli, kdy chlapci chodili v plné parádě na procházky. Jiskrovci nosili červené kalhoty, vysoké boty s ostruhami – důležitá byla i poděbradka s ovčím beránkem a bílou žíněnou štětičkou nad čelem, která byla směrem vzhůru. K uniformě patřila i krátká šavlička, která sehrála ústřední roli v jednom incidentu: „*Je již k večeru. Jedni nezletilí dosud popíjejí čaj, druzí se připravují na procházku po březích Angary. [...] Pojednou strhne se v ložnici divoký křik. Obyčejná denní příhoda, myslím si, začíná boj „na kulaky“³⁴². Nežli stačím vejíti mezi kluky do kasáren, rozletí se dveře a do mé učitelské světničky vevalí se chomáč rozčilených nezletilců. Táhnou, strkají a cloumají kýmsi. Pohlédnu a vidím, že vlekou malého „Jiskru“ Nikolaje. [...] Nikolaj se vyparádil na procházku „dělat vodu“, řečeno v magistrálštině. Když byl v gala s ostruhami na patách a šavlí po boku, lezl si pro poděbradku na vrchní palandu, kde byla jeho residence. V tom se mu stala nehoda, která mohla mít za následek krveprolití, ne-li snad i tučet usekaných hlav. [...] Nikolaj, leza nahoru, zachytil ostruhou za utěrák, stáhl jej ze skoby a s ním i kotlík s čajem [...]“³⁴³*

Tato banální situace vygradovala do nebezpečného konfliktu: „*Celá příhoda byla by se odbyla hlučnými slovy, kdyby v tom Nikolaj nebyl urazil smrtelně pěchotinců: „Když si vezme kavalérist šporny, musí se hned všichni pěchotníci postavit smirno (do pozoru)! Tím byla míra trpělivosti u několikrát silnějších pěchotinců dovršena. Vrhli se na furiantského „Jiskru“, by pěstmi hájili svoji dotčenou čest. Nikolaj vidí, že je zle, ale couvati nechce. Sáhne bystře po krátké šavličce a tasí ji s křikem, že všechněm pěchotincům useká hlavy.“³⁴⁴*

³⁴⁰ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 31-32. Učili se od svých opatrovníků v těpluškách.

³⁴¹ Jiskry - Chlapci, kteří patřili do 1. jízdního pluku Jana Jiskry z Brandýsa.

³⁴² Jedná se výraz z „magistrálštiny“, který se dá, podle Valenty, přeložit jako pěstní souboj.

³⁴³ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 25-26.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 26.

Po této příhodě nezbylo nic jiného, než všechny nezletilce odzbrojit. Byl to pro ně velký trest, ale pro udržení morálky to bylo jediné možné řešení.

Chlapci byli zvyklí na divoký a svobodný život na magistrále. Byli tací, kteří si velmi těžko zvykali na přísný režim ve škole. Někteří z nich dokonce na chvíli uprchli ze školy, ale vždy se zase vrátili. Nejdelší útěk měl dokonce čtyři účastníky. Odehrál se 1. září 1919. Jednalo se o skupinu: Ušakov, Susanov, Kulbej a Katkovský.³⁴⁵ Chlapci se nakonec v pořádku vrátili do školy.³⁴⁶

4. 2 Vybraní žáci školy

4. 2. 1 Feodor (Ferdinand) Blocký

Jeden z nejmladších chlapců, Feodor Blocký, se stal československým učitelem a spisovatelem. Narodil se 24. prosince 1911 v Postaryni v Donské gubernii. Před příchodem k legiím byl sirotek, neznal ani jméno svého otce. Bylo mu pouhých 6 let, když ho přijali vojáci ze 4. střeleckého pluku. Do československé armády se dostal v květnu roku 1918 ve stanici Zagladino u Samary³⁴⁷. V červnu 1918 nastoupil do sapérské roty. Zde se setkal s bratry Čelajevy a Vasilem Naumovem, s nimi se vydával na průzkumné operace do nepřátelského území. Blocký byl dobře hodnocen velitelem sapérské roty. Účastnil se ještě výzvědných akcí u Krasnojarska, Čity a u stanice Asjonovo. Ke škole se přidal dne 15. července 1919. Zařazen byl do III. třídy. V prosinci 1919 byl s osazenstvem školy evakuován 15. transportem do Československa.

Po příjezdu strávil několik měsíců v sirotčinci v Mladé Vožici u Tábora. Pak odešel do Prahy, kde vystřídal několik zaměstnání. Například pracoval jako redakční poslíček v redakci *Volja Rossii*³⁴⁸ a *Národní politiky*. Během zaměstnání vystudoval ruské reformní reálné gymnázium v Praze ve Strašnicích. Po maturitě (v roce 1930) přišel o místo poslíčka,

³⁴⁵ Inspiraci pro svůj útěk našli při hodině zeměpisu. Učili se číst z mapy a k tomu si vyslechli přednášku o tom, že všechny řeky tečou do moře. Rozhodli se, že popluží do Vladivostoku a pak dál do Ameriky. Půjčili si za ušetřené peníze loďku a vydali se po řece do „Vladivostoku“. Když dostali hlad, přistáli u břehu a každý si vyhrabal kotlík brambor. Poté pokračovali v plavbě, ale po chvíli uviděli, jak za nimi pluje loďka. Zpanikařili a zajeli ke břehu. Loďku pustili po proudu a sami se dali na útěk. Jako první partu opustil Katkovský- Zbytek přenocoval v lese. Ráno se objevili ve vesnici a chtěli si koupit nějaké jídlo, zde je objevili starší kluci ze školy. Sebrali je a vedli je jako zajatce zpět do školy.

³⁴⁶ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 24-26.

³⁴⁷ Podle oficiální dokumentace byl zjištěn na zaopatření, až 1. listopadu 1918.

³⁴⁸ Časopis části ruské emigrace, který vycházel v Praze.

přesto chtěl pokračovat ve studiu na technice. Blocký začal pracovat jako přidavač na stavbách, kácel dříví na Šumavě a hrál jako statista v divadlech. Bez stabilnějšího místa neměl potřebné prostředky, aby studium na technice dokončil. Proto se rozhodl změnit své preference a ve školním roce 1932/1933, složil učitelké zkoušky pro obecné školy. Povolání učitele si velmi oblíbil. Dne 25. září 1936 požádal Blocký o legionářské potvrzení, které potřeboval na získání trvalého učitelského místa. V té době vyučoval v Dolních-Chabrech čp. 172 v okr. Praha-Venkov.

Velkou zajímavostí byl fakt, že se za udělení legionářské potvrzení přimluvil i tehdejší zemský školní inspektor Vojta Beneš³⁴⁹. Blocký nakonec legionářské potvrzení nezískal. Důvodem bylo to, že „žadatel nevstoupil do čsl. zahraničního vojska proto, aby bojoval za osvobození čsl. národa. Bylo mu teprve 7 let. Jako opuštěný sirotek byl vzat – z útrpnosti – k čs. vojenskému oddílu a u něho ponechán. Později byl dán do školy [...]“³⁵⁰

Z tíživé finanční situace mu pomáhala i tvůrčí činnost. Koncem třicátých let napsal, pod jménem Ferdinand Blocký, několik dětských knih³⁵¹. Další osud není znám, poslední záznam pochází až z období jeho smrti. Feodor Blocký zemřel 19. března 1944 v Praze.³⁵²

4. 2. 2 Jan Kora

Jan Kora byl ruské národnosti. Narodil se 4. července 1902 v Laskově v Lublínské gubernii. Do československé armády se přihlásil 15. června 1918 a vstoupil 8. srpna 1918 k 4. kulometné rotě 4. střeleckého pluku. Do školy byl poslán 9. září 1919. Po příjezdu do Československa byl 31. prosince 1921 v Hradci Králové demobilizován. Dosáhl hodnosti svobodníka. Po příjezdu pracoval v autodepu na Letné v Praze. Později nastoupil na pozici skladníka v Arnultovicích čp. 121. V Československu získal Spojeneckou medaili a Československou revoluční medaili. Dne 27. května 1924 se oženil s Antonií rozenou Fürbachovou. Jejich manželství bylo bohužel velmi krátké. Dne 7. dubna 1925, v nemocnici v Novém Boru u České Lípy, Jan Kora zemřel. Příčinou smrti byla tuberkulóza. Pohřben byl v Arnultovicích (Arnsdorf). Jeho vdova, Antonie, žádala o vdovský důchod. V dubnu 1927

³⁴⁹ Vojtěch (Vojta) Beneš – (17. května 1879 – 25. listopadu 1951). Pedagog a politik. V letech 1919-1936 zastával funkci zemského školního inspektora.

³⁵⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Feodor Blocký (Postaryně), spis. *Rozhodnutí kanceláře legií ze dne 20. listopadu 1936.*

³⁵¹ Knihy: *Malý hrdina a jiné povídky* (1935), *Víta a medvídek Miša* (1936), *Fed'ka od Zborova* (1937), *Malý rozvědčík* (1937), *Za maminkou a jiné povídečky* (1939).

³⁵² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Feodor Blocký (Postaryně), legionářská karta a spis.

komise rozhodla o udělení charakteru legionáře na období od 8. srpna 1918 do návratu 17. února 1920.³⁵³

4. 2. 3 Alexandr Kovalenko

Alexandr Kovalenko byl ruské národnosti. Narodil se 10. dubna 1906 v Mariinsku v Tomské gubernii. Měl čtyři roky obecné školy. V československé armádě působil od 19. srpna 1918. Přijat byl k 11. střeleckému pluku Františka Palackého v Novo-Nikolajevsku. U 11. střeleckého pluku zůstal pouhé tři měsíce. Na vlastní žádost byl přeložen ke 12. rotě 8. střeleckého pluku³⁵⁴. S ním odjel na uralskou frontu, kde vykonával strážní službu. Zúčastnil se bojů u Tagila. Poté byl přidělen ke strážní rotě štábního korpusu. Posledním místem před odchodem do školy byla auto-rotu u štábu korpusu.

Do školy nastoupil 7. srpna 1919. Zařazen byl do II. třídy. Dne 17. února 1920 se dostal do Československa. Po roce 1920 pracoval jako zahradník u Františka Dolenského v Sobotce³⁵⁵.

V Kovalenkově spise se dochovala žádost o udělení charakteru legionáře z 12. října 1925, ve které informuje o sňatku s dívkou českého původu. Svatba se konala 29. září 1925. Sňatek přesvědčil úředníky kanceláře čsl. legií ke kladnému vyřízení žádosti³⁵⁶. Dne 12. prosince 1925 poslali z ministerstva národní obrany oznámení o rozhodnutí. Kovalenkovi byla započítána legionářská služba od 19. srpna 1918 do 17. února 1920. Potvrzení mu přišlo až 8. května 1926. V té době bydlel ve Vlkově čp. 38 u Veselí nad Lužnicí.³⁵⁷

4. 2. 4 Josef Kulbej

Josef Kulbej byl ukrajinské národnosti. Narodil se v květnu 1905 v Turněviči v Minské gubernii. Jeho otec měl menší hospodářství. V roce 1915 utekl s celou rodinou před postupující frontou. Jejich cesta mířila (společně s ruskými vojáky) do Minsku, ale nepodařilo

³⁵³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Jan Kora (Laskov), legionářská karta a spis.

³⁵⁴ 8. čsl. střelecký pluk Slezský. Vznikl 26. června 1917 v Borispolu. Od 28. července byl zařazen do druhé čsl. střelecké divize. V červnu 1918 byl přeložen do Vladivostoku. Do Československa byl evakuován v červnu 1920. GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993, ISBN 80-900-677-7-8, s. 98.

³⁵⁵ František Dolenský (18. 4. 1895 – 23. 4. 1970), Sobotka, okr. Jičín. Zahradník a kronikář. Pokračoval v psaní kroniky Sobotky po svém dědovi (učiteli). Zabýval se i historií města, publikoval v Pojizerských listech.

³⁵⁶ Za službu v legiích byl Kovalenkovi udělen charakter československého legionáře se všemi výhodami. I přesto, že v době nástupu do legií mu bylo pouhých dvanáct let.

³⁵⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Alexandr Kovalenko (Mariinsk), legionářská karta a spis.

se jim dojet do cíle. Skupina německým vojáků je dohnala u Stopeku. Při přestřelce byl Josef raněn do kolene. V jediném dni ztratil celou svou rodinu, přestože Rusové nakonec malé městečko udrželi. Kulbej měl štěstí, zdravotníci ho poslali do minské nemocnice. Když se mu trochu ulevilo, musel však okamžitě odejít.

Začátkem roku 1916 pobýval u 131. finského pěšího pluku. U tohoto pluku nezůstal příliš dlouho, u Grodna v městečku Mončeti, byl vyhnán finským plukovníkem. Tehdy na těchto pozicích stáli i vojáci 1. střeleckého pluku. V roce 1916 byl zapsán do seznamu československých dobrovolníků³⁵⁸. Žil u kuchaře 1. roty. U jednotky nosil rezervní granáty a byl také ozbrojen rakouskou karabinou. V 1. rotě působil do roku 1917. Ta poté odešla do Bobrujska a pak ke Zborovu. Nakonec se ke Zborovu dostal s 11. rotou 1. střeleckého pluku. Ve vsi Krasno se opět přidal k původní 1. rotě.

Díky záznamu ze spisu se dochoval popis jeho krátké účasti v bitvě u Zborova: „*Když se dozvěděl, že se zítra začne nastupovati, utekl Pepík kuchaři a šel k vojákům do zákopů. Při útoku běžel s nimi až do prvních rakouských okopů. Tam se mu však udělalo od zápachu z granátů špatně, zůstal ležeti a sanitáři 1. pluku jej odnesli zpět k obozu (trénu). Dostal horečku a museli jej poslat do nemocnice.*“³⁵⁹ (viz obrazová příloha č. 22).

Od 1. roty pak odešel k jízdní rozvědce. Tam se o něj staral Josef Jedlička, pokrývač z Mýta u Rokycan. Josef Kulbej jezdil s poštou do Poloneje. V bojích s bolševiky se zúčastnil výzvědných operací s jízdní rozvědkou. Během jedné akce se u Kazaně vyznamenal: „*Na magistrále byl na pověstné rozvědce v městečku Rybné, jižně od známého Tajšetu. Bolševiky v městě nenašli a zůstali tam nocovati. V noci je však někdo zradil, přivedl bolševiky, ti obklíčili městečko a rozvědčící sotva se probili. Šest bratří a 4 koní jim bolševici ubili. Jemu se nestalo nic.*“³⁶⁰ Kulbej byl velmi platný i v dalších operacích: „*Zůstal v Uslonu u Kazaně při ústupu 1. pluku Jana Husa, by vyzvěděl, kolik bolševiků útočí. Úlohu přesně vyplnil a druhého dne se vrátil do Kazaně.*“³⁶¹

Josef Kulbej prodělal bitvu u Zborova, ústup z Ukrajiny, bitvu u Bachmače a prakticky celou legionářskou anabázi. V roce 1919 se zúčastnil i strážní služby na magistrále. Díky několika letům u vojska si vysloužil čtyři červené nudličky³⁶². Od sedmnáctého roku byl svobodníkem. Do školy přišel jako jeden z prvních 15. července 1919,

³⁵⁸ Kulbej byl jeden z prvních malých dobrovolníků. Nastoupil ještě před odchodem jednotek z Ukrajiny. Proto se velmi liší od většiny ostatních nezletilých. Měl nárok na všechny požitky řádného dobrovolníka.

³⁵⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 13.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 13.

³⁶¹ Tamtéž, s. 11.

³⁶² Označení čtyřleté služby u československé revoluční armády.

od 1. pluku, který byl v té době v Irkutsku. Mezi chlapci si vydobyl opravdový respekt. Kulbej byl všemi uznaná vojenská legenda.³⁶³ Evakuován byl společně s osazenstvem školy. Po příjezdu do Československa se učil zámečnickem u firmy Klauz a spol. na Smíchově. Přes jeho nesporné úspěchy nebylo z dostupných pramenů jasné, jestli získal charakter legionáře.³⁶⁴

4. 2. 5 Ivatula Nagmatulin

Ivatula Nagmatulin je jedním z nejzajímavějších a nejlépe zdokumentovaných žáků školy. V Československu pracoval jako pekařský učeň a řidič. Od poloviny 20. let se stal ústřední postavou velmi medializovaného soudního procesu.

Nagmatulin byl baskýrské národnosti. Narodil se 12. července 1905 v Davlekanovu u Ufy. Do československé armády vstoupil ve druhé polovině roku 1918, zařazen byl k 8. rotě (později přešel k 11. rotě) 11. střeleckého pluku v Samaře. Do školy přišel 3. srpna 1919. Přiřazen byl do I. třídy. Evakuován byl společně s osazenstvem školy 15. transportem na lodi Shunko Maru.³⁶⁵

Po příjezdu do Československa se jeho osud nelišil od jiných chlapců. Během krátké doby vystřídal několik míst. V roce 1920 bydlel v Josefově, pak v Havlíčkově Brodě. V době vydání Valentova deníku bydlel u p. Novotného v Husově ulici čp. 42 na Žižkově, u kterého byl od dubna 1920 v učení. V roce 1921 u p. Novotného skončil. Na necelý rok se prakticky ztratil³⁶⁶ a znovu se objevil až v roce 1922, kdy začal pracovat u pekaře Josefa Holečka v Podbabě. Po dvou letech (v únoru 1924) byl pro špatné chování propuštěn. Dále bydlel na Praze II v Koubkově ulici čp. 8. u Tomáše Noska. V lednu 1925 nastoupil jako učeň u Václava Drozda na Tylově náměstí na Vinohradech. Od července 1925 bydlel u pana Líbala na Praze II ve Školské ulici čp. 34.

Nagmatulin, jako jiní nezletilí legionáři, požádal o udělení legionářského charakteru, a to v červnu 1924. Po menším vyšetřování mu byla dne 17. října 1925 přiznána legionářská služba od 1. října 1918 do 17. února 1920.³⁶⁷

³⁶³ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 38-39.

³⁶⁴ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Josef Kulbej (Turněvič), legionářská karta a spis.

³⁶⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Ivatula Nagmatulin (Davlekanovo), legionářská karta a spis.

³⁶⁶ Během této doby, měl údajně odjet do Ruska. Odtud se v roce 1922 vrátil. Při návratu použil jméno Josef Burian.

³⁶⁷ V souvislosti s jinými žádostmi, bylo toto udělení velmi neobvyklé. Šlo o jiný výklad legionářského zákona, než platil u ostatních. Například se v důvodové zprávě uvádí, že nezáleželo na tom, jestli dosáhl dospělosti.

Nezůstalo jen u legionářského potvrzení. Dne 24. ledna 1925 poslal žádost o domovské právo v Praze a o státní občanství. Občanem se chtěl stát proto, aby mohl vstoupit do československé armády. Ve svém dopise uvedl: „*Slibuji, že poctivým životem, pilí a svědomitostí se vynasnažím zasloužiti si toho dobrodiní, kterého se mi dostane příslibem domovského práva a udělením čl. státního občanství.*“³⁶⁸

Dále pro umocnění své žádosti uvedl, že je syn atamana Plukovníkoviče Vojnamirova, bývalého carského důstojníka. V roce 1913 měl být poslán na Sibiř a změnit si jméno na Ivatulu Nagmatulina. Otec údajně padl v bitvě u Bachmače. Po vstupu do legií se seznámil s Václavem Burianem a po něm si změnil jméno na Josefa Buriana. Po krátkém vyšetřování nebylo žádosti vyhověno. Celé řízení mělo velmi výrazný vedlejší efekt, protože od tohoto dopisu začal magistrát zkoumat Nagmatulinovu legionářskou minulost.

První významná událost, která měla později nedozírné následky, přišla 22. června 1925. Odehrála se na posádkovém velitelství Velké Prahy. Josef Holeček (pekař v Podbabě čp. 15) a Jan Mužík (z Podbaby čp. 8) ohlásili, že několikrát viděli v Podbabě bývalého dobrovolníka ruského Čecha z Ufy nosit stejnokroj československého důstojníka s odznaky jako poručík, a 21. června dokonce jako kapitán. Podle jejich slov, Nagmatulin tvrdil, že je kapitánem a měl mít plat 4047 Kč měsíčně. Ve stejnokroji chodil veřejně a měl i celou řadu neznámých vyznamenání (viz obrazová příloha č. 24). Posádkové velitelství předalo tento případ policejnímu ředitelství v Praze, které mělo zakročit a zamezit těmto aktivitám.

To se skutečně stalo, protože 14. července 1925 přišel Nagmatulin k výslechu na policejní ředitelství a při výslechu uvedl toto: „*Mám jako památku z ruské armády uniformu baškirského důstojníka, kapitána, kterážto hodnosti jsem dosáhl v bývalé ruské armádě, kde jsem sloužil u baškirského pluku č. 226. Tam byl můj otec generálem. Pravé jméno bylo Vojnamirov Plukovníkovič.*“³⁶⁹ Do legií byl, podle svých slov, přijat jako nezletilý dobrovolník. Dostal upozornění, že nemá dovoleno nosit uniformu. Ale on podotkl, že nosil jen vyznamenání, která si zasloužil v ruské armádě. Vyřešilo se to napomenutím. Nagmatulin sice slíbil, že už nebude uniformu nosit, ale svůj slib nedodržel.

Vyšetřovatel se drží striktně hraničního data, 28. října 1918, ale přitom si není schopen ověřit, kdy se dostal Nagmatulin skutečně k legiím.

³⁶⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Ivatula Nagmatulin (Davlekanovo), spis. *Žádost o domovské právo v Praze a o státní občanství republiky československé z 24. ledna 1925.*

³⁶⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Ivatula Nagmatulin (Davlekanovo), spis. *Výpověď na policejním ředitelství z 14. července 1925.* Od podzimu 1921 nebo od zač. roku 1922 do roku 1925 chodil Nagmatulin do restaurace Hardman v legionářské uniformě.

Nejdůležitějším podkladem, pro zmapování pobytu Nagmatulina po příjezdu do Československa, je výpověď Václava Buriana³⁷⁰ ze září 1932: „*Ivatulu Nagmatulina znám od 11. stř. pluku z Ruska, 11. roty; přišel k nám v prosinci 1918 v místech mezi Davlekanem a Čižmami. [...] Byl to zcela obyčejný, ošumtělý chlapec asi ve věku 12 let. Nikdo z nás mu pořádně ani nerozuměl, mluvil špatně rusky, a v době pobytu jeho u naší roty nikdy nevypravoval, že by byl z nějaké bohaté rodiny, nebo že by byl synem generála. Počátkem roku 1919 byl převelen od nás do školy pro nezletilé dobrovolce v Irkutsku a viděl jsem ho až před evakuací asi v říjnu 1919 ve Vladivostoku. [...] v květnu 1920 říkal, že se učí brašnářem v Lützorově ulici.*“³⁷¹

Nagmatulin po celý rok 1920 tvrdil, že se chystá vrátit zpátky do Ruska. Proto Václava Buriana nepřekvapilo, že o něm velmi dlouho neslyšel. Znovu ho potkal až o dva roky později, kdy tvrdil, že právě přijel z Ruska. Burian ho odvezl do kasáren krále Jiřího, kde Nagmatulin přespával. Zpátky do Československa se údajně dostal na jméno Josef Burian. Václav Burian ho pak viděl několikrát, když se učil u pana Holečka pekaře v Podbabě. Na chování mistra nepoukazoval. Poprvé v uniformě ho zahlédl v roce 1924. Chodíval tancovat do restaurace Harmonie v Šafaříkově ulici na Vinohradech. Od té doby navštěvoval v uniformě i své známé, včetně Václava Buriana. To bylo také v době, kdy začal tvrdit, že se bude ženit. Jeho nastávající měla být slečna pracující v kavárně Slavia. Svatba se konala na Staroměstské radnici. Svědkem mu byl pan Líbal, domovník ze Skotské ulice. Po druhé se oženil na Žižkovské radnici.³⁷²

Další dokument pochází z 19. května 1927. V tento den se konalo soudní přelíčení u Zemského trestního soudu v Praze. Nagmatulin obvinil Jana Ctibůrka z krádeže rodinných klenotů. Při výslechu nejprve přišel s tvrzením, že je plukovník. Tuto hodnost údajně zdědil po svém otci, který byl generál v carské armádě. Dále soud rozebíral jeho miliónové dědictví. Dědictví měl obdržet od strýce Michaela Guvernera. Jednalo se o čtyři funty³⁷³ zlata, prsteny, náramky, náhrdelníky, stříbrné bajonety vysázené diamanty, drahé medaile, americké a francouzské bankovky. Se vším měl odjet do Moskvy a přes Štětín do Československa.

Svědék Jan Ctibůrek, v jehož domě byla pekařská dílna, občas dával z lítosti Nagmatulinovi drobné. Na toto milosrdenství si Nagmatulin zvykl a čekal na něj prakticky denně. To donutilo Ctibůrka, aby se mu vyhýbat. Jednoho dne však potkal Nagmatulina

³⁷⁰ Jednalo se o legionáře, který si na Nagmatulina nejlépe pamatuje. Byl s ním v kontaktu v legii a stýkal se s ním i v Československu. Václav Burian, Vinohrady, Šafaříkova 12. Výpověď se uskutečnila 27. září 1932.

³⁷¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Ivatula Nagmatulin (Davlekanovo), spis. *Výpověď p. Václava Buriana z 27. září 1932.*

³⁷² Tamtéž.

³⁷³ 1 funt (ruská libra) = 409,51156 g

na ulici, velmi zanedbaného a s roztrhanými kalhotami, a tak se nad ním slitoval a dal mu větší částku (podle jeho slov na nové kalhoty). Netrvalo dlouho a Nagmatulin přišel za Ctibůrkem domů. Neurvale po něm požadoval, aby mu dal dílnu u pekárny a deset tisíc korun. Tento požadavek zdůvodnil tím, že se bude ženit. Reakce byla okamžitá a naprosto pochopitelná, Jan Ctibůrek ho bez řečí vyhodil. Nagmatulin se mu však pomstil tím, že na něho poslal oznámení. Obvinil ho z toho, že mu schoval šedesát tisíc korun a skvosty v hodnotě čtyř milionů³⁷⁴. Když si chtěl Nagmatulin peníze vzít, vytáhl na něj revolver.

Při prohlídce Ctibůrkova bytu Nagmatulin podstrčil několik prstenů. Po nálezů těchto cenností skončil p. Ctibůrek ve vězení. Po pěti dnech se objevil muž ruské národnosti, Jan Všejský, který uvedl, že obvinění jsou všechna vylhaná. Jan Ctibůrek okamžitě podal na Nagmatulina žalobu pro zločin podvodu a zločin utrhání na cti. Nagmatulin před koncem líčení navrhl 25 svědků, kteří viděli domnělý poklad. Tři z nich soud připustil. Skupina svědků celou soudní při protáhla na několik let.

Podruhé³⁷⁵ se Nagmatulin oženil 7. července 1928 na Žižkově. Jeho žena se jmenovala Adéla Šemberová (Scherberová)³⁷⁶. Do oddacího listu uvedl falešné datum narození, 1. května 1902, a smyšlené povolání „plukovník baškirského vojska“³⁷⁷. Po svatbě bydleli společně na Žižkově v Jagellonské ulici čp. 18.

V září 1929 Nagmatulin pracoval jako řidič. V té době znovu požádal o domovské právo v Praze. K žádosti připojil pan Šembera (tchán)³⁷⁸ přímluvu. Jako v předešlé žádosti, nebylo udělení domovního práva doporučeno.

Díky četným svědeckvím byl Nagmatulin, rozsudkem ze dne 15. prosince 1930, zproštěn obžaloby pro zločin utrhání na cti a podvodu³⁷⁹. V roce 1931, již potřetí, žádal o domovské právo a státní občanství³⁸⁰. Policie, ani v tomto případě, nedoporučila kladné vyřízení. Dne 10. července 1931 byla žádost zamítnuta.

Vyšetřování údajného podvodu stále probíhalo. V roce 1932 se do vyšetřování velmi aktivně zapojila i Kancelář československých legií. Úředníci obeslali několik bývalých

³⁷⁴ Dále uvedl, že si dal schovat dolary, které byly v pokladně nalezeny. Nepochopitelné je, že podle policejního protokolu tvrdil, že si dal schovat tisícidolarovou bankovku, která se však mezi americkými bankovkami nevyskytuje.

³⁷⁵ Nepodařilo se mi zjistit jestli, nebo jak ukončil předešlé manželství.

³⁷⁶ Bydlela na Žižkově 1061, pracovala jako advokátní úřednice (u JUDra Engelherta Nápravníka v Praze, 7 roků). Narodila se 5. března 1902. Rodiče na Jagellonské 18. Adéla byla už před svatbou v jiném stavu, a tak se Nagmatulinovým, 20. března 1929, narodila holčička Helena.

³⁷⁷ Zaměstnání se uvádělo pouze podle udání snoubenců, takže se nepožadovaly žádné doklady.

³⁷⁸ Antonín Scherber (Šembera). Úředník ve státních drahách. Žižkov, Jagellonská 18.

³⁷⁹ Přesto se začátkem třicátých let objevuje další soudní proces.

³⁸⁰ Podle protokolu vlastnil auto za 35 tisíc Kč a jeho měsíční příjem se pohyboval kolem 1800 Kč.

legionářů, aby se vyjádřili k tomuto případu (mezi nimi byli i učitelé ze školy nezletilých dobrovolníků, Václav Valenta, Jan Svačina a Vladimír Brychta).

Václav Valenta odkazoval na deník školy a uvedl, že Nagmatulin byl hodný chlapec jako všichni Tataři a Baškýři, ale téměř negramotný. Neměl žádné informace o tom, že by byl z tak vznešeného rodu. Charakterizoval ho jako syna vesnického Tatara. A tak ve svém dopise pouze potvrdil, že si Nagmatulin svůj původ vymyslel. Ještě důležitějším bylo svědectví, které poslal spolužák Pavel Malcev. Ten uvedl, že znal Ivatulu Nagmatulina ještě z roku 1917 z Kazaně. Jeho rodiče měli, v přístavu Ljubimově na Volze, malý krámk a prodávali karbanátky, housky a potraviny. Koncem roku 1917 prodával Nagmatulin v přístavu a ve městě noviny. Pak se s ním sešel, až ve škole nezletilých dobrovolníků v roce 1919. Tam viděl Malcev u Nagmatulina stužky ruských řádů.

Jaro roku 1933 bylo poznamenáno rodinnou tragédií. Dne 27. března spáchala sebevraždu Nagmatulinova manželka Adéla³⁸¹. Adéla pracovala v pražské advokátní kanceláři. Důvodem sebevraždy byly vážné existenční problémy a samozřejmě i vleklý soudní proces, který byl obnoven krátce před touto událostí. Další osud dcery Heleny se z dochovaných materiálů nepodařil vypátrat.

Během roku 1935 proběhlo přezkoumání Nagmatulinova legionářského potvrzení z roku 1925. Úředníci kanceláře čsl. legií toto potvrzení dodatečně zrušili.³⁸²

Poslední záznam, v Nagmatulinově spise, se týká roku 1937. V tomto roce padl konečný rozsudek. Nagmatulin byl souzen společně s Václavem Haklem³⁸³ a Čeněkem Müllerem³⁸⁴. Dne 26. dubna 1937 Krajský soud v Praze rozhodl takto: Ivan Nagmatulin³⁸⁵ byl odsouzen za zločin podvodu a účastenství na dva roky těžkého žaláře. Po vykonání tohoto trestu měl být vyhoštěn z území Československé republiky. Václav Hakl byl odsouzen za zločin podvodu na rok těžkého žaláře. Čeněk Müller byl odsouzen za zločin podvodu na 15 měsíců těžkého žaláře. Následně měli společně zaplatit náklady na trestní řízení a náklady na právní zastoupení Jana Stibůrka. Podle protokolu se nakonec Nagmatulin, pod tíhou důkazů, přiznal k tomu, že policii podstrčil, při prohledávání Stibůrkova bytu, obálku se šperky. Nakonec soud prokázal, že ke křivým výpovědím přesvědčoval ostatní Nagmatulin.³⁸⁶

³⁸¹ V době tragédie bydleli ve Strašnicích čp. 1098.

³⁸² Podle nového šetření, udělili z Nagmatulina toulavého žebráka, který se do těplušky dostal pouze náhodou. Z rozhodnutí zmizel prvek dobrovolnosti, který byl jasně vyžadován při ostatních zkoumaných případech.

³⁸³ Václav Hakl, nar. 13. září 1905, řidič, Tügenerova 37, Praha 8. Hakl dostal nakonec možnost podmíněčného odkladu trestu na zkušební dobu 3 roky. Bylo to z důvodu vyživovací povinnosti.

³⁸⁴ Čeněk Müller, nar. 28. září 1905, číšník, Tolského 522, Praha 8.

³⁸⁵ V té době žil v Nerudově ulici čp. 4 na Praze 11.

³⁸⁶ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Ivatula Nagmatulin (Davlekanovo), spis. *Rozsudek Krajského soudu v Praze z 26. dubna 1937.*

Takto neslavně skončil jeden z nejzajímavějších případů evakuovaných nezletilých dobrovolníků.

4. 2. 6 Vladimír Petrov

Vladimír Petrov byl ruské národnosti. Narodil se 1. března 1904 v Samaře. Vychodil obecnou školu. Do československého vojska se přihlásil dne 28. srpna 1918, ale zařazen byl až 28. října 1918 v Samaře. Do telefonního oddílu 4. střeleckého pluku. V březnu 1919 byl přidělen, jako osobní sluha ke kpt. Zaorálkovi. Od 13. května 1919 byl sluhou u předsedy plukovního soudu, plk. Staňka. Do přímých bojů se však s plukem nezapojil. Do školy nastoupil dne 15. července 1919, a to do II. třídy. Společně se školou byl evakuován do Československa.

Po příjezdu se začal učit kovotepcem. Žil u Aloise Žaluda v Horní Michli v Přemyslově ulici čp. 297. Posledním doloženým Petrovovým bydlíštěm byla Benešova ulice čp. 97 v Praze na Pankráci. Pokusil se získat charakter legionáře, ale kvůli svému nízkému věku neuspěl. Další záznam se objevuje, až na začátku 30. let 20. století. Pravděpodobně prožíval, po celá dvacátá léta, velmi nejistý život. V období tvrdých dopadů hospodářské krize spáchal sebevraždu^{387 388}.

4. 2. 7 Dimitrij Smirnov

Dimitrij Smirnov byl ruské národnosti. Narodil se v roce 1904 v Nižném Novgorodu. Do armády se zařadil dne 1. července 1919 v Kazani k 4. střeleckému pluku. Ke škole se připojil 15. července 1919 do II. třídy. Po evakuaci do Československa bydlel na Praze III v místních kasárnách. Dne 27. listopadu 1923 napsal dopis, ve kterém žádal o udělení charakteru legionáře. Díky dopisu se přezkoumalo, kdy vstoupil do československé armády. Sám uváděl datum 10. září 1918, kdy byla dobytá Kazaň. Vstoupil do jednotky rychlopalných děl. Následně, podle jeho slov, byl 1. července 1919 převelen do 4. pluku. Stěžoval si, že nemůže v Československu najít práci. Chtěl odjed do Francie, ale neměl peníze na cestu. Ke své žádosti přidal i potvrzení (z 24. listopadu 1923 z Hradce Králové-sídlo 4. střeleckého pluku) o tom, že skutečně vstoupil do armády 10. září 1918 při evakuaci Kazaně.

³⁸⁷ Oběsil se 24. května 1933 v Praze v Havlíčkových sadech.

³⁸⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Vladimír Petrov (Samara), legionářská karta a spis.

Dopis od mjr. Emila Zaorálka, bývalého velitele praporu rychlopalných děl, potvrdil jen to, že byl dne 1. července 1919 začíslen do seznamu 4. pluku. V období od 10. září 1918 do 1. července 1919 se zdržoval u nějaké jiné jednotky, ale oficiálně nebyl zapsán. Podepsal se na tom jeho nízký věk.

Následně byl obeslán kpt. Václav Knébl (velitel oddílu rychlopalných děl 4. pluku). Dne 30. ledna potvrdil kpt. Knébl, že Smirnov byl zařazen na stravu do stavu oddílu. Jako řádný dobrovolník nemohl být zařazen, protože byl příliš mladý. U tohoto oddílu se nacházeli celkem tři chlapci.

Dne 7. března 1924 dostává Smirnov definitivní rozhodnutí. Komise pro přiznání charakteru legionáře, dne 4. března 1924, zamítla jeho žádost: „*Zařazen jste byl jako vojín dle výkazu č. 60336 4. pluku 1. července 1919. Služba Vaše až do té doby u oddílu rychlopalných děl štábu 1. divize nebyla službou vojína, ježto pro Vaše mládí té doby 14 let nemohl jste býti jako řádný vojín zařazen, nýbrž zapsán jste byl pouze na stravu, aby Vám při Vašem mládí a opuštěnosti poskytnuta byla tímto způsobem pomoc. Ježto tudíž dnem 28. října 1918 jste v čs. vojsku zahraničním jako vojín nesloužil, nemůže Vám býti přiznán charakter legionáře podle zákona ze dne 24. července 1919 č.462/1919 Sb.*“³⁸⁹

Dimitrij Smirnov nakonec odjel do Francie. Ve Francii však nezůstal příliš dlouho, protože podle posledního záznamu z června 1927 odjel do Ruska za účelem vojenské služby.³⁹⁰

4. 2. 8 Boris Solod'ankin

Boris Solod'ankin (viz obrazová příloha č. 25) byl ruské národnosti. Ke škole přišel jako nejmladší nezletilý dobrovolník. Narodil se v roce 1912 v Akšakovu u Samary. Do československé legionářské armády nastoupil v roce 1918. Ke škole se připojil dne 19. srpna 1919. Zařadil se do I. třídy školy. Přišel od štábu I. střelecké divize. Po příjezdu do Československa byl v péči detektiva Cyrila Pitra, který žil v Praze

³⁸⁹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Dimitrij Smirnov (Nižný Novgorod), spis. *Rozhodnutí komise pro přiznání charakteru legionáře.*

³⁹⁰ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Dimitrij Smirnov (Nižný Novgorod), legionářská karta a spis. Generální konzulát Československé republiky v Paříži měl dokumenty Dimitrije Smirnova. Dokumenty na konzulát předal Josef Tomíšek

na Žižkově³⁹¹. Podle legionářské karty žil v roce 1933 v Rakovníku. Pro svůj velmi nízký věk se pravděpodobně nestal legionářem podle zákona.³⁹²

4. 2. 9 Jan Veselka

Jan Veselka byl chlapec českého původu. Narodil se v roce 1906 v Krásnu nad Bečvou v okr. Valašské Meziříčí. Do československé armády vstoupil 15. srpna 1918. Ve škole měl pověst nepolepšitelného chlapce. Do školy utekl z Vladivostoku. Ještě v době, než nastoupil do školy, již třikrát dezertoval. Pokaždé se však ke své jednotce, 12. střeleckému pluku, vrátil. Do školy přišel dne 21. července 1919. Přiřazen byl do II. třídy školy.

V deníku se dochovala jedna příhoda, která zcela vystihuje Veselkovo chování ve škole. Během jednoho nedělní odpoledne zůstal dlouhou v ložnici. Učíteli řekl, že chce nosit kůrky od chleba chudé ženě, která musí sama živit několik dětí. Nakonec se však ukázalo, že Veselka chléb prodával a za peníze si kupoval cigarety.³⁹³

I přesto své charakterové nedostatky, byl evakuován společně se školou. Kdyby byl ruské národnosti, pravděpodobně by Veselku do Československa nevzali.³⁹⁴ Po příjezdu skončil v polepšovně, protože nebyl schopen se bez převýchovy zařadit do společnosti. Je prokazatelné, že nezískal charakter legionáře.³⁹⁵

³⁹¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno. *Dopis od Československého dorostového sboru z 6. března ve věci umístění Borise Solodjankina.*

³⁹² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Boris Solodjankin (Aksakovo), legionářská karta a spis.

³⁹³ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 70-72.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 43-45.

³⁹⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Jan Veselka (Krásno nad Bečvou), legionářská karta a spis.

5. Vývoj školy v Československu

5.1 Zabezpečení chlapců a uzavření školy pro nezletilé dobrovolníky

Po příjezdu do Prahy nastal velký problém se zařazením chlapců. Pro značnou část velení československé armády bylo nepochopitelné, proč byli chlapci převezeni z Ruska až do Československa, a jak a kým by o ně mělo být postaráno. Velitel Vojenského velitelství Velké Prahy, generál Josef Šnejdárek, se jako první ujal školy, přesto nemohl rozhodnout o jejím dalším osudu. Koncem února bylo dojednáno, že škola bude rozdělena na dvě skupiny. Chlapci starší čtrnácti let byli umístěni Československým dorostovým sborem³⁹⁶ na učení, na řemeslo a na pomoc v hospodářství. Pro ty, kteří se hodili na studia, se hledal sponzor³⁹⁷. V první skupině bylo 84 žáků. Ve druhé skupině byli hoši mladší, kteří po příjezdu do Československa měli pokračovat ve školní docházce. Václav Valenta se této skupiny dobrovolně ujal a učil je do konce školního roku a během té doby se postarat o jejich umístění v rodinách. Bylo jich celkem 21. Největší problémy měli starší chlapci z první skupiny (hoši od 17 do 20 let). Mistři je nechtěli přijmout. Většina z nich byla proto umístěna do vojenského autodepa v Praze na Letné, a tak se ve vojenských dílnách učili řemeslům a řízení automobilu.³⁹⁸

Všechny chlapce, kteří šli do učení, oblékl a obul Československý červený kříž. Všichni byli podřízeni přímo Ministerstvu národní obrany. Inzeráty byly poslány do všech československých deníků, aby byli mistři informováni. Každý chlapec měl být umístěn ve čtrnáctidenní zkušební lhůtě. Potom se vytvořila učební smlouva. Defektní úřad prověřil mistra. A také byl požádán jeden člen Sokola, aby na hocha dohlédl. Po dobu postupného umísťování byla skupina přemístěna do Havlíčkova Brodu (tehdy ještě Německého Brodu) do „Dětské osady“. Tam bylo ubytováno i 21 hochů školou povinných (pod dozorem Václava Valenty). Dozor nad hochy určenými do učení vykonávali Josef Břicháček s Josefem Fabiáem.³⁹⁹

³⁹⁶ Václav Valenta úzce spolupracoval s Československým dorostovým sborem, který fungoval pod Ministerstvem sociální péče.

³⁹⁷ Zájem projevil některé spolky, například Rusko-český spolek v Mladé Boleslavi a v Jičíně. Není doložena přímá korespondence s dalšími spolky, ale Rusko-český spolek v Jičíně navrhoval i další spolky, například v Kutné Hoře, Plzni a Táboře. Zájem o zaměstnání hochů měl i Československý červený kříž.

³⁹⁸ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 84.

³⁹⁹ Tamtéž, s. 85.

Dne 1. března 1920 přijely obě skupiny do Havlíčkova Brodu. Oněch 21 dětí bylo v péči České zemské komise pro ochranu dětí. Náklady na jejich šacení, živení a vyučování platilo Ministerstvo sociální péče.⁴⁰⁰

Chlapci skončili u různých profesí, ale většina z nich se v učení udržela. Z mého výzkumu je však jasné, že svá místa občas měnili. Měli k tomu různé důvody. Mezi nejzávažnější patřilo to, kdy se o ně mistr špatně staral nebo případ chlapců, co se dostali k rolníkům, kteří v nich často viděli jen levnou pracovní sílu. Na tento stav upozorňoval i Československý dorostový sbor: „[...] *Žádáme též, aby pokud možná nevydávali jste žádného z nich do zaměstnání v hospodářství, by chlapci nebyli vykořisťováni, jelikož možno všechny umístiti v učebních místech na řemesla.*“⁴⁰¹

Nejlépe se dařilo hochům, kteří se dostali na výchovu k mistrům legionářům, kteří na ně měli nejlepší vliv a rozuměli jim daleko více, než ostatní. Důkazem je to, že se ani jeden z nich z tohoto místa nevrátil a v korespondenci si pobyt chválili. Dorostový sbor se snažil nabízet místa hlavně v Praze a okolí, aby byli chlapci pod větší kontrolou a zachovali si i možnost vzájemného kontaktu. Velkým problémem bylo financování těchto akcí, dochoval se dopis ze 17. dubna, který poslala Kancelář čsl. legií Václavu Valentovi⁴⁰². V tomto dopise se uvádí, že kancelář nebyla předem informována o transportu nezletilých dobrovolníků.

Československý dorostový sbor si nechal náklady spojené se zajištěním dětí proplatit. Požadoval tyto peníze po Kanceláři čsl. legií, která spadala pod Ministerstvo národní obrany. Náklady v době odeslání dopisu (duben 1919) byly 2584 Kč, ale rozpočet na celý rok 1920 dosahoval 56 124 Kč. Z dopisu: „[...] *Není jasno, kdo jest povinnen starati se o tyto hochy a nésti náklady na jejich výživu, ošacení, školní a event. umístění [...].*“⁴⁰³

V tomto případě měl Valenta opravdu co vysvětlovat, ale bohužel se žádná jeho reakce nedochovala. Podle událostí, které následovaly, předpokládám, že se finanční prostředky podařilo zajistit. Velký vliv měl příjezd generálmajora Vladimíra N. Šokorova, který jako inspektor školy, měl nad zabezpečením chlapců zodpovědnost.

⁴⁰⁰ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 85.

⁴⁰¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno. *Dopis od Československého dorostového sboru ze 4. března*. Dorostový sbor v tomto dopise také přiložil seznam učňovských míst v Praze. Ten obsahoval i potřebné vybavení a forma zaopatření.

⁴⁰² Dopis byl adresován na Valentovu adresu, kterou uvedl při nástupu do legií, ale v druhé polovině dubna ještě pobýval v Havlíčkově Brodě, kde zajišťoval umísťování chlapců.

⁴⁰³ VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno. *Dopis od Kanceláře československých legií z 19. dubna*. Nebylo to snadné obhájit důvody tohoto projektu. Za vším byly vysoké náklady na zaopatření, které institucím bránily ocenit hloubku a morální sílu této akce.

Mezi chlapci byli i tací, kteří z učení utekli a sami si našli jinou práci. Polovina nezletilých byla v učení, čtvrtina změnila místo jednou až třikrát⁴⁰⁴. Část hochů stále toužila po vlasti, protože se v Československu nemohli vandrovat a cestovat dle libosti.

Studium na vyšších školách absolvovali po návratu pouze tři, kteří měli ambice a věk na to, aby mohli jít okamžitě studovat, byl to Alexandr Kordí (obchodní škola), Nikolaj Krajev (obchodní škola) a Benjamin Tarnovský (reálka). Ve 20. a 30. letech studovali i další chlapci, ale přesné záznamy se nedochovaly.

Nedlouho po příjezdu byl do polepšovny dán chlapec české národnosti Jan Veselka, který byl nezvladatelný už v Rusku. Nejmladšího z dobrovolníků osmiletý Boris Solodjankin skončil v péči státního detektiva Cyrila Pitra, který žil v Praze na Žižkově.⁴⁰⁵

Nabízím krátký přehled možných míst umístění chlapců. Čtyři hoši byli na studiích, dva se učili zubními techniky, jeden knihkupcem, pět sladovnictví, pět elektrotechniky, jeden drogistou, čtyři obuvnictví, pět krejčovně, pět řezníky a uzenáři, dva malíři pokojů, tři truhláři, čtyři obchodníky, šest číšnictví, osm zámečnický, třináct v autodepu. Většina hochů byla umístěna na venkově. Ruský kroužek v Mladé Boleslavi se staral o dvanáct hochů.⁴⁰⁶

Pokud chtěli dále sloužit v armádě, měli to nezletilí dobrovolníci velmi těžké. Dochoval se záznam ze spisu Dimitrije Smirnova, od zatímního velitele 4. střeleckého pluku z 25. června 1920, kde se uvádí, že „vzhledem k výslovnému zákazu přijímání nezletilých dobrovolců do pluku, odesílám střelce Smirnova Dimitrije zpět do Vaší pravomoci.“⁴⁰⁷

V dochovaném fondu školy jsem objevil zajímavý dokument, který osvětluje podmínky udělování státního občanství. „*Příslušníci vojska, kteří nejsou státními občany Čsl. republiky a přejí si tohoto občanství nabýti, buďtež poučeni o tomto: Podmínkou nabytí státního občanství Čsl. republiky jest slíbení žadateli domovského práva některou obcí, ležící na území Čsl. republiky. V důsledku toho rozhodnutí o propůjčení státního občanství může býti provedeno po návratu vojska do vlasti. Ti kteří slouží v čsl. vojsku na Rusi, mají nárok na propůjčení jim státního občanství a budou (budou-li v té době ještě ve svazku čsl. vojska na*

⁴⁰⁴ Dorostový sbor pro ty, kteří bez větší příčiny změnil místo, plánoval zařazení na venkov. Byla to forma zastrašení, protože práce na venkově byla vždy těžší.

⁴⁰⁵ VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno. *Dopis od Československého dorostového sboru z 6. března ve věci umístění Borise Solodjankina.*

⁴⁰⁶ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 9-10.

⁴⁰⁷ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Dimitrij Smirnov (Nižný Novgorod), spis. *Rozhodnutí velitele 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého, ze dne 25. června 1920.* Zat. velitel – podpl. Linhart a plukovní pobočník kpt. Bláha. Zpráva byla pro Velitelství čsl. vojenského přepravního oddělení Praha III. Instradační kancelář (stanovení směrovací cesty a vlakových spojů (pro zásilky)).

Rusi) dopraveni na území Čsl. republiky.⁴⁰⁸ Není jasné, jak dlouho platilo dočasné občanství, ale většina chlapců ihned po příjezdu žádala o přidělení domovského práva, které jim mělo zabezpečit zisk občanství⁴⁰⁹. Udělení domovského práva však nebylo automatickou záležitostí, chlapci museli mít ručitele a například i posudek od policie atd.

Během března a dubna 1920 se podařilo zabezpečit místa pro všechny chlapce. Nejmladších 8 hochů bylo umístěno v dětské osadě pražské v Havlíčkově Brodě. Toto ubytování pro chlapce zprostředkovala Česká zemská komise.⁴¹⁰ Dne 6. června 1920 byl umístěn poslední nezletilý dobrovolník, proto mohla být škola nezletilých dobrovolníků definitivně zrušena.

Škola přivezla do Československa řadu předmětů a dokumentů. Značná část předmětů se nacházela ve Štefaníkových kasárnách v Praze, kde sídlil demobilizační úřad ruských legií. Ze školy se posílaly dokumenty k nadřízenému úřadu Inspektoru čsl. vojsk na Rusi, generálmajoru Šokorovi. Tyto dokumenty se nalézaly v archivu inspektorátu. V květnu 1920 se inspektorát vrátil do vlasti. Dvě bedny se podařilo vypátrat pro ministerstvo školství. Ministerstvo uložilo vše do Pedagogického ústavu J. A. Komenského. Valenta se zmiňuje, že toto umístění považoval za bezpečné. Řízením osudu se bohužel předměty nedochovaly.⁴¹¹

5. 2 Legionář podle zákona a legionářské potvrzení

První legionářské zákony vznikly souběžně s tím, jak byli legionáři postupně evakuováni do vlasti. Během návratu legionářů se vytvořila celá řada spolků⁴¹². V té době neexistovala v Československu žádná všeobecná organizace, která by se starala o prosazování jejich požadavků. To se postupně měnilo. V roce 1921 vznikla Československá obec legionářská, která měla zabezpečit všechny skupiny legionářů a tím snáze prosazovat jednotné stanovisko vůči československé vládě a zákonům, které vznikaly v Československu.⁴¹³

⁴⁰⁸ VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Podmínky pro nabytí státního občanství*.

⁴⁰⁹ Příslušník cizího státu nemohl sloužit v Československé armádě.

⁴¹⁰ VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924, s. 11.

⁴¹¹ Tamtéž, s. 7-8. V roce 1925 byl výnosem Ministerstva školství a národní osvěty zrušen Čs. pedagogický ústav J. A. Komenského Pak se sbírky stěhovaly na jiná místa. Dnes se nacházejí neznámo kde.

⁴¹² Nejstarší organizací byl Kruh starodružiníků (1914-1972) Další organizace: Nezávislá jednota československých legionářů (1926-1939), Ústřední Jednota čsl. legionářů (1922-1939).

⁴¹³ ŠEDIVÝ, Ivan. Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR. In *Historie a vojenství*. 2002, r. 51, č. 1, s. 158–184. ISSN 0018-2583. s. 164.

První a nejdůležitější legionářské zákony pocházejí z roku 1919. Zákon č. 282 ze dne 23. května 1919 pojednává o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů.⁴¹⁴ Pro legionáře, kteří se vraceli z války, byla vyčleněna, ve státní správě a v podnicích pod částečným nebo úplným vlastnictvím státu, určitá místa.⁴¹⁵

Dalším byl zákon č. 482 ze dne 24. července 1919 o propůjčování míst legionářům,⁴¹⁶ který v sobě obsahoval i známou definici toho, koho bude Československá republika pokládat za legionáře. Kritéria byla různá, u chlapců záleželo na tom, jestli dosáhli určitého věku nebo, jestli splnili základní podmínku, nástup do československé armády před 28. říjnem 1918. I přesto, že § 2 zákona č. 482/1919 Sb, neupravuje věk pro dobrovolný vstup do československé legionářské armády, byl to často hlavní argument pro neudělení legionářského potvrzení:

„§ 2. Legionářem jest každý dobrovolník čsl. legionářské (revoluční-zahraniční) armády, který byl do ní zařazen na základě přihlášky u činěné příslušnému orgánu nebo zástupci čsl. Národní Rady v Paříži nebo některé z jejích odboček nejdéle do 28. října 1918, a to úplně dobrovolně, bez jakéhokoli nátlaku, nebo nařízení čsl. Národní Rady nebo jiného čsl. revolučního orgánu veřejnou mocí nadaného, a v den převratu, t. j. 28. října 1918, skutečně v ní službu podle svého služebního přidělení konal - nebo který hodnověrně prokáže, že z důvodů, na jeho moci a vůli nezávislých, nemohl v uvedený den v místě příslušného zařazujícího a přidělujícího čsl. vojenského orgánu k zařazení býti přítomen - nebo který byl z ní řádně propuštěn. [...] Potvrzení o tom, kdo je legionářem, vydává kancelář Československých legií při ministerstvu Národní obrany.“⁴¹⁷

Není proto vyloučeno, že by se nezletilec nemohl přihlásit, ale záleželo také na dobrovolnosti vstupu. Dobrovolnost a uvědomělost nezletilého člověka se dala podle vyjádření Kanceláře československých legií jednoduše zpochybnit. Posuzované spisy ukazovaly na to, že hlavním důvodem vstupu do legií bylo hmotné zaopatření. O dobrovolnost nástupu do ešalonů není pochyb, ale dobrovolný vstup do československé armády za účelem boje za vytvoření samostatného státu se nedal u chlapců očekávat.

⁴¹⁴ Zákon č. 282 ze dne 23. května 1919 o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého ročník 1919*. Praha: Státní tiskárny, 1919, s. 394.

⁴¹⁵ ŠEDIVÝ, Ivan. Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR. In *Historie a vojenství*. 2002, r. 51, č. 1, s. 158–184. ISSN 0018-2583. s. 159.

⁴¹⁶ Zákon č. 482 ze dne 24. července 1919 o propůjčování míst legionářům. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého ročník 1919*. Praha: Státní tiskárny, 1919, s. 647-648.

⁴¹⁷ Zákon č. 482 ze dne 24. července 1919 o propůjčování míst legionářům. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého ročník 1919*. Praha: Státní tiskárny, 1919, s. 647.

Charakter legionáře se neuděloval jednotlivcům, kteří se lišili od hlavního proudu československého odboje a samozřejmě i od oficiální politiky vůči bolševickému Rusku (skupina tzv. rudoarmějců a tzv. kornilovci⁴¹⁸).

Zákon č. 482/1919 Sb. dále stanovil, že se doba strávená v československých legiích započítávala legionářům podle zákona trojnásobně do služby a následné výslužby. Chlapci, svou žádostí, měli spíše zájem o místa rezervovaná státem, která byla definována takto:

*§ 4. Místa služební legionářům vyhrazená jsou: a) Všechna místa sluhů a dohlížitelů (dozorců) u státních úřadů, trestnic a jiných ústavů, na které stát bud' celý náklad, nebo část nákladu nese, rovněž tak ve službách zemských, okresních a obecních úřadů a fondů veřejných. b) Místa sluhů úředních a kancelářských, také k nižší službě dohlížitelské a provozovací náležející, u železnic, paroplavby a u jiných závodů a podniků státem podporovaných a zaručených, k nimž teprve se dává koncese, nebo které jsou již povoleny, ale stanovami svými, koncesními listy neb jiným způsobem jsou zavázány, aby při obsazování míst přihlížely k déle sloužícím poddůstojníkům. Všech výše jmenovaných míst vyhrazuje se pro legionáře 50 procent do té doby, dokud kancelář československých legií při ministerstvu Národní obrany neprohlásí, že na určitá místa pro legionáře nereflektuje.*⁴¹⁹

Přijímání legionářů do státní služby bylo zastaveno až zákonem č. 286 ze dne 22. prosince 1924, nejednalo se o úplný zákaz, ale přijímalo se omezené množství žadatelů. Legionáři měli často nevýhodu ve vyšším věku a v nedostatečném vzdělání.⁴²⁰

Výhodou pro přihlášení o legionářský průkaz bylo československé státní občanství. Mezi chlapci se ve dvacátých letech objevili i tací, kteří nebyli dostatečně staří, ale přesto charakter dostali. Bylo to hlavně z toho důvodu, že splnili hlavní podmínku (zařazení před 28. říjnem 1918). Tyto problémy vyřešil i případný sňatek, který danému člověku umožnil snáze se stát občanem československé republiky.

Legionářů podle zákona bylo mezi chlapci jen několik. Doložených je pouze třináct: Alexandr Kovalenko (nar. 1906 – sňatek), Jan Kora (1902-1925; sňatek, ale udělen in memoriam), Alexandr Barbašínský (nar. 1904), Boris Gabriel Fraňov (nar. 1902), Karel Kasalický (nar. 1902), Nikolaj Mikuláš Křížovský (nar. 1901), Pavel Malcev (nar. 1902), Alexej Popov (nar. 1904, potvrzení kpt. Josefem Němcem), Maxim Tarnovský (nar. 1901),

⁴¹⁸ Kornilův prapor, který bojoval jako část armády Kornilovy a následně Denikinovy. Nebyl řízen odbočkou ČSNR. Přesto se Družina československých legionářů chtěla úpravu zákona už od počátku dvacátých let, aby se i tato skupina stala právoplatnými legionáři podle zákona. ŠEDIVÝ, Ivan. Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR. In *Historie a vojenství*. 2002, r. 51, č. 1, s. 158–184, ISSN 0018-2583, s. 161.

⁴¹⁹ Zákon č. 482 ze dne 24. července 1919 o propůjčování míst legionářům. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého ročník 1919*. Praha: Státní tiskárny, 1919, s. 647.

⁴²⁰ MICHL, Jan. *Legionáři a Československo*. Praha: Naše vojsko, 2009, ISBN 978-80-206-1019-5, s. 12-13.

Jiří Diomín (nar. 1901), Ondřej Jendryšek (nar. 1901), Konstantin Valach (nar. 1900) a Petr Žardecký (nar. 1901). Jednalo se o nejmladší legionáře podle zákona v Československu. Protože oficiální materiály hovoří o tom, že nejmladší legionáři byli ročník narození 1900.⁴²¹

Možnost získat legionářské potvrzení mělo pravděpodobně víc chlapců, ale z jejich spisu se nepodařilo prokázat, že by o něj žádali. Hlavní kritérium, které jsem sledoval, byl věk nástupu do legie a samozřejmě i mezní datum 28. říjen 1918. Adeptů na legionářské potvrzení bylo celkem 22. U ostatních, kteří byli evakuováni do Československa, se nepodařilo prokázat, jestli charakter legionáře získali.

Zajímavý byl případ Karla Kasalického, u kterého o charakter legionáře žádal otec. Karel se přidal k legiím už v patnácti letech, ale při posuzování žádosti se Likvidační úřad zahraničních vojsk odvolával na rozpor s § 3 a 12. branného zákona Československé republiky z 19. března 1920, kde bylo uvedeno, že teprve po dovršení sedmnáctého roku života mohou osoby nepodléhající branné povinnosti za mobilizace nebo ve válce nastoupit vojenskou službu k obraně vlasti. Samozřejmě tento zákon, ani domnělá vlast, ještě v době nástupu chlapců do ešalonů neexistovaly. Kasalického otec požádal o uznání od doby, kdy mu bylo sedmnáct let. Nakonec dosáhl svého a Karlovi bylo uděleno legionářské potvrzení, na dobu od 17. října 1917 do 17. února 1920.⁴²²

Jeden z nejmladších žáků, Fedor Blocký, v roce 1936 naléhavě žádal o udělení legionářského potvrzení. V emotivním dopise popsal komplikovanou životní situaci. Po absolvování učitelské zkoušky pro výuku na obecných školách, začal učit v Dolních Chabrech na pětitřídní obecné škole. Bohužel mu nevypláceli pravidelný plat, protože byl v pozici výpomocného učitele. „*Je to velmi těžký duševní pocit, když podepsaný, který od útlého mládí se snaží dostati se k svému cíli, je i po dosažení tohoto velmi zkracován.*“ Hlavním důvodem, proč potřeboval Fedor legionářské potvrzení, byl nárok na čekatelské místo učitelské. Jeho žádost byla však zamítnuta.⁴²³

O většině chlapců neexistují další záznamy z období po příjezdu do Československa⁴²⁴. Zajímavé je i to, jestli se spolu chlapci po příjezdu nadále stýkali. Ve spise jednoho z nejmladších žáků Fedora Blockého se dochovala výpověď, která dokazuje, že někteří chlapci spolu udržovali kontakt i po příjezdu do Československa. Nebyl však vždy jen

⁴²¹ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg, k. 26. *Statistika čsl. zahraničního vojska 1914-1938.*

⁴²² VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg, Karel Kasalický (Plzeň), spis. *Dopis o přiznání charakteru legionáře z 11. ledna 1922.*

⁴²³ VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg, Fedor Blocký (Postaryně), spis. *Žádost z 25. září 1936.*

⁴²⁴ Ve většině spisů jsou uvedeny pouze informace o tom, jestli chlapci v období první republiky žádali o legionářské potvrzení nebo jestli měli problém se zákonem. Dále se zde objevují údaje o úmrtí, sňatku a narození dětí. Drtivá většina nezletilých dobrovolní však není ve 20. ani 30. letech ve spisech zmiňována.

přátelský, projevila se i závist, která se odvíjela od zisku legionářského potvrzení. Životní osud Fedora Blockého je výjimečný ještě v jedné věci, protože byl jeden z nejmladších, měl nejlepší předpoklady k zisku vyššího vzdělání. Z jeho výpovědi se ukázalo, že přizpůsobení starších žáků nebylo tak úspěšné.⁴²⁵

O spolkové činnosti nezletilých dobrovolníků se nedochovala prakticky žádná informace. Nalezl jsem jediný doklad a to žádost od Ústřední Jednoty čsl. legionářů v Brně ze 14. listopadu 1932. Jejich člen, Petr Žardecký (nar. 1901), dostal v roce 1923 potvrzení o absolvování školy pro nezletilé dobrovolníky, ale problém byl v tom, že nikde nebylo uvedeno, jaké měla škola osnovy a jakému typu školy v Československu se podobala.⁴²⁶

Nakonec mu bylo vyhověno a vzdělání ve škole bylo uznáno jako obecné. Jak víme, nebylo tomu tak, hlavně kvůli délce výuky a potřebným znalostem. Přesto to mohlo pro Petra Žardeckého mnoho znamenat.⁴²⁷

Pokud shrnu celkový proces integrace chlapců do československé společnosti, jednalo o velký úspěch. Učitelé objevili velký potenciál i v těch, kteří byli při příchodu do školy pologramotní. Většina chlapců během dvacátých let pracovala, nebo studovala. Byly zde však i vybočující případy⁴²⁸. Většina úředníků civilní i vojenské správy nedokázala rozeznat morální sílu tohoto humanitárního činu, proto se už od počátku projevila velká neochota zabezpečit chlapce i těmi nejzákladnějšími potřebami. Oni často nechápali, proč se úřady staví k jejich žádostem, například o legionářské potvrzení, tak odmítavě.

Na závěr mé práce nechám promluvit hlavního architekta školy pro nezletilé dobrovolníky, Václava Valentu: „*Záchrana těchto dětí patří k nejkrásnějším činům našich legií. Toto vítězství lásky a lidskosti slouží jim ke cti stejně jako slavná vítězství dobytá zbraněmi.*“⁴²⁹

⁴²⁵ Koncem třicátých let byl literárně činný, a tím si přivydělával na živobytí. Feodor Blocký zemřel v roce 1944.

⁴²⁶ Národní archiv, fond: Ministerstvo školství 1918-1949, 35 Rusko-Československé školy a1, karton č. 3511, č. 145.050/1932.

⁴²⁷ Národní archiv, fond: Ministerstvo školství 1918-1949, 35 Rusko-Československé školy a1, karton č. 3511, č. 28.169/1934.

⁴²⁸ Viz kapitole „Vybraní žáci školy“.

⁴²⁹ VALENTA-ALFA, Václav. *Do legie. Povídky o našich na Sibiři*. Praha: ÚNaKUC, 1924, s. 140.

Závěr

Působení českých a slovenských vojáků (legionářů) v Rusku v letech 1914-1920 je jednou z nejzajímavějších kapitol našich novodobých dějin. Boj českých a slovenských vojáků (ve Francii, v Itálii, v Srbsku a zejména v Rusku) měl obrovský význam pro vznik samostatné Československé republiky. Legionářská tradice utvářela identitu nového státu daleko více, než si dnes dokážeme představit. Literatura o tomto tématu je rozsáhlá, ale přesto existuje i mnoho méně probádaných oblastí československých aktivit v tehdejším Rusku.

Cílem této práce bylo zdokumentovat vývoj školy pro nezletilé dobrovolníky v Rusku, která se, pod vlivem českého humanismu a sokolského hnutí, utvořila pro výchovu chlapců, kteří se, během cesty vojáků napříč Ruskem, přidali k československým jednotkám. Jednou z nejvýznamnějších osobností tohoto projektu byl její vedoucí učitel Václav Valenta (1887-1954), ten se po příjezdu osazenstva školy do Československa stal jejím správcem a z této funkce se zasadil o počáteční zaopatření všech chlapců. Od roku 1921 pak učil v Blovicích na jižním Plzeňsku. Z jeho vydaného deníku jsem využil přehledný vývoj této instituce. Valenta se při líčení událostí ve škole oprostil od informací spojených s postupem vojenských operací nebo komplikovaností strážní služby na magistrále. Deníkové záznamy jsem spojil s dochovanými prameny uloženými ve VHA v Praze. Předložil jsem tudíž ucelenou práci o vývoji tohoto nevšedního projektu.

Díky seznamům objeveným v archivních pramenech jsem mohl sepsat stálý personál školy. A společně s informacemi z deníku jsem vytvořil i seznam žáků školy (viz textová příloha č. 10). Z tohoto seznamu jsem vyzdvihl skupinu žáků, která byla evakuována společně s učiteli do Československa. Těmto chlapcům jsem věnoval velkou pozornost a podkapitola „Vybraní žáci školy“, představuje osudy několika z nich, které se mi podařilo nejlépe zdokumentovat. Bohužel počet dostupných a úplných spisů žáků byl velmi malý. O většině z nich se po příjezdu neobjevuje žádná další informace a to velmi ztěžovalo pátrání po jejich dalších osudech. Přesto se mi podařilo shromáždit dostatek materiálů pro vytvoření seznamu personálu a žáků školy.

Přínos, který ve své práci shledávám je založen na představení této ojedinělé instituce. V rámci této instituce jsem se zaměřil i na otázku sociálního a materiálního zabezpečení nezletilých vojáků v československých legiích a později v meziválečném Československu.

Fond Školy pro nezletilé dobrovolníky, který se nachází ve VHA v Praze je pouze částečný a neobsahuje materiály, které se dostaly do dalších institucí. Václav Valenta

odevzdal několik písemných a většinu materiálních pozůstatků školy do Pedagogického ústavu J. A. Komenského. Původní ústav byl zrušen v polovině 20. let a nástupnická instituce, Pedagogické muzeum J. A. Komenského, o těchto předmětech nemá žádné informace, proto tato část materiálů už dnes využít nelze. Ani památník národního písemnictví mi neposkytl další relevantní informace. Předpokládané deníky Václava Valenty byly částečně publikovány ve dvacátých letech: *Česká škola na Sibíři od 4. července 1919 do 1. března 1920* (1924), *Do legie* (1924) a *V ruském zajetí: Příběhy ze světové války* (1925).

Nedostatek pramenů je i k dalším osudům dětí v Československu. Podařilo se mi vypátrat, že po příjezdu do Československa byli žáci umístěni na další vzdělání, na řemeslo a do vojenského autodepa. Při hledání vhodných zaměstnání pro nezletilé dobrovolníky se však objevovaly i problémy. Jednalo se hlavně o nedostatečnou materiální podporu a o nespokojenost mistrů či jednotlivých chlapců s vykonávanou prací. V Československu bylo několik organizací, které se postaraly o hledání pracovních míst a o zaopatření žáků. Jednalo se o ruské kroužky v Mladé Boleslavi a v Jičíně, Československý červený kříž, Českou zemskou komisi pro ochranu dětí (dětská osada v Havlíčkově Brodě) a Československý dorostový sbor. Dvě posledně jmenované organizace působily v rámci Ministerstva sociální péče.

Při stanovení celkového počtu chlapců, kteří se vystřídali ve škole, jsem zjistil odchylku mezi tím, co uvádí Václav Valentou (167 žáků) a tím, co se jsem objevil při mém výzkumu ve VHA (178 žáků). Někteří mohli být vysláni do školy, ale nikdy nedorazili. Další možností byl zmatek při mobilizaci plnoletých žáků, kteří museli v Irkutsku školu opustit. Celkový počet evakuovaných chlapců na lodi Shunko Maru se pohybuje mezi 103 až 105. Podle mého zjištění jich do Československa přijelo 103, ale Valenta před odjezdem uvedl 105 chlapců. Přesto byla celá řada nezletilců evakuována i jinými transporty. Z celé školy se mi podařilo identifikovat třináct z nich, ale číslo nebude konečné. Další pátrání ztroskotalo nad neúplností legionářských spisů.

Dalším zajímavým tématem byla sociální otázka - stejně jako se po návratu do vlasti řešilo sociální zabezpečení bývalých legionářů (důchody a vyhrazená místa), řešila se tato otázka i u dětí z někdejší školy. Základní § 2 legionářského zákona č. 482/1919 Sb., jasně definoval, kdo je a kdo není legionářem. Není zde uvedena dolní ani horní hranice věku pro vstup do vojska. Během dvacátých let si však úředníci Kanceláře čsl. legií vytvořili precedens, který aplikovala na všechny žádosti nezletilých dobrovolníků. Legionářské potvrzení by bylo pro mnohé z nich vysvobozením ze sociální nejistoty, ale dosáhlo na něj (podle dosavadního zjištění) pouze třináct evakuovaných chlapců. Nezletilci se vymykali

organizační struktury legií, ale přesto byla většina z nich oficiálně zapsána na stravu. Chlapci se také účastnili bojových operací. Ve zkoumaných spisech se projevily i okolnosti, která charakter legionáře umožnila získat. Jednalo se o sňatek a získání státního občanství. Československé legionářské zákony č. 282/1919 Sb. a č. 462/1919 Sb. se staly hlavní oporou legionářského zákonodárství v celém období první republiky. Nejmladší legionář podle zákona č. 462/1919 Sb. v Československu byl Alexandr Kovalenko (nar. 1906).

Podle mého zjištění, někteří chlapci zůstali v armádě, ale ta však neměla zájem na tom ve svých řadách udržovat cizí státní příslušníky, a k tomu nezletilé. Proto pracovali hlavně v armádních autodepech, kde se učili řemeslu. Do československých pluků bylo zakázáno přijímat nezletilé dobrovolníky.

Z mého výzkumu mohu potvrdit, že projekt vybudování školy, který byl v červnu 1920 završen, skončil úspěchem, protože se vytknutý cíl, umístění a zabezpečení žáků, podařilo splnit. Škola byla sice uzavřena, ale život žáků pokračoval. Ti šťastnější si během let našli stálé zaměstnání a založili rodiny. Osudy jednotlivých chlapců v Československu by mohly být námětem dalších prací.

K popularizaci dosud méně zpracované kapitoly z bohatého života našich legií na Rusi by měla přispět i tato práce. I když prameny jsou dnes již torzovité, lze předpokládat, že mnoho dosud nezveřejněných materiálů k tomuto tématu by bylo možno nalézt v soukromých archivech.

Resumé

The presence of Czech and Slovak soldiers (legionaries) in Russia between 1914 and 1920 is one of the most interesting period of our modern history. The literature about this topic is extensive nevertheless there also exists a lot of areas of Czechoslovakian activities in Russia which are not explored so much.

The aim of the thesis was to document the development of The School for Underage Volunteers in Russia which was created under the influence of the Czech humanism and Sokol movement for the education of boys who had joined the Czechoslovakian units during the journey of the soldiers across Russia. One of the most significant person of this project is a leading teacher Václav Valenta (1887-1954). He became its administrator after the coming of the staff of school and from this function he contributed to initial provision for all of boys. From his published diary I have used well arranged development of this institution. In the process of description of the events at school Valenta got rid of information connected with the movement of the military operations or complications of guarding service in the arterial road. I connected the records from the diaries with the extant sources deposited in VHA in Prague. To conclude I submitted complete work about the development of this extraordinary project.

The contribution which I find in my work is mainly in the documentation of this extraordinary institution taking into account social development of the matter of underage soldiers in Czechoslovakian legions and later in inter-war Czechoslovakia.

The fund of The School for Underage Volunteers which is situated in VHA is only partial and it does not contain the materials which got to other institutions. The deficiency in the sources is also related to other destinies of children in Czechoslovakia. I was able to find that after their coming to Czechoslovakia the pupils were set to further education, trade and to military car repair depo. In the Czechoslovakia there existed some organizations which provided searching of job vacancies and support of the pupils. It meant Russian groups in Mladá Boleslav and in Jičín, Czechoslovakian Red Cross, Czech provincial committee for protection of children (children's settlement in Havlíčkův Brod) and Czechoslovakian youth group. Two of last- mentioned organizations worked within Department of Social Security.

The total number of boys who had relieved at school was 178. The total number of the evacuated boys aboard ship Shunko Maru is between 103 and 105. Yet a lot of underage boys were evacuated to homeland by different transports. Another search failed because of the incompleteness of legionary records.

Another interesting theme was the social matter- as well as the social provision of the former legionaries has been solved after the comeback to homeland (pension and reserved places), this matter was also solved in the connection with the children from the former school. Fundamental § 2 legionary law number 482/1919 statute book clearly defined who was and was not the legionary. In the researched files there were also circumstances which allowed the gain of the status of legionary. It meant the marriage and the gain of the citizenship. The youngest legionary in Czechoslovakia was Alexandr Kovalenko (born 1906) according to law number 462/ 1919 statute book.

From my research I can confirm that the project of construction of school, which has been completed in June 1920, ended in success. The goal, which was placement and provision of the pupils, has been fulfilled. The school has been closed but the lives of the pupils continued. The happier ones found the jobs and started the family. The destinies of the individual boys in Czechoslovakia could be the topic for another works.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archiv muzea jižního Plzeňska v Blovicích,

fond: Václav Valenta-Alfa.

Moravský zemský archiv v Brně (MZA),

Matriky narozených

Národní archiv, fond: Ministerstvo školství 1918-1949.

Osobní archiv paní Valentové.

Osobní archiv pana Langmajera.

Státní oblastní archiv v Plzni (SOA),

Matriky narozených.

Matriky oddaných.

Státní oblastní archiv v Třeboni (SOA),

Matriky narozených.

Státní okresní archiv ve Strakonici (SOkA),

Kronika obce Dražejov 1909-1945.

Vojenský ústřední archiv a Vojenský historický archiv v Praze (VÚA a VHA),

fond: Kancelář československých legií.

fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi.

fond: Inspektorát československého vojska na Rusi.

fond: Fotoarchiv VHA.

Literatura

CIRONIS, Petr. *Čsl. legionáři v Rusku, v Itálii a ve Francii 1914-1919*. Rokycany: Státní okresní archiv, 2000. ISBN 80-238-5371-6.

ČÍŽEK, Václav – DAVÍDEK Václav et al. *Vyprávění z Podbrdská*. Spálené Poříčí: Město Spálené Poříčí, 2006. ISBN 80-239-8525-6.

FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. I. díl*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1405-5.

FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. II. díl*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-87122-00-6.

- FIC, Victor M. *Československé legie v Rusku a boj za vznik Československa 1914-1918. III. díl*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-87122-03-7.
- FIDLER, Jiří. *Generálové legionáři*. Brno: Books, 1999. ISBN 80-7242-043-7.
- FIGES, Orlando. *Lidská tragédie. Ruská revoluce 1891-1924*. Praha-Plzeň: Beta-Pavel Dobrovský a Ševčík, 2000. ISBN 80-86278-74-3 a 80-7291-006-X.
- FILKA, Ivo. *Seznam legionářů za 1. světové války v okrese Žďár nad Sázavou*. Žďár nad Sázavou: Okresní výbor Českého svazu bojovníků za svobodu, 2000. ISBN 80-238-9495-1.
- FRYŠČOK, Miloslav Alexej. *Legionáři, car a rudá vlajka*. Brno: Šimon Ryšavý 1998. ISBN 80-86137-07-4.
- DUBÁNEK, Martin. Pevnost Vladivostok a československé legie v Rusku. In *Historie a vojenství*. 2007, r. 56, č. 2, s. 64–75. ISSN 0018-2583.
- GAJDA, Radola. *Moje paměti*. Brno: Bonus A, 1996. ISBN 80-85914-36-0.
- GALANDAUER, Jan. *Bitva u Zborova. 2. července 1917. Česká legenda*. Praha: Havran 2002. ISBN 80-86515-16-8.
- GALANDAUER, Jan. *O samostatný československý stát 1914-1918*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1992. ISBN 80-04-26140-X.
- GALANDAUER, Jan et al. *Slovník prvního československého odboje 1914-18*. Praha: Hermes, 1993. ISBN 80-900-677-7-8.
- GREGOROVÍČ, Miroslav. *První čs. odboj. Čs. legie 1919-20*. Jinočany: H&H, 1992. ISBN 80-85467-54-2.
- HANZLÍK, František. *Svoboda nad život: českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu Chrudim*. Chrudim: Státní okresní archiv, 2000. ISBN 80-902257-4-8.
- HOFMAN, Jiří – ŠIRC, Václav – VACULÍK, Jaroslav. *Volyňští Češi v prvním a druhém odboji*. Praha: Český svaz bojovníků za svobodu 1999. ISBN 80-7005-030-6.
- HONZÍK, Miroslav. *Legionáři*. Praha: Novinář, 1990. ISBN 80-7077-552-1 .
- JANKŮ, Radka. *Legionáři Jičínska*. Jičín 2000. ISBN 80-86417-00-X.
- JIRÁK, Jan. *Legionáři (občané a rodáci) okresu Klatovy*. Klatovy: Okresní muzeum, 2001. ISBN 80-86104-47-8.
- ČERVENKA, Michal. Václav Valenta-Alfa (1887-1954). In *Jižní Plzeňsko. Historickovlastivědný sborník Muzea jižního Plzeňska v Blovicích*. 10, 2012. s. 65-71. ISBN 978-80-87495-07-0.
- JÍŠA, Zdeněk. *Českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu Písek 1914-1920*. Písek: Prácheňské muzeum; Praha: Československá obec legionářská, 1999. ISBN 80-86193-10-1.

- Kluci v uniformách, jak dopadli malí bráškové? Jindřich Marek, Magazín MF DNES 1998, 29. 1. str. 21. ISSN 1210-1168.
- KOŽELUH, Josef – KLÍMOVÁ, Vendula – MAŠKOVÁ, Jana. *Památce československých legionářů okres Plzeň-jih*. Blovice: Okresní muzeum Plzeň-jih, 1999. ISBN 80-238-9431-5.
- KRATOCHVÍL, Jaroslav. *Cesta revoluce*. 2. vyd. Praha: Čin, 1928.
- KUDELA, Josef. *O slavné bitvě u Zborova*. Praha: Legiografie, 1922.
- KUDELA, Josef. *Přehled vývoje čsl. revolučního hnutí na Rusi do odchodu čsl. armádního sboru z Ukrajiny*. Praha: Památník odboje, 1923.
- KVASNIČKA, Ján. *Československé legie v Rusku 1917-1920*. Bratislava: Vydavateľstvá slovenskej akadémie vied, 1963.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Českoslovenští legionáři rodáci a občané okresu Pelhřimov*. Pelhřimov: Okresní úřad: Státní okresní archiv, 2000. ISBN 80-238-7316-4.
- MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Anabase 1918- 1920*. IV. díl. Praha: A. Němec a spol., 1926.
- MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Od Volhy na Urál, Magistrála, Návrat do Vlasti*. V. díl. Praha: A. Němec a spol., 1929.
- MICHL, Jan. *Legionáři a Československo*. Praha: Naše vojsko, 2009. ISBN 978-80-206-1019-5.
- MORAVEC, Jaroslav. *Českoslovenští legionáři. Rodáci a občané okresu Litoměřice: 1914-1920*. Praha: Československá obec legionářská, 2001. ISBN 80-238-8994-X.
- NĚMEC, Igor. Jazyk československých legií v Rusku. In *Historie a vojenství*. 1991, r. 40, č. 2, s. 25–39. ISSN 0018-2583.
- OLEJNÍK, Jan. *Českoslovenští legionáři – rodáci a občané okresu Strakonice*. Strakonice: Státní okresní archiv Strakonice: Okresní úřad Strakonice; Praha: Československá obec legionářská, 2000. ISBN 80-238-9434-X.
- PAPOUŠEK, Jaroslav. *Rusko a československé legie v letech 1914-1918*. Praha: Slovanského ústavu – Orbis, 1932.
- PICHLÍK, Karel - KLÍPA, Bohumír - ZABLOUDILOVÁ, Jitka. *Českoslovenští legionáři: (1914-1920)*. Praha: Mladá fronta, 1996. ISBN 80-204-0580-1.
- PICHLÍK, Karel. *Bez legend: Zahraniční odboj. Zápas o Československý program*. Praha: Panorama, 1991. ISBN 80-7038-217-1.
- PIPES, Richard. *Dějiny ruské revoluce*. Praha: Argo, 1998. ISBN 80-7203-081-7.

- RAUŠAR, František. *Kulturní vývoj Bloviceka*. Plzeň: M. Lábková, 1933.
- RAUŠAR, František. *Blovice a zámek Hradiště. Díl I*. Plzeň: Ladislav Lábek, 1927.
- SAK, Robert. *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*. Jinočany: H & H, 1996. ISBN 80-85787-86-5.
- Praha: Státní tiskárny, 1919.
- SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání, Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0770-9.
- SEDLÁŘ, Tomáš. *Českoslovenští legionáři. Občané a rodáci města Olomouc*. Opava: Zemský archiv v Opavě; Olomouc: Státní okresní archiv v Olomouci, 2003. ISBN 80-86388-10-7.
- ŠEDIVÝ, Ivan. Legionářská republika? K systému legionářského zákonodárství a sociální péče v meziválečné ČSR. In *Historie a vojenství*. 2002, r. 51, č. 1, s. 158–184. ISSN 0018-2583.
- Škola pro nedospělé dobrovolce. *Československý denník*. 2, 1919, č. 188 (455) z 13. 8., s. 2.
- ŠTEIDLER, František. *Naše vystoupení v Rusku v r. 1918*. Praha: Památník odboje, 1923.
- ŠTEIDLER, František. *Československé hnutí na Rusi*. Praha: Památník odboje, 1921.
- STIBRAL, Jiří. *Anabáze*. Třebíč: Akcent, 2006. ISBN 80-7268-365-9.
- VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920*. Praha: Dědictví Komenského, 1924.
- VALENTA-ALFA, Václav. *Do legie. Povídky o našich na Sibiři*. Praha: ÚNaKUČ, 1924.
- VALENTA-ALFA, Václav. *V ruském zajetí: Příběhy ze světové války*. Praha: F. Topič, 1925.
- VÁCHA, Dalibor. *Ostrov v bouři – Českoslovenští legionáři a všednost let válečných 1918 – 1920*. České Budějovice, 2006. 332 s. Rigorózní práce. Jihočeská univerzita, Fakulta filozofická. Vedoucí práce doc. Robert Sak.
- VÁCHA, Dalibor. S legiemi kolem světa. Evakuace ruských legií po moři z Vladivostoku do vlasti. In *Jihočeský sborník historický. Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích*. 75, 2006. s. 151-162. ISSN 0323-004X.
- VEBER, Václav et al. *Československé legie v Rusku: sborník příspěvků z kolokvia 9. 5. 2001 v Praze*. Praha: Národní knihovna ČR – Slovanská knihovna, 2003. ISBN 80-7050-412.
- VELFL, Josef a kol. *Legionáři z Příbramska*. 2002.
- Vk. Zemřel Václav Valenta-Alfa. In *Nový život: měsíčník Svazu českých spisovatelů* 3, 1955, s. 331-332.
- VOGELTANZ, Jan. *Českoslovenští legionáři okresu Domažlice*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2000. ISBN 80-86125-21-1.

Za bratrem kapitánem Janem Kyselou. Československý legionář. 1937, č. 18. z 30. 4. ISSN 1804-9176.

Zákon č. 282 ze dne 23. května 1919 o úlevách při přijímání legionářů do státních úřadů. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého ročník 1919*. Praha: Státní tiskárny, 1919, s. 394.

Zákon č. 482 ze dne 24. července 1919 o propůjčování míst legionářům. In: *Sbírka zákonů a nařízení státu československého ročník 1919*. Praha: Státní tiskárny, 1919, s. 647-648.

ZEMAN, Adolf et al. *Cestami odboje. Jak žily a kudy táhly čs. legie. Z rakouských pout k svobodě. I. díl*. Praha: Pokrok, Památník odboje, 1926.

ZEMAN, Adolf et al. *Cestami odboje. Jak žily a kudy táhly čs. legie. V zajetí. II. díl*. Praha: Pokrok, 1927.

ZEMAN, Adolf et al. *Cestami odboje. Jak žily a kudy táhly čs. legie. Počátky odboje. III. díl*. Praha: Pokrok, 1927.

ZEMAN, Adolf et al. *Cestami odboje. Jak žily a kudy táhly čs. legie. Anabase. IV. díl*. Praha: Pokrok, 1928.

ZEMAN, Adolf et al. *Cestami odboje. Jak žily a kudy táhly čs. legie. Domů. III. díl*. Praha: Pokrok, 1929.

Seznam příloh

Seznam textových příloh

Příloha č. 1. Domácí řád školy. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Rozkaz č. 1 z 15. srpna 1919, příloha: domácí řád školy.*)

Příloha č. 2. Rozvrh látky učebné na týden od 25. srpna – 1. září 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 8 z 26. srpna 1919.*)

Příloha č. 3. Rozvrh látky učebné na týden od 1. září – 7. září 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 10 z 2. září 1919.*)

Příloha č. 4. Rozvrh látky učebné na týden od 8. září – 15. září 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 12 z 9. září 1919.*)

Příloha č. 5. Rozvrh látky učebné na týden od 15. září – 22. září 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 14 z 16. září 1919.*)

Příloha č. 6. Rozvrh látky učebné na týden od 26. října – 1. listopadu 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Probraná látka ve škole pro nezletilé dobrovolníky čsl. vojska na Rusi v týdnu od 26. 10. – 1. 11. 1919.*)

Příloha č. 7. Rozvrh látky učebné na týden od 3. listopadu – 10. listopadu 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 18 z 16. listopadu 1919.*)

Příloha č. 8. Rozvrh látky učebné na týden od 15. listopadu – 22. listopadu 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 19 z 22. listopadu 1919.*)

Příloha č. 9. Rozvrh látky učebné na týden od 23. listopadu – 30. listopadu 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 21 z 3. prosince 1919.*)

Příloha č. 10. Seznam nezletilých dobrovolníků.

Seznam obrazových příloh

Příloha č. 1. Hladové děti. Převzato z: (MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Od Volhy na Urál, Magistrála, Návrat do Vlasti.* V. díl. Praha: A. Němec a spol., 1929, s. 359.)

Příloha č. 2. Skupina chlapců ze 4. pluku. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Fotoarchiv VHA, skupina M-2, č. C2a-2p6, *Šadrynsk 1919. Ruští hoši 4. pluk.*)

Příloha č. 3. Uvítání delegace v Irkustku. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 4. Slavnostní přehlídka první divize. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 5. Tribuna s členy delegace. Převzato z: (MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Od Volhy na Urál, Magistrála, Návrat do Vlasti.* V. díl. Praha: A. Němec a spol., 1929, s. 723.)

Příloha č. 6. Generálmajor Vladimír Nikolajevič Šokorov. Převzato z: (MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Od Volhy na Urál, Magistrála, Návrat do Vlasti.* V. díl. Praha: A. Němec a spol., 1929, s. 206.)

Příloha č. 7. Razítko školy. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno.)

Příloha č. 8. Odjezd chlapců 3. pluku do školy. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Fotoarchiv VHA, kolekce 69, č. neg. 1212, 8616, 1919, 3. stf. p. *Stanice Inoknětěvska. Odjezd odchovanců 3. pluku do školy.*)

Příloha č. 9. Kuchyně v těpluše. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 10. Žáci a personál školy. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 11. Dvanáct národů učících se ve škole. Převzato z: (VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, 2. příloha.)

Příloha č. 12. První třída v učebně ve Vladivostoku. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 13. Druhá třída v ložnici. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 14. Třetí třída v učebně při psaní. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 15. Učitelský sbor školy. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 16. Shunko Maru. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 17. Lodní (evakuační) průkaz. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno. *Evakuační průkaz č. 13168, Helma Konstantin.*)

Příloha č. 18. První třída v Českých Budějovicích. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 19. Druhá třída v Českých Budějovicích. Převzato z: (VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, 8. příloha.)

Příloha č. 20. Třetí třída v Českých Budějovicích. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 21. Václav Valenta. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 22. Vysvědčení ze školy. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Vysvědčení, Mikuláš Molachov.*)

Příloha č. 23. Josef Kulbej (vpravo) ve zborovských zákopech. Převzato z: (VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, 1. příloha.)

Příloha č. 24. Ivatula Nagmatulin v uniformě. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Ivatula Nagmatulin (Davlekanovo), spis.)

Příloha č. 25. Boris Solod'ankin. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 26. Bolucký a Butajev. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 27. Kordí a Katič u 7. pluku. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Přílohy

Textové přílohy

Příloha č. 1. Domácí řád školy. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Rozkaz č. 1 z 15. srpna 1919, příloha: domácí řád školy.*)

Domácí řád.

Ráno v 6 hod. budíček. Do 8 hod. umývání, oblékání a snídaně.

Od 8 – ¾ 12 hodin jest vyučování. – Ve 12 hodin jdou všichni žáci společně na oběd. – Po obědě do 3 hodin oddech. – Od 3 do 6 hodin jest tělocvik a hry. – V 6 hodin večeře. – Od 6 do 9 hodin mohou žáci na procházku okolo kasáren. – Večer každý vyčistí oděv i obuv!. Všichni žáci musí dbáti, aby v místnosti školy bylo vždy čisto. – Též okolo školy. – Hoši, kteří jdou z kasáren musí býti čistě a bezvadně přistrojeni. – Každý je povinen nositi pás. – Nepořádně a nečistě oblečení z kasáren jíti nesmí. – Nikoho cizího do místnosti školy nepouštětí. – V místnosti běhati, pohazovati papírky, odpatky se přísně zakazuje! – Své věci musí každý míti pořádně složeny na vykázaných místech. – Kotlíky a lžice stále míti čisté a umývati jich horkou vodou. – Syrové vody nepítí! – Každé porušení pořádku hlásiti svému učiteli. – Bez dovolení učitelovu a bez zápisky do města jíti nikdo nesmí. – Návštěva žáků dovolena jen po ohlášení v kanceláři školy, v době mimo vyučování. –

Zatímní velitel školy

podporučík Kysela

Příloha č. 2. Rozvrh látky učebné na týden od 25. srpna – 1. září 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 8 z 26. srpna 1919.*)

Rozvrh látky učebné školy pro nezletilé dobrovolce československého vojska na Rusi na týden od 25. srpna – 1. září 1919.

V I. oddělení školy bude vyučováno: V počtech: V oboru 50 sčítání, odčítání, měření. Násobilka. čtyř, pěti. Praktické příklady – cvičení, úsudku. Čtení a psaní: Písmena: a, á, o, ó, e, é. Slabiky: má, na, máme, nemá.... Zeměpis: Příliv, odliv, proudy mořské-význam proudů mořských. Pohyb vzduchu-větry-směr větru a proč větry dují. Dějepis: Náboženství našich předků. Přírodopis: Stěhování ptactva. O plazích (biologicky)-vytýčení vyznačených vlastností ze života. Přírodopyt: Jak lidé využili tlaku kapalin-vodotrysk-proč jsou předměty ve vodě lehčí? Tlak vzduchu. Měření tlaku vzduchu-barometr. Mravouka: Přátelství. Šetř cizího majetku. Nejnutnější způsoby společenské-upozorňování na různé nezpůsoby. Pozdrav. zpěv: Hlasová cvičení. Zjasňování a ztemňování hlásek. Délka tónu. Ruština: Ruské bukvý – čtení a vyprávění přečteného.

Ve II. oddělení školy bude vyučováno: V počtech: Čtyřem výkonům početním v oboru 100 ústně v též písemně na tabuli. Měřictví: Čtverec. Obvod, plocha, m², dm², cm². Čtení a psaní: Čtení krátkých povídek tiskacím písmena s tabule. Vypravování pohádky o 12 měsíčkách. Písmena i, í, u, ú, ů. Mluvnice a pravopis: Krátké a dlouhé samohlásky, souhlásky na konci slov, které jinak slyšíme a jinak píšeme. Pamětihodná slova (prapor, lékárna,...). Zeměpis: Mapa, čtení mapy. Víly světa a moří. Členitost a tvárnost pevniny a moře. Dějepis: Osazení českých zemí slovanskými kmeny. Příchod praotce Čecha. Přírodopis: domácí zvířata-kočka, pes, kráva, kůň. Cizokrajná zvířata-lev, tygr, hyena. Přírodopyt: Tíha-příležitost-váha prostá-váha poměrná. Mravouka: Šetř cizího majetku. Přátelství. Zpěv: Cvičení hlasová: zjasňování a ztmavování hlasu-intonační svičení: sekundy, délka tón: „U svatého Matěje“. Ruština: Ruské bukvý- čtení a vyprávění přečteného.

Ve III. oddělení bude vyučováno: Počty: Násobení dvoj-trojčiferným násobitelem. Cvičení pamětné i úsudkové. Čtení: Čtení z tabule i českých knih-Almužna-O Čechovi. Psaní: v, r, c, a, o. Zeměpis: Pásky zemské, větry, proudy mořské. Dějepis: Příchod Čechů-bájesloví-Čech-Avaři-Sámo. Přírodopis: Kostra. Přírodopyt: O teple-zdroje tepla. Kreslení: Stojan a tabule dle skutečnosti. Zpěv: Cviky sluchu, hlasová cvičení, délka, jasnost tónu.“U svatého Matěje“. Ruština: Ruské bukvý-ruské čtení a psaní. Vypravování přečtených povídek. Tělesná výchova: Nastupování šiku-vyřizování, zákryt, bočná změna šiku v proud, rozstup k prostným-pochodu. Prostné-stejnostranné pohyby paží napjatých, stoje nožné a kročné-pohyb trupu. Hry: Na bednáře, na třetího, na tatíka.

Příloha č. 3. Rozvrh látky učebné na týden od 1. září – 7. září 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 10 z 2. září 1919.*)

Rozvrh látky učebné ve škole pro nezletilé dobrovolce československého vojska na Rusi na týden od 1. – 7. září 1919.

V I. oddělení školy bude vyučováno: Počty: V oboru 50 sčítání, odčítání, měření. Násobilka čtyř, pěti, šesti. Počítání pamětně i praktické příklady úsudkové. Čtení a psaní: e, y, s, ; slabiky: my,... spojení dvou slabik máme, láme. Zeměpis: Pohyb vzduchu, větry, směr větru, proč dují větry... dějepis: Křesťanský letopočet. Přírodopis: Obojživelníci-žába-biologicky vlastnosti obojživelníků. Přírodopis: Jak se hotoví balony? O teple. Mravouka: Domov-vlast-láska k rodičům a druh. Zpěv: Tón, jeho výška, délka, síla – Píseň: „Voděnko studená“ Ruský jazyk: Písmena, slova a čtení ruské.

Ve II. třídě školy bude vyučováno: Počty: Nejdůležitější výkony početní se zlomky. Pamětné i písemné počítání. Měřictví: Počítání obsahu obdélníku a čtverce. Čtení: Čtení krátkých povídek tiskacím písmem (z tabule). Vypravování: Pohádka o udatném krejčím. Psaní: n, m, slabiky... Mluvnice a pravopis: Tvrdé a měkké slabiky. Kdy píšeme bě, pě, vě; mě? Zeměpis: Evropa, evropské státy. dějepis: Život pravých Čechů – říše Sámova. Přírodopis: Ptáci Dravci (Káně lesní, ostříž, jestřáb); Pěvci, kukačka, datel (šplhavci) Přírodopis: Kapaliny, tlak kapalin. Mravouka: Láska k rodné zemi, domov, vlast. Kreslení: Čáry svislé, vodorovné, šikmé-okno-hodiny. Zpěv: Hlasová intonační cvičení. Sekundy. Píseň: „Bratři, bratři budeme jen veselí!“

Ve III. třídě školy bude vyučováno: Počty: Dělení celých čísel čísly celými. Měřictví: Úhel pravý, ostrý, tupý, vypouklý. Trojúhelník, čtverec. Mluvnice a pravopis: Přídavná jména. Čtení: „Tak svět odplácí!“ Psaní: v, r, c, u, o. Zeměpis: Zemské pásy. Dějepis: Příklad Čechů-přaotec Čech. Přírodopis: Kostra lidská. Přírodopis: O teple-zdroje tepla. Sloh: Volné vypravování z čteného článku: „Bída“ Zpěv: Opakování českých i ruských písní. Ruština: Ve II. i III. třídě: Psaní písmen – čtení ruských povídek. V tělocviku bude v tomto týdnu cvičeno: Přeměna šiku v proud a proud v šik na místě. Stejnostranné pohyby paží skrčených a napnutých postoje sehnuté a úponické. Hry: Výměnný běh (štafety) švihadlo-Na tatíka.

Příloha č. 4. Rozvrh látky učebné na týden od 8. září – 15. září 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 12 z 9. září 1919.*)

Učivo, které bude probíráno na škole nezletilých dobrovolníků československého vojska na Rusi v týdnu od 8. – 15. září 1919.

V I. třídě školy bude vyučováno: Počty: Sčítání, odčítání, obor rozšířen do 100. Násobilka pěti, šesti, měření třemi, čtyřmi. Míry délkové. Čtení a psaní: Písmena: v, ů, p, a spojení jich ve slabiky i slova se známými již písmeny. (lapá, málo, voli...) Zeměpis: Vzduch, větry- Proč fouká vítr? Užitek větrů-balóny-hotovení jich. Dějepis: Osazení českých zemí Slovany. Přírodopis: Obojživelníci. Ryby. Přírodopyt: Zvuk, magnetismus. Zpěv: Značky tónů-noty. Notová osnova-opakování známých písní. Ruština: Čtení a vypravování ruských povídek.

Ve II. třídě bude vyučováno: Počty: rozšíření oboru číselného do tisíce. Přičítání i odčítání bez přechodu. Násobení a dělení. Měřictví: Počítání obvodu i obsahu čtverce i obdélníka. Čtení: Krátké povídky tiskacím písmem z tabule i úryvky z Československého deníku. Báseň: Mlatci; Pohádka: O palečkovi. Mluvnice a pravopis: i, y, po obojetných souhláskách b a l. Psaní: m, v slovech. Zeměpis: Evropské státy. Dějepis: krok a jeho dcery. Přemysl oráč. Přírodopis: Ptáci (dravci-pěvci). Přírodopyt: Kapaliny-tlak kapalin. Zpěv: Hlasová cvičení-intonační cvičení i rozpětí čtyř tónů. takt, nota, délka noty, pauza. Píseň: „Počkej, já povím!“ Ruština: Čtení a vypravování ruských povídek.

Ve III. třídě bude vyučováno: Počty: Odčítání a násobení celých čísel. Mluvnice a pravopis: Skloňování podstatných jmen rodu mužského. Čtení: Krok a jeho dcery. Přemysl oráč. Sloh: Žáci vypravují svoje životopisy. Psaní: v, r, c, o, a, l. Zeměpis: Evropa povšechně-země, hory, řeky. Dějepis: Krok, Bořivoj, říše Velkomoravská. Přírodopis: Oko-ucho. Přírodopyt: Zvuk. Měřictví: Plochy, míry plošné. Kreslení: Fakule, jablko, hruška. Zpěv: Notová osnova. Píseň: „Dudáček“. Ruština: Čtení a vypravování ruských povídek. Ve všech třídách bude vyučováno v tělocviku: Dvojstranné pohyby paží napjatých obloukem a kruhem. Kroužky zápěstím. Postoje skřížené a obraty. Hry: Petře, kde jsi? Štafeta podbíhající.

Příloha č. 5. Rozvrh látky učebné na týden od 15. září – 22. září 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 14 z 16. září 1919.*)

Práce vykonaná ve škole nezletilých dobrovolníků československého vojska na Rusi od 15. - 22. září 1919.

V I. oddělení bude vyučováno: Počty: Rozšíření číselného oboru do 50. Násobilka čtyř, pěti. Měření 3mi, 4mi-úsudek. Čtení a psaní: Čtení a psaní písmen: k, ou – spojení jich ve slabiky a slova se známými již písmeny např. ká, ke, mou-lou, láká, láme.... Písmo tiskací (čtení): i-í-u-ú-m-y-ý- Zeměpis: O větrech-pásky větrů-Vodní srážky-Vody: pramen, potok, řeka, jezero, rybník- oblast ledová. Význam řek-význam ledovců-užitek větrů. Teplota, rostlinstvo, živočišstvo. Všechn život na zemi od Slunce. Dějepis: Krok a jeho dcery. Přírodopis: O rybách (dokončení). Učení o těle lidském: Kosti-svaly (začatek). Přírodopis: Magnet přirozený-umělý-kompas. O světle, Slunce. Zpěv: Cviky hlasové v rozsahu čtyř tónů. Píseň: „Když jsem já ty koně pásal.“ Mravouka: Buď trpělivý-Zlé dobrým oplácej. Ruština: Cvičení v psaní-čtení, vyprávění.

Ve II. oddělení bude vyučováno: Počty: Čtyři výkony početní v oboru 1000. Úsudkové příklady ústně i písemně. Přejechy přes 100. Měřictví: Počítání v obvodu i obsahu obdélníka i čtverce. Praktické příklady. Čtení: Z tabule: „V zahradě“. „Rybář“- Z čítanky čl. 50-48 a 46. Mluvnice a pravopis: Kdy píšeme i-y po obojetných souhláskách m, p, v, slova. Zeměpis: Evropa: Řeky-obyvateľstvo-průmysl a obchod-státy evropské. Dějepis: Prvý křesťanský kníže v Čechách -Bořivoj. Kníže Václav. Přírodopis: Pěvci-Cizokrajní ptáci. Přírodopis: Teplovodiči tepla. Zpěv: Hlasová i intonační cvičení v rozsahu 5 tónů: do, re, mi, fa, sol,. Píseň: „Sedlák, sedlák“. Kreslení: Ilustrování pohádek: „Udatný krejčí“. Mravouka: Buď trpělivý-Zlé dobrým oplácej.

Ve III. oddělení bude vyučováno: Počty: Písemné násobení, praktické příklady. Mluvnice: Kdy píšeme i – y po obojetných souhláskách. Věty s několika podměty a přísudky. Čtení: „Tak svět oplácí“. Psaní: s, z, slova. Zeměpis: Planety-kompas. Dějepis: Význam křesťanství. Říše Velkomoravská. Přírodopis: Zuby. Měřictví: tělesa, míry krychlové. Sloh: Kamzík a vlk (volné vypravování). Kreslení: Kočka, past, myš (dle předlohy). Zpěv: Pasol Jano tri voly, „Tancuj, tancuj“. Ruština: Psaní a čtení. Vypravování čteného. V tělocviku bude vyučováno: Prostrná: Různostranné pohyby paží napjatých, postoje nožné a kročné. Natáčení trupu i hlavy. Pořadová: Přeměna proudu v šik zatáčením. Hry: Házená liška z díry. Běh.

Příloha č. 6. Rozvrh látky učebné na týden od 26. října – 1. listopadu 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Probraná látka ve škole pro nezletilé dobrovolníky čsl. vojska na Rusi v týdnu od 26. 10. – 1. 11. 1919.*)

Vedení školy pravidelně vykazovalo probranou látku za předešlý týden. V záznamech se zachovalo několik seznamů probrané látky. Ve Vladivostoku za týden od 26. října (neděle) do 1. listopadu (sobota). V I. třídě probírali: Počty: Přejchod přes dvacet: sčítání, odčítání. Násobilka 2,3,4 nacvičována. Počítání s desítkami v oboru 100. Zloměk $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$. Zeměpis: Účinek teploty na živočišstvo-rostlinstvo. Od čeho závisí klima jednotlivých krajů: a) blízkost k rovníku, b) výška kraje, c) otevření, d) položení moře. Počasí vnitrozemské-přímořské. Přírodopis: Zažívání. Oběh krve. Přírodopyt: Slunce dárce všeho života na zemi. O teple. Deklamace: K. Havlíček Borovský: Bože, když jsem policajtem. Čtení: c, t, r; tiskací: K, c, t, r – slabiky, slova i krátké věty. Psaní: n-m, mu, mi, mni apod. Dějepis: Společenské řády starých Čechů. Kreslení: Přímka svislá - vodorovná - šikmá. Kresleny váhy. Tělocvik: Nastupování a vyřizování řadu, tvoření šiku. Pohyby páro napjatých. Kočka a myš různými způsoby.

II. třída probrala: Dějepis: Společenské řády prvých Čechů. Pokřestění Čechů a vliv křesťanství. Zeměpis: Evropa: Hranice, členitost, tvářnost půdy – vodstvo - podnebí. Přírodopis: Obojživelníci (rosnička, ropucha). Plazi: Ještěrky a Hadi (ještěrka, chameleon). Přírodopyt: O kapalinách. Tlak kapalin. Vzduch. Vlastnosti vzduchu. Atmosféra. Počty: Sečíst i odečíst bez přechodu i s přechodem. Užité příklady ústně i písemně. Měřictví: Opak. Obvod i obsah čtverce i obdélníka. Čtení: Čtení z bible. Recitace „Pocestný“ a „Rodiče“. Vypravování: povídky a známé pohádky. Mluvnice a pravopis.: Obojetné slabiky, slova po p, s, v. Psaní vět. Psaní: c, č, o, e, ě, i, ř. Kreslení: Cvičení k uvolnění ruky. Ilustrace postav v pohybu. Hrob s křížem a břízka. Zpěv: hlas cvičení Píseň: Bude vojna. Tělocvik: Nastupování a vyřizování šiku, bočná přeměna šiku v proud zatáčením na místě, obraty, čtyřstup. Stejnostranné pohyby paží napjatých postoje nožné obraty. Přehazovaná míčem, skok vysoký.

Ve III. třídě se vyučovalo: Mluvnice: y po m a p. Podmět a přísudek (opak). Slovesa, způsob, čas, osoba. Sloh: Kratičkový popis cesty do Vladivostoku. Zeměpis: Opakování o zeměkouli. Dějepis: Křesťanství v Č. a jeho vliv na umění a vědy. Vznik stavů – kraje. Přírodopis: Ústrojí dýchací. Fyzika: Opakování o vzduchu. Hospodářství: Úvod do hospodářství. Vznik ornice. Počty: Čísla desetinná. Římské číslice. Měřictví: Úhel a jeho měření. Krasopis: Opakování písmen l, b. Kreslení: Jablíčko z národního vyšívání. Zpěv: hej Slované! Intonace v C dur stupnici. Ruský jazyk. K výuce používali učitelé ruské učebnice. K dispozici měli přírodopis, biologii a zeměpis.

Příloha č. 7. Rozvrh látky učebné na týden od 3. listopadu – 10. listopadu 1919. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 18 z 16. listopadu 1919.*)

Rozvrh na týden 3. (pondělí) – 10. listopadu (pondělí) 1919.

V I. oddělení školy bude vyučováno. Čtení: š-d-z-j-b-č; tiskací: š-d-z-j-h-č: čtení slabik, slov i krátkých vět. Psaní: v-c-č. Dějepis: Pohanští Přemyslovci. Kreslení: Kreslena obálka na dopisy. Zpěv: Cvičena píseň: Vyletěla holubička. Pošty: Přechody přes desítky v oboru 100. Násobilka 4 a 5-ti. Úsudky. Míry délkové m; dm, cm, mm, km. Zlomky $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{10}$. Zeměpis: Obyvatelé země. Plemena lidská – státy na zeměkouli. Rozdělení jich: a) dle velikosti, b) dle množství obyvatel, c) dle zřízení. Náboženství na zeměkouli. Přírodopis: Mozek – nervy. Přírodozpyt: Těplo. tělesa se teplem roztahují. Jak měříme teplo. Teploměr. Přechod těles ze skupenství do skupenství. Vodiči tepla. Deklamace: K. Havlíček: Něchod' Honzo s pány na led! „Máš-li mnoho“ – Ruský jazyk: chybí!

V II. oddělení školy bude vyučováno: dějepis: Svatopluk. Konec říše Velkomoravské. Bořivoj. Zeměpis: Dokončení o Evropě. Přírodopis: Plazi. Ryby. Přírodozpyt: Šíření tepla. Rztahování těles teplem. Teploměr. Přeměna skupenství. Počty: Čtyři výkony proč s bezejm. i jmenov. čísla v ob. 1000. Užít. příkl. Měřictví: Opakování pojmu: bod, přímka, úhel, plocha. Těleso. Krychle. Čtení: Z bible Kralické. Reit. has. Srdečko (B. Tožičkaú. Vypravování krátkých povídek. „Dvě kamenů“, „Kolumbovo vejce“ a jiné. Krátké čtení: „Polednice“. „Tři zlaté vlasy.“ Mluvnice a pravopis: Obojet. slabiky. Slova po z – a opak. Psaní: z, ž, s, š. Kreslení: Cvičení k uvolnění ruky. Zvonice. Zpěv: Rozlož. kontako. Nár. písně. Ruština.

V III. oddělení vyučováno: Mluvnice: y po s, v, minulý čas slov. Sloh: Opisování čteného článku. Zeměpis: Hranice Evropy, poloostrovy, ostrovy, moře a zálivy. Dějepis: Doba Boleslavská. Přírodopis: Ústroje dýchací. Přírodozpyt: Hustota těles. Hospodářství: Orání půdy. Ruský jazyk. Počty: Ústní a písemné sčítání v oboru přes 1000. Měřictví: Obdélník a jeho obvod. Psaní: h, ch, k, d, t, a slova. Kreslení: Srdce z národního vyšívání. Zpěv: cvičení dechu, píseň „Pod Prešpurkem“. Tělocvik: Čelná přeměna proudu v dvoj – v čtyřstup na místě. Pohyby paží napjatých, postojé nožné a sehnuté, skok vysoký. Házená.

Příloha č. 8. Rozvrh látky učebné na týden od 15. listopadu – 22. listopadu 1919.

Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 19 z 22. listopadu 1919.*)

Rozvrh látky učené ve škole na týden 15. – 22. listopadu 1919.

V I. oddělení bude vyučováno: Čtení: Hlásky: d', t', ň, f, g; tiskací: d', t', ň, f-g Slabiky: dě, tě, ně, di, ti, ni. Psaní: o, ó, a, á – slova. Dějepis: Nájezdy Němců a Maďarů do Čech, až do doby Boleslava III. a snahy knížat českých o vybudování mocné říše slovanské. Kreslení: Vrata do dvora (z paměti). Počty: Přejít přes sto. Násobilka 6ti, 7mi. Úsudek. míry délkové. Zeměpis: O Německu. Státy na území bývalé Austrie. Hlavní město – Hranice – nejdůležitější řeky – přístav – Jak lid žije. Přírodopis: Hmat, chuť. Vyučování. Hygiena. Přírodopis: Světlo - odraz, lom světla. O pohybu – přitažlivost zemská. Deklamace: Pocestný (3-5 sloka).

Ve II. oddělení bude vyučováno: Dějepis: Boleslav pobožný. Boleslav III. a boje o stolec knížecí. Oldřich Břetislav. Zeměpis: Československá republika: Hranice republiky. Tvářnost půdy Čech. Přírodopis: Kostí lebky, trupu, končetin. Přírodopis: Stín, odraz a lom světla. Počty: Čtyři výkony početní v oboru 1000. Užité příklady. Měřictví: Praktické příklady o povrchu krychle a hranolu. Čtení: Z Bible Kralické. Vyprav.: Na základě rozboru pojmu: „závist“ – „lehkomyslnost“ – lenost“ tvořeny povídky. Báseň: „Zima přichází“. Krásné čtení: „Z kosmických písní“ J. Nerudy. „Na cestě životem“ Machar. „Vodník“ z Kytice. Mluvnice a pravopis: Osoba číslo a čas sloves. Osobní přípony (1. os.j.č. – 3. os. mn. č.) Přípony času minulého. Psaní: y, g, a opakování, písmen mezi dolní dotahovací. Zpěv: Hlasová i inton. cvičení. Rytmičká cvičení. Píseň „Tovačov“ Kreslení: Lem přímočarý.

Ve III. oddělení bude vyučováno: Mluvnice: Skloňování podst. jmen (1 a 4. pád podst. jm. r. mužského.) Minulý čas sloves. Sloh: Volné vypravování čteného. Zeměpis: Hory a podnebí v Evropě. Hranice ruská. dějepis: Doba sporů o trůn český mezi Přemyslovci a upadání v područí německé. Přírodopis: o oku. Přírodopis: Studně, síla vody. Mlýnská kola. Počty: Odčítání a výhody při odčítání. Měřictví: Obvod a plocha obdélníka. Psaní: f a opakování malé abecedy ve slovech. N, M slova. Kreslení: lemovka. Zpěv: Takt a jeho rozdělení.

Příloha č. 9. Rozvrh látky učebné na týden od 23. listopadu – 30. listopadu 1919.
Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 3, neuspořádáno. *Rozkaz č. 21 z 3. prosince 1919.*)

Rozvrh látky učené ve škole na týden od 23. do 30. listopadu 1919.

V I. třídě bude vyučováno: Počty: Přejít přes sto. Počítání úsudkové. Násobilka 8mi, 9ti. Zeměpis: Francie, Belgie, Holandsko, Dánsko. Přírodopis: Čistota kůže-zubů-tělocvik-ošetřování zaživadel. Škodlivé zvyky. Přírodozpyt: Páka (váha obecná – decimálka – centimálka.) Co jsou stroje. Kladka, kladkostroj. Deklamace: Škoda mladí. J. V. Sládek. Čtení: Velká písmena: N, M, V, U, C, Č, Ch, G; tiskací: N, M, V, G, C, Č, Ch, G. Psaní: z, ž, s, š, t. slova. Dějepis: Břetislav I – Vratislav I – Vladislav II. Kreslení: Kreslena čepice z papíru (dětská hračka). Zpěv: Bude zima, bude mráz.

Ve II. třídě bude vyučováno. Dějepis: Spytihněv II. Zeměpis: Šumana, Chodové a chodovský kraj. Krkonoše. Českomoravská vysočina. Přírodopis: Svaly a jejich práce. Nervová soustava. Přírodozpyt: Slunce zdroj života na zemi. Magnetismus – magnet přirozený, magnet umělý. Magnetická střížka – Kompas Počty: Rozšíření oboru čís. do 10.000. Čtyři výkony početní (bez přechodu.) Měřictví: Opakování o úhlech. Trojúhelník, pojem, druhy a obvod jeho. Čtení: Z Bible Kralické. Tvoření povídek o původu jmen květin, zvířat a věcí. Báseň: „Mateřídouška“. Krásné čtení: „Kmotr Matěj“ od Boženy Němcové. Mluvnice a pravopis: Čas sloves. čas budoucí. Způsob. slovesa. Způsob rozkazovací. Psaní: l, b, h, ch – slabiky i slova. Kreslení: Lomy přímočaré (šikmé) list břízy. Zpěv: Hlasová i intonační cvičení. Rytmičké cvičení: $\frac{3}{4}$ a $\frac{3}{8}$ takt a pausy. Píseň Letěla holubička.

Ve III. třídě bude vyučováno: Mluvnice: Skloňování podst. jme. Předmět. Sloh: Volné vypravování čteného. Čtení: Nový zákon. Zeměpis: Hory podnebí a zaměstnání obyvatel Ruska. Dějepis: Poslední Přemyslovci. Přemysl II., Václav II a III. Přírodopis: O čidlech. Přírodozpyt: Plování. Pumpy. Hospodářství: Chov koní a skotu. Počty: Násobení čísla celého a desetinného číslem jednociferným desítkou a více ciferným. Psaní: V, U, Q, O, C, Č, G, Q, a slova. Kreslení: Výplň obdélníka. Měřictví: Obvod čtverce. Zpěv: Bodaj by vás, vy mládenci. Rozdělení not.

Příloha č. 10. Seznam nezletilých dobrovolníků.

Při vytvoření seznamu nezletilých dobrovolníků (žáků školy) jsem vycházel z legionářských karet a spisů uložených ve VHA a z informací z deníku školy od Václava Valenty.

Chlapci evakuovaní do Československa 15. transportem:

1. **Jegor Agašin.** Národnost: ruská. Narozen: 23. dubna 1903 ve Fjodrošně. Vzdělání: - . Vstoupil: 12. ledna 1918. Útvar: 10. pluk. Hodnost: vojín. Škola: od 1. poloviny srpna 1919. Třída: první. V Československu: učil se obuvníkem u pana V. Jindry, Praha I, Týnský dvůr. Požádal o charakter legionáře, ale neuspěl a charakter nezískal.
2. **Nikolaj Alfimov.** Národnost: ukrajinská. Narozen: 20. září 1903 ve Smolensku. Vzdělání: šest let obecné školy a poté se učil na mechanika. Vstoupil: 1. července 1918 v Symbirsku. Útvar: 1. pluk. Škola: od 15. července 1919. Třída: třetí. V Československu: bydlel u p. Otčenáška, Vodičkova ul. Praha II. Pracoval jako elektrotechnik. Nebyl legionářem podle zákona.
3. **Gregorij Andrejev.** Národnost: ruská. Narozen: 18. ledna 1902 v Jekatěrinoslavi. Vzdělání: - . Vstoupil: 6. června 1918 v Borispolu. Útvar: 7. střelecký pluk. Škola: 9. srpna 1919. Třída: třetí. V Československu: žil v Jičíně a následně u p. Stejskala v Chotěboři u Havlíčkova Brodu. Adept na charakter legionáře podle zákona.
4. **Petr Bajev.** Národnost: -. Narozen: 27. července 1902 v Samaře. Vzdělání: - Vstoupil: 28. října 1918. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu žil u p. Fürsta, lesníka v Dolním Slivnu. Získal charakteru legionáře není znám.
5. **Alexandr Barbašínský.** Národnost: ukrajinská. Narozen: 1. května 1904 ve Dvorci u Grodeny. Vzdělání: učil se pokrývačem. Vstoupil: 22. července 1918. Útvar: 6. rota, 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: bydlel u p. Tuře, pokrývače na Pankráci 80. Následně u p. Chlupsy ve Vodní ulice, pošta Kryry, okr. Podbořany (dnes Louny). Žádost o přidělení charakteru legionáře poslal v září 1924 z důvodu ztráty všech dokumentů. K žádosti připsal i prosbu o možnost práce ve státní službě. Služba mu byla přiznána dne 20. října 1924, na období od 22. července 1918 do 17. února 1920. Stal se legionářem podle zákona.
6. **Michal Barkov.** Národnost: ruská. Narozen: 8. října 1903 v Petrohradě. Vzdělání: drogist. Vstoupil: 4. listopadu 1918. Útvar: 7. pluk. Škola: 9. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu pracoval u Josefa Jenečka na Václavském náměstí v Mladé Boleslavi. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
7. **Josef Bělohávek.** Národnost: česká. Narozen: v roce 1905 ve Varšavě. Vzdělání: Vstoupil: 1. srpna 1918 v Samaře. Útvar: 1. těžké baterie 4. lehký dělostřelecký pluk. Škola: 6. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po návratu se usadil v autodepu na Letné v Praze. Nezískal charakter legionáře.
8. **Stanislav Bělohávek.** Národnost: česká. Narozen: 1. března 1904 ve Varšavě. Vzdělání: Vstoupil: vstoupil 1. června 1918. Útvar: 1. těžké dělostřelecké baterie. Škola: 6. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po návratu se usadil v autodepu na Letné v Praze. Nezískal charakter legionáře.
9. **Gabriel Michajlovič Beznosenkov.** Národnost: ruská. Narozen: 15. května 1902 v Rasasně. Vzdělání: tři zimní semestry obecné školy. Vstoupil: 12. října 1917 v Baryševce. Útvar: telefonní rota, 8. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po návratu pracoval ve Frýdku-Místku. Není doloženo, jestli získal charakter legionáře.

10. **Feodor (Ferdinand) Blocký.** Národnost: ruská. Narozen: 24. prosince 1911 v Postaryni. Vzdělání: Vstoupil: v květnu roku 1918. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: třetí. Československo: (viz 4. 2. 1 Feodor (Ferdinand) Blocký)
11. **Jan (Ferdinand) Bolucký.** Národnost: ukrajinská. Narozen: v roce 1904 (1905) v Polsku Vzdělání: Vstoupil: 1. června 1918. Útvar: 5. roty, 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu pracoval u p. Antonína Havla, sochaře ve Slaném. Posledním jeho známým pobytem byla Havlíčkova ulice v Rakovníku. Vyučil se sochařem. Nebyl legionářem podle zákona (viz obrazová příloha č. 26).
12. **Robert Bruvr.** Národnost: lotyšská. Narozen: v roce 1907 v Rize. Vzdělání: Vstoupil: 12. července 1918 v Samaře. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu bydlel v Golčově Jeníkovu. Nestal se legionářem podle zákona.
13. **Michal Butajev.** Národnost: ruská. Narozen: 28. února 1906 v Ivanovce u Moskvy. Vzdělání: tři třídy obecné školy. Vstoupil: 28. března 1918 v Tamboru. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: třetí. Československo: Dochoval se dopis, psaný 20. listopadu 1927 v Košičech. Dle jeho slov se přihlásil, aby bojoval proti komunistům. V době psaní dopisu pracoval jako řidič-mechanik v Košičích, Myslikova čp. 18. Nebyl legionářem podle zákona (viz obrazová příloha č. 26).
14. **Alexandr Alexandrovič Čelajev.** Národnost: ruská. Narozen: 16. ledna 1903 v Nižném Novgorodu. Vzdělání: 3 roky obecné školy. Vstoupil: květen 1918 v Rajevice. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: Zůstal v armádě u 1. pluku. Není doloženo, jestli získal charakter legionáře.
15. **Nikolaj Čelajev.** Národnost: ruská. Narozen: 6. prosince 1901 ve Varnavicích. Vzdělání: - Vstoupil: 1. září 1918 v Kazani. Útvar: Škola: 4. pluk. 15. července 1919. Třída: Československo: Po návratu byl v autodepu na Letné. Adept na charakter legionáře podle zákona.
16. **Alexandr Černov.** Národnost: ruská. Narozen: 8. září 1904 v Bogotol. Vzdělání: Vstoupil: 6. března 1919. Útvar: 8. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu nastoupil jako elektrotechnik. Po návratu žil u p. Martínek v Dobrušce. Nebyl legionářem podle zákona.
17. **Alexej Čikviladze.** Národnost: gruzínská. Narozen: 16. ledna 1903 v Kutajskaji. Vzdělání: Vstoupil: 28. června 1918. Útvar: 9. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: druhá. Transport: Pravděpodobně odjel jiný transportem, ale není jasné kterým. Československo: -.
18. **Vladimír Čurajev.** Národnost: ruská. Narozen: 1. listopadu 1905 v Rize. Vzdělání: Vstoupil: 15. července 1918 v Ufě. Útvar: 9. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: -
19. **Vasil Forin.** Národnost: ruská. Narozen: září/říjen 1902 v Kašinu. Vzdělání: tři třídy obecné školy. Vstoupil: 2. září 1918 v Simbirsku. Útvar: 1. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu pracoval v dílně Kopal a Tvrdek, na Praze II. Není doloženo, jestli získal charakter legionáře.
20. **Boris Gabriel Fraňov.** Národnost: ruská. Narozen: 24. července 1902 v Samochvalovu. Vzdělání: obecná škola. Vstoupil: 1. října 1918 ve stanici Un na Permské dráze. Útvar: 8. rota, 3. pluk. Škola: 6. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu zůstal v armádě u II. pluku Jana Žižky v Kroměříži. V květnu 1926 bydlel v Brandýsku u Kladna 123. V roce 1926 požádal o vydání legionářského potvrzení. Dne 24. července 1926 mu byl přiznán charakter legionáře od 1. října 1918 do 17. února 1920.
21. **Alexandr Golovin.** Národnost: ruská. Narozen: 23. listopadu 1903 v Buinském újezdu. Vzdělání: tři roky obecné školy. Vstoupil: 23. srpna 1918 ve Vrchu. Útvar: 1. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá.

- Československo: Po příjezdu pracoval v obchodě u p. Emila Pice obchodníka v Habrech u Čáslavi. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
22. **Anatolij Gomzakov.** Národnost: ruská. Narozen: 28. března 1908 v Krasnoufimsku. Vzdělání: Vstoupil: 7. září 1919. Útvar: 3. pluk. Škola: 2. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu do jeho stopa mizí v Praze. Nebyl legionářem podle zákona.
 23. **Konstantin Helma.** Národnost: ruská. Narozen: 13. března 1908 v Syzrani. Vzdělání: Vstoupil: v roce 1919. Útvar: sklad. Škola: 19. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu do Československa jeho stopa mizí. Nebyl legionářem podle zákona.
 24. **Dimitrij Hureš (Gureš).** Národnost: ukrajinská. Narozen: 3. února 1903 v Gorlice. Vzdělání: Vstoupil: 1. července 1918 ve Vladivostoku. Útvar: Škola: 12. září 1919. Třída: Československo: Po příjezdu do Československa se učil kloboučnickem u p. František Nasse na Žižkově, Bořivojova 703. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 25. **Jakub Charjulin.** Národnost: baskýrská. Narozen: 30. listopadu 1905 v Mandanovovu. Vzdělání: Vstoupil: 7. září 1918. Útvar: 1. dělostřelecký pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po návratu jeho stopa mizí. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 26. **Safijula Chamidulov.** Národnost: baskýrská. Narozen: v roce 1905 v Moskvě. Vzdělání: Vstoupil: 13. srpna 1918 v Kazani. Útvar: první divize. Škola: 15. července 1919. Třída: první. Československo: Nebyl legionářem podle zákona.
 27. **Abdul Chismatulin.** Národnost: baskýrská. Narozen: 5. dubna 1903 v Belebeji. Vzdělání: jedno pololetí ruské obecné školy. Vstoupil: 1. července 1918 na stanici Atkino. Útvar: 1. dělostřeleckého pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu se učil sladovníkem. Nejprve se ho ujal Rusko-český kroužek v Mladé Boleslavi. A dále bydlel i ve Stříbře, Lobzy 141. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 28. **Chismula Chajrula.** Národnost: tatarská. Narozen: v roce 1902 v Sloku. Vzdělání: Vstoupil: 7. července 1918. Útvar: 1. dělostřeleckého pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu se učil kovářem u Josefa Košnaře v Přelouči č. 108. Adept na charakter legionáře.
 29. **Filip Iljin (Ilín).** Národnost: ruská. Narozen: 3. července 1905 v Petrohradě. Vzdělání: Vstoupil: 3. července 1918. Útvar: 9. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu pracoval jako číšník u p. Blechy, restaurace v Mladé Boleslavi. Nebyl legionářem podle zákona.
 30. **Jakub Ilič.** Národnost: česká. Narozen: v roce 1900. Vzdělání: Vstoupil: Útvar: muniční division 2. divize. Škola: 3. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po návratu žil v Praze. Adept na charakter legionáře.
 31. **Kosian Jelisov.** Národnost: ruská. Narozen: v roce 1904 v Jelane. Vzdělání: Vstoupil: 2. dubna 1919 v Krasnijarsku Útvar: 1. těžké division 3. baterie. Škola: 15. srpnem 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu se učil zámečnickem a vahařem u p. Josefa Raného, Mladá Boleslav, Staré Město. Nebyl legionářem podle zákona.
 32. **Maxim Kačov.** Národnost: ruská. Narozen: 10. srpna 1903 v Závadské Platformě. Vzdělání: Vstoupil: v září 1918. Útvar: Škola: 8. října 1919. Třída: Československo: Po příjezdu se vyučil truhlářem. Bydlel u p. Žaluda, Žižkov, Chlumova ul. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 33. **Karel Kasalický.** Národnost: česká. Narozen: 16. srpna 1902 v Plzni. Vzdělání: reálná škola. Vstoupil: 17. října 1917 na stanice Barispol. Útvar: 5. pluk. Škola: 5. září 1919. Třída: Československo: Za vojenské

- zásluhy získal Československou revoluční medaili a Spojeneckou medaili. Po návratu bydlel na Smíchově, ulice Na Březince 21. V listopadu 1921 byl již v Beregsáz na Podkarpatské Rusi. Dne 9. ledna 1922, komise přiznala Kasalickému charakter legionáře. V období od 17. října 1917 do 17. února 1920.
34. **Mladen Katič**. Národnost: srbská. Narozen: v roce 1903 v Bělehradě. Vzdělání: Vstoupil: 1. června 1918. Útvar: 7. pluk. Škola: 9. srpna 1919 (viz obrazová příloha č. 27). Třída: druhá. Československo: Po příjezdu skončil neznámo kde. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 35. **Nikolaj (Mikuláš) Kazancev**. Národnost: ruská. Narozen: v roce 1905 v Šipělovce u Petrohradu. Vzdělání: Vstoupil: 9. listopadu 1918 v Jekatěrinburgu. Útvar: 8. pluk. Škola: 15. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu pracoval v autodepu na Letné v Praze. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 36. **Ivo (Ivan) Katkovský**. Národnost: baskýrská. Narozen: v roce 1904 v Baškirsku. Vzdělání: Vstoupil: 7. dubna 1918. Útvar: 1. dělostřelecký pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu bydlel na Maltézském náměstí čp. 9 v Praze. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 37. **Jan Kora**. Národnost: ruská. Narozen: 4. července 1902 v Laskově. Vzdělání: Vstoupil: 8. srpna 1918. Útvar: 4. pluk. Škola: 9. září 1919. Třída: Československo: (viz 4. 2. 2 Jan Kora).
 38. **Alexandr Kordi**. Národnost: italská. Narozen: 23. dubna 1903 v Petrohradě. Vzdělání: Vstoupil: 3. listopadu 1918 v Tuměni. Útvar: 7. pluk. Škola: 9. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu odešel do Mladé Boleslavi k Rusko-českému spolku. S jeho podporou začal studovat na obchodní škole. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře (viz obrazová příloha č. 27).
 39. **Michael Korničuk**. Národnost: ukrajinská. Narozen: 30. září 1904 v Bolší Nizhorocy. Vzdělání: tři roky obecné školy. Vstoupil: 20. srpna 1918 v Novohradech. Útvar: 1. kulometné roty 7. pluku. Škola: 9. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu odešel do Mladé Boleslavi k Rusko-českému spolku. Díky podpoře tohoto spolu se v Mladé Boleslavi začal učit zámečnickem. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 40. **Alexandr Kovalenko**. Národnost: ruská. Narozen: 10. dubna 1906 v Mariinsku. Vzdělání: čtyři roky obecné školy. Vstoupil: 19. srpna 1918. Útvar: 11. pluk a 8. pluk. Škola: 7. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: (viz 4. 2. 3 Alexandr Kovalenko).
 41. **Michal Kovalev**. Národnost: ukrajinská. Narozen: 19. června 1902 v Družkovce. Vzdělání: obecná škola. Vstoupil: 23. října 1917. Útvar: 4. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Koncem roku 1921 byl demobilizován v Hradci Králové. Bohužel není jasné, jestli získal charakter legionáře, ale měl k tomu všechny předpoklady.
 42. **Polja Krajev**. Národnost: ruská. Narozen: 1. května 1902 v Kostromě. Vzdělání: Vstoupil: 27. června 1918. Útvar: 7. pluk. Škola: 9. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu odešel do Mladé Boleslavi k Rusko-českému spolku. Následně začal, za podpory spolku, studovat na obchodní akademii. Posledním známým místem pobytu byla Praze. Nebyl legionářem podle zákona.
 43. **Alexandr Emiliánov Krasovský**. Národnost: ruská. Narozen: v roce 1904 v Peskách. Vzdělání: Vstoupil: 1. srpna 1918 v Samaře. Útvar: 1. lehké baterie československého dělostřelectva. Škola: 3. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu pracoval v autodepu na Letné v Praze. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.

44. **Grigorij Krochin**. Národnost: ruská. Narozen: 10. ledna 1905 v Jekatěrinburgu. Vzdělání: Vstoupil: 1. srpna 1919. Útvar: štáb I. střelecké divize. Škola: 21. září 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu bydlel v ulici Řasnovka čp. 778 na Praze I. Nebyl legionářem podle zákona.
45. **Eugen Krut'ko**. Národnost: ruská. Narozen: 17. prosince 1904 v Lince. Vzdělání: Vstoupil: 16. listopadu 1918. Útvar: 1. dělostřelecký pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu žil v Žilině u Havlíčkova Brodu. Nebyl legionářem podle zákona.
46. **Nikolaj Mikuláš Křížovský**. Národnost: česká. Narozen: 14. září 1901 v Poloni. Vzdělání: Vstoupil: 9. října 1917. Útvar: 3. pluk a 5. pluk. Škola: 25. srpna 1919. Třída: Československo: Získal Československou revoluční medaili a následně i Spojeneckou medaili. Dne 23. dubna 1926 mu byl přiznán charakter legionáře na období od 15. května 1918 do 17. února 1920. Oficiální žádost pochází z března roku 1926. Kdy žil u p. Gustava Řezníčka. Dochovalo se oznámení faráře z obce Zlatníky v okr. Praha-západ, ve kterém je uvedeno, že Křížovský zemřel dne 24. září 1929. Příčinou smrti bylo roztržení plic i jater a vnitřní krvácení. Pochován je také ve Zlatníkách.
47. **Josef Kulbej**. Národnost: ukrajinská. Narozen: v květnu 1905 v Turněviči. Vzdělání: Vstoupil: V roce 1916. Útvar: 1. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: první. Československo: (viz 4. 2. 4 Josef Kulbej).
48. **Ferdinand (Teodor) Kunín**. Národnost: ruská. Narozen: 2. února 1905 v Tulle. Vzdělání: Vstoupil: 16. července 1918 v Kurgaňsku. Útvar: 11. pluk. Škola: 3. února 1919. Třída: druhá. Československo: Po návratu bydlel u p. Hanky, krejčího v Komenského ulici čp. 3 na Vinohradech. Nebyl legionářem podle zákona.
49. **Jiří Kurkin**. Národnost: česká. Narozen: 25. prosince 1908 v obci Vičiň ve Volyňské gubernie. Vzdělání: Vstoupil: v roce 1918. Útvar: 2. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: Nebyl legionářem podle zákona (viz VALENTA-ALFA, Václav. Do legie. Povídky o našich na Sibiři. Praha: ÚNaKUČ, 1924, s. 141-189 Povídka věnovaná životu Jiřího Kurkina).
50. **Jaroslav Kvasnicev**. Národnost: ukrajinská. Narozen: v roce 1903. Vzdělání: Vstoupil: 1. září 1918. Útvar: 6. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: Československo: Po příjezdu začal pracovat v armádním autodepu na Letné v Praze. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
51. **Vasil Legečov**. Národnost: ruská. Narozen: 1. ledna 1903 v Blagověščinsku. Vzdělání: Vstoupil: 1. května 1917 v Bogatolu. Útvar: 6. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu pracoval jako strojník. Vzal si ho do péče učitel František Dlouhý. Bydlel s ním v Dražejově u Strakonice. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
52. **Nikolaj Loktěv**. Národnost: ruská. Narozen: 5. prosince 1903 v Moskvě. Vzdělání: Vstoupil: 1. června 1918 v Ufě. Útvar: 2. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu se učil uzenářem. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
53. **Ivan Loškin**. Národnost: ruská. Narozen: v roce 1905 ve Vjatce. Vzdělání: Vstoupil: v září 1918 v Samaře. Útvar: Škola: Třída: Československo: Po příjezdu pracoval v armádním autodepu na Letné v Praze. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.

54. **Pavel Makarov.** Národnost: ruská. Narozen: 25. července 1904 v Leotějevu. Vzdělání: Vstoupil: 20. června 1918. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu pracoval v armádním autodepu na Letné v Praze. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
55. **Pavel Malcev.** Národnost: ruská. Narozen: 8. června 1902 v Menzelinsku. Vzdělání: Vstoupil: 26. září 1918. Útvar: 1. jízdní pluk. Škola: 30. září 1919. Třída: Československo: Po příjezdu pracoval jako sluha v Mladé Boleslavi, na holandském konsulátu. V červnu 1922 bydlel v Praze IV. v Pohořelci čp. 139. Dne 27. října 1922 mu byl přiznán legionářský charakter, na období od přihlášky ze dne 28. července 1918 do 17. února 1920.
56. **Petr Fedorovič Markodějev.** Národnost: ukrajinská. Narozen: 12. července 1903 v Sosně. Vzdělání: pět let obecné školy. Vstoupil: 25. srpna 1918 v Jekatěrinburku. Útvar: 2. inženýrská rota. Škola: 3. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu pracoval v hospodářství u p. Josefa Adama v Čachotíně u Chotěboře. Nebyl legionářem podle zákona.
57. **Kuzma Martjanov.** Národnost: Narozen: 1. listopadu 190(5-6) ve Feodorovce u Samary. Vzdělání: Vstoupil: 13. ledna 1919. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: první. Československo: Nebyl legionářem podle zákona.
58. **Alexej Mataškov.** Národnost: ruská. Narozen: 17. března 1902 v Nikolajevském. Vzdělání: čtyři roky obecné školy. Vstoupil: v srpnu 1918 v Jekatěrinburgu. Útvar: úderný prapor. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Učil se obuvníkem u p. Josefa Stránského ve Skřivánku u Německého Brodu. Díky svému věku a brzkému příchodu do armády byl adeptem na charakter legionáře.
59. **Alexandr Michajlov.** Národnost: ruská. Narozen: 17. března 1906 v Kazani Vzdělání: Vstoupil: v roce 1918 Útvar: Škola: před 18. srpnem 1919. Třída: druhá. Československo: Po návratu žil v Dolních Chabrech, Praha-venkov. Nebyl legionářem podle zákona.
60. **Vasil Mosgalev.** Národnost: ruská. Narozen: v roce 1904 v Malé Kleňové. Vzdělání: Vstoupil: v září 1918. Útvar: 6. pluk. Škola: 15. srpnem 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu začal pracovat v hospodářství p. V. Fiala, cestmistr Vojnův Městec. Nebyl legionářem podle zákona.
61. **Ivatula Nagmatulin.** Národnost: baskýrská Narozen: 12. července 1905 v Davlekanovu. Vzdělání: Vstoupil: ve druhé polovině roku 1918. Útvar: 11. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: (viz 4. 2. 5 Ivatula Nagmatulin)
62. **Vasil Naumov.** Národnost: ruská. Narozen: 28. února 1904 v Romanovskaji. Vzdělání: obecná škola. Vstoupil: 30. listopadu 1918. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: Pracoval v hospodářství v Černoticích. Poslední bydliště u p. Strezna, Mojmírova čp. 128, Praha Nusle. Nebyl legionářem podle zákona.
63. **Pavel Nekrasov.** Národnost: ruská. Narozen: 25. červen 1903 v Gorochovci. Vzdělání: Vstoupil: 6. září 1918. Útvar: 4. pluk. Škola: před 15. srpnem 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu do Československa pracoval v armádním autodepo na Letné v Praze. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.

64. **Vasil Nikolajev.** Národnost: ruská. Narozen: 12. dubna 1907 Melekesu u Samary. Vzdělání: Vstoupil: 29. dubna 1918 v Penze. Útvar: 4. pluk. Škola: před 15. srpnem 1919. Třída: první. Československo: Po návratu bydlel v Praze na Žižkově, Harantova čp. 6. Vystřídal několik míst. Byl u p. Tomáše Beneše, rolníka, Všetudy u Veltrus. Následně pracoval u rolníka Šroubka v Hostivicích. U toho našel si místo sám a opět odešel (tvrdil, že ho sedlák bil). Posledním doloženým bydlíštěm je Vinoř u Prahy, kde pobýval u p. Antonína Škody, místního pekaře. Poslední údaj v jeho složce dokládá, že se snažil o odjezd zpět do Ruska, protože se mu v republice nelíbilo.
65. **Petr Ogarkov.** Národnost: ruská. Narozen: Vzdělání: 26. června 1901 v Denisenkynu. Vstoupil: v roce 1918. Útvar: vozatajstvo II. divize. Škola: před 15. srpnem 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu do Československa pracoval v obchodě u p. Kakla Jonáše v Dobrovici u Mladé Boleslavi. Díky svému vyššímu věku byl adept na charakter legionáře.
66. **Alexandr Opředělenov.** Národnost: ruská. Narozen: 15. srpna 1903 v Syzrani. Vzdělání: čtyři třídy reálné školy. Vstoupil: 2. srpna 1918 v Batrakách Útvar: 1. jízdního pluku. Škola: 9. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Vyučen byl zubním technikem. Po návratu se ho ujal Rusko-český kroužek v Mladé Boleslavi, který mu pomohl najít si místo zubního technika ve Slaném u doktora Krále. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
67. **Sergej Opředělenov.** Národnost: ruská. Narozen: 3. ledna 1905 v Syzrani Vzdělání: tři roky reálné školy. Vstoupil: 10. srpna 1918 v Syzrani. Útvar: 9. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu do Československa se učil knihkupcem u p. Drachovského v Plzni. Sergej Opředělenov poslal žádost, aby Kancelář československých legií za něj zaručila u Zemské politické správy, za účelem získání československého státního občanství. Vydali mu pouze potvrzení, že sloužil v legiích od 8. října 1918 do července 1919. Dne 11. února 1922 mu definitivně zamítli žádost o přiznání charakteru legionáře, protože nebylo možné z dokumentů zjistit, jestli vstoupil dobrovolně do vojska, proto nebyl legionářem podle zákona.
68. **Cyril Osuch.** Národnost: rusínská. Narozen: 1. ledna 1902 v Zindranovu. Vzdělání: Vstoupil: Dne 31. července 1918 v Pirjatině. Útvar: 6. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: druhá. Československo. Po příjezdu do Československa pracoval v Havlíčkově Brodě v místním armádním autodepu. Nebyl legionářem podle zákona.
69. **Vladimír Petrov.** Národnost: ruská. Narozen: 1. března 1904 v Samaře. Vzdělání: obecná škola. Vstoupil: 28. října 1918 v Samaře. Útvar: telefonní oddíl, 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: (viz 4. 2. 6 Vladimír Petrov).
70. **Ilija Pokazaněv.** Národnost: ruská. Narozen: 19. prosince 1903 v Jekatěrinburku, Vzdělání: Vstoupil: Útvar: 3. pluk. Škola: 2. června 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu do Československa bydlel u p. Jand'ourka, Hálkova čp. 485, Praha-Vršovice. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
71. **Alexej Popov.** Národnost: ruská. Narozen: 30. ledna 1904 v Samaře. Vzdělání: Vstoupil: 15. června 1918. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu do Československa se učil truhlářem. Pracoval u Jana Valešáka na Vinohradech. Získal domovskou příslušnost v Trnovanech v okr. Teplice. Záznam o p. Václav Volf, Zlatá Koruna, okr. Č. Budějovice. Dne 28. ledna 1926 žádal o

- legionářské potvrzení (v té době bydlel na Žižkově Roháčova č. 12). Dne 12. února 1926 mu byl přiznán charakter legionáře od 15. června 1918 do 17. února 1920. Bylo to na potvrzení kpt. Josef Němec. V roce 1947 mu bylo podle záznamů vydáno prozatímní potvrzení.
72. **Andrej Popov.** Národnost: ruská. Narozen: 19. srpna 1902 v Saratovu. Vzdělání: Vstoupil: 19. dubna 1918. Útvar: 7. pluk. Škola: 9. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po návratu pracoval jako kovář u p. Josefa Šindeláře v Řetenici u Teplíc. Díky svému vyššímu věku byl adeptem na charakter legionáře.
 73. **Anatolij Potapov.** Národnost: ruská. Narozen: 23. (12.) dubna 1904 v Pavlovu u Nižného Novgorodu. Vzdělání: Vstoupil: 1. srpna 1918. Útvar: 1. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: Československo: Po příjezdu pracoval jako klempíř s u p. Součka, Oldřichova čp. 595, Nusle-Údolí. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 74. **Jakub (Jan) Prochoda.** Národnost: česká. Narozen: 29. září 1901 v Krivoji. Vzdělání: Vstoupil: 20. října 1917. Útvar: 5. pluk a úderný prapor 2. divize. Škola: 26. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu pracoval jako sluha u p. Kopala, továrníka v Praze. Prochoda byl adeptem na charakter legionáře.
 75. **Vasil Pugačev.** Národnost: ruská. Narozen: 22. června 1903 v Rubinsku. Vzdělání: Vstoupil: v prosinci 1918 v Jekatěrinburku. Útvar: 6. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: druhá. Československo:
 76. **Ivan Michajlovič Seredin.** Národnost: Narozen: 17. září 1901 (2. července 1902) v Voldajově Ižici. Vzdělání: Vstoupil: 9. září 1918. Útvar: 2. střelecká divize. Škola: 12. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu bydlel v Praze. Pracoval jako řidič v autodepu na Letné v Praze. Byl adeptem na charakter legionáře.
 77. **Serafin Sibahatulin.** Národnost: tatarská. Narozen: 15. května 1905 v Ufínské gubernii. Vzdělání: Vstoupil: v září 1918. Útvar: 1. dělostřelecký pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu v roce 1920 byl u p. Štokla na Pankráci v Horymírově ulici č. p. 67, dnešní Štětškova ulice. Nebyl legionářem podle zákona.
 78. **Jiří Sarapulos.** Národnost: řecká. Narozen: 1. září 1901 na Krymu. Vzdělání: Vstoupil: 1. května 1919. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu byl předán řeckému konsulátu. Nebyl legionářem podle zákona.
 79. **Sergej Sibirskij.** Národnost: ruská. Narozen: 5. října 1903 v Isakle. Vzdělání: Vstoupil: 2. června 1919. Útvar: 3. pluk. Škola: 2. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu pokračoval v armádě. Sloužil u 2. pěšího pluku Jana Žižky v Kroměříži. Nebyl legionářem podle zákona.
 80. **Vasil Nikolajevič Sidrov.** Národnost: ruská. Narozen: 26. února 1904 v Miděděvovu. Vzdělání: Vstoupil: v listopadu 1918. Útvar: 3. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
 81. **Ladislav Široký.** Národnost: česká. Narozen: 18. prosince 1905 v Polance nad Odrou. Vzdělání: Vstoupil: 1. ledna 1919 v Juranských závodech. Útvar: 11. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu do Československa pracoval u p. Havelky, cukráře v Mladé Boleslavi. Nebyl legionářem podle zákona.

82. **Vladimír Skořepa**. Národnost: česká. Narozen: 15. října (11. března) 1898 ve Vozeranech. Vzdělání: Vstoupil: 25. října 1918 v Novo-Nikolajevsku. Útvar: centrosklad. Škola: 12. října 1919. Třída: Československo: 21. prosince 1920 demobilizován. Pak pracoval u p. Šeredy, statkáře v Kunovicích. Posledním doloženým místem pobytu byly Čechtice u Vlašimi. Potvrzení mu bylo vystaveno 14. února 1921. Ale následně bylo z neznámých příčin anulováno.
83. **Vasil Skvorcov**. Národnost: ukrajinská. Narozen: v roce 1902 (1903). Vzdělání: Vstoupil: Útvar: 2. strážní pluk. Škola: 23. srpna 1919 Třída: první. Československo: Po příjezdu do Československa pracoval jako krejčí u pana Chrastanského v Chlumově ulici čp. 5 na Žižkově. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
84. **Alexandr Smirnov**. Národnost: ruská. Narozen: 1902 v Nižném Novgorodu. Vzdělání: Vstoupil: v říjnu 1918 v Kazani. Útvar: 3. pluk. Škola: 18. srpnem 1919. Třída: první. Československo: Byl adeptem na charakter legionáře.
85. **Dimitrij Smirnov**. Národnost: ruská. Narozen: v roce 1904 v Nižném Novgorodu. Vzdělání: Vstoupil: 1. července 1919 v Kazani. Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: (viz 4. 2. 7 Dimitrij Smirnov).
86. **Václav Věnceslav Smola**. Národnost: česká. Narozen: 29. května 1903 ve Vladimíru. Vzdělání: obecná škola i měšťanka. Vstoupil: 13. března 1918. Útvar: údernému prapor II. střelecké divize. Škola: 26. srpna 1919. Třída: Československo: Pracoval v hospodářství v Libčicích. Často se stěhoval. Bydlel v Praze III. Újezd č. 413; Praha III. Jánská ulice č. 8. Také v Brně, Pražská ulice č. 51 u p. Řičánka. Smola byl adeptem na charakter legionáře.
87. **Gregorij Smolenko**. Národnost: ukrajinská. Narozen: 6. srpna 1904 v Žitomíru. Vzdělání: Vstoupil: v červenci 1917. Útvar: 3. pluk. Škola: 2. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu pracoval v hospodářství u p. J. Musil v Čachotíně u Chotěboře a pak bydlel v Hodoníně. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
88. **Alexandr Sobotin**. Národnost: ruská. Narozen: 25. prosince 1904 v Syrěji. Vzdělání: Vstoupil: v roce 1918. Útvar: Škola: 4. prosince 1919, Třída: Československo: Po příjezdu pracoval v hospodářství u p. Hloškal, Čakovicích. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
89. **Boris Solodjankin**. Národnost: ruská. Narozen: v roce 1912 v Akšakovu u Samary. Vzdělání: Vstoupil: v roce 1918. Útvar: štáb první divize. Škola: 19. srpna 1919. Třída: první. Československo: (viz 4. 2. 8 Boris Solod'ankin)
90. **Michal Stupák**. Národnost: Narozen: 18. května 1908 v Polonnoji. Vzdělání: Vstoupil: 7. února 1918 Útvar: 4. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: druhá. Československo: Po příjezdu žil u p. Jana Machka ve Starém Bříště v okr. Humpolec. Následně v Hloubětíně, Za horou 33. V roce 1928 je zjištěn v Malešicích čp. 179 na Praze XI. Nebyl legionářem podle zákona.
91. **Alexandr Susanov**. Národnost: ruská. Narozen: 30. srpna 1905 v Permu. Vzdělání: Vstoupil: V září 1918 Útvar: 11. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu do Československa bydlel u p. Černohorského, bytem na Letné v Praze. Pracoval jako číšník.

92. **Alexandr Svuskin**. Národnost: ruská. Narozen: v roce 1903(4). Vzdělání: Vstoupil: Útvar: Škola: Třída: Československo. Po příjezdu do Československa se začal učit obuvníkem u p. Veselého, V Jámě, Praha II.
93. **Benjamin Tarnovský**. Národnost: ruská. Narozen: 18. ledna 1903 v Petrohradě. Vzdělání: Vstoupil: 2. října 1918. Útvar: 1. jízdní pluk. Škola: 9. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po příjezdu začal chodit na ruskou reálku. Byl v pravomoci p. Seiferta, Česká Bělá u Něm. Brodu. Bydlel i v Holešovicích a v Radboři u Kolína. Nebyl legionářem podle zákona.
94. **Maxim Tarnovský**. Národnost: ruská. Narozen: 20. května 1901 ve Viliji. Vzdělání: Vstoupil: 1. března 1917. Útvar: 1. pluk. svobodník Škola: Třída: Československo: Také byl několikrát vyznamenán. Dne 8. března 192 získal Válečný kříž československý. Dne 23. března 1920 Československou revoluční medaili a 27. května 1920 Spojeneckou medaili. Po příjezdu byl dne 24. února 1920 opět zařazen do 1. střeleckého pluku Jana Husa (k 3. rotě). Dne 30. března 1920 byl s jednotkou odeslán do Terstu jako stráž. V srpnu 1924 pracoval jako pomocný dělník v divizní zbrojnici č. 9 v Leopoldově na Slovensku. O čtyři roky později bydlel v Bělohorské čp. 192 v Břevnově. Odtud poslal svou žádost o legionářské potvrzení. Rozhodnutím z 10. srpna 1928 mu přiznali charakter legionáře od 1. března 1917 do 17. února 1920.
95. **Nikolaj Tichomírov**. Národnost: ruská. Narozen: 6. prosince 1903 v Oferjevu. Vzdělání: Vstoupil: 27. listopadu 1918. Útvar: od štábu I. střelecké divize. Škola: 21. září 1919. Třída: Československo: Učil se číšníkem. Bydlel u Emílie Bauerové ve Školské ulici na Praze II. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.
96. **Ivan Tokarev**. Národnost: ruská. Narozen: 24. 4.(5.) 1900 v Penze. Vzdělání: obecná škola. Vstoupil: 17. června 1918 ve Vladivostoku. Útvar: 10. pluk. Škola: Třída: Československo: Po příjezdu pracoval v armádním autodepu na Letné v Praze. Byl adeptem na charakter legionáře.
97. **Trofim Treščetkin**. Národnost: ruská. Narozen: 23. července 1902 v Auděvojece Vzdělání: Vstoupil: 9. srpna 1918. Útvar: 8. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: třetí. Československo: Po návratu žil v Praze a pracoval v autodepo na Letné v Praze. Byl adeptem na charakter legionáře.
98. **Alexandr Alexejevič Ušakov**. Národnost: kozácká. Narozen: v roce 1903 v Jeralech Vzdělání: Vstoupil: v září 1918. Útvar: 11. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Československo: Po příjezdu pracoval jako číšník.
99. **Jan Veselka**. Národnost: česká. Narozen: v roce 1906 v Krásnu nad Bečvou. Vzdělání: Vstoupil: 15. srpna 1918. Útvar: 12. pluk. Škola: 21. července 1919. Třída: druhá. Československo: (4. 2. 9 Jan Veselka)
100. **Petr Žardecký**. Národnost: česká. Narozen: 1. května 1901 v Dubnu. Vzdělání: Vstoupil: 3. listopadu 1917. Útvar: Škola: 8. září 1919. Třída: Československo: Dne 22. září 1934 bydlel v Brně, Smetanova ulice čp. 11. Byl člen Ústřední jednoty čsl. legionářů v Brně. Získal charakter legionáře.
101. **Josef Zor**. Národnost: česká. Narozen: 27. ledna 1902 v Pelcovizně u Varšavy. Vzdělání: Vstoupil: 1. dubna 1918. Útvar: 5. pluk. Škola: 8. září 1919. Třída: Československo: Po příjezdu žil ve Valašském Meziříčí. Dále bydlel u p. Křížka na Smíchově na Palackého čp. 35. Zor byl adept na charakter legionáře.

102. **Anzelm Kozikin**. Národnost: ruská. Narozen: 15. dubna 1902 v Žitomíru. Vzdělání: Vstoupil: lednu 1917 v Baryšovce Útvar: 8. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: druhá. Československo: Po návratu pracoval jako řidič v autodepu na Letné v Praze. Adept na charakter legionáře.
103. **Nikolaj Žukov**. Národnost: ruská. Narozen: 19. května 1903 v Samaře. Vzdělání: dva roky obecné školy. Vstoupil: 12. června 1918 v Samaře. Útvar: štábu 1. dělostřelecké brigády. Škola: 6. srpna 1919. Třída: Československo: Učil se obuvníkem u p. Slamaře v Pardubicích. Pravděpodobně nezískal charakter legionáře.

Chlapci evakuovaní jinými transporty:

1. **Nikolaj Bratrakov**. Národnost: polská. Narozen: 6. května 1905 v Kyjevě. Vzdělání: Vstoupil: 10. března 1918. Útvar: 6. pluk. Škola: 20. srpna 1919. Třída: třetí. Transport: 32. - Loď Thomas, 20. června 1920 z Vladivosotku. Do Terstu připlula dne 8. 8. 1920. Československo: Demobilizován k 3. srpnu 1921. Po příjezdu bydlel v Bratislavě v Kempelenově ulici čp. 6. V roce 1921 žil v Nitře čp 15. V jeho spise se zachoval i rozsudek Zemského trestního soudu v Praze ze dne 10. října 1923, kdy byl Bratrakov odsouzen pro zločin krádeže do těžkého žaláře na 6 měsíců. Po uplynutí trestu měl být vyhoštěn z republiky. Podal však žádost o milost a ta mu byla uznána. Díky tomu nemusel odejít z Československa. Dne 8. června 1926 Bratrakov obdržel potvrzení o tom, že není legionářem podle zákona.
2. **Jiří Diomín**. Národnost: ruská. Narozen: 20. ledna 1901 ve Vladivostoku. Vzdělání: čtyři roky měšťanské školy. Vstoupil: 26. května 1918. Útvar: 5. pluk. Škola: 26. srpna 1919. Třída: třetí. Transport: 22. transport. Loď America. Odjela z Vladivostoku dne 23. 4. 1920. Připlula do Terstu dne 7. června 1920 Československo: Po příjezdu zůstal v armádě a 12. srpna 1920 byl začislen do 5. pluku jako bývalý dobrovolník. Dne 25. září 1920 získal legionářské potvrzení na 6 roků a 9 měsíců.
3. **Vladimír Hruška**. Národnost: česká. Narozen: 16. března 1903 v Ruščanech Vzdělání: obecná škola. Vstoupil: 3. listopadu 1918. Útvar: 8. pluk. Škola: 1. srpna 1919. Třída: Transport: Pravděpodobně odjel jiným transportem. Československo: Nebyl legionářem podle zákona.
4. **Ondřej Jendryšek**, Národnost: slovenská. Narozen: 7. listopadu 1901 v Turzovce. Vzdělání: obecná škola. Vstoupil: v říjnu 1917. Útvar: písař u štábu. Škola: před 13. srpnem 1919. Třída: Transport: 16. transport. Loď Hvah-Yih, která odjela z Vladivostoku 10. ledna 1920. Do Terstu připlula dne 26. února 1920. Československo: Demobilizován byl 11. června 1920 u doplňkového okr. velitelství v Žilině. Pracoval u Československých státních drah. Bytem ve Vysoké nad Kysucou č. 139 na Slovensku. V Československu získal 25. února 1922 potvrzení na 6 roků a 6 měsíců. Na období od 1. února 1918 do 1. března 1920. Tento údaj se změnil v roce 1948, kdy mu byla započítána služba od 10. října 1917 do 1. března 1920. Byl legionářem podle zákona.
5. **Nikolaj Klučkov**. Národnost: ruská. Narozen: 5. května 1904 v Krotovce. Vzdělání: Vstoupil: 1. srpna 1918. Útvar: 4. pluk. Škola: 12. října 1919. Třída: Transport: Do Československa byl evakuován 16. transportem HVAH-YIH, do Terstu přijel dne 26. února 1920. Československo: V armádě byl, až do roku 1921. Bydlel u p. Kroupy v Roztokách u Křivoklátu čp. 12. V roce 1931 měl domovské právo ve městě Turnov. V té době byl již držitelem československého státního občanství. Pracoval jako smluvní dělník u dopravního úřadu v Děčíně. Nebyl legionářem podle zákona.

6. **Nikolaj Kobelev.** Národnost: ruská. Narozen: 12. prosince 1901 v Sosnovce. Vzdělání: tři roky obecné školy. Vstoupil: 26. listopadu 1918. Útvar: 1. úderný prapor. Škola: před 21. srpna 1919. Třída: druhá. Transport: Ve škole skončil 28. srpna 1919. Objevil se, až v roce 1920, kdy byl společně s 3. divizí těžkého dělostřelectva evakuován 29. transportem na lodi Protesilaus. Loď Protesilaus, která odjela z Vladivostoku dne 8. června 1920. Cílem byl Kuxhafen, do kterého připlula dne 1. srpna 1920. Československo: Povoláním byl bednáře. Nebyl legionářem podle zákona.
7. **Pavel Macharkin.** Národnost: česká. Narozen: 10. září 1900 v Terešově. Vzdělání: Vstoupil: 11. června 1918. Útvar: 10. pluk. Škola: 30. srpna 1919. Třída: Transport: 14. transport. Loď Traz-Os-Montes. Odjela z Vladivostoku dne 18. 12. 1919. Do Terstu 2. února 1920. Československo: Demobilizován byl dne 22. června 1920 v Jičíně. Posledním známým místem pobytu byl Bechov v okr. Jičín. Macharkin byl adeptem na charakter legionáře.
8. **Alexej Michajlov.** Národnost: ruská. Narozen: 24. září 1906 v Tanckoji. Vzdělání: Vstoupil: 15. listopadu 1918 v Jekatěrinburgu. Útvar: 3. pluk. Škola: 24. srpna 1919. Třída: první. Transport: 26. transport. Loď Ixion. Odjela z Vladivostoku 23. května 1920. Jejím cílem byl přístav Kuxhafen, do kterého dorazila dne 17. července 1920. Československo: Po návratu bydlel v Řičany, v Košíře a v Mnichovicích. Nebyl legionářem podle zákona.
9. **Nikolaj (Mikuláš) Molachov.** Národnost: ukrajinská. Narozen: 3. října 1900 v Kyjevě. Vzdělání: Vstoupil: 13. dubna 1918. Útvar: 1. pluk. Škola: 3. srpna 1919. Třída: první. Transport: 14. transport. Loď Traz-Os-Montes. Odjela z Vladivostoku dne 18. 12. 1919. Do Terstu 2. února 1920. Československo: Po návratu bydlel v Brně v Cacovicích. V jeho spise se zachoval rozsudek Zemského trestního soudu v Brně. Dne 5. října 1923 byl odsouzen na 4 měsíce těžkého vězení za to, že 17. září 1923 ukradl jízdní kolo. V tuto chvíli se nechala přezkoumat jeho příslušnost k Československu, jestli neměl občanství, měl být po skončení trestu vyhoštěn z Československa. Jako trestaný nemohl uvažovat o zisku legionářského potvrzení.
10. **Karel Stejskal.** Národnost: česká. Narozen: 5. prosince 1899 v Samaře. Vzdělání: Vstoupil: 3. listopadu 1918 v Omsku. Útvar: výzvědná rota. Škola: 28. srpna 1919. Třída: Transport: 35. transportem. Loď President Grant (2. plavba). Odplula z Vladivostoku dne 24. srpna 1920. Do Terstu připlula dne 13. října 1920. Československo: Z armády byl propuštěn 22. ledna 1921 u doplňovacího okr. velitelství v Jindřichově Hradci. Po demobilizaci žil v Táboře v Dobrovské ulici čp. 705.
11. **Jan Nejez.** Národnost: polská. Narozen: 9. července 1902 ve Varšavě. Vzdělání: Vstoupil: 1. dubna 1918. Útvar: 8. pluk. Škola: -. Třída: Transport: Za špatné chování byl dne 18. října 1919 vyloučen ze školy. Do Československa byl evakuován jiným transportem. Poslední útvar před evakuací byla strážní rota štábu 3. střelecké divize. Československo: V Československu byl pak demobilizován 17. prosince 1920. Žil v obci Železná u Tišnova. Díky svému věku a dřívějšímu vstupu do vojska byl adeptem na charakter legionáře.
12. **Konstantin Valach.** Národnost: česká. Narozen: 26. května 1900 v Běloviči Vzdělání: Vstoupil: 23. ledna 1916. Útvar: 1. pluk. Škola: 15. července 1919. Třída: třetí. Transport: 10. transport. Loď se dostala dne 16. 12. 1919 do přístavu Marseille. Československo: Demobilizován byl 28. prosince 1919 v hodnosti svobodníka. Po návratu bydlel v Milevsku čp. 275, u p. Petráčka na Smíchově v Radlické čp. 42. Jeho posledním dochovaným místem pobytu byly Pardubice. Konstantin Valach byl legionářem podle zákona,

na základě rozhodnutí z května 1924, které mu vymezilo legionářskou službu od 23. ledna 1916 do 10. srpna 1917 a od 8. dubna 1918 do 28. prosince 1919.

Neevakuovaní chlapci:

1. **Vasilij Abramov.** Ve škole před 15. srpnem 1919. III. třída. Vyloučen 25. srpna 1919.
2. **Ferdinand Bagar.** Vyloučen 18. října 1919.
3. **Boris Bělov.** V legiích od 30. srpna 1919. Skončil 20. září 1919.
4. **Andrej Bartosov.** Ve škole od 15. července 1919. III. třída. 1. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919. Žádal o znovu přijetí, ale nebylo mu vyhověno. Protože již nebrali cizí státní příslušníky.
5. **Lazar Cerovič.** Černohororec. Narozen 2. března 1903. Do armády 25. července 1918. Oděsa, Srbský ešalon, Tireta, Srbská legie, kadet. Korpus, 7. střelecký pluk. Ve škole od 9. srpna 1919. III. třída. 7. střelecký pluk. Vyloučen 22. srpna 1919.
6. **Konstantin Čerkes.** 1. jízdní pluk. Ve škole od 9. srpna 1919. I. třída. Propuštěn ke Kozákům.
7. **Antonín Děrvanovský.** Ve škole od 6. srpna 1919. I. třída. Vyloučen 6. září 1919.
8. **Evžen Dorondov.** Ve škole od 15. července 1919. II. třída. 4. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
9. **Ignác Durrandin.** Ve škole od 15. července 1919. I. třída. 1. střelecký pluk.
10. **Mikuláš Garin.** Ve škole od 15. července 1919. II. třída. 2. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
11. **Anatolij Goluběv.** Narozen 16. března 1902. Ve škole od 2. srpna 1919. III. třída. 3. střelecký pluk. Skončil 20. srpna 1919.
12. **Bohumil Hampl,** ruský Čech. Byl u otce. Neuměl česky. Ve škole od 21. srpna 1919. I. třída.
13. **Filip Huržijuv.** Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. 1. dělostřelecký pluk. Vyloučen 11. listopadu.
14. **Ibrahim Chajsánov.** Ve škole od 3. srpna 1919. I. třída. 1. dělostřelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
15. **Petr (Konstantin) Ivanov.** Narozen 10. října 1905 v Petrohradě. V armádě od 1. ledna 1919, 2. zdravotnický vlak. Ve škole od 21. července 1919. II. třída. 12. střelecký pluk. Ze školy odešel 18. října 1919.
16. **Alexandr Ivuškin (Ivuskin).** Ve škole od 15. července 1919. II. třída. 1. lehká baterie 3. dělostřeleckého pluku.
17. **Leon Jankierovics,** polské národnosti. Narozen 11. srpna 1901, Vilno, Polsko. U armády od 5. června 1918. 2. záložní pluk. III. třída. Odešel do polské části 22. října 1919.
18. **Stanislav Jaroševič.** Narozen 23. května 1903, Romanovka, Cholmská gubernie. V armádě od 27. června 1918. Ve škole od 3. srpna 1919. III. třída. 9. střelecký pluk. Do polské části 22. října 1919.
19. **Dimitrij Jeršov.** Narozen 29. ledna 1903, Petrohrad. Do legie 20. července 1918, 9. střelecký pluk. Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. Odešel do polské části 20. září 1919.
20. **Pavel Kabuzenko.** Narozen 8. října 1902, Voděno – Ufinská gubernie. Měl měšťanskou školu. Do legie 23. srpna 1918, 1. muniční dělostřelecká divize. Ve škole od 2. srpna 1919. III. třída. Dne 3. září 1919, převeden v pravomoc Inspektora čsl. Vojsk na Rusi.
21. **Karel Cyril Kleniv.** Narozen 1. července 1899, Nižní Tagil, Permská gubernie. Nastoupil 6. října 1918. Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. 8. střelecký pluk. Konec v legiích 26. října 1919.

22. **Semjon Klimov**. Ve škole od 15. července 1919. I. třída. 1. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
23. **Alexandr Kočurov (Koršunov)**. Narozen 24. srpna 1902, Irkutsk. Zařazen 30. července 1918 k 1. jízdnímu pluk. Posádka Vladivostok, desátník. Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. Skončil 20. září 1919.
24. **Konstantin Korolenko (Kurilenko)**. Ve škole od 21. července 1919. II. třída. 12. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
25. **Ladislav Kořábek**, české národnosti. Ve škole od 12. srpna 1919. I. třída. 2. střelecká divize. Vyloučen 25. srpna 1919.
26. **Maxim Kravčensko**. Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. 9. střelecký pluk. Přišel v Haliči u Tarnopole v roce 1916.
27. **Bronislav Kubilis**. Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. 1. dělostřelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
28. **Alexandr Levin**, ruské národnosti. Narozen 9. července 1901 v Udinská, Kainský újezd. Do legie 20. června 1918, Marinsk. Byl Písař. Ve škole od 9. srpna 1919. III. třída. 7. střelecký pluk, 7. kulometná rota. Skončil k 20. září 1919.
29. **Alexandr Lipský**, polské národnosti. Narozen 13. září 1902, Morějka, Rusko. V legiích od 30. dubna 1918 v Serdobsku. 7. střelecký pluk 2. rota - Štáb II. střelecké divize. Ve škole od 6. října 1919. Odešel ze školy 6. listopadu 1919.
30. **Michal Michajlov**. Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. 9. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
31. **Dimitrij Michajlovský**, polské národnosti. Narodil se 27. září 1903 Libava. Do armády 15. srpna 1918, Irkutsk, sloužil v ruské armádě, pak v legiích. Ještě předtím, než se dostal do školy, našel svého mladšího bratra Sigmunda v Nižně Udinsku, bylo mu umožněno vzít ho sebou. Ve škole od 21. července 1919, III. třída. 12. střelecký pluk. Vojín. Do polské části 22. října 1919.
32. **Sigmund Michajlovský**. Narozen 13. listopadu 1904 Libava, Kurlandská gubernie. Ve škole od 21. července 1919. I. třída. 12. střelecký pluk. Odešel do polské části 22.10 1919.
33. **Alfons Mironovič**. V legiích skončil 10. srpna 1918, 2. střelecký pluk, Ve škole od 3. srpna 1919. 1. dělostřeleckého pluk. Dezertoval.
34. **Nikolaj (Mikuláš) Mirošničenko**. Narozen 5. prosince 1906, Pavlohradský újezd, Ihreň. V legiích od 25. září 1918. Konec v leg. 26. října 1919. Ve škole od 3. srpna 1919, III. třída. 8. střelecký pluk.
35. **Grigorij Náhorný**. Narozen 1. října 1904. V legiích od 25. prosince 1917. v Budua v Černigovské gubernii. Byl obuvník. Ve škole od 2. srpna 1919. II. třída. 3. střelecký pluk. Vyloučen 11. listopadu 1919.
36. **Nikolaj Nikolajev**. Narozen 9. května 1901, Penza. Ve škole od 1. června 1918. Odešel před evakuací školy.
37. **Vasil Poloněnov**, ruské národnosti. Narozen 20. února 1904 Rusko-Jekatěrinburg. V legiích od 31. prosince 1918, 2. mun. divize. Ve škole od 9. srpna 1919. I. třída. 1. jízdní pluk. Skončil 20. září 1919.
38. **Valentin Popov**. Ve škole od 17. září 1919. Odešel před evakuací školy.
39. **Antonín Porchovnikov**. Ve škole od 15. července 1919. III. třída. 4. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
40. **Václav Procházka**. Narozen 22. srpna 1904, Dubno. Od listopadu 1917, štáb 1. divize. Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. 11. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
41. **Alexandr Prochorov**. Narozen 9. května 1903, Petrohrad. Do legie 16. prosince 1918, 9. střelecký pluk (zařazen jen dočasně). Ve škole od 3. srpna 1919. III. třída. 9. střelecký pluk.
42. **Josef Puzejev**, Ve škole od 3. srpna 1919. 8. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.

43. **Pavel Ivánovič Radivanov.** Ve škole od 21. července 1919. I. třída. 12. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
44. **Nikolaj Retkin.** Ve škole od 6. srpna 1919, I. třída. Vyloučen 25. srpna 1919.
45. **Michal Řepin.** Ve škole od 6. srpna 1919. Neznámo kde skončil.
46. **Jiří (Jegor) Sokolov,** ruské národnosti. Narozen 26. listopadu 1902, Čeljabinsk, Anfalovka. Do legie 22. dubna 1918, v Trojick. Ve škole před 15. červencem 1919. II. třída. 8. střelecký pluk. Vyloučen 11. listopadu 1919.
47. **Siróža Svídorský.** Narozen 25. listopadu 1902, Žitomir, Volyňská gubernie. 19. ruský peší pluk, od 15. července 1917 u 9. střeleckého pluku. Ve škole od 9. srpna 1919. 3. střelecký pluk. Vyloučen 11. listopadu 1919.
48. **Valerián Syzov,** ruské národnosti. Narozen 1. června 1907, Syzraň. Do legie 15. října 1918. Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. 9. střelecký pluk, vojín. Skončil k 20. září 1919.
49. **Nikolaj Šarygýn.** Do legie 3. červenec 1918, od 4. roty. 1. střeleckého pluku. Datum konce 8. ledna 1920, 3. těž. děl. divize. Propuštěn ze svazku čs. vojsk. Žádal o znovu přijetí, ale nebylo mu vyhověno. Protože se nebrali cizí státní příslušníci. Ve škole od 19. srpna 1919. III. třída. Skončil 20. září 1919.
50. **Alexandr Ševčenko.** Ve škole od 20. srpna 1919, I. třída. Odešel před evakuací školy.
51. **Alexandr Šilkov.** Skončil 20. září 1919.
52. **Petr Šupěgin (Supěgin).** Ve škole od 3. srpna 1919. II. třída. 6. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
53. **Michael (Valer.) Svěduský.** Ve škole před 15. srpnem 1919, II. třída.
54. **Andrej Šanarov.** Ve škole před 15. srpnem 1919. I. třída. 3. inženýrská rota. Odeslán ze školy 26. srpna.
55. **Afanasij Tkačenko.** Ve škole od 8. srpna 1919. III. třída. 10. střelecký pluk. Skončil k 20. září 1919.
56. **Leon Vizner.** Ve škole od 15. července 1919. I. třída. 4. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
57. **Nikolaj Vlasov.** Ve škole od 21. července 1919, I. třída. 12. střelecký pluk. Vyloučen 25. srpna 1919.
58. **Vasil Volkov.** Ve škole od 15. července 1919. III. třída. 1. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
59. **Vasil Vosilčenko (Vasylčenkov).** Narozen 3. února 1902, Orenburská gubernie, Ključovskaja. Do legie 20. května 1918, Vladivostok. Ve škole od 1. srpna 1919. II. třída. Vlakové dílny. Vyloučen 11. listopadu 1919.
60. **Václav Vrabec.** Syn hostinského. Do legie 12. srpna 1919. I. třída. Odešel 20. září 1919.
61. **Michal Zaduškin.** Ve škole od 15. července 1919. III. třída. 1. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
62. **Michal Zacharov.** Ve škole od 15. července 1919. III. třída. 1. střelecký pluk. Skončil 20. září 1919.
63. **Těmofej Zek,** Rus. Ve škole od 15. července 1919. III. třída. 4. střelecký pluk. Vyloučen 22. srpna 1919.

Obrazové přílohy

Příloha č. 1. Hladové děti. Převzato z: (MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Od Volhy na Urál, Magistrála, Návrat do Vlasti.* V. díl. Praha: A. Němec a spol., 1929, s. 359.)

Příloha č. 2. Skupina chlapců ze 4. pluku. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Fotoarchiv VHA, skupina M-2, č. C2a-2p6, *Šadrynsk 1919. Ruští hoši 4. pluk.*)

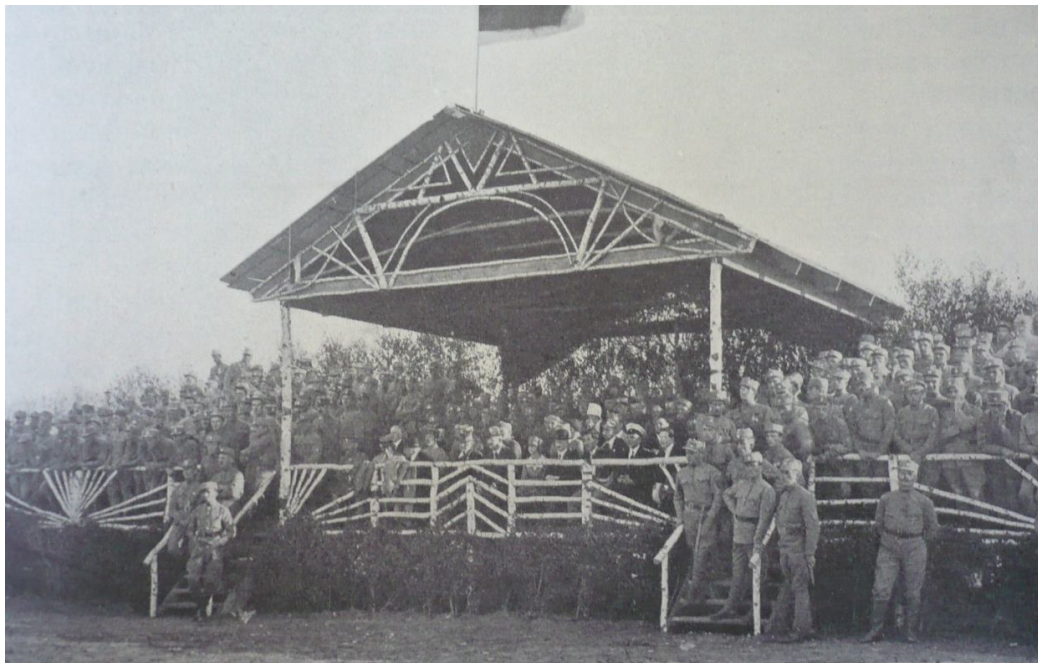
Příloha č. 3. Uvítání delegace v Irkustku. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 4. Slavnostní přehlídka první divize. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 5. Tribuna s členy delegace. Převzato z: (MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Od Volhy na Urál, Magistrála, Návrat do Vlasti.* V. díl. Praha: A. Němec a spol., 1929, s. 723.)

Příloha č. 6. Generálmajor Vladimír Nikolajevič Šokorov. Převzato z: (MEDEK, Rudolf – VANĚK, Otakar – HOLEČEK, Vojtěch (red.). *Za svobodu. Obrazová kronika československého revolučního hnutí na Rusi. Od Volhy na Urál, Magistrála, Návrat do Vlasti.* V. díl. Praha: A. Němec a spol., 1929, s. 206.)

Příloha č. 7. Razítko školy. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno.)

Příloha č. 8. Odjezd chlapců 3. pluku do školy. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Fotoarchiv VHA, kolekce 69, č. neg. 1212, 8616, 1919, 3. stf. p. *Stanice Inoknětěvskaja. Odjezd odchovanců 3. pluku do školy.*)

Příloha č. 9. Kuchyně v těplušce. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 10. Žáci a personál školy. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 11. Dvanáct národů učících se ve škole. Převzato z: (VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, 2. příloha.)

Příloha č. 12. První třída v učebně ve Vladivostoku. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 13. Druhá třída v ložnici. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 14. Třetí třída v učebně při psaní. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 15. Učitelství sbor školy. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 16. Shunko Maru. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 17. Lodní (evakuační) průkaz. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 2, neuspořádáno. Evakuační průkaz č. 13168, Helma Konstantin.)

EVAKUAČNÍ ÚŘAD
ČESKOSL. VOJSKA NA RUSI. Vladivostok, dne 20/11 1919

Evakuační číslo 13168 Průkaz. 155

Jméno a příjmení Helma Konstantin osobní číslo
Hodnost žák část škola nezletilých dobrovolců.
Den, měsíc, rok a místo narození 1910 (den, měsíc, rok) - Syzran -
Domovská obec Syzran politický okres Samara.
Zařazen do českoslov. vojska dne 6.11. 1918 v Syzran
Příčina evakuace
Odeslán transportem čís. 15 lodi

Z rozkazu Náčelníka Evakuace: [Signature]
Náčelník Evidenčního oddělení: [Signature]

Příloha č. 18. První třída v Českých Budějovicích. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, Fotoalbum Václava Valenty.)

Příloha č. 19. Druhá třída v Českých Budějovicích. Převzato z: (VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibiři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, 8. příloha.)

Příloha č. 20. Třetí třída v Českých Budějovicích. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 21. Václav Valenta. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 22. Vysvědčení ze školy. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Škola pro nezletilé dobrovolníky československého vojska na Rusi, karton č. 1, neuspořádáno. *Vysvědčení, Mikuláš Molachov.*)

Škola pro nezletilé dobrovolce
čsl. vojska na Rusi. Vladivostok. Ruský ostrov.
13. prosince 1919.

Vysvědčení

vydání zápisu školy pro nezletilé dobrovolce čsl. vojska na Rusi

Molachovi Mikuláši,
- Ukrajinci -
narozněním roku 1902 v Chijivě.

Školu pro nezletilé dobrovolce čsl. vojska na Rusi navště-
voval od 1. srpna — 13. prosince 1919. Jeho chování ve
škole bylo vždy bervadné. Kua číst i psát i počítat.

X 2 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0

Valenta Václav,
učitel školy.

Příloha č. 23. Josef Kulbej (vpravo) ve zborovských zákopech. Převzato z: (VALENTA-ALFA, Václav. *Česká škola na Sibíři od 4. července 1919 do 1. března 1920.* Praha: Dědictví Komenského, 1924, 1. příloha.)

Příloha č. 24. Ivatula Nagmatulin v uniformě. Převzato z: (VÚA a VHA v Praze, fond: Kleg. Ivatula Nagmatulin (Davlekanovo), spis.)

Příloha č. 25. Boris Solod'ankin. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 26. Bolucký a Butajev. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

Příloha č. 27. Kordi a Katič u 7. pluku. Převzato z: (Osobní archiv pana Langmajera, *Fotoalbum Václava Valenty.*)

